Latvijas Republikas

Ekonomikas ministrija

ZIŅOJUMS PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBU

Rīga, 2012. gada jūnijs

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

ZIŅOJUMS PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBU

RĪGA

2012. GADA JŪNIJS

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013293
Fakss 371-67280882
E-pasts: **macro@em.gov.lv**
Interneta vietne: **http://www.em.gov.lv**

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1., 4.4.1.), I.Skribāne (2., 3.1.3., 4.3., 5.2.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), L.Stelmaka (3.1.1., 3.1.2, 4.2.), J.Salmiņš (3.2.1., 3.2.2., 3.3.), G.Piņķe (3.3.), V.Skuja (4.1.2., 4.1.3., 4.4.1., 4.4.2., 4.4.3.), I.Šnīdere (4.2.), A.Rožkalne (5.1.), N.Ozols (5.3.), J.Ušpelis (5.4.), Č.Gržibovskis, R.Rimša (6.1.), A.Jansons (6.2.1.), D.Klinsone, L.Stauvere (6.2.2.), G.Jaunbērziņa-Beitika (6.2.3.), K.Soms (6.3.), R.Šņuka (6.4.), E.Avota, K.Fomina, Dz.Grasmanis, D.Suveizda (6.5.), I.Jankava, I.Šīrava (6.6), I.Lore (6.7., 6.8., 6.12.), A.Krūze (6.8., 6.12.), A.Minkeviča (6.9., 6.12.), L.Neiders (6.10.), M.Stenders (6.11.1.), G.Zadraks (6.11.2.), A.Jaunzeme (6.12.), L.Duntava, I.Eglītis, S.Kauliņa, L.Zemīte (6.13.), B.Mistre (6.14.), D.Ņesterenko (6.15.), D.Freimane (6.16.).

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Eiropas Savienības dati tiek ņemti no *Eurostat* datu bāzes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2012

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāj!

Ekonomikas ministrijas speciālisti ir sagatavojuši kārtējo ***Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību***. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tāpat kā iepriekšējos Ziņojumos arī šajā tiek vērtēta situācija ekonomikā, kā arī prognozētas ekonomikas attīstības perspektīvas.

Ar gandarījumu jāatzīmē, ka Latvija turpina atgūties no krīzes. 2011. gadā IKP pieauga par 5,5%, un tas ir straujāk nekā prognozēja pat optimistiskāk noskaņotie eksperti. Turklāt būtiski, ka esam ne vien auguši, bet arī spējuši īstenot strukturālas izmaiņas ekonomikā un sakārtot valsts finanses ilgtspējīgākā virzienā. Pēdējos gados par ekonomikas dzinējspēku ir kļuvis eksports. Preču un pakalpojumu eksporta apjomi pašlaik ir sasnieguši vēsturiski augstāko līmeni. Eksporta pieaugums ir saistīts ar ārējā pieprasījuma pieaugumu, bet, kas vēl svarīgāk, arī ar Latvijas ražotāju konkurētspējas palielināšanos.

Vienlaikus jāatzīst, ka diemžēl ne visi iedzīvotāji ir jau sajutuši mērenās ekonomiskās izaugsmes augļus, kuras lielāko efektu varam vērot ražošanas sektorā. Bezdarba līmenis, lai arī ir samazinājies, tomēr joprojām saglabājās salīdzinoši augsts.

Latvijas ekonomikas atveseļošanās atzīta arī starptautiski, starptautisko reitingu aģentūrām paaugstinot Latvijas kredītreitingu, kas samazina gan valsts izdevumus ārējā parāda apkalpošanai, gan arī aizņemšanās izmaksas uzņēmējiem. 2011. gada beigās tika veiksmīgi pabeigta arī starptautiskā aizdevuma programma, apliecinot, ka Latvija ir piederīga Ziemeļvalstīm, kam raksturīga atbildīga attieksme pret valsts pārvaldi un finansēm.

Pieaugošie riski ārējos tirgos, īpaši eirozonā, 2011. gada otrajā pusē un 2012. gada pirmajā pusē līdz šim nav būtiski ietekmējuši Latvijas ekonomiku. Latvijas izaugsme šobrīd ir visstraujākā Eiropas Savienībā. Ekonomikas ministrijas speciālisti prognozē, ka kopumā 2012. gadā IKP varētu palielināties par 5 procentiem.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgu attīstību, ir nepieciešams spēcīgs ekonomikas pamats jeb „mugurkauls". *Nacionālā industriālā politika* ir veids, kā Latvijā šo pamatu atjaunot un nostiprināt, visus resursus koordinēti virzot mūsu nacionālās labklājības celšanai.

Ekonomikas ministrija plāno 2012. gada laikā izstrādāt *Nacionālo industriālās politikas* konceptuālo ietvaru un atbalsta mehānismus tās ieviešanai, lai sekmētu ilgtspējīgu attīstību Latvijā, augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanu un pakalpojumu sniegšanu, kā arī radītu labāk apmaksātas darbavietas.

Nacionālās industriālās politikas pamatā būs darbs, kas vērsts uz tirgus nepilnību novēršanu un konkurētspējas uzlabošanu, produktu un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanas stimulēšanu un reģionālo priekšrocību aktivizēšanu. Vienlaikus tiks nodrošināta bāzes industriālās politikas (infrastruktūras pilnveidošana, nodokļu un izglītības sistēmas uzlabošana utt.) un attīstības industriālās politikas (inovācija, R&D, klasteru attīstība utt.) izstrāde. Industriālās politikas galvenie darba virzieni būs vērsti uz industriālo zonu attīstību, atbalstu ražotājiem, darbaspēka nodokļu reformu, izcilas uzņēmējdarbības vides izveidi, inovācijas sistēmas reformu, kā arī jaunu pieeju nodarbinātības politikai.

Ekonomikas ministrija savās kompetences jomās jau sākusi vairākas aktivitātes industriālās politikas īstenošanai. Šogad pilotprojekta veidā tiks piedāvāta jauna atbalsta programma investīcijām ražošanas telpu izveidei, rekonstrukcijai vai modernizācijai lielākajās Latvijas pilsētās (izņemot Rīgu) 12 miljonu latu apmērā. Jauno industriju atbalstam tiks sākta programma inovatīvas „zaļās" ražošanas atbalstam gandrīz 8 miljonu latu apjomā, kā arī tiks ieviesta jauna riska kapitāla atbalsta programma uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai 28 miljonu latu apmērā.

Valdībā akceptētā darbaspēka nodokļu samazināšana no 2013. gada ir svarīgs solis uzņēmumu konkurētspējas stiprināšanā. Zemāki darbaspēka nodokļi ir svarīgi ne tikai Latvijas konkurētspējai, salīdzinot ar kaimiņvalstīm, bet arī ekonomiskās aktivitātes veicināšanai, jaunu un labāk apmaksātu darbavietu radīšanai, investīcijām attīstībā un produktivitātē. Tomēr, turpinot palielināties ekonomiskajai aktivitātei un valsts budžeta ieņēmumiem, pie pirmās iespējas, rūpīgi izvērtējot fiskālos efektus un riskus, būtu jāizmanto iespējas veikt straujāku darbaspēka nodokļu sloga samazinājumu. Lielāks iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazinājums būtu spēcīgāks signāls ēnu ekonomikā strādājošiem uzņēmumiem. Tieši šiem apsvērumiem jākalpo par galvenajiem vadmotīviem, turpmāk domājot par nodokļu politikas izmaiņām.

Viena no būtiskākajām Ekonomikas ministrijas prioritātēm ir izcilas uzņēmējdarbības vides veidošana. Uzņēmējdarbības vide Latvijā pēdējos gados ir būtiski uzlabojusies, kļuvusi uzņēmējam saprotamāka un draudzīgāka. Sasniegumus apliecina arī Pasaules Bankas *Doing Business* 2012. gada pētījuma rezultāti, kur Latvija pakāpusies par desmit vietām, sasniedzot 21. vietu pasaulē. Tomēr mērķtiecīgs darbs uzņēmējdarbības vides uzlabošanā jāturpina, lai iekļūtu labāko valstu divdesmitniekā un šīs pozīcijas saglabātu arī ilgtermiņā. Konkurence par investīcijām un jaunām darbavietām pasaulē tikai pieaug, un, ja citas valstis sper vienu soli, mums jābūt gataviem spert vismaz divus un nepieciešamības gadījumā arī skriet. Vieta starptautiskā reitingā nav mērķis, bet tā ir kā bākuguns, kas palīdz koordinēti virzīt spēkus mērķa – izcilas uzņēmējdarbības vides – sasniegšanai. Konkrēti, 2012. gadā viens no svarīgākajiem uzdevumiem uzņēmējdarbības vides uzlabošanā ir *Būvniecības likuma* pieņemšana Saeimā, kas paredz vienkāršot būvniecības administratīvo procesu un radīt mūsdienīgu būvniecības procesa tiesisko regulējumu.

Sekmīgi un mērķtiecīgi īstenojam valsts uzņēmumu pārvaldības reformu, kas šajā procesā ieviesīs caurskatāmus un sabiedrībai saprotamus principus, kā arī sniegs potenciāli lielākus ienākumus valsts budžetā, un tiks nodrošināta efektīvāka kapitālsabiedrības darbības mērķu sasniegšana. Valdība 2012. gada maijā ir atbalstījusi Ekonomikas ministrijas sagatavotās koncepcijas – *Publisko personu komercdarbības koncepciju* un *Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepciju*. Valsts uzņēmumu pārvaldība ir viena no jomām, kur Latvija saņēmusi pamatotu kritiku gan no starptautiskām organizācijām, gan arī pašmāju uzņēmēju organizācijām. Valsts uzņēmumu pārvaldībai būtu jākalpo kā labajai praksei, bet diemžēl līdz šim esam atpalikuši arī no saviem tuvākajiem kaimiņiem, kuri jau patlaban bauda labākas valsts kapitālu daļu pārvaldības sniegtās iespējas. Tāpēc Ministru kabineta lēmums savā ziņā ir vēsturisks, jo esam spēruši lielu soli tuvāk labai, efektīvai un profesionālai valsts kapitāla daļu pārvaldībai.

Ekonomikas ministrija turpina *Enerģētikas stratēģijas 2030* izstrādi, kura būs enerģētikas nozares augstākā līmeņa ilgtermiņa attīstības plānošanas dokuments, kas noteiks galvenos enerģētikas politikas mērķus un iezīmēs to sasniegšanas instrumentus nākamajās desmitgadēs. Stratēģija tiek balstīta uz 3 galvenajiem enerģētikas politikas pīlāriem – konkurētspējīga ekonomika, ilgtspējīga enerģija un apgādes drošums, un paredz gan atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu, gan energoefektivitātes paaugstināšanu. Tāpat enerģētikas jomā Ekonomikas ministrija pašlaik veic iepriekšējos gados īstenotās atbalsta politikas elektroenerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem izvērtējumu, lai īstenotu reformas, kas valsts atbalsta sistēmu enerģijas ražošanai padarītu no izmaksu viedokļa prognozējamāku, ilgtspējīgāku, tehnoloģiski neitrālu un mazāk izšķērdīgu no valsts atbalsta un patērētāju viedokļa.

Valdības līmenī viens no 2012. gada būtiskākajiem jautājumiem būs ES budžets nākamajam plānošanas periodam no 2014. līdz 2020. gadam. Aizstāvēt Latvijas intereses Eiropas budžetā – tas būs kopdarbs, kurā jāiesaistās ne vien ministrijām, bet arī nevalstiskā sektora organizācijām. Tāpat valdībai ir kopīgi jāstrādā pie pārnozaru reformām, kuras tā apņēmusies veikt gan valdības deklarācijā, gan arī valdības rīcības plānā.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, turpināsim dialogu ar uzņēmējiem un viņus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām.

Jūsu vērtējumam nodotā Ziņojumā ir informācija par nozīmīgākajiem ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem, tautsaimniecības nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, valdības ekonomisko politiku izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai, kā arī politikas īstenošanas galvenajiem instrumentiem, tajā skaitā ES fondu izmantošanu.

Ziņojuma nobeigumā tā autori sniedz rekomendācijas valsts ekonomiskās politikas pilnveidošanai. Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru kabinets, tāpēc daudzi spriedumi par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo tikai Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Ceru, ka Ziņojums noderēs ekonomistiem, uzņēmējiem, visiem, kurus interesē Latvijas ekonomikas attīstības gaita, problēmas un perspektīvas, un rosinās valsts institūciju, dažādu organizāciju un interešu grupu pārstāvju un citu interesentu domu apmaiņu.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!

2012. gada jūnijs

Daniels Pavļuts,
ekonomikas ministrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi 7

1. Ekonomiskais stāvoklis: īss kopsavilkums 9

2. Pasaules ekonomikas attīstība 12

3. Izaugsme 15
3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums 15
3.1.1. Attīstības tendences 15
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš 16
3.1.3. Investīcijas 18
3.1.4. Eksports un imports 21
3.2. Nozaru ieguldījums 25
3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences 25
3.2.2. Apstrādes rūpniecība 28
3.3. Prognozes 42

4. Makroekonomiskā stabilitāte 44
4.1. Valsts finanses 44
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds 44
4.1.2. Budžeta ieņēmumi 47
4.1.3. Budžeta izdevumi 50
4.2. Cenas 52
4.2.1. Patēriņa cenas 52
4.2.2. Ražotāju cenas 55
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi 57
4.3. Maksājumu bilance 58
4.3.1. Tekošais konts 58
4.3.2. Finanšu plūsmas 59
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas 61
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi 65
4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss 65
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība 66
4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti 67

5. Darba tirgus 71
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs 71
5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte 73
5.3. Darba tirgus prognozes 75
5.4. Nodarbinātības politika 76

6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes 79
6.1. ES 2020 stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma 79
6.1.1. ES 2020 stratēģija un tās virzība 79
6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020" stratēģijas īstenošanai 81
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā politikā 83
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana 83
6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika 88
6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus 91
6.3. Industriālā politika 93
6.4. Enerģētikas politika 96
6.5. Būvniecības un mājokļu politika 101
6.6. Tūrisma politika 104
6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana 107
6.8. Mazie un vidējie komersanti 108
6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas 114
6.10. Informācijas sabiedrība 117
6.11. Konkurences politika un sabiedrisko pakalpojumu regulēšana 120
6.11.1. Konkurences politika 120
6.11.2. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana 122
6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika 123
6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība 124
6.14. Kvalitātes nodrošināšana 126
6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika 126
6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija 127
6.15. Privatizācija 128
6.16. Tautsaimniecības padome 133

7. Rekomendācijas 136

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

AS	akciju sabiedrība
AES	atomelektrostacija
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums
CIF	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
CZK	Centrālā zemes komisija
DP	darbības programma
ECC	Eiropas Patērētāju informēšanas centrs
EK	Eiropas Komisija
ELVGF	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās
ESF	Eiropas Sociālais fonds
FOB	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai
HES	hidroelektrostacija
IKP	iekšzemes kopprodukts
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas
KF	Kohēzijas fonds
KP	Konkurences padome
LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs
LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LVS	Latvijas Standarts
MK	Ministru kabinets
MVK	mazie un vidējie komersanti
MVU	mazie un vidējie uzņēmēji
NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
NVS	Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
PCI	patēriņa cenu indekss
PJ	petadžouls
PTAC	Patērētāju tiesību aizsardzības centrs
PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
TAI	tirdzniecības aizsardzības instrumenti
TEC	termoelektrocentrāle
TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
TWh	teravatstunda
VID	Valsts ieņēmumu dienests
ZVFI	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

Valstu saīsinājumi			
AT	Austrija	IE	Īrija
BE	Beļģija	IT	Itālija
BG	Bulgārija	LT	Lietuva
CZ	Čehija	LU	Luksemburga
CY	Kipra	LV	Latvija
DE	Vācija	MT	Malta
DK	Dānija	NL	Nīderlande
EE	Igaunija	PL	Polija
EL	Grieķija	PT	Portugāle
ES	Spānija	RO	Rumānija
EU	Eiropas Savienība	SE	Zviedrija
FI	Somija	SI	Slovēnija
FR	Francija	SK	Slovākija
HU	Ungārija	UK	Lielbritānija

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

No 2005. līdz 2007. gadam apjomīga ārējā kapitāla ieplūde stimulēja būtisku privātā patēriņa un investīciju pieaugumu Latvijā. IKP vidējie gada pieauguma tempi bija 10,3%, kas bija vieni no straujākajiem ES. 2008. un 2009. gadā, globālās finanšu krīzes ietekmē apstājoties ārējā kapitāla ieplūdei, iestājās recesija. Krīzes laikā IKP samazinājās par ¼ daļu, ārējais parāds gandrīz dubultojās, nodarbināto skaits samazinājās par 16%, strādājošo reālā darba samaksa – par 12 procentiem.

Kopš 2009. gada beigām ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta, un ir atsākusies izaugsme. Kopš ekonomikas zemākā punkta 2009. gada 3. ceturksnī līdz 2012. gada 1. ceturksnim IKP ir pieaudzis par 12%. Ņemot vērā, ka izaugsme atsākās no ļoti zema punkta, kopumā 2010. gadā IKP apjoms bija par 0,3% mazāks nekā 2009. gadā. Savukārt 2011. gadā IKP apjoms jau par 5,5% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Pieaugošie riski ārējos tirgos, īpaši eirozonā, 2011. gada otrajā pusē un 2012. gada sākumā nav būtiski ietekmējuši Latvijas ekonomiku. IKP turpina strauji palielināties. 2012. gada 1. ceturksnī IKP pieauga par 1,1% (pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem) salīdzinājumā ar iepriekšējo ceturksni jeb par 6,9%, salīdzinot ar atbilstošo periodu pirms gada.

Lai arī 2012. gads sācies ar pozitīvām tendencēm tautsaimniecībā, tomēr saglabājas ārējās vides riski saistībā ar turpmāko situācijas attīstību eirozonā. Palēninoties izaugsmes tempiem mūsu galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, Latvijas eksporta pieaugums var kļūt mērenāks, un tā pozitīvais efekts uz tautsaimniecību kopumā var mazināties. Tomēr kopumā **2012. gadā IKP pieaugums būs straujāks nekā tika prognozēts iepriekš un var sasniegt pat 5 procentus.**

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2008	2009	2010	2011	2012p
(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)					
Iekšzemes kopprodukts	-3,3	-17,7	-0,3	5,5	5,0
Privātais patēriņš	-5,8	-22,6	0,7	4,4	3,5
Valsts patēriņš	1,6	-9,4	-7,9	1,1	0,9
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	24,0
Eksports	2,0	-14,1	11,5	12,6	5,8
Imports	-10,8	-33,3	11,5	20,7	7,0
Patēriņa cenas	15,4	3,5	-1,1	4,4	2,5
(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)					
Vispārējās valdības sektora bilance	-4,2	-9,8	-8,2	-3,5	-2,1
Vispārējās valdības parāds	19,8	36,7	44,7	42,6	44,4
Eksporta-importa saldo	-13,6	-1,5	-0,8	-1,1	-5,2
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi, % pret iepriekšējo gadu)*	*0,5*	*-12,2*	*-4,6*	2,5	1,5
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)*	*7,5*	*16,9*	*18,7*	16,2	13,8

p – prognoze
* – no 2011. gada dati pārrēķināti pēc Tautas skaitīšanas datiem. Pārrēķini par 2008.-2010. gadu būs pieejami 2013. gada 2. pusē. Līdz tam, sākot ar 2011. gadu, dati nav salīdzināmi ar iepriekšējiem periodiem

Pēdējos gados par ekonomikas dzinējspēku ir kļuvis eksports. Preču un pakalpojumu eksporta apjomi pašlaik ir sasnieguši vēsturiski augstāko līmeni. 2011. gadā Latvijas preču un pakalpojumu eksports pieauga par 12,6%. 2012. gada 1. ceturksnī, neskatoties uz saspringto ekonomisko situāciju ES, eksporta apjomi pieauga par 9,9%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

Eksporta turpmākās attīstības iespējas ietekmēs ne tikai ārējā pieprasījuma izmaiņas, bet arī Latvijas ražotāju konkurētspēja. Jāņem vērā, ka līdz šim Latvijas konkurētspējas uzlabošanos pamatā noteica darbaspēka izmaksu samazināšana, bet turpmāk izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

Pozitīvas tendences vērojamas arī iekšējā tirgū. Nodarbinātības palielinājums un pakāpenisks darba samaksas kāpums sekmē privātā patēriņa palielinājumu. 2011. gadā privātais patēriņš par 4,4% pārsniedza 2010. gada līmeni, bet 2012. gada 1. ceturksnī tas par 5,4%, salīdzinot ar iepriekšējā gada 1. ceturksni, pieaug.

Tomēr kopumā privātais patēriņš pieaug nedaudz lēnākos tempos nekā IKP un 2012. gada 1. ceturksnī tas bija tikai ap 80% no 2008. gada 1. ceturkšņa līmeņa, kad aizsākās tā samazinājums. Privātā patēriņa straujāku atjaunošanos ierobežo joprojām augstais bezdarba līmenis un liels mājsaimniecību parādu slogs.

Saistībā ar ES struktūrfondu apguvi, tajā skaitā valsts ieguldījumiem infrastruktūrā un uzņēmumu investīcijām ražošanas iekārtās, strauji aug investīcijas. 2011. gadā investīcijas pieauga par 27,9%. Savukārt 2012. gada 1. ceturksnī investīcijas pieauga par 39%, salīdzinot ar iepriekšējā gada 1. ceturksni. Investīciju apjomu palielināšanos lielā mērā ietekmēja ieguldījumi tādās nozarēs kā enerģētika, kokapstrāde, metālizstrādājumu ražošana. Zems banku kreditēšanas līmenis joprojām ir viens no investīcijas ierobežojošiem faktoriem. Neraugoties uz būtisko pieaugumu, investīcijas joprojām ir salīdzinoši zemā līmenī.

Jāatzīmē, ka pēc būtiskas ienākošo ārvalstu tiešo investīciju plūsmu samazināšanās 2008. un 2009. gadā kopš 2010. gada atsākās to pieaugums. Latvijas tautsaimniecībā piesaistīto ĀTI apjoms 2010. gadā gandrīz 4 reizes pārsniedza 2009. gada līmeni. 2011. gadā ienākošo ĀTI apjoms Latvijas ekonomikā bija gandrīz 3,5 reizes lielāks nekā 2010. gadā. Uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā 2012. gada marta beigās bija 6567milj. latu, kas ir par 7% vairāk nekā pirms gada.

Gan starppatēriņa preču pieprasījuma pieaugums apstrādes rūpniecībā, gan **situācijas uzlabošanās iekšējā tirgū veicina importa pieaugumu**. 2011. gadā importa pieauguma tempi apsteidza eksporta pieaugumu, un līdz ar to ārējās tirdzniecības eksporta-importa negatīvais saldo pieauga līdz 3,9% no IKP. Straujo importa pieaugumu galvenokārt nosaka investīciju palielinājums. Vienlaikus jāatzīmē, ka preču un pakalpojumu importa apjomi joprojām krietni atpaliek no pirmskrīzes līmeņa.

Saglabājoties pozitīvām tendencēm eksportā, turpina augt apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi. 2011. gadā nozares ražošanas apjomi bija par 11,7% lielāki nekā gadu iepriekš, bet 2012. gada 1. ceturksnī tie pieauga par 16,5% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Ražošanas apjomi palielinās gandrīz visās apstrādes rūpniecības nozarēs, īpaši kokapstrādē, metālapstrādē, elektronisko ierīču, mašīnu un iekārtu ražošanā. Kopumā apstrādes rūpniecības nozare 2011. gadā nodrošināja caurmērā ¼ no kopējās ekonomikas izaugsmes.

Ārējās tirdzniecības aktivitāšu pieaugums ir veicinājis arī transporta nozares izaugsmi par 8% 2011. gada laikā un par 4% 2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni.

Ienākumu pieaugums no eksporta pozitīvi ietekmē arī nozares, kas pamatā darbojas iekšējā tirgū. Tirdzniecības nozarē sniegto pakalpojumu apjoms 2011. gadā pieauga par 9,6%, bet 2012. gada 1. ceturksnī – par 8,1%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Pēc apjomīgas lejupslīdes krīzes laikā 2011. gadā izaugsme atsākās būvniecības nozarē, kas gada laikā pieauga par 12,4%. 2012. gada 1.ceturksnī būvniecības nozare turpināja strauji pieaugt (par 28,5%, salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni). Taču jāņem vērā, ka krīzes laikā nozare piedzīvoja dziļu lejupslīdi.

Neliels pieaugums vērojams lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē, kā arī komercpakalpojumu nozarē. Ražošanas apjomu samazinājums ir vērojams vienīgi pārējās rūpniecības nozarēs, ko pamatā noteica mazāki saražotās elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi saistībā ar laika apstākļiem.

Pēc krīzes izraisītās deflācijas, kad 12 mēnešu patēriņa cenu inflācija 2010. gada februārī pazeminājās līdz -4,2%, cenas atkal sāka pieaugt. 2010. gadā patēriņa cenu līmenis pieauga par 2,5%, bet 2011. gadā – par 4%. Jāatzīmē, ka pēc straujā cenu pieauguma 2011. gada sākumā gada otrajā pusē cenu pieaugums nedaudz piebremzējās. 2012. gadā vairāku faktoru, kas noteica cenu pieaugumu 2011. gadā (patēriņa nodokļi, elektroenerģijas tarifi, pārtikas cenas pasaulē), ietekme uz patēriņa cenām mazinās. Liela nenoteiktība ir saistībā ar degvielas cenām, jo to ietekmē arī eiro un ASV dolāra kursa svārstības. 2012. gada sešos mēnešos patēriņa cenas pieauga par 1,9% (12 mēnešu inflācija), kas bija uz pusi lēnāk nekā šajā periodā iepriekšējā gadā. **Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm, 2012. gadā kopumā vidējais patēriņa cenu līmenis var sasniegt 2,5 procentus**.

Pēc finanšu tirgus satricinājuma 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā **Latvijas monetārie rādītāji stabilizējas**. 2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, banku piesaistīto noguldījumu atlikums pieauga par 4,2%. To galvenokārt noteica nerezidentu noguldījumu atlikuma pieaugums par 25,3%, savukārt rezidentu noguldījumu atlikums samazinājās par gandrīz 10% (galvenokārt centrālo un vietējo valdību noguldījumu samazinājuma dēļ).

Kopš 2009. gada beigām **procentu likmes ir stabilizējušās**. Latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme 2012. gada 1. ceturksnī bija 5,5%, savukārt ilgtermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 8,6%, kas ir vienas no zemākajām procentu likmēm pēdējo gadu laikā.

2012. gada 1. ceturksnī rezidentiem kopumā no jauna izsniegti 20,5 tūkst. kredītu 217,7 milj. latu apmērā. Salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni, rezidentiem no jauna izsniegto kredītu apjoms pieauga par 89%. Sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm puse no jauna izsniegtajiem kredītiem ir izsniegti transporta un uzglabāšanas nozarē un 15% – lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē.

Kredītportfeļa kvalitāte turpina uzlaboties, un 2012. gada sākumā ar maksājuma kavējumu bija 22% kredītu. Samazinās (par 39,1%) kredīti rezidentiem ar maksājumu kavējumu virs 180 dienām.

Lai arī no jauna izsniegto kredītu apjomi pakāpeniski pieaug, tomēr kopējie kredītu atlikumi sarūk. 2012. gada 1. ceturksnī tie bija par 11% mazāki nekā pirms gada. To pamatā nosaka

hipotekāro kredītu atlikumu samazinājums (gada laikā par 13,9%).

Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās 2008. un 2009. gadā ietekmēja valsts fiskālo stāvokli. Lai nepieļautu, ka situācija finanšu sektorā kļūst nekontrolējama, kopš 2008. gada Latvijā ir veikta budžeta konsolidācija 2,3 miljardu latu apmērā ar fiskālo ietekmi 17% apmērā no IKP, no kuriem aptuveni 6,8% no IKP veido pasākumi, kas veikti ieņēmumu pusē, savukārt, pasākumi izdevumu pusē kopumā sastāda aptuveni 10,2% no IKP. Valdības īstenoto budžeta konsolidācijas pasākumu rezultātā budžeta deficīts 2010. un 2011. gadā samazinājās attiecīgi līdz 8,1% un 3,5% no IKP.

Saeimā 2012. gada valsts budžets tika pieņemts ar deficītu 2,1% apmērā no IKP. Arī 2012. gada budžeta sagatavošanas procesā tika turpināta fiskālā konsolidācija. Budžeta konsolidācija iekļāva risinājumus gan budžeta ieņēmumu pusē, tai skaitā nekustamā īpašuma nodokļa reformu, gan arī pasākumus budžeta izdevumu samazināšanai – samazinājums dotācijām lauksaimniecības, satiksmes un sporta jomās, finansējuma samazinājums aizsardzības, iekšlietu, kultūras, veselības jomās, valsts un pašvaldību autoceļiem un sabiedriskajam transportam, sociālā drošības tīkla pasākumu īstenošanai, finansējuma samazinājums pašvaldībām.

2012. gada budžeta pieņemšana ar budžeta deficītu, kas ir zemāks par 3% no IKP, rada priekšnoteikumus ES ierosinātās pārmērīgās budžeta deficīta novēršanas procedūras pārtraukšanai, kā arī nodrošina budžeta deficīta Māstrihtas kritērija izpildi, tādējādi liekot būtisku pamatu Latvijas iespējām 2014. gada 1. janvārī ieviest eiro.

Lai arī turpmāk stiprinātu fiskālo disciplīnu un izvairītos no pārmērīga budžeta deficīta un valsts parāda veidošanās, Saeima 2012. gada maijā ratificēja Eiropas Savienības fiskālās disciplīnas līgumu. Tiek plānots, ka 2013. gadā vispārējās valdības deficīts nepārsniegs 1,4% no IKP, 2014. gadā – 0,8% no IKP un 2015. gadā – 0,3% no IKP.

Ekonomiskās lejupslīdes laikā no 2008. gada līdz 2010. gadam stāvoklis darba tirgū ievērojami pasliktinājās. **Kopš 2010. gada sākuma, pakāpeniski atjaunojoties ekonomiskajām aktivitātēm, situācija darba tirgū uzlabojas** – palielinās nodarbinātība, pakāpeniski samazinās bezdarbs un pieaug brīvo darba vietu skaits.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas novērtējumu nodarbināto skaits 2011. gadā palielinājās par 2,5%, salīdzinot ar 2010. gadu. Gada laikā būtiski samazinājās arī bezdarba līmenis. Vidēji 2011. gadā tas veidoja 16,2%, kas ir par 3,3 procentpunktiem mazāk nekā 2010. gadā.

Saskaņā ar darbaspēka apsekojuma datiem 2012. gada 1. ceturksnī nodarbināto skaits sasniedza 858 tūkstošus, kas ir par 2,6% jeb 21,7 tūkst. vairāk nekā iepriekšējā gada 1. ceturksnī. Bezdarba līmenis 2012. gada 1. ceturksnī bija 16,3%, kas ir par 1,3 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada.

Reģistrētā bezdarba līmenis 2012. gada aprīļa beigās sasniedza zemāko līmeni kopš 2009. gada maija un bija 11,3% – jeb 127,8 tūkstoši bezdarbnieku, kas ir par 30 tūkstošiem mazāk nekā 2011. gada aprīlī. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis saglabājas Latgales reģionā (24,1%), bet zemākais – Rīgā (9%). 2012. gada aprīlī 44% no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita bija ilgstošie bezdarbnieki (bez darba ilgāk par gadu).

Paredzams, ka situācija darba tirgū turpinās uzlaboties arī turpmākajos ceturkšņos, tomēr galvenie riski saistīti ar globālās ekonomikas attīstības tendencēm, kas var ietekmēt situāciju darba tirgū Latvijā. **Kopumā 2012. gadā nodarbināto skaits varētu palielināties par 1,5% un gada vidējais bezdarba līmenis samazināties līdz 13,8 procentiem.**

Latvijas tautsaimniecības turpmākā attīstība joprojām būs cieši saistīta ar eksporta iespējām, tāpēc **lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību.** Galvenā politiskā prioritāte pasaules ekonomikā joprojām ir saistīta ar finanšu sektora atveseļošanu, ņemot vērā arī reālā sektora lejupslīdes pakārtoto ietekmi uz to. Eiropas Savienības turpmāko attīstību var negatīvi ietekmēt arī vairāku valstu valdības sektora finanšu problēmas un nepieciešamība mazināt pārmērīgo budžeta deficītu, lai nodrošinātu valstu finanšu ilgtspēju. Piebremzējoties globālās izaugsmes tempiem, arī Latvijas tautsaimniecības pieauguma tempi būs lēnāki.

Tautsaimniecības izaugsme vidējā termiņā lielā mērā būs atkarīga no diviem faktoriem. Pirmkārt, kādus risinājumus izejai no pašreizējā saspīlējuma finanšu sektorā spēs pieņemt eirozonas valstis, lai spētu izvairīties no iespējamas ekonomikas stagnācijas. Otrkārt, cik efektīva būs Latvijas valdības īstenotā struktūrpolitika ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, t.sk. valsts budžeta, pieejamības apstākļos.

Straujākas izaugsmes scenārijā **Latvijas izaugsmes tempi varētu sasniegt stabilu 5% pieaugumu gadā**. Savukārt lēnākas izaugsmes scenārijā, saglabājoties vājai izaugsmei Eiropā un nespējot uzlabot tirgojamo nozaru konkurētspēju, Latvijas ekonomikas atgūšanās no krīzes radītajām sekām būtu daudz lēnāka.

2. PASAULES EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA[1]

Pēc relatīvi augstiem tempiem 2011. gadā globālās ekonomikas izaugsme 2012. gadā ir piebremzējusies. Ekonomisko aktivitāšu palielināšanās ASV 2011. gada otrajā pusē un aktīvie ekonomiskās politikas pasākumi Eiropā ir samazinājuši izaugsmes vājināšanās draudus pasaulē. Tomēr joprojām saglabājas augsti negatīvie riski. Tiek prognozēts, ka lielākajās attīstītajās valstīs atsāksies lēna atveseļošanās, bet vairumā attīstības valstu izaugsme būs salīdzinoši stabila.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums
(procentos pret iepriekšējo gadu)

	2010	2011	2012p	2013p
Pasaule tai skaitā:	**5,3**	**3,9**	**3,5**	**4,1**
ASV	3,0	1,7	2,1	2,4
Japāna	4,4	-0,7	2,0	1,7
ES tai skaitā:	2,0	1,6	0,0	1,3
Eirozonas valstis	1,9	1,4	-0,3	0,9
NVS	4,8	4,9	4,2	4,1
Ķīna	10,4	9,2	8,2	8,8

Avots: *The World Economic Outlook April 2012, International Monetary Fund*; p – prognoze.

Salīdzinot ar 2011. gada septembri, SVF ir samazinājis globālās izaugsmes prognozes 2012. gadam no 4% līdz 3,5%, pamatojoties uz vājām aktivitātēm 2011. gada otrajā pusē un 2012. gada sākumā. Eirozonas valstīs 2012. gadā tiek prognozēta mērenā recesija, kam par iemeslu tiek minēta valsts parādu krīze un konfidences pasliktināšanās, banku kredītresursu mazināšana reālajam sektoram, kā arī fiskālās konsolidācijas ietekme. Pozitīva izaugsme eirozonā tiek paredzēta 2013. gadā.

IKP pieaugums attīstības valstīs 2012. gadā tiek prognozēts 5,7% apmērā, t.i., nedaudz lēnāks nekā 2011. gadā, savukārt 2013. gadā izaugsme būs straujāka – aptuveni 6%, pateicoties stimulējošai makroekonomiskai politikai un ārējā pieprasījuma pieaugumam.

ASV ekonomikas izaugsme 2012. gadā ir nedaudz straujāka nekā tika prognozēts pirms pusgada, galvenokārt pateicoties labākiem izaugsmes rādītājiem 2011. gadā un uzlabojumiem darba tirgū. Riski attiecībā uz izaugsmi ir samazinājušies, tomēr joprojām pastāv negatīvi riski saistībā ar valsts fiskālo stāvokli, vājo mājokļu tirgu un ekonomiskās situācijas attīstību Eiropā.

2.1. attēls

Pasaules IKP sadalījums pa valstu grupām 2011. gadā
(struktūra, IKP pēc pirktspējas paritātes vienībām)

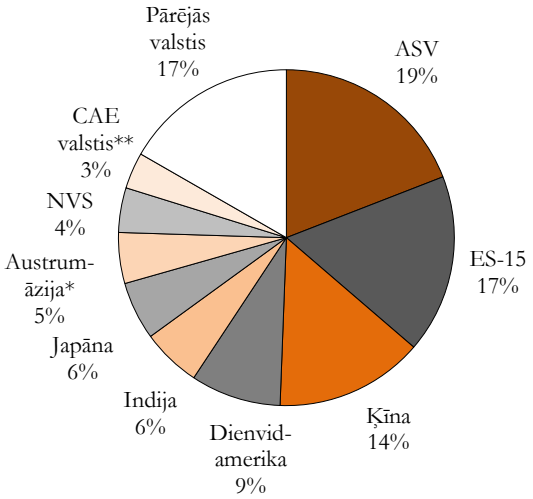

Avots: *The World Economic Outlook April 2012, International Monetary Fund.*
* Dienvidkoreja, Malaizija, Singapūra, Taizeme, Filipīnas
** Centrāl- un Austrumeiropas valstis – Albānija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Horvātija, Čehija, Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Maķedonija, Malta, Polija, Rumānija, Serbija, Melnkalne, Slovākija, Slovēnija, Turcija

Izaugsmi ASV 2011. gadā galvenokārt noteica iekšējie faktori. Lai gan gada sākumā izaugsme bija vāja, ar katru ceturksni izaugsmes tempi palielinājās. Inflācija ir samērā lēna, un ir vērojams stabils nodarbinātības pieaugums.

ASV ekonomikas pieaugums tiek prognozēts par 2,1% 2012. gadā un par 2,4% 2013. gadā. Lai gan pēdējā laikā darba tirgus rādītāji ir daudzsološi, bezdarba līmenim samazinoties līdz gandrīz 8% 2012. gada martā, tomēr kopumā nodarbinātība 2012.-2013. gadā pieaugs mēreni. Izlaides atpalicība no potenciāla līmeņa (*output gap*) noteiks inflācijas samazināšanos no 3% 2011. gadā un līdz 2% 2012.-2013. gadā.

[1] Nodaļas sagatavošanā ir izmantots izdevums *World Economic Outlook April 2012, International Monetary Fund* un izdevums *European Commission European Economy 6/2011.*

Vājš ārējais pieprasījums negatīvi ietekmē ekonomisko izaugsmi **Āzijas valstīs**. Tajā pašā laikā stabils iekšējais pieprasījums Ķīnā ierobežo negatīvo pakārtoto efektu izplatību finanšu sfērā. Banku sektora spēja nodrošināt finanšu līdzekļu pieejamību uzturēs pozitīvu izaugsmi reģionā arī turpmāk.

Izaugsme Āzijas valstīs 2011. gada beigās samazinājās gan ārējo, gan iekšējo apstākļu dēļ. Ekonomikas lejupslīde Eiropā atspoguļojās Āzijas eksporta rādītājos. Dažās valstīs, piemēram, Indijā, izaugsmi bremzēja vājš iekšējais pieprasījums, zems investīciju līmenis, kā arī kredītu sadārdzināšanās.

Paredzot spēcīgu iekšējo pieprasījumu, labvēlīgus finansiālos nosacījumus un ekonomiskās politikas ietekmi, SVF šajā reģionā 2012. gadā prognozē izaugsmi par 6% (Ķīnā – par 8,2%) un 2013. gadā – par 6,5% (Ķīnā – par 8,8%).

2.2. tabula

ES dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji
(procentos)

	IKP pieaugums			Patēriņa cenas			Tekošā konta bilance (% no IKP)			Bezdarbs		
	2011	2012p	2013p	2011	2012p	2013p	2011	2012p	2013p	2011	2012p	2013p
Austrija	3,1	0,9	1,8	3,6	2,2	1,9	1,2	1,4	1,4	4,2	4,4	4,3
Beļģija	1,9	0,0	0,8	3,5	2,4	1,9	-0,1	-0,3	0,4	7,2	8,0	8,3
Dānija	1,0	0,5	1,2	2,8	2,6	2,2	6,2	4,8	4,5	6,1	5,8	5,5
Somija	2,9	0,6	1,8	3,3	2,9	2,1	-0,7	-1,0	-0,3	7,8	7,7	7,8
Francija	1,7	0,5	1,0	2,3	2,0	1,6	-2,2	-1,9	-1,5	9,7	9,9	10,1
Vācija	3,1	0,6	1,5	2,5	1,9	1,8	5,7	5,2	4,9	6,0	5,6	5,5
Grieķija	-6,9	-4,7	0,0	3,1	-0,5	-0,3	-9,7	-7,4	-6,6	17,3	19,4	19,4
Īrija	0,7	0,5	2,0	1,1	1,7	1,2	1,0	1,0	1,7	14,4	14,5	13,8
Itālija	0,4	-1,9	-0,3	2,9	2,5	1,8	-3,2	-2,2	-1,5	8,4	9,5	9,7
Luksemburga	1,0	-0,2	1,9	3,4	2,3	1,6	6,9	5,7	5,6	6,0	6,0	6,0
Nīderlande	1,3	-0,5	0,8	2,5	1,8	1,8	7,5	8,2	7,8	4,5	5,5	5,5
Portugāle	-1,5	-3,3	0,3	3,6	3,2	1,4	-6,4	-4,2	-3,5	12,7	14,4	14,0
Spānija	0,7	-1,8	0,1	3,1	1,9	1,6	-3,7	-2,1	-1,7	21,6	24,2	23,9
Zviedrija	4,0	0,9	2,3	1,4	2,5	2,0	6,7	3,0	2,9	7,5	7,5	7,7
Lielbritānija	0,7	0,8	2,0	4,5	2,4	2,0	-1,9	-1,7	-1,1	8,0	8,3	8,2
Bulgārija	1,7	0,8	1,5	3,4	2,1	2,3	1,9	2,1	1,6	12,5	12,5	12,0
Kipra	0,5	-1,2	0,8	3,5	2,8	2,2	-8,5	-6,2	-6,3	7,8	9,5	9,6
Čehija	1,7	0,1	2,1	1,9	3,5	1,9	-2,9	-2,1	-1,9	6,7	7,0	7,4
Igaunija	7,6	2,0	3,6	5,1	3,9	2,6	3,2	0,9	-0,3	12,5	11,3	10,0
Ungārija	1,7	0,0	1,8	3,9	5,2	3,5	1,6	3,3	1,2	11,0	11,5	11,0
Latvija	5,5	2,0	2,5	4,2	2,6	2,2	-1,2	-1,9	-2,5	15,6	15,5	14,6
Lietuva	5,9	2,0	2,7	4,1	3,1	2,5	-1,7	-2,0	-2,3	15,5	14,5	13,0
Malta	2,1	1,2	2,0	2,4	2,0	1,9	-3,2	-3,0	-2,9	6,4	6,6	6,5
Polija	4,3	2,6	3,2	4,3	3,8	2,7	-4,3	-4,5	-4,3	9,6	9,4	9,1
Rumānija	2,5	1,5	3,0	5,8	2,9	3,1	-4,2	-4,2	-4,7	7,2	7,2	7,1
Slovākija	3,3	2,4	3,1	4,1	3,8	2,3	0,1	-0,4	-0,4	13,4	13,8	13,6
Slovēnija	-0,2	-1,0	1,4	1,8	2,2	1,8	-1,1	0,0	-0,3	8,1	8,7	8,9

Avots: *The World Economic Outlook April 2012, International Monetary Fund*;
p – prognoze.

2011. gada beigās izaugsme **Eiropas valstīs** samazinājās straujāk nekā tika prognozēts iepriekš, un vairākās valstīs bija vērojama recesija. Rezultātā 2012. gada izaugsmes prognozes ir ievērojami koriģētas salīdzinājumā ar 2011. gada septembra prognozēm. Negaidīti spēcīga lejupslīde bija saistīta ar konkurētspējas kritumu un vairāku Dienvideiropas valstu parādu krīzi un tās izplatīšanos caur banku sektoru visā reģionā.

Turpmāko izaugsmi Eiropā galvenokārt noteiks situācija eirozonas valstīs. Paredzams, ka 2012. gadā reģionā kopumā izaugsme būs 0,2% apmērā (ES valstīs ap 0%), ievērojami vājāka nekā 2011. gadā (2%), galvenokārt 2011. gada otrā pusgada negatīvo rādītāju

dēļ. Izaugsmes perspektīvas Eiropas valstīs joprojām būs atšķirīgas.

Izaugsmes tempi **Baltijas valstīs** 2011. gadā bija straujākie ES, neskatoties uz ārējā pieprasījuma samazināšanos gada beigās.

Arī 2012. gadā eksports būs noteicošais ekonomiskās izaugsmes faktors. Baltijas valstīs ir paredzēta mērena izaugsme, kam pamatā būs vāja konfidence, kas ierobežo privātā patēriņa pieaugumu. 2012. gadā ir paredzami darba tirgus rādītāju uzlabojumi, kaut gan bezdarba līmenis joprojām saglabāsies samērā augsts. 2011. gada beigās, pieaugot pārtikas un naftas cenām, pieauga inflācija, savukārt 2012. gadā tā kopumā būs mērena.

2012. gadā izaugsme Baltijas valstīs tiek prognozēta aptuveni 2-2,5% apmērā, savukārt 2013. gadā IKP pieaugums varētu pārsniegt 3,5% robežu.

NVS valstu grupā 2011. gada otrajā pusē izaugsme joprojām bija strauja, ko balstīja arvien augstās naftas cenas, lauksaimniecības produkcijas izlaides pieaugums vairākās valstīs (Armēnijā, Baltkrievijā, Kazahstānā un Krievijā), kā arī spēcīgs iekšzemes pieprasījums.

Tomēr reģiona attīstību ietekmēs situācija eirozonā, atspoguļojoties NVS valstu eksporta apjoma un rūpniecības izlaides pieaugumā.

Ņemot vērā ekonomisko situāciju ES valstīs, izaugsme NVS valstu grupā varētu palēnināties līdz 4,2% 2012. gadā un 4,1% 2013. gadā, salīdzinot ar 5% 2011. gadā, pat pie nosacījuma, ja naftas cenas saglabāsies relatīvi augstas.

Kā lielākais drauds NVS reģiona izaugsmei arī turpmāk tiek uzskatīta eirozonas valstu krīzes padziļināšanās.

Izaugsme Krievijā 2012. gadā būs aptuveni 4%, un to galvenokārt ietekmēs joprojām augstās naftas cenas. Tomēr, paredzot naftas cenas kritumu 2012. gada otrajā pusē, 2013. gadā izaugsmes tempi Krievijā saruks līdz nedaudz zem 4 procentiem.

2.3. tabula

Galvenie makroekonomiskie rādītāji NVS grupā
(procentos)

	2011	2012p	2013p
IKP pieaugums	4,9	4,2	4,1
t.sk. Krievijā	4,3	4,0	3,9
Patēriņa cenas	10,1	7,1	7,7
t.sk. Krievijā	8,5	5,1	6,6
Tekošā konta saldo (% no IKP)	4,6	4,0	1,7
t.sk. Krievijā	6,2	5,4	2,6

Avots: *The World Economic Outlook April 2012*, *International Monetary Fund;*
p – prognoze.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums

3.1.1. Attīstības tendences

Pasaules finanšu krīze ļoti smagi ietekmēja Latvijas tautsaimniecību. Iekšzemes kopprodukts krīzes laikā samazinājās par aptuveni 25%. Kopš 2009. gada 3. ceturkšņa IKP apjomi sāka pieaugt un 2010. gadā ik ceturksni palielinājās caurmērā par 0,9%. Rezultātā 2010. gada vidējais IKP līmenis tikai nedaudz atpalika no 2009. gada rādītāja. 2011. gadā IKP turpināja stabili pieaugt un par 5,5% pārsniedza 2010. gada līmeni. 2011. gadā Latvijā bija viena no straujākajām ekonomikas izaugsmēm Eiropas Savienībā.

2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni, IKP pieauga par 6,9%. Salīdzinot ar krīzes zemāko punktu 2009. gada 3. ceturksnī, IKP ir pieaudzis par 12 procentiem.

3.1. attēls

IKP dinamika pa ceturkšņiem

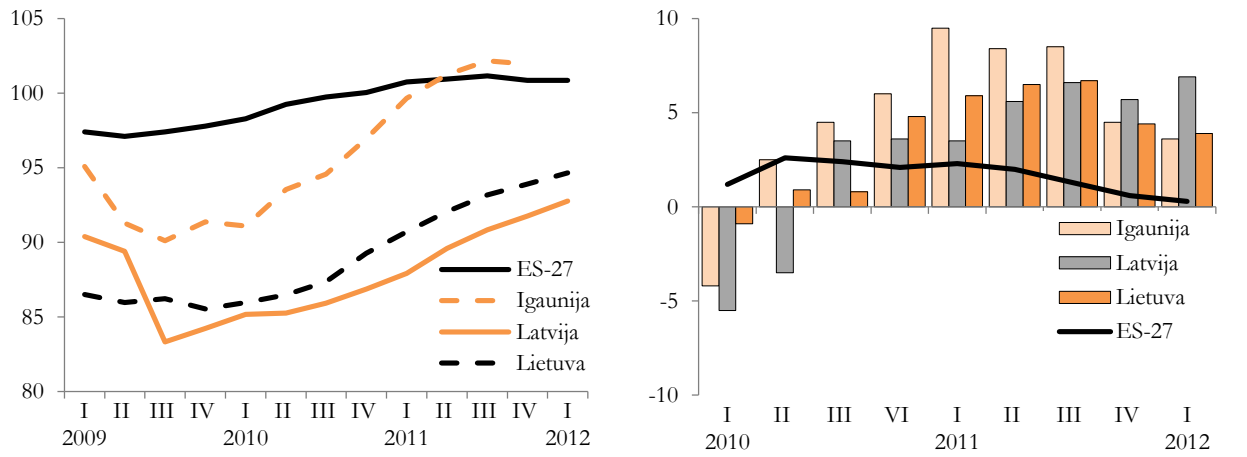

Eksports ir viens no svarīgākajiem Latvijas tautsaimniecības atveseļošanās procesa virzītājiem. Tā pieprasījums labvēlīgi ietekmēja tirgojamo nozaru izaugsmi, īpaši galvenās eksporta nozares – apstrādes rūpniecības attīstību. Eksporta pieaugumu pēckrīzes periodā pamatā noteica gan pieprasījuma pieaugums Latvijas tirdzniecības partnervalstīs, gan Latvijas ražotāju krīzes laikā uzlabotā konkurētspēja, kas tika panākta, mazinot ražošanas izmaksas. 2011. gadā preču un pakalpojumu eksporta apjomi pieauga par 12,6 procentiem.

3.1. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojums

	2008	2009	2010	2011	2012 I	2008	2009	2010	2011	2012 I
	izmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, %					ieguldījums izmaiņās, %				
Privātais patēriņš	-5,8	-22,6	0,7	4,4	5,4	-4,3	-16,2	0,4	3,0	3,9
Valsts patēriņš	1,6	-9,4	-7,9	1,1	1,8	0,2	-1,4	-1,3	0,2	0,3
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	39,0	-5,1	-12,2	-4,5	5,7	7,1
Krājumi	–	–	–	–	–	-2,4	-2,5	5,5	1,8	-3,7
Eksports	2,0	-14,1	11,5	12,6	9,9	0,9	-6,3	5,4	6,6	5,7
Imports	-10,8	-33,3	11,5	20,7	9,5	-7,3	20,9	5,9	11,8	-6,3
IKP	**-3,3**	**-17,7**	**-0,3**	**5,5**	**6,9**	**-3,3**	**-17,7**	**-0,3**	**5,5**	**6,9**

2012. gada 1. ceturksnī, neraugoties uz saspringto ekonomisko situāciju Eiropas Savienībā, eksporta apjomi salīdzināmās cenās pieauga par 9,9%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni. Preču un

pakalpojumu eksporta apjomi pieaug jau kopš 2009. gada 2. ceturkšņa un kopš tā laika jau ir palielinājušies par gandrīz 40%. Eksporta turpmākās attīstības iespējas ietekmēs ne tikai ārējā pieprasījuma izmaiņas, bet arī Latvijas ražotāju spēja uzturēt konkurētspēju. Jāņem vērā, ka līdz šim Latvijas konkurētspējas uzlabošanos pamatā noteica darbaspēka izmaksu samazināšana, bet turpmāk izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

Ienākumu pieaugums no eksporta ir veicinājis iekšzemes pieprasījuma kāpumu. Kopš 2010. gada sākumu, iekšzemes pieprasījums pieaug, pateicoties privātā patēriņa pieaugumam un straujam investīciju kāpumam.

2012. gada 1. ceturksnī iekšzemes pieprasījums pieauga par 10,7%, salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni. Iekšzemes pieprasījuma pieaugums 2012. gada 1. ceturksnī lielā mērā saistīts ar investīciju un privātā patēriņa palielinājumu.

2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iekšzemes pieprasījuma zemāko līmeni krīzes laikā (2009. gada 4. ceturksni), iekšzemes pieprasījums ir palielinājies par gandrīz 20 procentiem.

Krīzes laikā, samazinoties iekšējam pieprasījumam, strauji saruka importa apjomi un Latvijas eksporta-importa bilance krietni uzlabojās. Tā 2010. gadā bija 1,4% līmenī no IKP (2006. un 2007. gadā eksporta-importa negatīvais saldo bija gandrīz 20% līmenī no IKP). 2011. gadā palielinājās ekonomiskās aktivitātes iekšējā tirgū, veicinot importa pieaugumu. Importa pieaugumu īpaši noteica arī investīciju straujš palielinājums. Kopumā 2011. gadā eksporta-importa negatīvais saldo bija 3,9% līmenī no IKP.

2011. gadā imports pieauga par 20,7 procentiem.

2012. gada 1. ceturksnī preču un pakalpojumu imports pieauga par 2,1% (salīdzināmās cenās, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem), un par 9,5% pārsniedza 2010. gada 4. ceturkšņa līmeni. Vienlaikus jāatzīmē, ka preču un pakalpojumu importa apjomi joprojām krietni atpaliek no pirmskrīzes līmeņa – pašlaik preču un pakalpojumu imports salīdzināmās cenās ir par 17% mazāks nekā 2007. gada 1. ceturksnī, kad tas bija sasniedzis savu augstāko punktu.

3.2. attēls

Iekšzemes kopprodukta un tā izlietojuma posteņu izmaiņas pa ceturkšņiem

(2005. gada 4. ceturksnis = 100, sezonāli izlīdzināti dati)

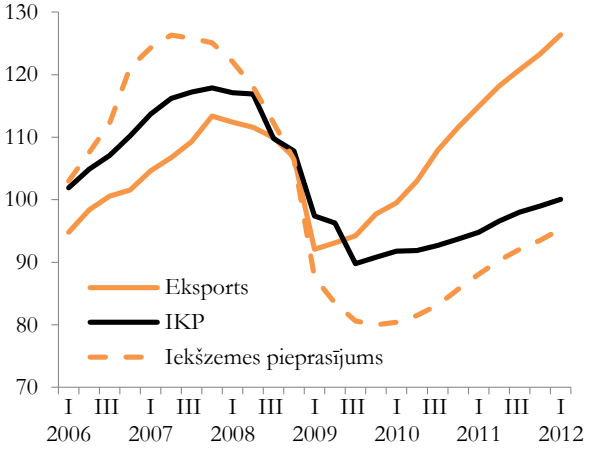

2012. gada sākumā importa apjomi turpināja pieaugt, un marta beigās eksporta-importa negatīvais saldo bija 4,7% apmērā no IKP.

3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

Privātā patēriņa samazināšanās aizsākās 2008. gada sākumā, un zemākais līmenis tika sasniegts 2009. gada 3. ceturksnī. Krīzes periodā sešu ceturkšņu laikā privātais patēriņš samazinājās gandrīz par 30% (salīdzinot ar 2008. gada 1. ceturksni). Tā kritumu noteica mājsaimniecību kreditēšanas sašaurināšanās, algu samazinājums un bezdarba pieaugums. 2009. gada beigās privātais patēriņš stabilizējās, un 2010. gada sākumā atsākās pakāpenisks tā pieaugums. 2010. gadā kopumā privātais patēriņš turpināja pieaugt, bet, ņemot vērā, ka izaugsme atsākās no ļoti zema līmeņa, tas tikai par 0,7% pārsniedza 2009. gada rādītāju.

3.3. attēls

Privātā patēriņa izmaiņas pa ceturkšņiem

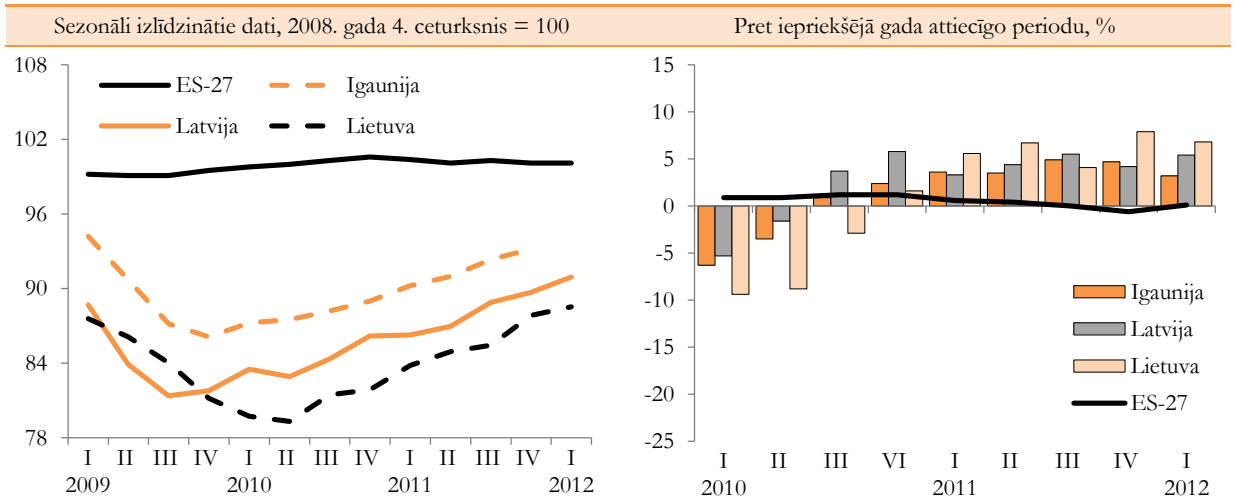

2011. gada sākumā privātais patēriņš turpināja palielināties, un to noteica situācijas uzlabošanās darba tirgū – pieauga nodarbinātība un darba samaksa. Kopumā 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, privātais patēriņš pieauga par 4,4 procentiem.

2012. gada sākumā privātais patēriņš turpina palielināties, un 2012. gada 1. ceturksnī tas pieauga par 5,4%, salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni.

3.4. attēls

Reālās darba samaksas un privātā patēriņa dinamika pa ceturkšņiem
(2008. gada 4. ceturksnis = 100)

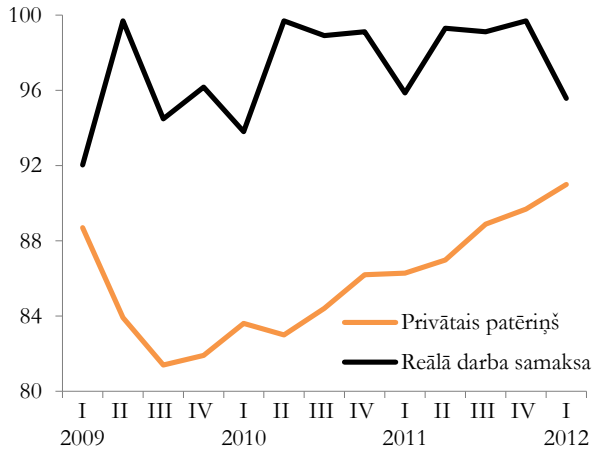

Uzlabojas patērētāju konfidence. Kopš 2009. gada augusta patērētāji kļūst arvien optimistiskāki, tomēr vēl arvien patērētāju konfidence saglabājas negatīva. Taču jāatzīmē, ka arī straujās izaugsmes gados konfidence vienmēr ir bijusi negatīva.

3.5. attēls

Patērētāju konfidences rādītājs*
(atbilžu saldo, sezonāli izlīdzināti dati)

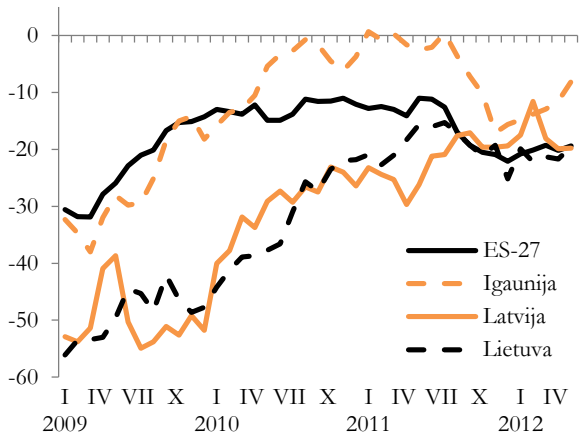

* Patērētāju konfidences rādītāju aprēķina kā atbilžu saldo vidējo lielumu uz 4 jautājumiem: par finansiālo situāciju, vispārējo ekonomisko situāciju, bezdarba novērtējumu un uzkrājumiem nākamajos 12 mēnešos.

2012. gada piecos mēnešos patērētāju konfidence Latvijā pārsniedza ES vidējo patērētāju konfidenci, īpaši vislielākā starpība bija vērojama šī gada februārī, kad Latvijas patērētāju konfidence par 8,5 punktiem pārsniedz ES vidējo. Patērētāju konfidences samazināšanos ES noteica saspringtā ekonomikas situācija gan ES kopumā, gan eirozonā.

2012. gada maijā, salīdzinot ar 2011. gada maiju, patērētāju konfidence ir uzlabojusies par 6,4 punktiem.

3.6. attēls

Patērētāju novērtējums turpmākajiem 12 mēnešiem
(atbilžu saldo, sezonāli izlīdzināti dati)

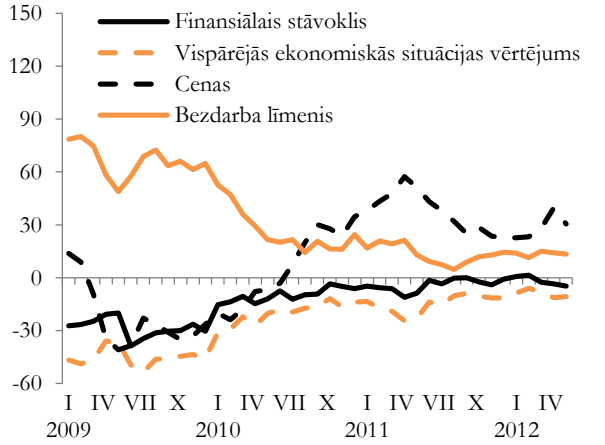

Valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, veido apmēram 16% no IKP. Tā īpatsvars IKP struktūrā 2008. gadā bija 20% līmenī no IKP, 2009. gadā – 19,6%, 2010. gadā – 18,4%. Valsts patēriņa apjomi ir saistīti ar valsts budžeta konsolidācijas pasākumu īstenošanu, kā rezultātā krīzes laikā valsts patēriņš samazinājās. 2011. gadā sabiedriskie pakalpojumi bija par 1,1% lielāki nekā gadu iepriekš. 2012. gada 1. ceturksnī sabiedrisko pakalpojuma apjomi palielinājās, un pieaugums bija 1,8%, salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni.

3.7. attēls

Sabiedrisko pakalpojumu izmaiņas pa ceturkšņiem

Sezonāli izlīdzinātie dati, 2007. gada 4. ceturksnis = 100 | Pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu, %

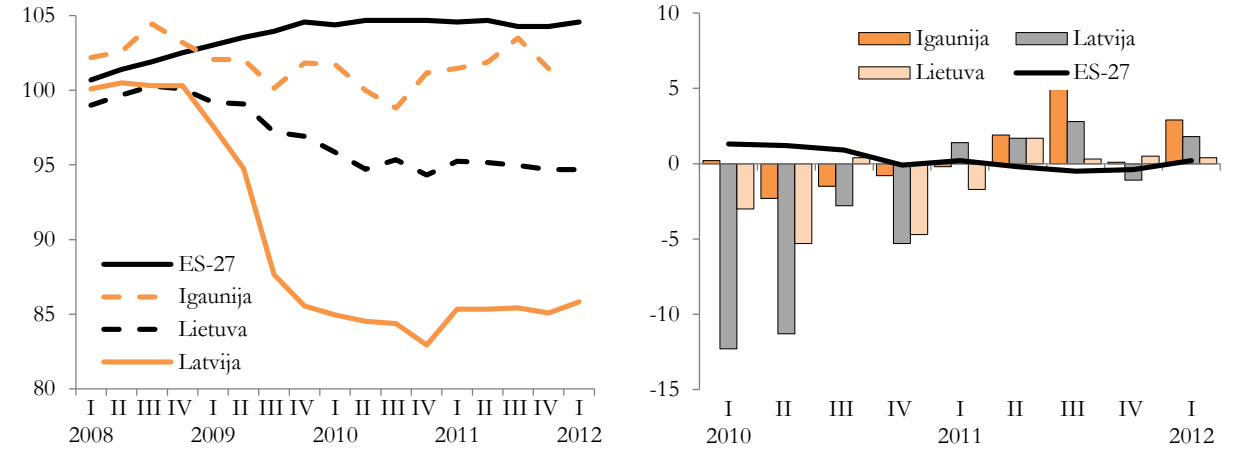

3.1.3. Investīcijas

Investīciju dinamikā ir vērojams izteikts cikliskums. Ekonomikas lejupslīdes gados investīcijas Latvijas ekonomikā būtiski samazinājās, savukārt, stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, investīciju aktivitātes samērā strauji pieaug. Baltijas valstīs investīciju apjomu svārstību amplitūda ir daudz lielāka nekā citās ES dalībvalstīs.

Investīciju korekcijas dziļumu Latvijā ekonomikas recesijas gados pastiprināja uzņēmumu lielie parādi, kas bija izveidojušies straujās izaugsmes gados, kā arī Latvijas banku sistēmas kredītspējas pasliktināšanās. 2008. gadā investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā samazinājās par 13,8%, bet 2009. gadā tie bija vairāk nekā uz pusi mazākā līmenī nekā 2007. gadā. Investīciju samazināšanos 2009. gadā galvenokārt noteica zems iekšējais un ārējais pieprasījums, kā arī ražošanas jaudu zems noslodzes līmenis. Kopš 2010. gada beigām investīciju aktivitātes Latvijā pakāpeniski pieauga, kaut arī joprojām bija ļoti zemā līmenī. 2010. gadā investīcijas Latvijas tautsaimniecībā bija gandrīz uz pusi mazākā apjomā nekā 2007. gadā un veidoja 18,3% no IKP.

Investīciju samazinājums recesijas gados bija vērojams arī citās ES dalībvalstīs. Investoru jutīgumu pret ekonomikas konjunktūras svārstībām lielā mērā noteica uzņēmumu finansiālā stāvokļa pasliktināšanās noieta tirgus straujās sašaurināšanās dēļ. Kopš 2008. gada trīs gadu laikā investīcijas ES valstīs vidēji samazinājās par 13,4%, t.i., gandrīz desmit reizes straujāk nekā IKP.

Jāatzīmē, ka vienīgā ES dalībvalsts ar pozitīvu investīciju dinamiku bija Polija (2010. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas pieauga par 8,1%). Savukārt Baltijas valstīs un Īrijā investīciju apjomu samazinājums ir bijis gandrīz četras reizes lielāks nekā vidēji ES.

Kopš 2011. gada situācija ir krasi mainījusies. Gada laikā investīciju apjomi Baltijas valstīs strauji pieauga (Latvijā – par 27,9%, Lietuvā – par 17,1% un Igaunijā – par 26,8%), un pēc šī rādītāja Baltijas valstis ieņēma līderpozīcijas ES dalībvalstu starpā. Tomēr jāatzīmē, ka straujš investīciju apjomu kāpums lielā mērā bija saistīts ar zemās bāzes efektu, un 2011. gadā investīcijas Latvijas ekonomikā bija 60% no 2007. gada līmeņa.

Arī 2012. gadā Latvijā saglabājās strauja investīciju dinamika, liecinot par noturīgām pozitīvām investēšanas tendencēm. 2012. gada 1. ceturksnī Latvijas tautsaimniecībā tika investēts par 39% vairāk nekā gadu iepriekš. 2011. gadā un 2012. gada pirmajā pusē investīcijām ir nozīmīgs devums IKP pieaugumā.

3.8. attēls

Investīciju apjomu izmaiņas Baltijas valstīs

(2007. gada 4. cet.=100)

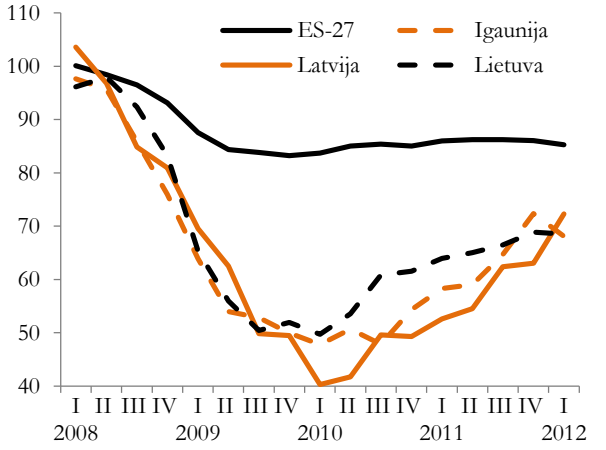

Būtiska ir valsts loma investēšanas procesā. Vājās kreditēšanas apstākļos valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām ar ES struktūrfondu līdzfinansējumu.

Bez tam, kaut arī ekonomikas recesijas laikā valsts investīciju apjoms samazinājās, tomēr to daļa kopējās investīcijās Latvijas tautsaimniecībā pieauga un 2010. gadā sasniedza 19,1%, t.i., par 2,4 procentpunktiem vairāk nekā 2007. gadā. 2011. gadā valsts investīcijas pieauga par 16,4%, dodot 4,5 procentpunktus no investīciju kopējā pieauguma.

3.2. tabula

Kopējā kapitāla veidošana

	2005-2007 vidēji gadā	2008	2009	2010	2011	2012.g. 1.cet.
	reālais pieaugums procentos					
IKP	10,3	-3,3	-17,7	-0,3	5,5	6,9
Kopējā kapitāla veidošana	12,0	-19,7	-47,1	5,0	35,5	15,6
– kopējā pamatkapitāla veidošana	15,9	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	39,0
	procentos pret IKP					
Kopējā kapitāla veidošana	38,0	31,2	20,5	19,9	25,6	23,2
– kopējā pamatkapitāla veidošana	32,9	29,7	21,6	18,3	21,5	20,5
– krājumu izmaiņas	5,1	1,6	-1,1	1,6	4,1	2,8

Uzņēmumu vadītāju aptaujas rezultāti liecina, ka nozīmīgākais investīcijas veicinošais faktors ir pieprasījuma pieaugums. Tomēr 2011. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, būtiski palielinājās tehniskā rakstura faktoru (darbaspēka un tehnoloģiju pieejamība) nozīme. Savukārt 2012. gadā pieaug finanšu resursu pieejamības faktora loma investēšanas procesā, kas ir saistīts ar kreditēšanas lēno atjaunošanos.

3.9. attēls

Investīcijas ietekmējošie faktori rūpniecībā*

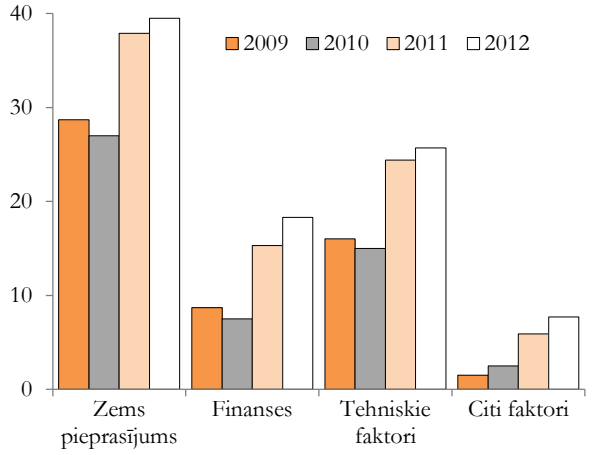

* Eiropas Komisijas uzņēmējdarbības un patērētāju apsekojumi

Kopš 2010. gada sākuma pakāpeniski pieaug jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā. 2011. gada beigās tas sasniedza 69,4%, bet 2012. gada jūnija beigās palielinājās līdz 70,3%, kas ir tikai par 2 procentpunktiem zemāks nekā 2007. gada beigās. Tas liecina, ka esošais ražošanas apjoms tuvinās potenciālajam. Pieprasījuma pieaugums, kā arī uzņēmēju pozitīvais nākotnes redzējums var sekmēt ne tikai jaudu noslodzes palielināšanos, bet arī investīciju pieaugumu. Pozitīvas tendences investēšanas procesā lielā mērā noteiks arī kredītresursu un citu ārējo finansēšanas avotu pieejamība un vēlme nostiprināt savas pozīcijas ārējos un iekšējos noieta tirgos, tai skaitā tehnoloģiski atjaunojot esošās ražošanas jaudas.

Investīciju nozaru struktūra[1]**.** Kaut arī kopumā investīciju apjomi kopš 2008. gada ir bijuši daudz mazāki nekā pirmskrīzes gados, tomēr nozaru griezumā to izmaiņas ir ļoti atšķirīgas.

2008. gadā vairumā nozaru vēl saglabājās pozitīva investīciju dinamika. Salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas lauksaimniecībā pieauga par 23,5%, operācijās ar nekustamo īpašumu – par 23,2%, ieguldījumi viesnīcu un restorānu biznesā palielinājās gandrīz divas reizes. Tomēr citās nozarēs investīciju apjomi, salīdzinot ar 2007. gadu, bija mazāki. Īpaši liels investīciju apjomu samazinājums bija enerģētikas nozarē – par 28,5%, finanšu pakalpojumos – par 32,2%, apstrādes rūpniecībā – par 23,6% un būvniecībā – par 14,7%. Kopumā investīcijas preču ražošanas sfērā samazinājās par 18%, bet pakalpojumu sfērā pieauga par 6 procentiem.

Ekonomiskajai krīzei padziļinoties, 2009. gadā investēšanas aktivitātes turpināja samazināties visās nozarēs, t.sk. preču ražošanas sfērā – par 45,6% un pakalpojumu sfērā – par 28% attiecībā pret 2008. gadu. Visbūtiskāk investīcijas samazinājās būvniecībā (par 46,1%), finanšu un apdrošināšanas darbībā (par 55,2%) un apstrādes rūpniecībā (par 53,1%).

2010. gadā investēšanas process kopumā ir bijis vājš, it īpaši pakalpojumu nozarēs. Salīdzinot ar 2009. gadu, investīcijas pakalpojumu nozarēs samazinājās par 31%. Savukārt preču ražošanas nozarēs tās bija vairs tikai par 20% zemākā līmenī. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, palielinājās investīcijas lauksaimniecībā (par 19,6%), enerģētikā (par 47%), transporta un uzglabāšanas nozarē (par 8,1%), informācijas un komunikāciju pakalpojumos (par 8,2%). Jāatzīmē, ka par 5,5% pieauga investīcijas apstrādes rūpniecībā.

[1] Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas.

Ekonomiskās situācijas stabilizēšanās pozitīvi ietekmēja investēšanas procesu Latvijā. Tās atjaunošanās norit samērā strauji. Kā liecina provizoriskie dati, investīciju dinamika preču ražošanas nozarēs ir gandrīz 3 reizes straujāka nekā pakalpojumu nozarēs. 2011. gadā investīcijas pakalpojumu nozarēs pieauga par 16,6% un veidoja gandrīz 60% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā. Investīcijas preču ražošanas nozarēs 2011. gadā bija par 42% lielākā apjomā nekā gadu iepriekš. To lielā mērā noteica apjomīgi ieguldījumi enerģētikas nozarē un apstrādes rūpniecībā.

3.3. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika

	Pieauguma tempi					Struktūra				
	2005-2007 vidēji gadā	2009	2010	2011*	2012.g. 1.cet.	2005-2007 vidēji gadā	2009	2010	2011*	2012.g. 1.cet.
Primārās nozares	1,5	-41,0	-16,3	66,0	95,3	4,4	3,8	5,9	6,0	6,3
Apstrādes rūpniecība	15,5	-53,1	5,5	30,7	53,8	16,2	9,3	13,0	17,4	19,1
Elektroenerģija, gāze un ūdensapgāde	7,8	-35,3	-9,8	49,3	26,2	7,8	8,2	9,7	14,8	21,3
Būvniecība	22,2	-46,1	-33,3	35,3	77,0	7,2	9,1	8,0	1,6	2,2
Tirdzniecība	-1,5	-50,6	-24,2	32,0	22,5	13,2	8,0	8,0	7,0	7,1
Transports un sakari	3,0	-40,1	8,1	8,9	16,4	13,2	11,5	19,4	18,1	18,9
Citi komercpakalpojumi	21,4	-30,9	-37,7	-7,6	76,5	23,4	25,0	20,6	6,2	8,4
Sabiedriskie pakalpojumi	11,1	0,0	-44,3	25,7	42,2	14,7	25,1	18,5	28,8	16,8
Kopā	**11,4**	**-34,4**	**-24,2**	**25,5**	**54,2**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem

2012. gada 1. ceturksnī Latvijas tautsaimniecībā tika investēts gandrīz 1,5 reizes vairāk nekā gadu iepriekš. Investīcijas preču ražošanas nozarēs pieauga par 85%, t.i., gandrīz 2,5 reizes straujāk nekā pakalpojumu nozarēs. Visvairāk 2012. gada 1. ceturksnī investēts elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas nozarē – 20,3% no kopējā investīciju apjoma, kas ir par 132,1% vairāk nekā 2011. gada 1. ceturksnī. Lielākie uzņēmumi, kas investēja šajā nozarē, ir AS „Latvenergo" (TEC-2 rekonstrukcija), AS „Latvijas Gāze" (investēts Inčukalna pazemes gāzes iekārtās), AS „Sadales tīkls" (ieguldījumi elektrolīniju izveidošanā un elektroiekārtās).

3.4. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā

(procentos)

	Pieauguma tempi					Struktūra				
	2005-2007 vidēji gadā	2009	2010	2011*	2012.g. 1.cet.	2005-2007 vidēji gadā	2009	2010	2011*	2012.g. 1.cet.
Pārtikas rūpniecība	-1,8	-52,0	-6,1	60,1	82,4	20,4	15,1	13,4	17,7	16,8
Vieglā rūpniecība	-13,3	-32,8	-30,0	83,1	-15,4	2,6	2,5	1,7	1,6	0,6
Kokapstrāde	18,2	-88,3	139,6	147,0	155,0	26,4	8,4	19,1	31,0	43,5
Papīra ražošana un izdevējdarbība	20,2	-71,5	152,6	44,5	-63,2	7,5	2,5	5,9	3,0	0,8
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	24,3	-11,4	16,3	6,9	160,3	7,7	12,2	13,5	8,5	10,0
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana**	79,0	-19,7	-51,9	-78,5	-62,8	15,1	39,3	17,9	6,5	4,2
Metāli un metālizstrādājumu ražošana**	20,5	-59,4	130,1	157,5	-11,3	7,2	7,0	15,2	20,4	12,9
Mašīnu un iekārtu ražošana	9,0	-43,7	90,1	173,7	226,6	2,0	2,0	3,6	1,4	1,4
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	7,1	-53,7	15,8	106,9	307,5	2,7	1,1	1,9	1,8	3,4
Transportlīdzekļu ražošana	25,0	0,4	43,2	148,2	-51,3	2,4	4,5	3,5	4,4	1,5
Pārējās rūpniecības nozares	20,9	-27,0	-23,7	255,3	189,7	6,0	5,4	4,3	4,0	4,9

* novērtēts pēc ceturkšņu datiem;
** Ekonomikas ministrijas novērtējums

Kopš 2010. gada beigām pieaug investīcijas apstrādes rūpniecībā. Finanšu krīzes ietekmē investīcijas apstrādes rūpniecībā no 2007. līdz 2009. gadam samazinājās par 64,2%. Lielā mērā to noteica investīciju samazinājums patēriņa preču ražošanā (t.sk. pārtikas rūpniecībā – par 44%), kā arī starppatēriņa preču ražošanas nozarēs (t.sk. kokapstrādē – par 88% un ķīmisko vielu un to izstrādājumu ražošanā – par 77%).

2010. gadā kopumā investīcijas apstrādes rūpniecībā par 5,5% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Visstraujāk investīcijas palielinās īslaicīga patēriņa preču un investīciju preču ražošanas nozarēs. Lielākais devums investīciju pieaugumā apstrādes rūpniecībā ir bijis kokapstrādes nozarei, papīra ražošanas un izdevējdarbības, kā arī farmācijas produktu ražošanas nozarēm. Pozitīvas investēšanas tendences 2010. gadā bija arī metālapstrādē un transportlīdzekļu ražošanā.

Pēc provizoriskiem datiem, investīcijas apstrādes rūpniecībā 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga par 30,4%. Vairāk nekā puse no ieguldījumiem apstrādes rūpniecībā bija kokapstrādē un metālu ražošanā.

2012. gada 1. ceturksnī apstrādes rūpniecībā ieguldīti 68,9 milj. latu jeb 19,1% no kopējā investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā, kas ir par 53,8% vairāk nekā 2011. gada 1. ceturksnī. Lielākie uzņēmumi, kas investēja, bija SIA „Bolderāja LTD" (rekonstruēts cehs un uzstādītas jaunas ražošanas iekārtas), AS „Liepājas metalurgs" (investīcijas elektriskās krāsns modernizācijā), SIA „EAST METAL" (investīcijas iekārtās), Liepājas speciālās ekonomiskās zonas SIA „ELME MESSER METALURG" (tiek celta jauna rūpnīca), AS „Jaunpils pienotava" (jauna ceha būvniecība un ieguldījumi iekārtās), SIA „Kurzemes gaļsaimnieks" (jauna ceha būvniecība).

2012. gada 1. ceturksnī investīciju apjomi pieauga vai arī saglabājās iepriekšējā gada atbilstošajā periodā gandrīz visās apstrādes rūpniecības nozarēs, izņemot papīra un papīrizstrādājumu ražošanas nozari, transporta līdzekļu ražošanas nozari un būvmateriālu ražošanas nozari. Jāatzīmē, ka investīcijas pirmajās divās nozarēs būtiski pieauga 2010. un 2011. gadā. Savukārt investīciju apjomi būvmateriālu ražošanā kopš 2008. gada, pasliktinoties situācijai nekustamo īpašumu tirgū, samazinājās ik gadu vidēji par gandrīz 20%, un 2011. gadā tās veidoja 6,5% no kopējām investīcijām apstrādes rūpniecībā. Arī 2012. gada 1. ceturksnī būvmateriālu ražošanā bija investēts par 63% mazāk nekā pirms gada.

Kā liecina konjunktūras apsekojuma rezultāti, 2011. gadā investīcijas rūpniecībā pārsvarā bija saistītas ar nolietoto iekārtu un mašīnu aizvietošanu un ražošanas jaudu paplašināšanu – attiecīgi 35% un 24% no kopējām investīcijām rūpniecībā. Vienlaikus jāatzīmē, ka pēdējos gados pieaug arī investīcijas, kas paredzētas ražošanas procesa racionalizēšanai.

Tuvākajā nākotnē investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā visdrīzāk pakāpeniski pieaugs. Tomēr investēšanas procesa dinamiku lielā mērā noteiks finanšu resursu pieejamība, kopējā pieprasījuma palielināšanās un uzņēmējdarbības veicināšanas valsts atbalsta pasākumu īstenošana.

3.1.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

Lai arī saglabājas ārējās vides riski saistībā ar turpmāko situācijas attīstību eirozonā un palēninoties izaugsmes tempiem mūsu galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, Latvijas eksporta izaugsmes tempi ir stabili.

2011. gadā Latvijas preču eksports faktiskajās cenās, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga par 28% (salīdzināmās cenās par 14%). Arī 2012. gadā preču eksports turpina augt. Janvārī-aprīlī, salīdzinot ar 2011. gada 4 mēnešiem, faktiskajās cenās eksports ir audzis par 11 procentiem.

3.10. attēls

Latvijas preču eksports un imports pa ceturkšņiem

(milj. latu)

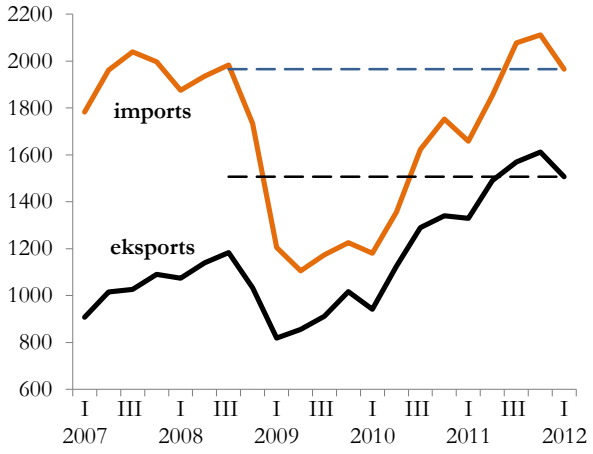

Preču imports šajā laika posmā tāpat kā eksports ir stabili pieaudzis.

2011. gadā preču imports faktiskajās cenās, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga par 30% (salīdzināmās cenās par 23%). Arī 2012. gada sākumā Latvijas preču imports pieaug. Janvārī-aprīlī faktiskajās cenās imports par 18% pārsniedza 2011. gada janvāra-aprīļa līmeni.

Preču importam pieaugot nedaudz straujāk nekā eksportam, negatīvais tirdzniecības saldo ir nedaudz palielājies, tomēr tas ir ievērojami mazāks nekā straujās izaugsmes gados. 2012. gada 1. ceturksnī negatīvais tirdzniecības saldo ir nedaudz virs 10% no ārējās tirdzniecības apjoma, savukārt 2007.-2008. gadā tas sastādīja vairāk nekā ¼ daļu no visa ārējās tirdzniecības apjoma.

Latvijas **preču eksportu** 2011. gadā labvēlīgi ietekmēja tirdzniecības nosacījumu uzlabošanās, eksporta vienības vērtības indekss palielinājās par 12%, bet importam vien par 6%. Savukārt 2012. gada

1. ceturksnī importa vienības vērtība palielinājās nedaudz straujāk nekā eksporta vienības vērtība.

3.11. attēls

Latvijas preču eksporta dinamika pa mēnešiem
(milj. latu)

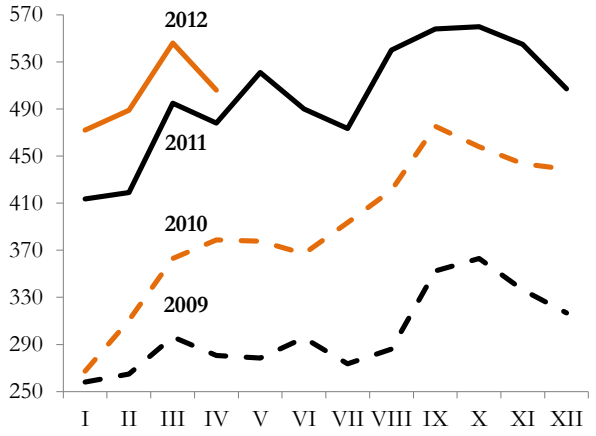

2011. gadā eksporta preču cenas straujāk pieauga metāliem un to izstrādājumiem, savukārt nedaudz samazinājās mašīnbūves produktiem.

2011. gadā pieauga visu preču eksporta grupu apjomi. Lielāko īpatsvaru šajā pieaugumā nodrošināja minerālo produktu un metālu un to izstrādājumu eksporta grupu pieaugumi. Savukārt 2012. gada četros mēnešos, salīdzinot ar 2011. gada janvāri-aprīli, straujāk ir augušas lauksaimniecības un pārtikas produktu, minerālo produktu, kā arī koksnes un tās izstrādājumu eksporta grupas. Kopumā šīs trīs grupas sastādīja gandrīz ¾ daļas no visa preču eksporta pieauguma.

3.5. tabula

Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās FOB cenās)

	2011		2012. gada janvāris-aprīlis	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā	**100**	**27,8**	**11,4**	**11,4**
tai skaitā:				
koksne un tās izstrādājumi	16,8	13,5	10,9	2,0
lauksaimniecības un pārtikas produkti	16,4	17,2	24,2	3,7
metāli un to izstrādājumi	14,5	33,6	10,1	1,6
mašīnbūves produkcija	12,7	25,2	11,9	1,4
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	10,5	25,5	1,1	0,1
minerālie produkti	9,1	93,9	34,3	2,6
transporta līdzekļi	6,7	42,1	-13,5	-0,9
vieglās rūpniecības preces	4,6	19,0	6,6	0,3
pārējās preces	8,7	27,9	6,0	0,5

Preču eksports uz ES valstīm 2011. gadā pieauga par 29%, bet 2012. gada janvārī-aprīlī, salīdzinot ar 2011. gada četriem mēnešiem, – par 10%. 2011. gadā lielāko ieguldījumu šajā pieaugumā tradicionāli sastādīja metālapstrādes produktu grupas eksporta pieaugums, savukārt 2012. gada četros mēnešos liels devums bija arī lauksaimniecības un pārtikas produktu grupai.

2011. gadā preču eksports uz NVS valstīm palielinājās par 25%, savukārt 2012. gada janvārī-aprīlī, salīdzinot 2011. gada četriem mēnešiem – nedaudz lēnāk – par 14%. Lielākos ieguldījumus 2011. gada eksporta pieaugumā uz NVS valstīm ierasti sastādīja lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta grupa, savukārt 2012. gada janvārī-aprīlī – līdzās lauksaimniecības un pārtikas produktu grupai liels devums bija arī ķīmiskās rūpniecības un mašīnbūves produktu grupai.

3.12. attēls

Latvijas eksporta struktūra pa valstu grupām
(milj. latu)

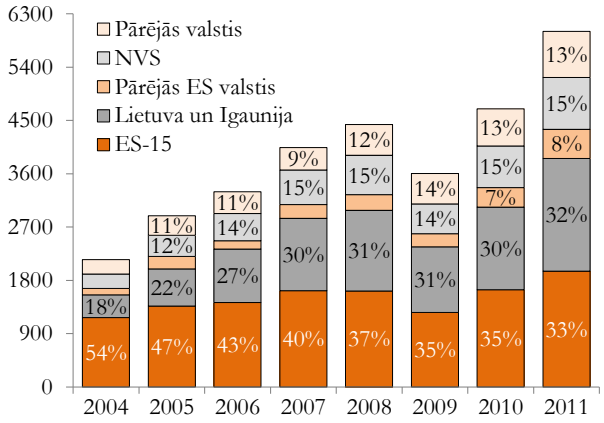

Preču importa pieaugumu 2011. gadā lielākoties ietekmēja minerālo produktu, mašīnbūves produkcijas un transportlīdzekļu importa pieaugums, kuras kopsummā veidoja gandrīz 60% no visa importa pieauguma. Arī 2012. gada janvārī-aprīlī, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, importa pieaugumu būtiski ietekmēja minerālo produktu un mašīnbūves produkcijas importa grupas.

Tāpat kā kopējais preču imports 2012. gada četros mēnešos ir pieaudzis imports no ES valstīm, savukārt, pateicoties straujam minerālo produktu importa pieaugumam, nedaudz straujāk ir pieaudzis imports no NVS valstīm.

3.13. attēls

Latvijas preču importa dinamika pa mēnešiem
(milj. latu)

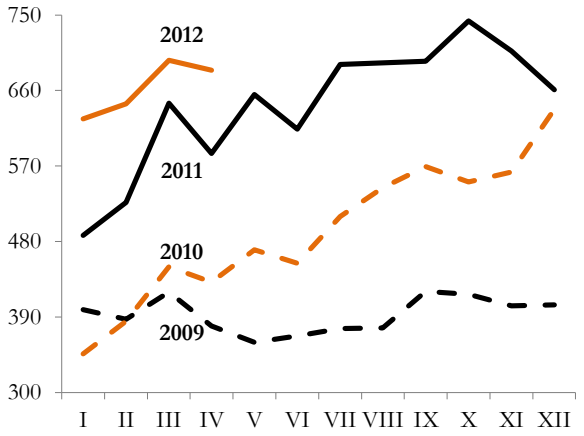

3.6. tabula

Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām
(%, faktiskajās CIF cenās)

	2011		2012. gada janvāris-aprīlis	
	struktūra	pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņās
Kopā tai skaitā:	**100**	**30,3**	**18,2**	**18,2**
minerālie produkti	17,4	47,4	42,3	7,0
mašīnbūves produkcija	17,2	35,9	31,0	4,7
lauksaimniecības un pārtikas produkti	15,1	20,9	12,8	2,0
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	15,0	15,8	6,2	1,0
metāli un to izstrādājumi	11,0	39,3	14,1	1,7
transporta līdzekļi	9,0	63,6	-0,4	0,0
vieglās rūpniecības preces	5,3	22,2	0,3	0,0
koksne un tās izstrādājumi	1,5	19,9	25,2	0,4
pārējās preces	8,5	8,2	17,0	1,4

Līdz 2009. gadam bija vērojama tendence samazināties kapitālpreču importa daļai, kas ir saistīts ar investīciju samazināšanos. Savukārt pēckrīzes periodā tendence ir pretēja, straujāk pieaug kapitālpreču un starppatēriņa preču imports. Tomēr jāatzīmē, ka šo preču importa apjomi 2011. gadā bija nedaudz mazākā līmenī nekā pirms krīzes. Attiecīgi nedaudz samazinās patēriņa preču importa daļa.

Latvijas lielākie **tirdzniecības partneri** 2012. gada janvārī-aprīlī bija Lietuva – 17% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Krievija – 12%, Vācija un Igaunija – pa 10%, Polija – 8%, Zviedrija un Somija – pa 4 procentiem.

3.14. attēls

Imports pēc plašo ekonomisko kategoriju klasifikācijas
(saistībā ar nacionālo kontu pamatiedaļām, faktiskajās CIF cenās, milj. latu)

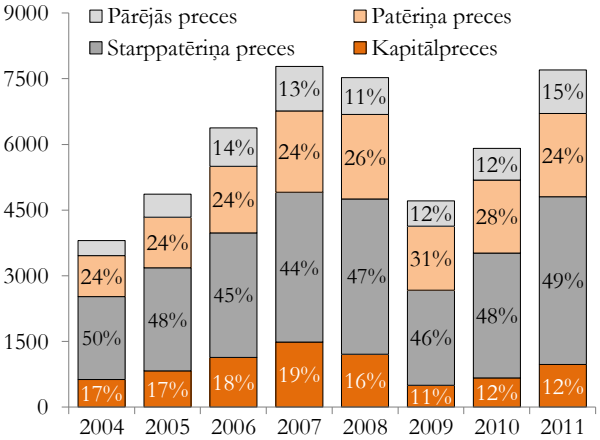

3.15. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums 2012. gada janvārī-aprīlī
(milj. latu)

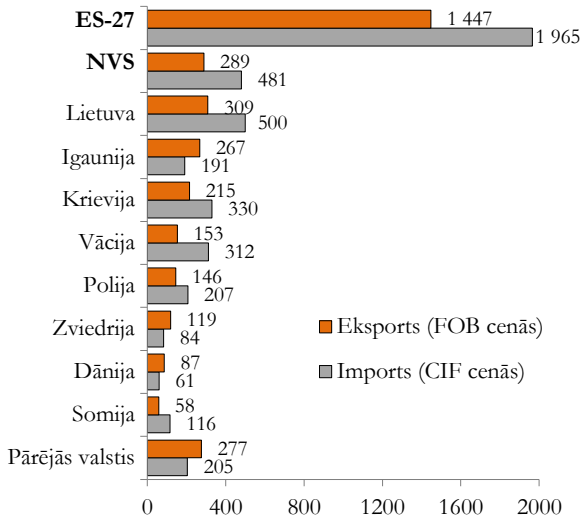

Straujas izaugsmes laikā bija vērojama izteikta Latvijas tirdzniecības bilances pasliktināšanās ar **Lietuvu un Igauniju**. Taču, sākoties ārējās tirdzniecības apjomu sarukumam 2008. gada otrajā pusē, bilance ar Lietuvu un Igauniju sāka pakāpeniski uzlaboties.

Ārējās tirdzniecības bilance ar Igauniju, sākot no 2008. gada, ir pozitīva, ar tendenci uzlaboties, savukārt ar Lietuvu tā ir izteikti negatīva. 2011. gadā imports no Lietuvas un Igaunijas pārsniedza eksporta apjomus par 6%, savukārt 2012. gada janvārī-aprīlī, strauji pieaugot preču importa apjomiem no Lietuvas un Igaunijas, ārējās tirdzniecības bilance ar šīm valstīm ir ievērojami pasliktinājusies, un imports pārsniedza eksportu par aptuveni 20 procentiem.

Galvenās eksporta preces uz Igauniju un Lietuvu jau tradicionāli ir lauksaimniecības un pārtikas preces, mašīnbūves produkcija, kā arī minerālie produkti. Savukārt importā no Lietuvas un Igaunijas lielākais īpatsvars ir minerālajiem produktiem, lauksaimniecības un pārtikas precēm, kā arī metāliem un to izstrādājumiem.

3.16. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Lietuvu un Igauniju pa ceturkšņiem
(milj. latu)

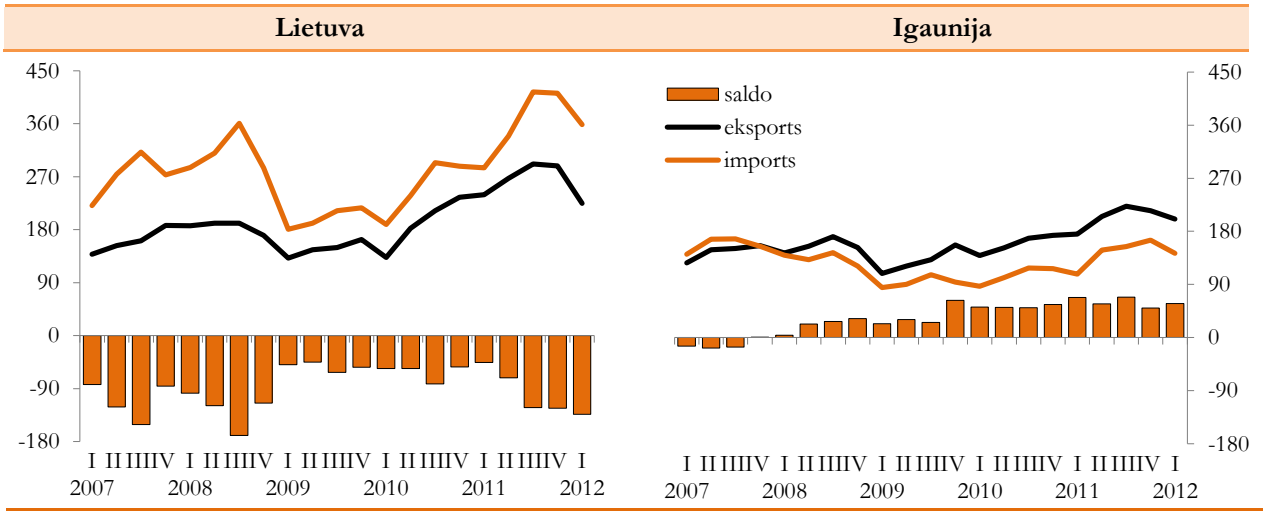

Pakalpojumu eksports un imports

Krīzes laikā pakalpojumu eksports samazinājās mazākā apmērā nekā preču eksports. 2011.-2012. gadā pakalpojumu eksports tāpat kā preču eksports stabili pieaug. Pozitīvais pakalpojumu saldo 2011. gadā nosedza aptuveni 2/3 daļas negatīvās preču tirdzniecības bilances. Savukārt, ņemot vērā straujo preču importa pieaugumu, pozitīvais pakalpojumu saldo 2012. gada janvārī-aprīlī nosedza vien nedaudz vairāk par pusi no negatīvā preču tirdzniecības saldo.

Pusi no pakalpojumu eksporta ierasti sastāda ienākumi no pārvadājumiem. Tieši šīs pakalpojumu eksporta grupas pieaugums nodrošināja lielāko daļu no kopējo pakalpojumu eksporta pieauguma. Lielākais īpatsvars pārvadājumu eksportā ir avio un autotransportam.

2012. gada janvārī-aprīlī stabili ir pieaugušas ceļojumu un citu komercpakalpojumu eksporta grupas.

Pakalpojumu eksports uz ES valstīm veido aptuveni pusi no kopējā Latvijas pakalpojumu eksporta. 2012. gada 1. ceturksnī tā apjomi pieauga par 17%. Lielākais īpatsvars pakalpojumu eksportā uz ES valstīm ir pārvadājumiem, kā arī citiem komercdarbības pakalpojumiem.

3.7. tabula

Pakalpojumu eksports un imports
(procentos)

	2011				2012. gada janvāris-marts			
	struktūra		izmaiņas pret iepriekšējo gadu		struktūra		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Pakalpojumi – pavisam	**100**	**100**	**14,4**	**11,0**	**100**	**100**	**19,9**	**13,7**
tai skaitā:								
Pārvadājumi	**50,2**	**31,0**	**16,8**	**16,6**	**54,9**	**32,9**	**21,3**	**14,9**
– jūras transports	12,9	7,7	2,1	13,2	15,3	7,8	23,1	15,6
– gaisa transports	7,9	10,2	-2,7	6,9	6,7	11,0	20,0	16,9
– dzelzceļa transports	13,5	5,1	32,7	29,1	17,1	5,4	29,7	6,5
– autotransports	14,8	7,9	33,7	27,0	14,1	8,5	12,3	17,5
– pārējais transports	1,1	0,2	14,2	30,8	1,6	0,2	11,5	20,5
Ceļojumi	**17,3**	**29,4**	**14,0**	**12,0**	**14,4**	**26,5**	**15,4**	**15,2**
Citi pakalpojumi	**32,5**	**39,5**	**11,1**	**6,3**	**30,7**	**40,5**	**19,6**	**11,9**
– sakaru pakalpojumi	2,2	4,9	-3,4	15,5	2,4	5,4	24,6	18,6
– būvniecības pakalpojumi	1,9	2,7	5,0	-0,7	1,9	3,7	25,9	39,9
– apdrošināšanas un finanšu pakalpojumi	7,6	5,2	25,7	-4,6	6,6	3,9	25,6	0,6
– informācijas un datorpakalpojumi	3,9	4,6	26,2	14,4	4,2	5,2	16,1	20,9
– citi komercpakalpojumi	15,4	21,0	4,1	7,7	14,4	21,1	18,0	6,9
– pārējie pakalpojumi	1,4	1,2	22,7	-7,7	1,2	1,3	5,0	12,3

Pakalpojumu eksporta apjomi uz NVS valstīm 2012. gada 1. ceturksnī pieauga līdzīgos tempos kā kopējais pakalpojumu eksports – par 18%. Ievērojami lielāko ieguldījumu šajā pieaugumā deva ienākumi no NVS ieceļojušajiem tūristiem. Savukārt samazinājās pārvadājumu eksports.

2012. gada janvārī-martā pakalpojumu eksports uz Igauniju nedaudz samazinājās (par 2%), bet uz Lietuvu pieauga pavisam nedaudz (par 0,7%).

Svarīgākās pakalpojumu eksporta grupas uz abām valstīm ir ar pārvadājumiem saistītie pakalpojumi un komercpakalpojumi.

3.17. attēls

Pakalpojumu eksports pa ceturkšņiem
(milj. latu)

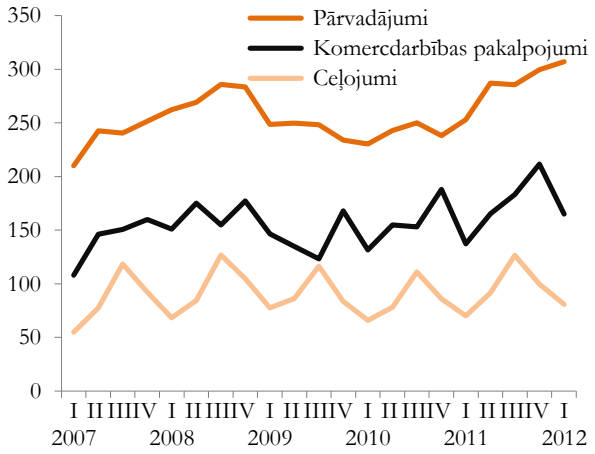

3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences

Ekonomiskā krīze būtiski ietekmēja būtībā visas tautsaimniecības pamatnozares. Apjomīgu kritumu piedzīvoja tirdzniecības, būvniecības un apstrādes rūpniecības nozares. Ekonomisko aktivitāšu sašaurināšanās ietekmēja komercpakalpojumus, savukārt valsts budžeta tēriņu samazināšana ietekmēja sabiedrisko pakalpojumu nozaru izlaidi.

2009. gada vidū izaugsmes atsākšanās tirdzniecības partnervalstīs, kā arī izmaksu samazināšanās rezultātā atgūtā konkurētspēja sekmēja tirgojamo nozaru un it īpaši galvenās eksporta nozares – apstrādes

rūpniecības – izaugsmi. Jau 2009. gadā izaugsme bija vērojama arī citās uz eksportu orientētās nozarēs, tādās kā lauksaimniecība, mežsaimniecība, kā arī transports un uzglabāšana.

Ir mainījusies Latvijas ekonomikas izaugsmes paradigma – no iekšējā patēriņa balstītās izaugsmes tautsaimniecība ir pārorientējusies uz eksportu, savukārt kopējo ienākumu pieaugums no eksporta sekmē pārējo tautsaimniecības nozaru attīstību. Par tirgojamo nozaru lomas palielināšanos tautsaimniecībā liecina nozaru struktūra pēc pievienotās vērtības. Vēl pirms krīzes 2007. gadā lauksaimniecības, mežsaimniecības, rūpniecības, kā arī transporta pakalpojumu nozares veidoja vien ¼ daļu no kopējās pievienotās vērtības, turpretim 2011. gadā šo nozaru īpatsvars jau sasniedza 37% un šo četru nozaru izaugsme 2011. gadā nodrošināja pusi no visas tautsaimniecības izaugsmes.

3.8. tabula

Tautsaimniecības struktūra
(pēc pievienotās vērtības, procentos)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011
Lauksaimniecība, mežsaimniecība un zivsaimniecība	4,5	3,9	3,0	3,8	4,5	4,5
Apstrādes rūpniecība	14,4	12,9	10,8	10,9	13,4	14,1
Pārējā rūpniecība	4,2	3,3	4,3	4,9	5,3	5,2
Būvniecība	6,8	7,0	10,1	8,0	5,9	6,1
Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšana	18,5	21,6	18,8	16,9	18,2	18,6
Transports un uzglabāšana	9,5	10,5	8,1	11,1	12,1	13,0
Citi komercpakalpojumi	25,1	25,7	28,4	27,5	25,8	24,7
Sabiedriskie pakalpojumi	17,0	15,1	16,5	17,0	14,8	13,8
Kopā	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

2011. gadā, saglabājoties stabilam ārējam pieprasījumam, kā arī pakāpeniski augot iekšzemes pieprasījumam, gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs bija vērojams pieaugums.

3.9. tabula

IKP dinamika
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, sezonāli neizlīdzināti dati)

	2005-2007	2008	2009	2010	2011					2012
	vidēji gadā				I	II	III	IV		I
				apjomu izmaiņas						
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	3,9	-2,2	9,1	2,0	2,8	7,4	4,3	0,6	0,0	2,2
Apstrādes rūpniecība	4,1	-8,6	-17,8	16,5	11,7	14,7	14,6	9,3	9,1	16,5
Pārējā rūpniecība	3,4	6,0	-3,9	6,2	-0,2	-1,1	3,8	6,2	-6,5	-2,3
Būvniecība	20,3	-3,5	-32,0	-23,9	12,4	-11,8	-0,9	19,6	25,9	28,5
Tirdzniecība	15,7	-7,0	-25,2	3,1	9,6	10,4	8,4	10,4	9,1	8,3
Transports un uzglabāšana	10,1	-0,3	1,1	5,6	8,0	7,6	8,1	9,0	7,5	4,0
Citi komercpakalpojumi	9,8	5,4	-14,7	-4,7	0,0	-1,5	2,4	-0,9	0,1	2,3
Sabiedriskie pakalpojumi	3,5	-0,1	-9,3	-6,4	0,6	0,6	1,0	1,6	-0,5	1,3
IKP	**10,3**	**-3,3**	**-17,7**	**-0,3**	**5,5**	**3,5**	**5,6**	**6,6**	**5,7**	**6,9**
				ieguldījums pieaugumā						
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	0,3	-0,1	0,3	0,1	0,1	0,2	0,2	0,0	0,0	0,1
Apstrādes rūpniecība	1,2	-2,1	-2,3	1,3	1,5	1,4	1,8	1,3	1,2	2,4
Pārējā rūpniecība	0,3	0,4	-0,2	0,2	0,0	-0,1	0,1	0,2	-0,3	-0,1
Būvniecība	3,8	-0,7	-3,6	-1,3	0,7	-0,4	0,0	1,6	1,8	1,0
Tirdzniecība	7,5	-3,4	-6,5	0,4	2,0	1,7	1,7	2,4	2,0	2,0
Transports un uzglabāšana	2,4	-0,1	0,1	0,5	1,1	0,9	1,1	1,2	1,0	0,7
Citi komercpakalpojumi	5,4	2,7	-4,5	-0,9	0,0	-0,4	0,6	-0,2	0,0	0,7
Sabiedriskie pakalpojumi	1,0	0,0	-1,3	-0,6	0,1	0,1	0,1	0,2	-0,1	0,1
IKP	**10,3**	**-3,3**	**-17,7**	**-0,3**	**5,5**	**3,5**	**5,6**	**6,6**	**5,7**	**6,9**

Saglabājoties pozitīvām tendencēm eksportā, apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi 2011. gadā pieauga par 11,7%. Ražošanas apjomi palielinās gandrīz visās apstrādes rūpniecības nozarēs, īpaši kokapstrādē, metālapstrādē, elektronisko ierīču, mašīnu un iekārtu ražošanā. Kopumā apstrādes rūpniecības nozare 2011. gadā nodrošināja caurmērā ¼ daļu no kopējās ekonomikas izaugsmes. Ārējās tirdzniecības aktivitāšu pieaugums 2011. gada laikā ir veicinājis arī transporta nozares izaugsmi (par 8%). 2011. gadā izlaide pieauga arī lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē.

Iekšējā pieprasījuma pakāpenisks palielinājums sekmē uz iekšējo tirgu orientēto nozaru izaugsmi. Tirdzniecības nozarē sniegto pakalpojumu apjoms 2011. gadā pieauga par 9,6%, un, ņemot vērā nozares lielo īpatsvaru tautsaimniecībā, tas nodrošināja vairāk nekā 1/3 no visas tautsaimniecības izaugsmes.

Pēc apjomīgas lejupslīdes krīzes laikā 2011. gadā izaugsme atsākās būvniecības nozarē, kas gada laikā pieauga par 12,4 procentiem.

Savukārt pakalpojumu nozarēs situācija uzlabojas mēreni, un kopumā 2011. gadā gan sabiedrisko, gan komercpakalpojumu nozarēs izlaides apjomi saglabājās 2010. gada līmenī.

2011. gadā ražošanas apjomu samazinājums bija vērojams vienīgi pārējās rūpniecības nozarēs (elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde), ko pamatā noteica mazāki saražotās elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi saistībā ar laika apstākļiem.

Pieaugošie riski ārējos tirgos, īpaši eiro zonā, 2012. gada sākumā nav būtiski ietekmējuši Latvijas ekonomiku un IKP turpina palielināties. 2012. gada 1. ceturksnī apstrādes rūpniecības apjomi palielinājās par 16,5%, salīdzinot ar atbilstošo periodu pirms gada. Šajā pašā laikā lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē pieaugums sasniedza 2,2 procentus.

Rūpniecības, lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarēm joprojām ir liels devums izaugsmē, un 2012. gada 1. ceturksnī šīs nozares veidoja 1/3 daļu no kopējā IKP pieauguma.

Kopš 2011. gada 2. ceturkšņa lielā mērā saistībā ar Eiropas Savienības fondu aktīvu apguvi būvniecības apjomi ik ceturksni aug un 2012. gada 1. ceturksnī par 28,5% pārsniedza 2011. gada 1. ceturkšņa līmeni. Lai arī būvniecības apjomi pakāpeniski aug, tomēr tie ir sasnieguši tikai pusi no pirmskrīzes līmeņa. Jāatzīmē, ka būvniecības nozare salīdzinoši veiksmīgi ir spējusi krīzes laikā pārorientēties uz ārējiem tirgiem. Latvijas būvnieku veikto darbu apjoms ārpus Latvijas 2011. gadā vairāk nekā 4 reizes pārsniedza 2008. gada līmeni.

Ņemot vērā izsniegto būvatļauju skaita dinamiku un uzsāktos vai plānotos investīciju projektus, var secināt, ka arī 2012. gadā kopumā būvniecības nozares izaugsme būs strauja un var pārsniegs 10 procentus.

3.18. attēls

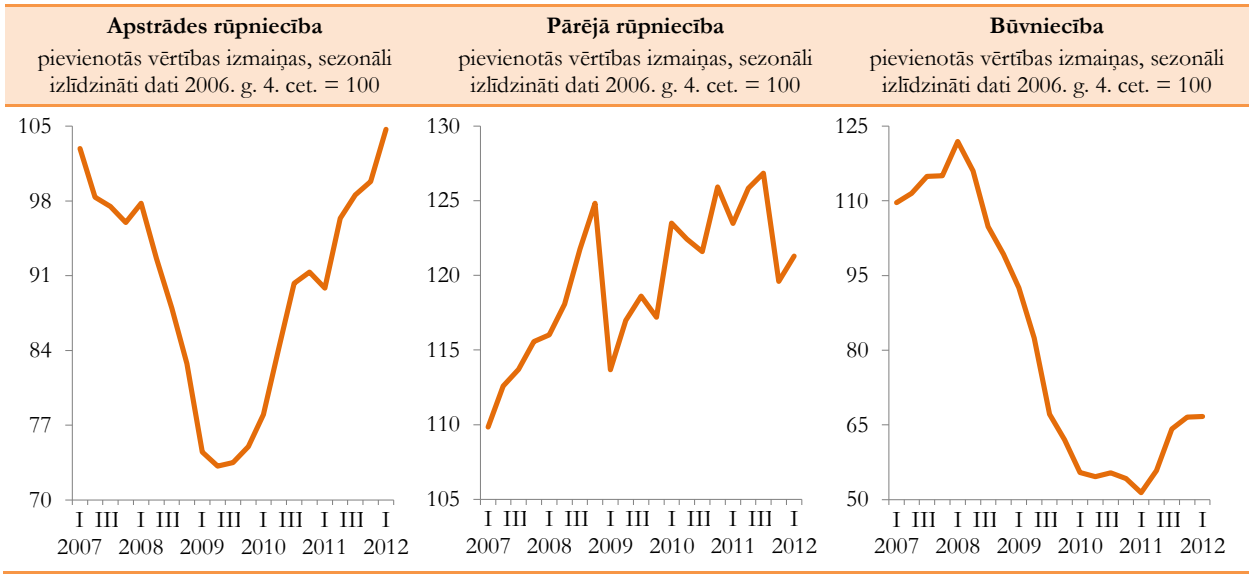

Stabila izaugsme saglabājas arī transporta un uzglabāšanas nozarē. 2012. gada 1. ceturksnī nozarē bija vērojams pieaugums par 4%, salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni, un tas veidoja aptuveni 1/5 no kopējās tautsaimniecības izaugsmes 1. ceturksnī. Nozares izaugsmes pamatā ir apjomīgais pārvadāto kravu apjoma kāpums. 2012. gada janvārī-maijā kravu pārvadājumi dzelzceļā par 13% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni. Savukārt nosūtītās un saņemtās kravas ostās šajā pašā laikā pieauga par 18%. 2012. gadā palielinās arī ar autotransportu pārvadāto kravu apjoms.

Augot privātam patēriņam, 2012. gada sākumā turpina augt tirdzniecības nozarē sniegto pakalpojumu apjoms (2012. gada 1. ceturksnī par 8,3%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgā ceturkšņa līmeni).

2012. gadā stabili palielinās mazumtirdzniecības uzņēmumu apgrozījums. 2012. gada maijā mazumtirdzniecības apgrozījums pieauga par 7,4% salīdzinājumā ar 2011. gada maiju un kopumā 2012. gada piecos mēnešos par 10,1% pārsniedza iepriekšējā gada

piecu mēnešu līmeni (salīdzināmajās cenās, neizlīdzināti dati). Gada griezumā mazumtirdzniecības apgrozījums maijā straujāk ir audzis nepārtikas preču tirdzniecībā (par 8,6%). Ievērojams apgrozījuma pieaugums bija arī pārtikas preču tirdzniecībā (par 4,9%). Lai gan paredzams, ka arī turpmāk mazumtirdzniecības apjomi saglabāsies augsti, tomēr joprojām lielākais risks ir situācijas izmaiņas ārējā vidē, kas var negatīvi ietekmēt patērētāju uzvedību plānojot pirkumus.

3.19. attēls

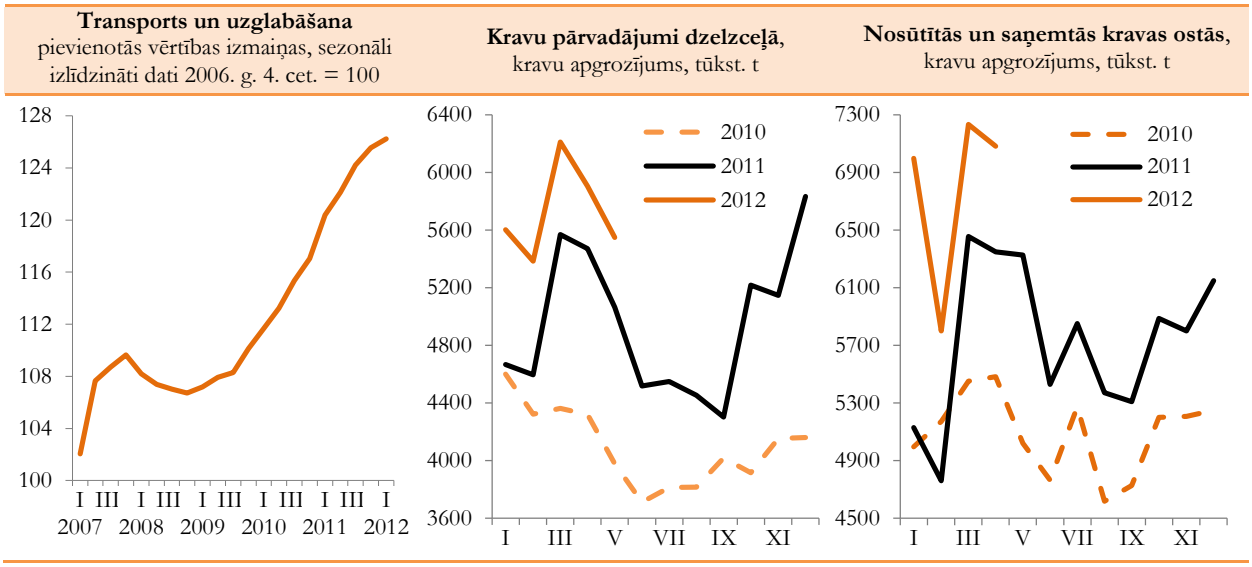

Kopš 2009. gada vidus ir vērojams straujš vairumtirdzniecības apjomu pieaugums, kas jau tuvojas pirmskrīzes līmenim. 2012. gada 1. ceturksnī vairumtirdzniecības uzņēmumu apgrozījums bija par 14,8% lielāks nekā pirms gada un par vairāk nekā 70% pārsniedza krīzes zemāko punktu, kas bija 2009. gada 3. ceturksnī.

3.20. attēls

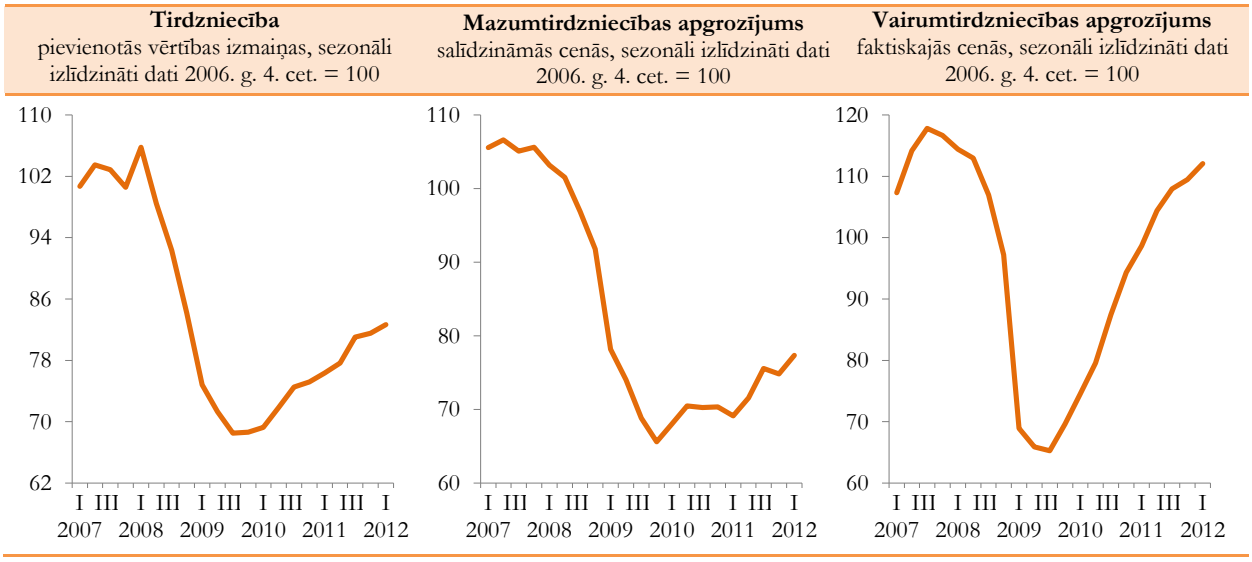

2012. gada sākumā mērena izaugsme vērojama arī citās pakalpojumu nozarēs. Komercpakalpojumu apjomi 2012. gada 1. ceturksnī ir pieauguši par 2,3%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Savukārt valdības izdevumu ierobežošanas pasākumi joprojām ietekmē sabiedrisko pakalpojumu nozarē sniegto pakalpojumu apjomu, kas 2012. gada 1. ceturksnī bija tikai par 1,3% lielāki nekā pirms gada.

Lai arī 2012. gads kopumā ir sācies ar pozitīvām tendencēm tautsaimniecībā, tomēr saglabājas ārējās vides riski saistībā ar turpmāko situācijas attīstību eiro zonā.

3.2.2. Apstrādes rūpniecība

Krīzes ietekmē ievērojami sarūkot gan iekšējam, gan ārējam pieprasījumam, apstrādes rūpniecības produkcijas apjomi strauji samazinājās – 2009. gada 2. ceturksnī nozares ražošanas apjomi bija tikai 70%

no 2007. gada 1. ceturkšņa līmeņa. 2009. gada otrajā pusē vairumā Latvijas tirdzniecības partnervalstu atsākās izaugsme, un ārējā pieprasījuma palielinājums deva pozitīvus izaugsmes stimulus Latvijas ražotājiem – kopš 2009. gada otrās puses nozares ražošanas apjomi pieaug.

3.21. attēls

Apstrādes rūpniecības produkcijas fiziskā apjoma indekss

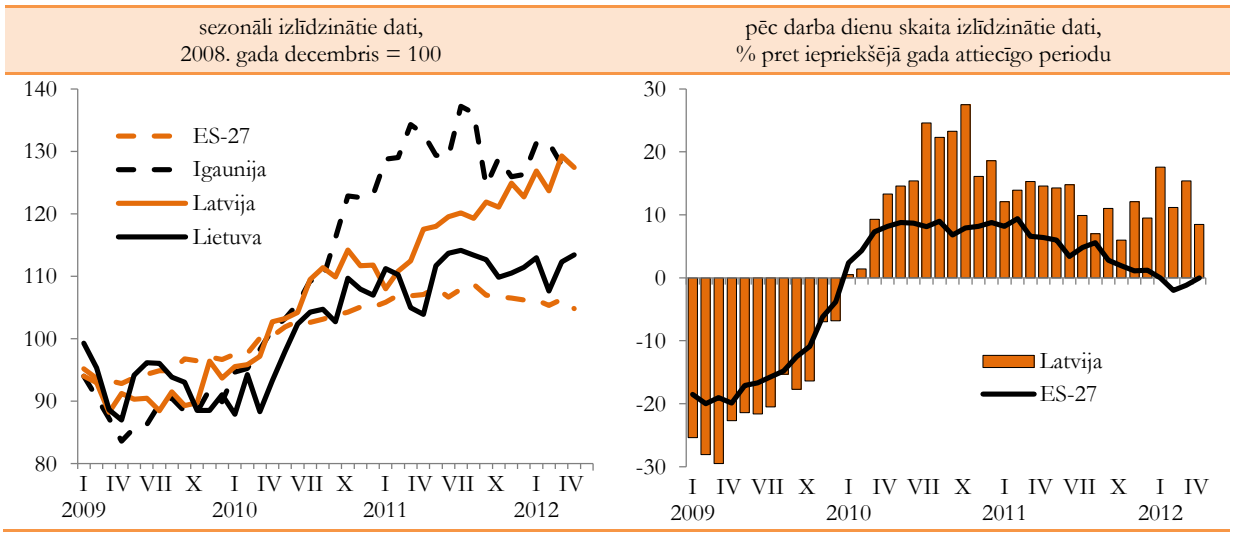

Atkopšanās no krīzes radītajām sekām nozarē notiek samērā strauji, un liela loma apstrādes rūpniecības izaugsmē ir ne tikai pieprasījuma pieaugumam tirdzniecības partnervalstīs, bet arī konkurētspējas pieaugumam, kas tika panākts, krīzes laikā būtiski samazinot izmaksas.

3.10. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2011. gadā*

procentos

	Pēc apgrozījuma	Pēc aizņemto darbavietu skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	**100**	**100**	**60,6**
Pārtikas rūpniecība	24,9	22,4	30,3
Vieglā rūpniecība	4,4	11,6	84,3
Kokapstrāde	23,2	19,7	73,2
Papīra ražošana un poligrāfija	3,9	3,8	56,8
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	7,7	6,5	75,8
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	6,2	4,1	43,8
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	14,0	10,9	70,7
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	4,5	3,5	85,2
Mašīnu un iekārtu ražošana	2,2	2,8	84,5
Transporta līdzekļu ražošana	3,8	3,0	88,7
Pārējās rūpniecības nozares	5,2	11,7	52,0

* Ekonomikas ministrijas novērtējums

2011. gadā apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi par 11,7% pārsniedza 2010. gada līmeni, un nozares izaugsmes pamatā bija gan augsts ārējais pieprasījums, gan pakāpeniska pieprasījuma palielināšanās vietējā tirgū. 2011. gadā katru mēnesi ražošanas apjomi caurmērā par vairāk nekā 10% pārsniedza 2010. gada atbilstošo mēnešu līmeni. Stabils ražošanas apjomu pieaugums saglabājās arī 2011. gada nogalē, kad ES valstīs, kas ir Latvijas galvenie eksporta tirgi, bija vērojama izaugsmes tempu pavājināšanās.

2012. gada pirmajā pusē ir vērojama tendence, ka pēc strauja kāpuma viena mēneša laikā nākamajā mēnesī seko neliels atslābums. 2012. gada martā salīdzinājumā ar februāri apstrādes rūpniecības apjomi palielinājās par 4,5%, savukārt aprīlī salīdzinājumā ar martu tie nedaudz saruka (par 1,4%, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem). Taču kopumā Latvijas apstrādes rūpniecībā ražošanas apjomi aug un šogad četros mēnešos par 14,2% pārsniedza iepriekšējā gada janvāra-aprīļa līmeni (pēc sezonāli neizlīdzinātiem datiem). Šis pieaugums ir pat nedaudz straujāks nekā

2011. gadā, kad šajā pašā laika periodā ražošanas apjomi pieauga par 13,9 procentiem.

Lielākais devums apstrādes rūpniecības izaugsmē joprojām ir tradicionāli lielākajām nozarēm – metālapstrādei un kokapstrādei, kurās ražošanas apjomi 2012. gada četros mēnešos, salīdzinot ar 2011. gada janvāri-aprīli, ir palielinājušies attiecīgi par 30% un 9,6%. Šajā pašā laika periodā par gandrīz 40% ir palielinājušies ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanas apjomi. Ražošanas apjomi turpina augt arī elektrisko un optisko iekārtu ražošanā, kā arī nemetālisko minerālu ražošanā.

Tajā pašā laikā lēnāka izaugsme ir vērojama tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanā, kā arī papīra ražošanas un poligrāfijas nozarēs. Savukārt pārtikas rūpniecībā un farmācijā šī gada četros mēnešos ražošanas apjomi ir saglabājušies iepriekšējā gada attiecīgā perioda līmenī.

3.11. tabula

Apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu izmaiņas
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012 I-IV
Apstrādes rūpniecība – pavisam	**0,3**	**-3,4**	**-20,2**	**16,5**	**11,7**	**14,2**
Pārtikas rūpniecība	1,3	-2,0	-16,1	-0,1	-0,2	1,0
Vieglā rūpniecība	0,3	-12,2	-38,6	19,4	19,4	-4,0
Kokapstrāde	-6,0	-12,1	1,6	33,0	12,6	9,6
Papīra ražošana un poligrāfija	0,2	-3,9	-17,1	19,8	-0,5	5,5
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	3,1	-2,0	-18,5	5,2	4,4	16,1
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	-17,1	-14,4	-40,1	17,6	24,2	12,6
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	11,5	1,4	-27,1	24,2	28,3	29,6
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	3,8	14,1	-34,8	33,2	29,6	15,0
Mašīnu un iekārtu ražošana	5,0	10,4	-35,5	17,8	37,1	9,7
Transporta līdzekļu ražošana	10,7	5,8	-49,7	59,0	37,0	13,3
Pārējās rūpniecības nozares	3,0	-5,5	-20,1	-4,9	9,5	63,0

2011. gadā stabili palielinājās arī apstrādes rūpniecības apgrozījums (par 17,8%), ko noteica ne tikai ražošanas apjomu kāpums, bet arī ražotāju cenu pieaugums. Lielākais ieguldījums apstrādes rūpniecības apgrozījuma kāpumā 2011. gadā bija kokapstrādes, metālapstrādes, elektrisko un optisko iekārtu ražošanas, kā arī mašīnbūves nozarēm.

2012. gada janvārī-aprīlī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, apstrādes rūpniecības apgrozījums ir pieaudzis par 14,5%, tajās skaitā eksportētajai produkcijai par 16% un vietējā tirgū realizētajai produkcijai par 11,9%. Tas liecina, ka pieprasījums pēc Latvijas apstrādes rūpniecības ražojumiem, it īpaši ārējos tirgos, joprojām ir augsts.

Apgrozījuma pieaugumu 2012. gadā lielākā mērā nosaka ražošanas apjomu kāpums, savukārt cenu efekts ir mazinājies, jo gan eksportētajai produkcijai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas gada laikā ir augušas ļoti mēreni.

Vairāk nekā 60% no kopējās nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēta. No visas eksportētās produkcijas aptuveni ¾ tās realizēta ES valstu tirgos. Pa 14% tiek realizēti Lietuvā un Igaunijā, savukārt eksports uz NVS valstīm veido 16 procentus.

2012. gada četros mēnešos, salīdzinot ar 2011. gada janvāri-aprīli, visstraujāk eksportā apgrozījums ir audzis ķīmiskas rūpniecības produkcijai, elektrisko iekārtu ražošanā, kā arī metālapstrādē. Savukārt vietējā tirgū šogad strauji pieaug apgrozījums gumijas un plastmasas izstrādājumu, nemetālisko minerālu ražošanā, kā arī kokapstrādē.

Tā kā apstrādes rūpniecībā liela daļa saražotās produkcijas tiek realizēta eksporta tirgos, ražotāju cenas lielā mērā ietekmē tendences ārējos tirgos. Kopš 2011. gada otrās puses, pavājinoties kopējam pieprasījumam ES valstīs, arī Latvijas ražotāju cenas eksportētajai produkcijai ir augušas ļoti mēreni (2012. gada maijā par 1,1%, salīdzinot ar 2011. gada maiju). Vājais pieprasījums ārējos tirgos ietekmē globālās cenu tendences – pēdējos mēnešos pasaulē mazinās cenas pārtikai, metāliem u.c.

Arī vietējā tirgū, lai gan pieprasījums pakāpeniski palielinās, tomēr tas joprojām ir salīdzinoši zemā līmenī un kopumā būtisku spiedienu uz ražotāju cenām nerada. Gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas ir pieaugušas par 1,4%. Jāatzīmē, ka maijā nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā ražotāju cenas bija par 7,5% augstākas nekā 2011. gada maijā, kas lielā mērā ir saistīts ar būvniecības nozares atkopšanos no krīzes un pakāpenisku pieprasījuma kāpumu. Gada laikā salīdzinoši straujš ražotāju cenu pieaugums ir vērojams arī elektrisko iekārtu ražošanā (par 8,4%) un poligrāfijā (par 8,9%). Šajā pašā laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas saruka dzērienu ražošanā, kokapstrādē, apģērbu ražošanā, kā arī metālu ražošanā.

2012. gada 1. ceturksnī saglabājas stabili jauno pasūtījumu apjomi tādās nozarēs kā vieglā rūpniecība, transportlīdzekļu ražošana un mašīnbūve. Jauno pasūtījumu apjomi aug ne tikai eksporta tirgos, bet arī vietējā tirgū.

3.22. attēls

Apstrādes rūpniecību raksturojošie rādītāji

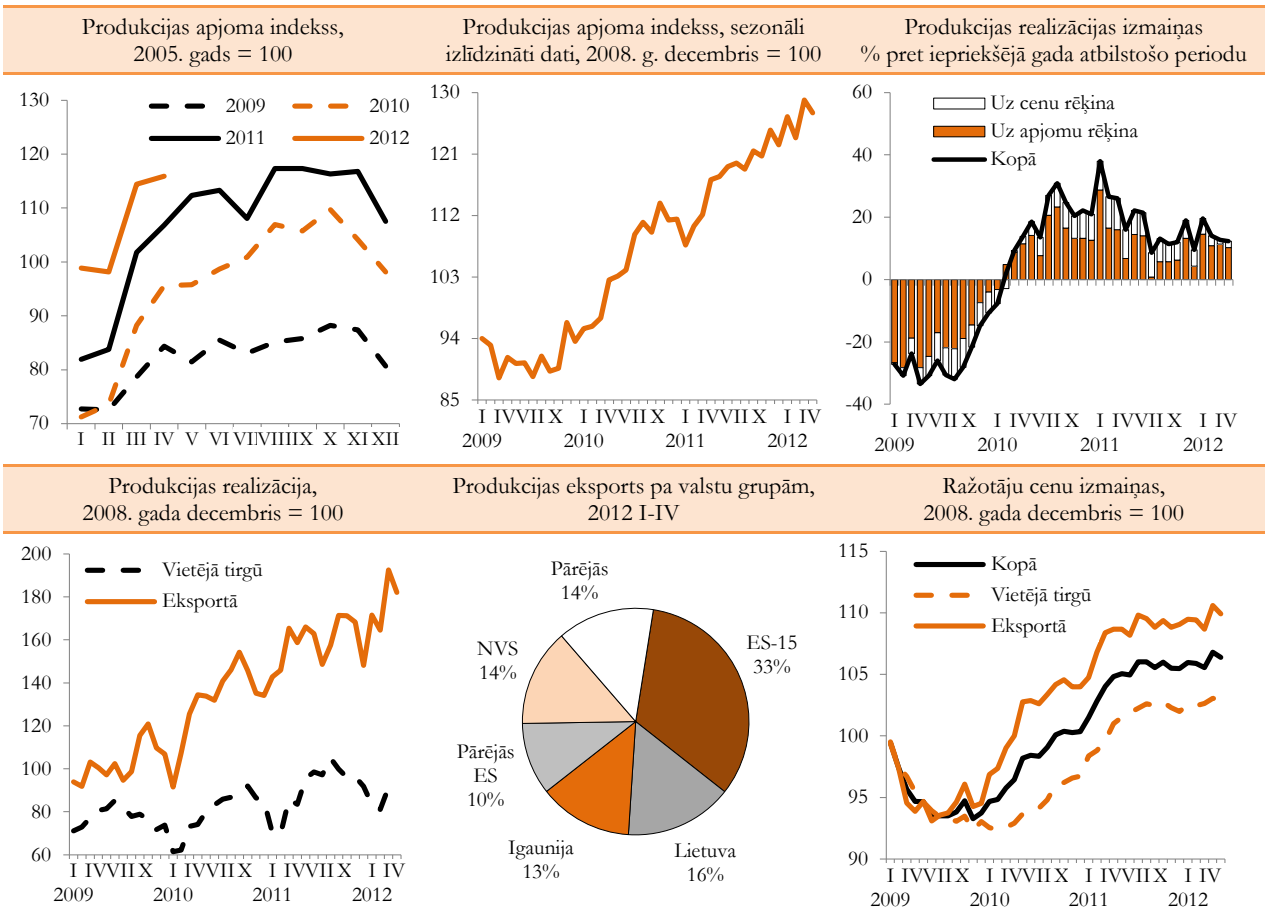

Atbilstoši ražošanas apjomu kāpumam turpina palielināties ražošanas jaudu noslodze. 2012. gada 2. ceturksnī jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā bija 70,3%, par 5,2 procentpunktiem pārsniedzot 2011. gada 2. ceturkšņa līmeni. Jāatzīmē, ka atsevišķās nozarēs ražošanas jaudu noslodze jau ir sasniegusi vēsturiski augstākos rādītājus, piemēram, kokapstrādē (82,6%).

Latvijas apstrādes rūpniecības uzņēmumu konjunktūras apsekojumi liecina, ka uzņēmēju kopējais novērtējums par turpmākās izaugsmes iespējām pēdējos divus gadus būtībā nemainās, vienlaikus optimistiskāk uzņēmēji vērtē eksporta attīstības iespējas. Kopējais rūpniecības konfidences rādītājs 2012. gada jūnijā bija -4,2 punkti, un, salīdzinot ar 2011. gada jūniju, tas ir uzlabojies par 1 punktu. Rūpniecības uzņēmumu konfidenci lielā mērā ietekmē neskaidrība par tirdzniecības partnervalstu attīstības perspektīvām.

3.23. attēls

Apstrādes rūpniecības attīstības tendences

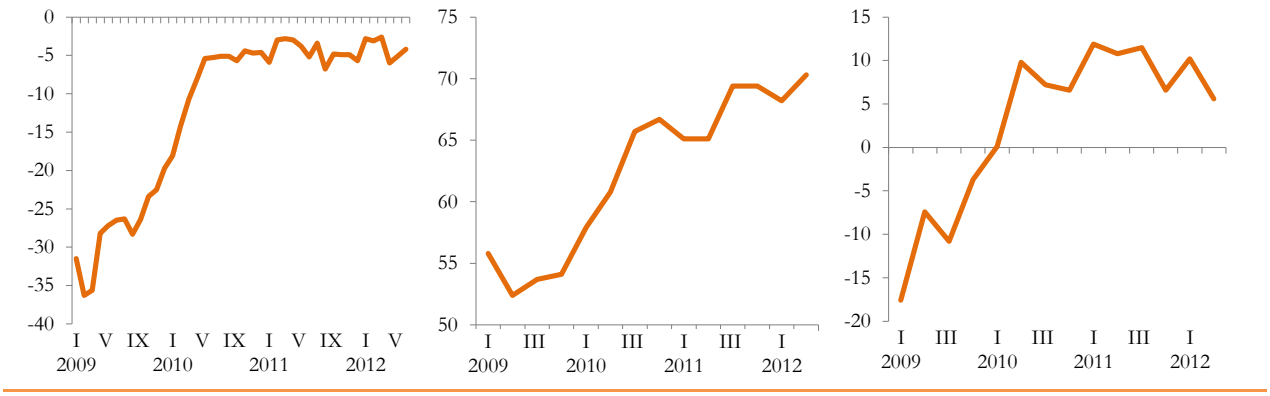

Pārtikas rūpniecība ir lielākā apstrādes rūpniecības nozare gan pēc apgrozījuma, gan darba vietu skaita. Nozare pamatā ir orientēta uz iekšējo tirgu – aptuveni 70% no saražotās produkcijas tiek realizēta vietējā tirgū. Tādēļ ekonomiskās krīzes laikā, ievērojami sarūkot iekšējam pieprasījumam, nozare cieta īpaši smagi. Krīzes laikā pārtikas un dzērienu ražošanas apjomi samazinājās par piektdaļu, kas bija mazāks ražošanas apjomu samazinājums nekā vidēji apstrādes rūpniecībā.

Atkopšanās nozarē norit samērā lēni, jo vietējā tirgū pieprasījums palielinās mēreni. Gan 2010. gadā, gan 2011. gadā ražošanas apjomi ir saglabājušies 2009. gada līmenī. Būtiski situācija neuzlabojas arī 2012. gadā – četros mēnešos pārtikas rūpniecībā izlaide tikai par 1% pārsniedz 2011. gada janvāra-aprīļa līmeni.

Neraugoties uz zemajiem ražošanas apjomiem, pārtikas rūpniecībā ievērojami ir audzis apgrozījums. 2011. gadā tas pieauga par 9,3%, lielākais devums bija produkcijas realizācijas kāpumam eksporta tirgos (par 21%), kamēr vietējā tirgū realizācijas ieņēmumi pieauga par 5 procentiem.

Nozares apgrozījuma pieaugumu 2010.-2011. gadā lielā mērā noteica ražotāju cenu palielinājums, kas saistīts ar cenu kāpumu pārtikas produktiem pasaulē. Pārtikas rūpniecībā 2011. gadā ražotāju cenas bija par 5,9% augstākas nekā pirms gada.

2012. gadā, mazinoties pārtikas cenām pasaulē, arī ražotāju cenas nozarē būtiski nepalielinās un 2012. gada aprīlī bija tikai par 1,8% augstākas nekā 2011. gada aprīlī. Tā ietekmē arī nozares kopējais apgrozījums ir kļuvis mērenāks. 2012. gada četros mēnešos apgrozījums vien par 3,2% pārsniedza 2011. gada janvāra-aprīļa līmeni.

3.24. attēls

Pārtikas rūpniecību raksturojošie rādītāji

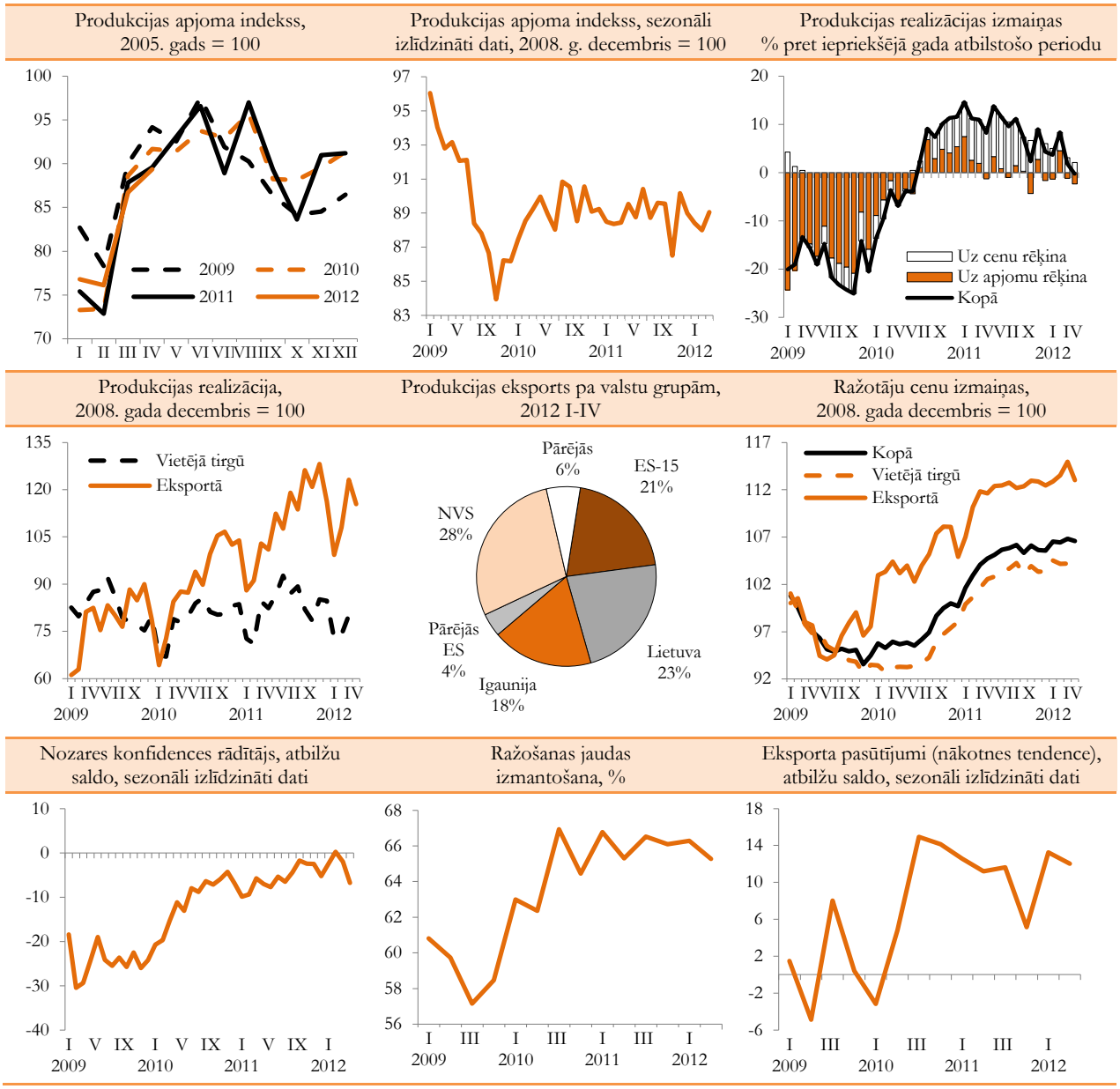

Vieglās rūpniecības nozare ir tradicionāli orientēta uz eksportu, tāpēc, krīzes laikā sarūkot ārējam pieprasījumam, nozares ražošanas apjomi būtiski sašaurinājās. Īpaši straujš ražošanas apjomu kritums bija vērojams 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā. Kopumā šajos gados nozares ražošanas apjomi saruka gandrīz uz pusi.

Vieglā rūpniecība, atjaunojoties ārējam pieprasījumam, kopš 2009. gada nogales salīdzinoši strauji atkopās (pieaugums gan 2010., gan 2011. gadā par gandrīz 20%). Taču, pasliktinoties ekonomiskajai situācijai galvenajos noieta tirgos, kopš 2011. gada vidus nozares izlaides apjomi sarūk un 2012. gada četros mēnešos tie bija par 4% mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Ražošanas apjomu kritumu nozarē lielā mērā ietekmē apģērbu ražošanas apjomu samazinājums (par 9%), kamēr tekstilizstrādājumu ražošanas apjomi ir pieauguši par 6,5 procentiem.

2011. gadā nozares apgrozījums pieauga par 17,5%, t.sk. realizācijas ieņēmumi no eksportētās produkcijas – par 20%. Savukārt 2012. gadā, mazinoties ražošanas apjomiem, apgrozījuma dinamika ir ļoti mērena. Gada četros mēnešos apgrozījums ir par 3,5% lielāks nekā 2011. gada janvārī-aprīlī. Pieaugumu joprojām nodrošina eksports – šajā laika realizācijas ienākumi no eksporta ir pieauguši par 16,4%, kamēr vietējā tirgū realizācijas apjomi ir sarukuši par 2 procentiem.

Kopējo ražotāju cenu dinamiku nozarē pamatā nosaka ražotāju cenu izmaiņas eksportētajai produkcijai, kas 2012. gada aprīlī bija par 4% augstākas nekā pirms gada. Savukārt vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas kopš vērā ņemamā samazinājuma 2009. gada nogalē būtībā nepieaug un joprojām krietni atpaliek no pirmskrīzes līmeņa.

3.25. attēls

Vieglo rūpniecību raksturojošie rādītāji

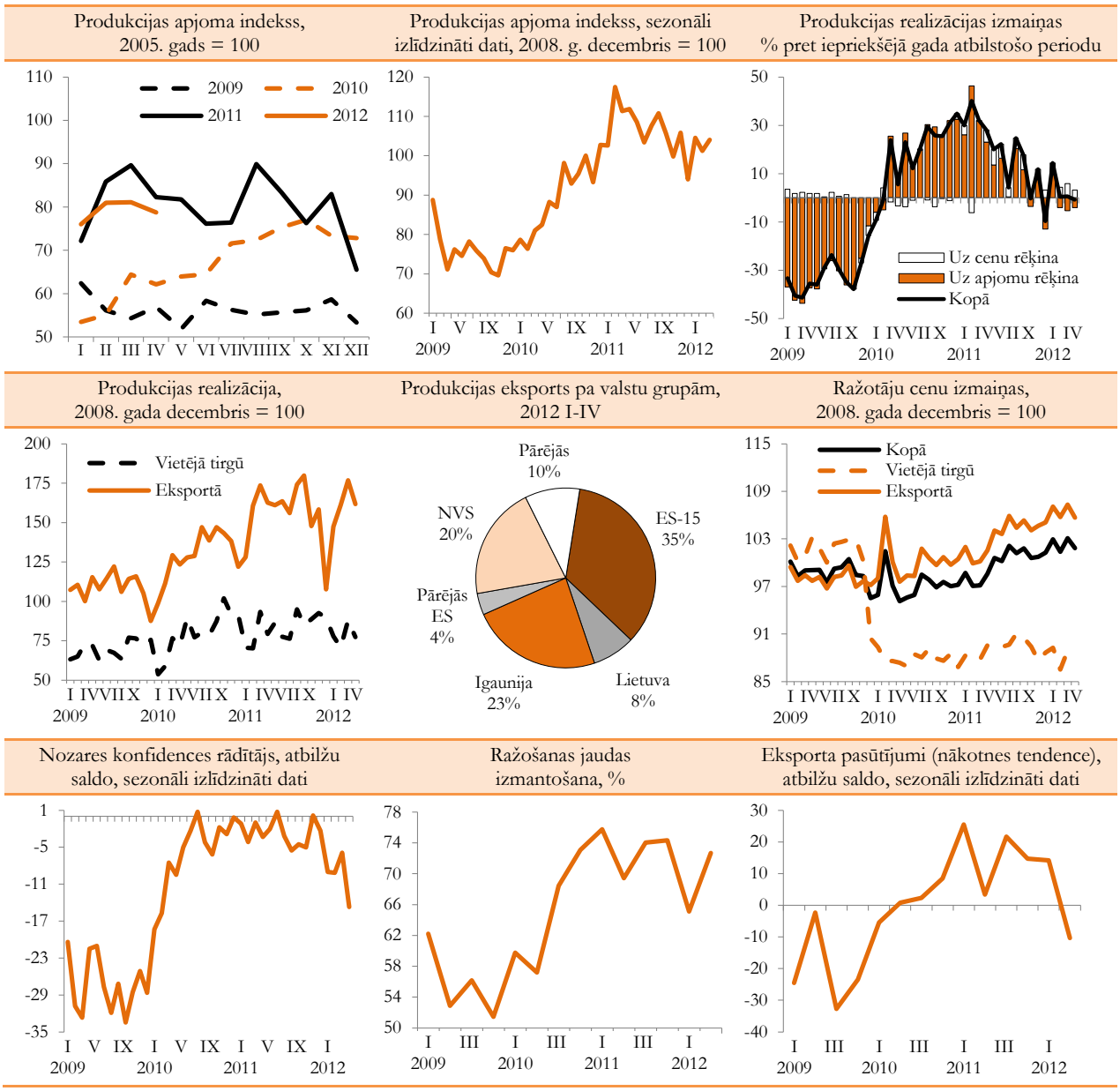

Kokapstrādei ir nozīmīgs devums Latvijas tautsaimniecībā un tā ir viena no lielākajām apstrādes rūpniecības nozarēm. Nozare veido caurmērā ¼ no kopējā apgrozījuma un nodrošina 1/5 no visām darba vietām apstrādes rūpniecībā. Kokapstrāde bija viena no pirmajām nozarēm, kurā pēc apjomīgas ražošanas sašaurināšanās atsākās izaugsme, un jau 2010. gadā nozares izlaide pārsniedz pirmskrīzes līmeni.

Ražošanas apjomi nozarē turpina augt. 2011. gadā izlaide pieauga par 12,6%, savukārt 2012. gada četros mēnešos – par 9,6%. Vienlaikus jāatzīmē, ka 2012. gada 2. ceturksnī ražošanas jaudu noslodze nozarē ir sasniegusi vēsturiski augstāko līmeni (83%), un tas ir augstākais rādītājs salīdzinājumā ar pārējām apstrādes rūpniecības nozarēm.

Stabili palielinās arī nozares realizācijas ienākumi, ko galvenokārt nosaka eksporta iespēju paplašināšanās. Nozare eksportē aptuveni 75% no visas saražotās produkcijas un ¼ daļu no koka un koka izstrādājumu eksporta ir uzskatāma par augstas vai vidēji augstas pievienotās vērtības preču eksportu (finieris un saplākšņi, šūnveida koka paneļi u.c.). Eksportētās produkcijas realizācijas apjomi 2011. gadā pieauga par 13%, bet 2012. gada janvārī-aprīlī – par 10%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Pieprasījums pēc kokapstrādes produkcijas palielinās arī iekšējā tirgū – 2011. gadā apgrozījums pieauga par 23%, bet 2012. gada janvārī-aprīlī – par 14 procentiem.

Pēc ievērojama cenu pieauguma 2010. gadā ražotāju cenas ir stabilizējušās. 2012. gada aprīlī ražotāju cenas tikai par 0,5% pārsniedza 2011. gada aprīļa līmeni.

3.26. attēls

Kokapstrādi raksturojošie rādītāji

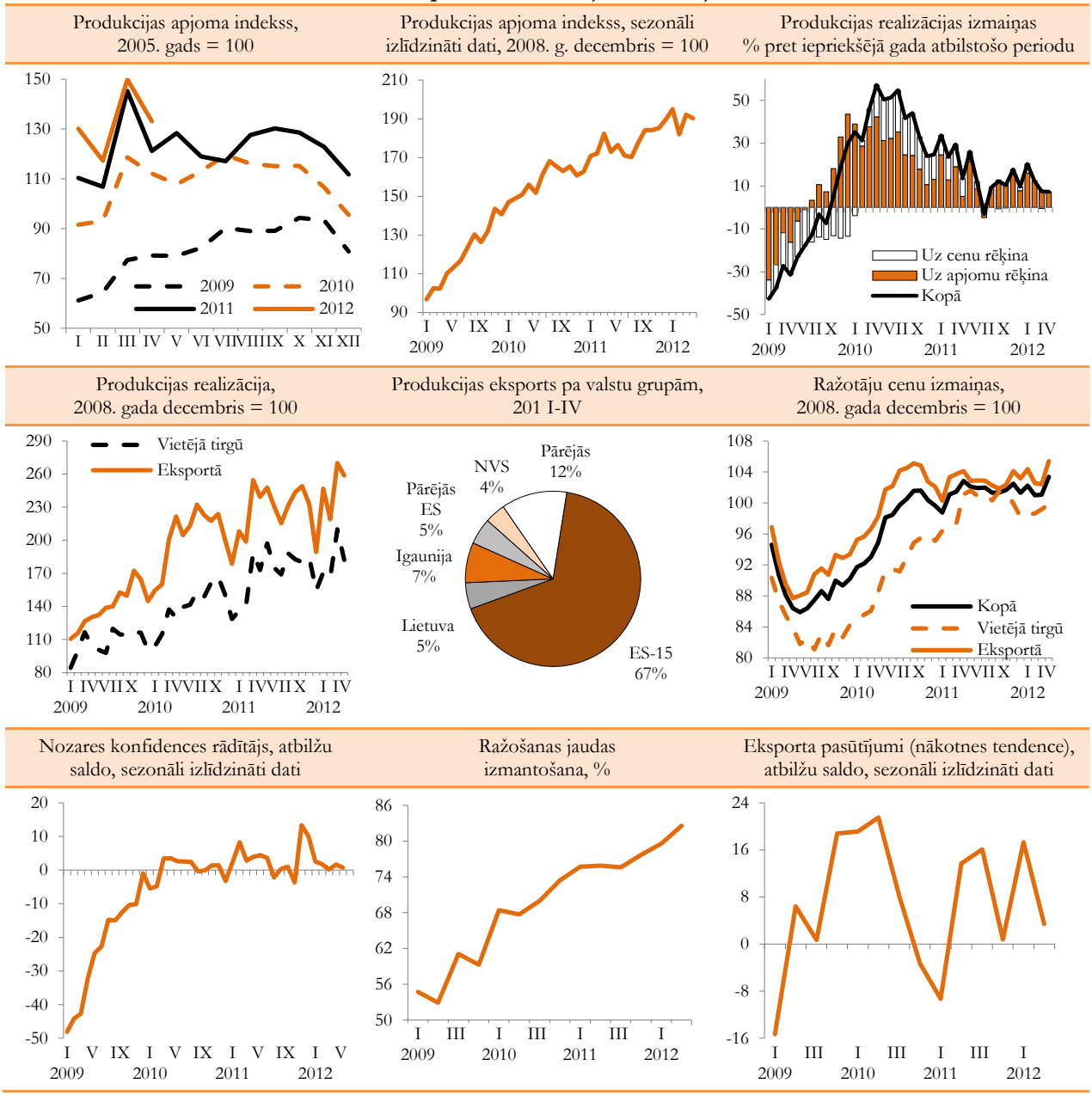

Papīra ražošana un poligrāfija veido caurmērā 4% gan no apstrādes rūpniecības kopējā apgrozījuma, gan aizņemto darbavietu skaita. Pirmskrīzes gados nozare pamatā orientējās uz vietējo tirgu. Eksportā tika realizēti aptuveni 40% no saražotās produkcijas. Pēc krīzes nozares izaugsme lielā mērā ir saistīta ar eksporta iespējām, un pašlaik eksportēti tiek apmēram 60% no visas saražotā produkcijas. Nozares galvenie eksporta tirgi ir Lietuva un Igaunija.

Papīra ražošanas un poligrāfijas nozares attīstība pēdējos gados ir nevienmērīga. Pēc strauja ražošanas apjomu pieauguma 2010. gadā 2011. gadā izlaide saruka (par 0,5%). Savukārt 2012. gada četros mēnešos ražošanas apjomi ir par 5,5% lielāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

Neraugoties uz ražošanas apjomu samazināšanos 2011. gadā, pieaugošās ražotāju cenas noteica nozares realizācijas ieņēmumu kāpumu. 2011. gadā nozares apgrozījums pieauga par 12,7% – ienākumi no eksportā realizētās produkcijas palielinājās par 20%, savukārt iekšējā tirgū – par 5%. 2012. gada janvārī-aprīlī – par 9% un joprojām lielākais devums ir ienākumu pieaugumam no eksporta.

Nozarē ražotāju cenas 2011. gada laikā pieauga par gandrīz 11%, turklāt, neraugoties uz vājo iekšzemes pieprasījumu, cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai auga straujāk nekā eksportētajai. 2012. gadā ražotāju cenu dinamika ir mērenāka, un aprīlī ražotāju cenas bija par 3,2% augstākas nekā pirms gada.

3.27. attēls

Papīra ražošanu un poligrāfiju raksturojošie rādītāji

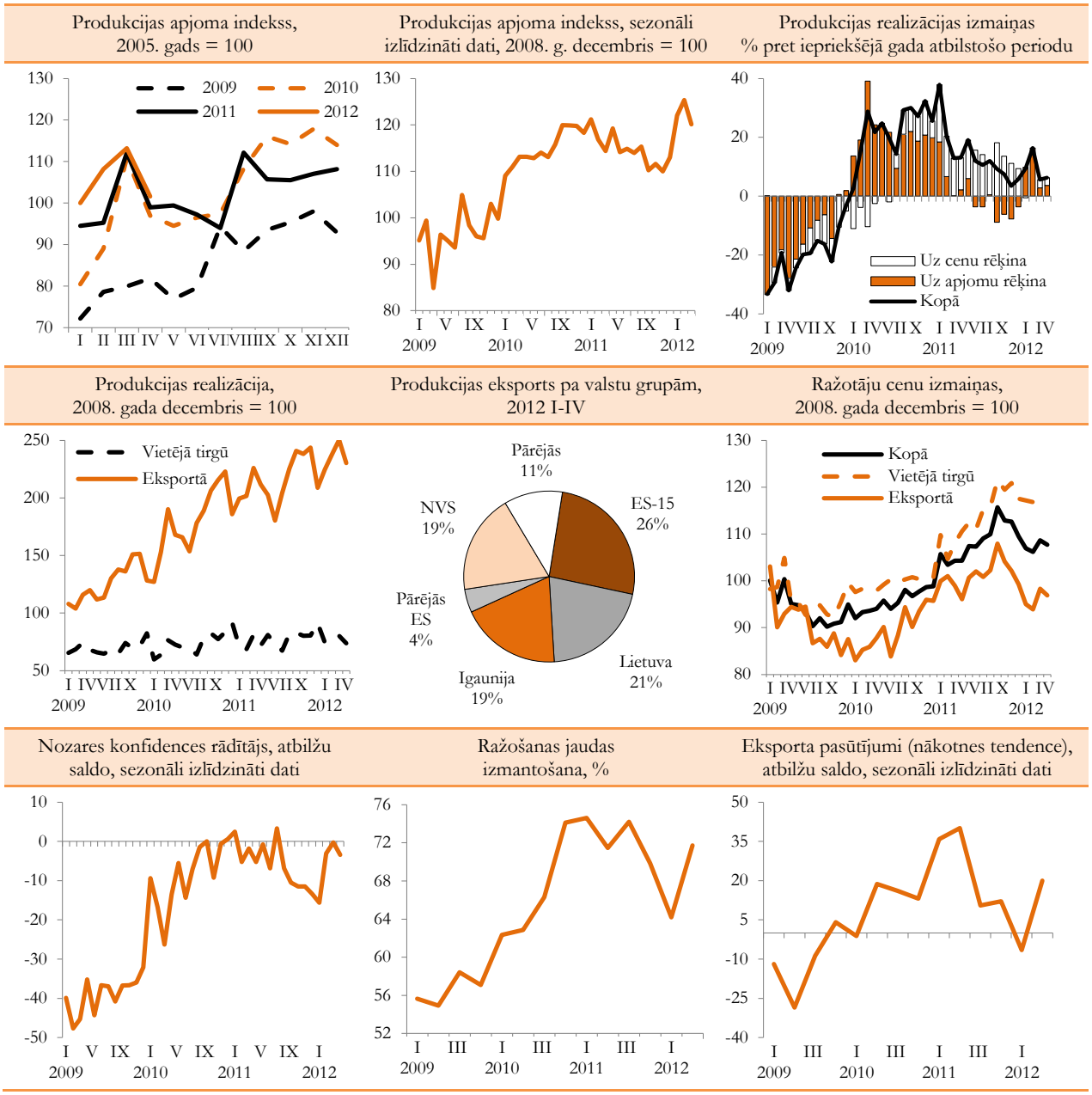

Ķīmiskās rūpniecības nozarē ietilpst ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošana, farmaceitisko pamatvielu un farmaceitisko preparātu ražošana, kā arī gumijas un plastmasas izstrādājumu ražošana.

Krīzes laikā ķīmiskās rūpniecības nozares ražošanas apjomi saruka par piektdaļu, savukārt nozares atkopšanās pēc krīzes ir ļoti nevienmērīga, un ķīmiskās rūpniecības apakšnozaru attīstības tendences ir atšķirīgas. 2011. gadā izlaide pieauga farmācijā (par 12%), kā arī gumijas izstrādājumu ražošanā (par 2%), turpretim ķīmisko vielu ražošanas apjomi saruka (par 3%). Savukārt 2012. gada janvārī-aprīlī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, farmācijas nozarē ražošanas apjomi būtībā nav auguši, gumijas izstrādājumu ražošanā turpinās mērena izaugsme, savukārt ķīmisko vielu ražošanas apjomi ir palielinājušies par 37 procentiem.

Pateicoties eksportētās produkcijas realizācijas kāpumam, turpina palielināties nozares kopējais apgrozījums. 2011. gadā ķīmiskās rūpniecības apgrozījums pieauga par 18% (eksportā – par 23%, vietējā tirgū – par 3%). Līdzīgas tendences saglabājas arī 2012. gadā. Četros mēnešos apgrozījums palielinājās par 27%, salīdzinot ar 2011. gada janvāri-aprīli. Šajā pašā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga par 31 procentu.

Gan 2010. gadā, gan 2011. gadā bija vērojams straujš ražotāju cenu kāpums, pie tam jāņem vērā, ka ekonomiskās lejupslīdes laikā nozarē ražotāju cenu samazinājums bija mērens. Tāpat kā citās nozarēs kopš 2011. gada vidus ražotāju cenu kāpums ir piebremzējies un 2012. gada aprīlī ražotāju cenas bija tika par 0,3% augstākas nekā 2011. gada aprīlī.

3.28. attēls

Ķīmisko rūpniecību raksturojošie rādītāji

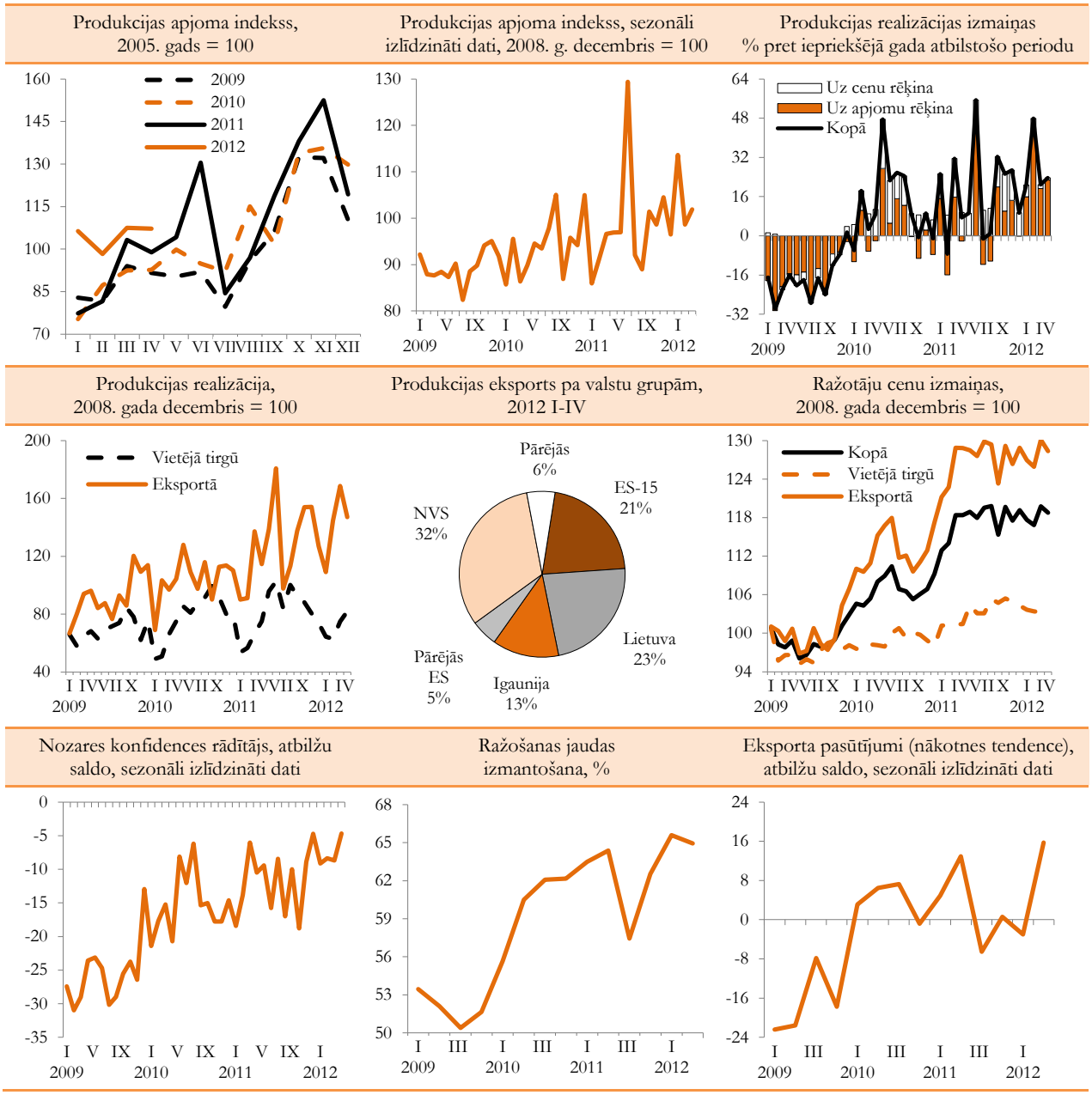

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas nozare pirmskrīzes gados galvenokārt bija orientēta uz iekšējo tirgu, un nozares attīstību lielā mērā noteica augstais pieprasījums pēc būvmateriāliem. Tāpēc ekonomiskās krīzes laikā, būtiski sarūkot būvniecības apjomiem, ievērojami samazinājās nemetālisko minerālu ražošanas apjomi – 2009. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, nozares produkcijas izlaide saruka gandrīz uz pusi.

Kopš 2010. gada ražošanas apjomi pieaug un 2011. gadā bija par 20% lielāki nekā 2009. gadā. Nozares atkopšanās no krīzes ir saistīta gan ar spēju pārorientēties uz ārējiem tirgiem – galvenokārt ES vecajām dalībvalstīm, gan pakāpenisku aktivitāšu atjaunošanos būvniecībā vietējā tirgū. 2012. gadā nozares ražošanas apjomi turpina palielināties – četros mēnešos pieaugums par 13%, salīdzinot ar 2011. gada atbilstošo periodu.

Pēdējos gados strauji palielinās nozares apgrozījums. Liels devums ir realizācijas ienākumu pieaugumam no eksporta, kuri 2011. gadā bija pusotru reizi lielāki nekā 2009. gadā. 2012. gadā eksportētās produkcijas īpatsvars ir sasniedzis gandrīz 60% kopējā nozares apgrozījuma. Pakāpeniski uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, būtiski pieaug apgrozījums arī iekšējā tirgū (2011. gadā – par gandrīz 50% un 2012. gada četros mēnešos – par vairāk nekā 36%).

Pēc apjomīgā ražotāju cenu samazinājuma krīzes laikā kopš 2010. gada vidus tās atsāka pieaugt. 2012. gada aprīlī ražotāju cenas ir pieaugušas par 7,7%, salīdzinot ar 2011. gada aprīli, t.sk. vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 9,5%, bet eksportētajai produkcijai – par 5 procentiem.

3.29. attēls

Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas raksturojošie rādītāji

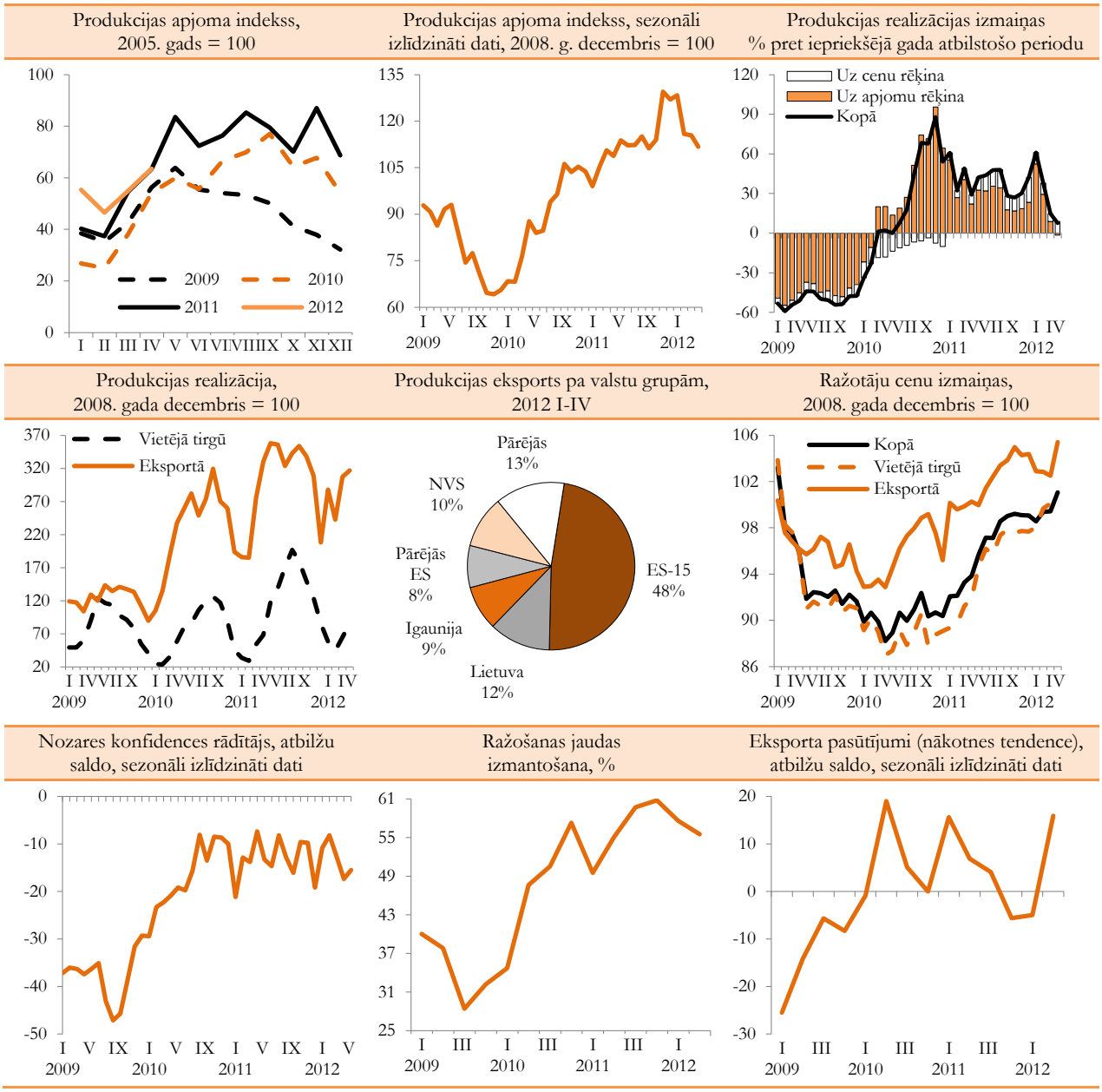

Metālu un metāla izstrādājumu ražošana pēc apgrozījuma ir trešā lielākā apstrādes rūpniecības nozare. Tā kā ārējos tirgos tiek realizēti caurmērā 70% no saražotās produkcijas, nozares dinamika ir cieši saistīta ar pasaules ekonomikas attīstības tendencēm.

Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai galvenajās tirdzniecības partnervalstīs, kopš 2009. gada vidus metālapstrādes nozares ražošanas apjomi strauji aug. 2011. gadā nozares izlaides apjomi pieauga par 28%, un strauja nozares izaugsme vērojama arī 2012. gadā. Ražošanas apjomi četros mēnešos auguši par gandrīz 30%, salīdzinot ar 2011. gada janvāri-aprīli. Kopumā pēckrīzes periodā metālu un metāla izstrādājumu ražošanas nozarei ir viens no lielākajiem ieguldījumiem kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē.

Kopš 2010. gada būtiski palielinās nozares apgrozījums, ko ietekmē ne tikai ražošanas apjomu palielināšanās, bet arī ražotāju cenu kāpums. Jāatzīmē, ka šajā laikā ievērojami ir audzis ne tikai eksportētās produkcijas apgrozījums (2011. gadā – par 54%, salīdzinot ar 2009. gadu), bet arī apgrozījums vietējā tirgū realizētajai produkcijai (par 55%). Arī 2012. gadā nozares apgrozījums turpina augt un gada četros mēnešos par 14% pārsniedza 2011. gada attiecīgā perioda līmeni.

Kopš 2010. gada sākuma metāla cenas pasaulē atsāka pieaugt, un to kāpums piebremzējās vien 2011. gada nogalē. Tas atspoguļojas arī nozares ražotāju cenu dinamikā gan vietējā tirgū realizētajai, gan eksportētajai produkcijai. 2011. gada laikā ražotāju cenas pieauga par 6,3%, savukārt 2012. gada aprīlī ražotāju cenas bija par 2% augstākas nekā gadu iepriekš.

3.30. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

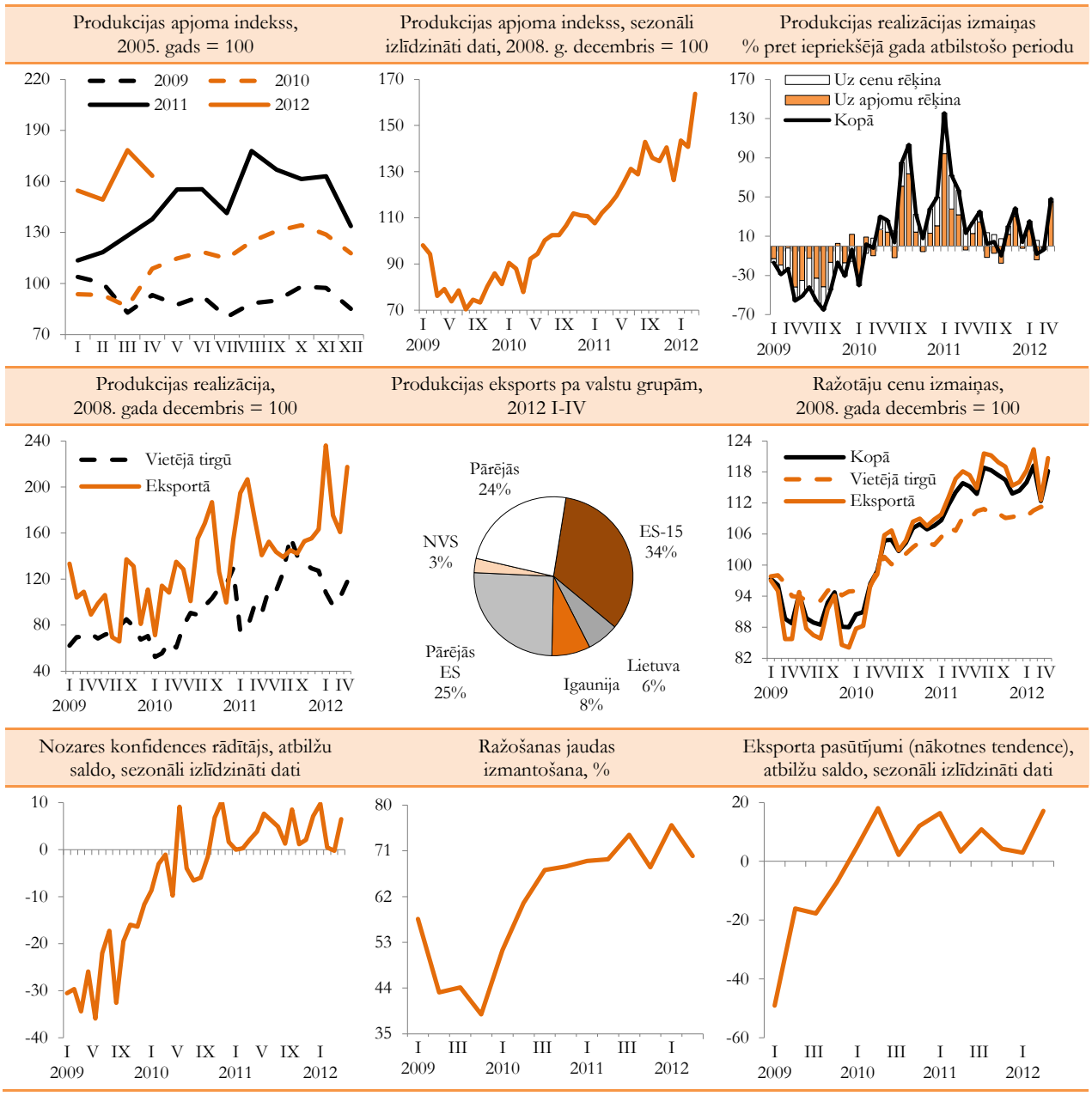

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozare pēc ekonomiskās krīzes laikā piedzīvotā ražošanas apjomu samazinājuma sekmīgi attīstās. Kopumā nozare eksportē gandrīz 85% no saražotās produkcijas.

Pieaugot ārējam pieprasījumam, kopš 2009. gada vidus ražošanas apjomi pieaug. 2011. gadā nozares izlaide vairāk nekā par 70% pārsniedza 2009. gada līmeni. Lielāks ieguldījums nozares izaugsmē ir elektrisko iekārtu ražošanas apjomu pieaugumam, savukārt datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas apjomi palielinās nedaudz lēnākos tempos.

Salīdzinoši strauji izlaides apjomi pieaug arī 2012. gadā – četros mēnešos tie par 15% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni.

Atbilstoši ražošanas apjomu kāpumam palielinās arī nozares apgrozījums. Eksportētās produkcijas realizācijas ieņēmumi 2011. gadā pieauga par 30%, bet vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 23 procentiem.

2012. gadā elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē apgrozījums turpina pieaugt, it īpaši eksportētajai produkcijai, no kuras ienākumi 2012. gada četros mēnešos pieauguši par gandrīz 50%, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu.

Ņemot vērā nozares straujo attīstību pēdējo gadu laikā, ievērojami ir palielinājies ražošanas jaudu noslodzes līmenis, kas tuvojas 70 procentiem.

Pēc izteiktām svārstībām krīzes laikā kopš 2010. gada sākuma ražotāju cenas ir stabilizējušās, un to palielinājums ir mērens. 2012. gada aprīlī kopumā ražotāju cenas gada laikā bija palielinājušās par 3,4%, t.sk. vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas pieauga par 5,4 procentiem.

3.31. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

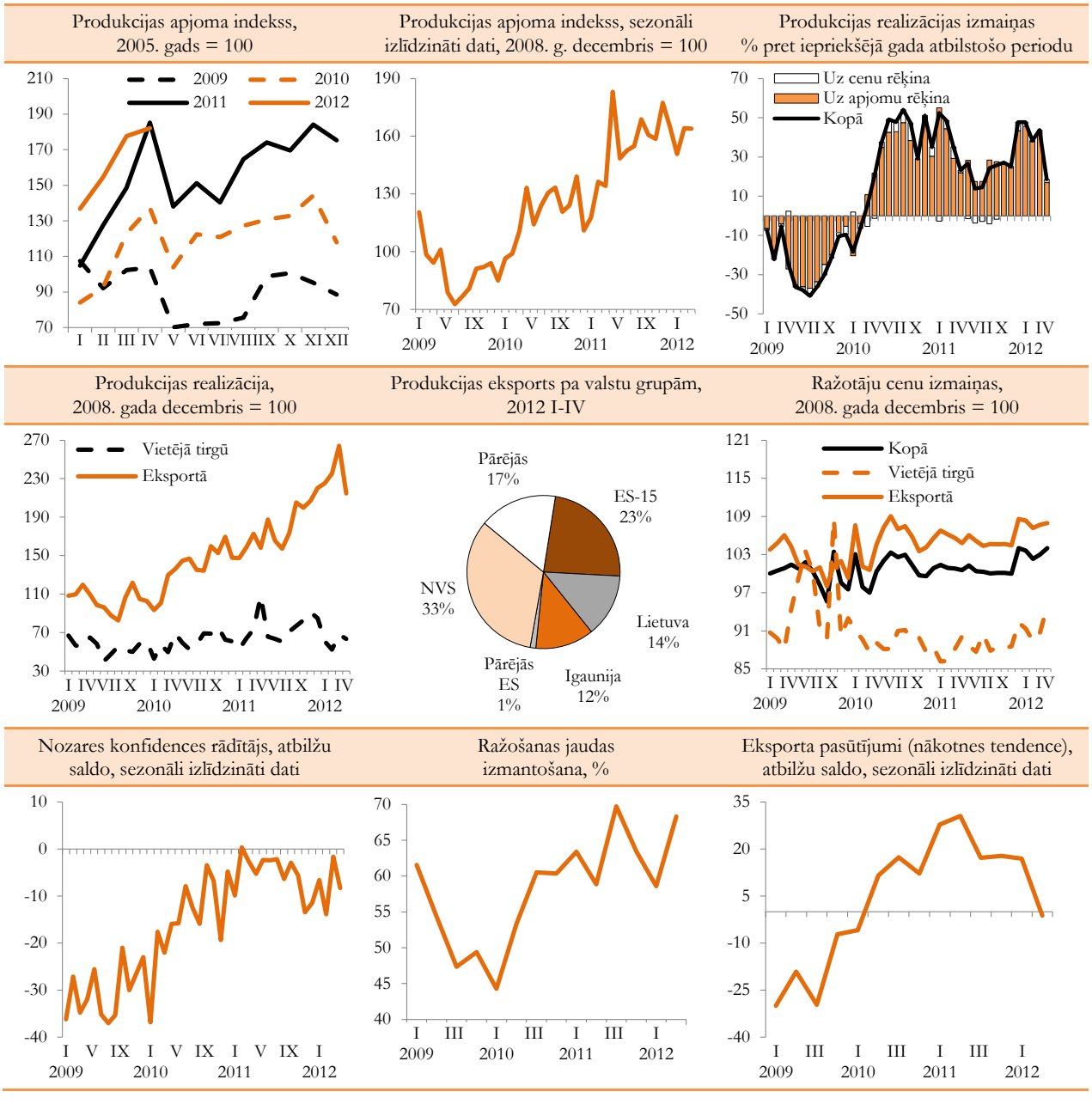

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare ir ražošanas līdzekļu un tehnoloģiju piegādātāja citām nozarēm. No visas saražotās produkcijas vairāk nekā 85% tiek realizēta ārējos tirgos – galvenokārt Igaunijā un Lietuvā. Ekonomiskās lejupslīdes rezultātā nozares apgrozījums vienlīdz strauji saruka gan eksportētajai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai. Kopš 2009. gada beigām situācija nozarē pakāpeniski uzlabojas.

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozares izlaide 2011. gadā pieauga par 18% un jau pārsniedza pirmskrīzes līmeni. 2011. gadā nozarē bija vērojams arī vērā ņemams apgrozījuma pieaugums – gan eksportētajai produkcijai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai apgrozījums par vairāk nekā 50% pārsniedza 2010. gada līmeni.

2011. gada beigās un 2012. gada sākumā nozares attīstību negatīvi ietekmēja ekonomiskās situācijas pasliktināšanās atsevišķās tirdzniecības partnervalstīs. Taču neraugoties uz to, 2012. gada četros mēnešos ražošanas apjomu pieaugums sasniedza gandrīz 10%, salīdzinot ar 2011. gada janvāri-aprīli. Savukārt apgrozījums šajā pašā laikā pieauga par 12%, t.sk. vietējā tirgū realizētajai produkcijai par vairāk nekā 50 procentiem.

Kopš 2009. gada beigām, palielinoties pieprasījumam globālajā tirgū, ražotāju cenas eksportētajai produkcijai palielinās. 2012. gada aprīlī ražotāju cenas eksportētajai produkcijai bija par 7,7% augstākas nekā pirms gada. Savukārt vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas ir kāpušas mērenāk – 2012. gada aprīlī tās bija par 1,4% augstākas nekā pirms gada.

3.32. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

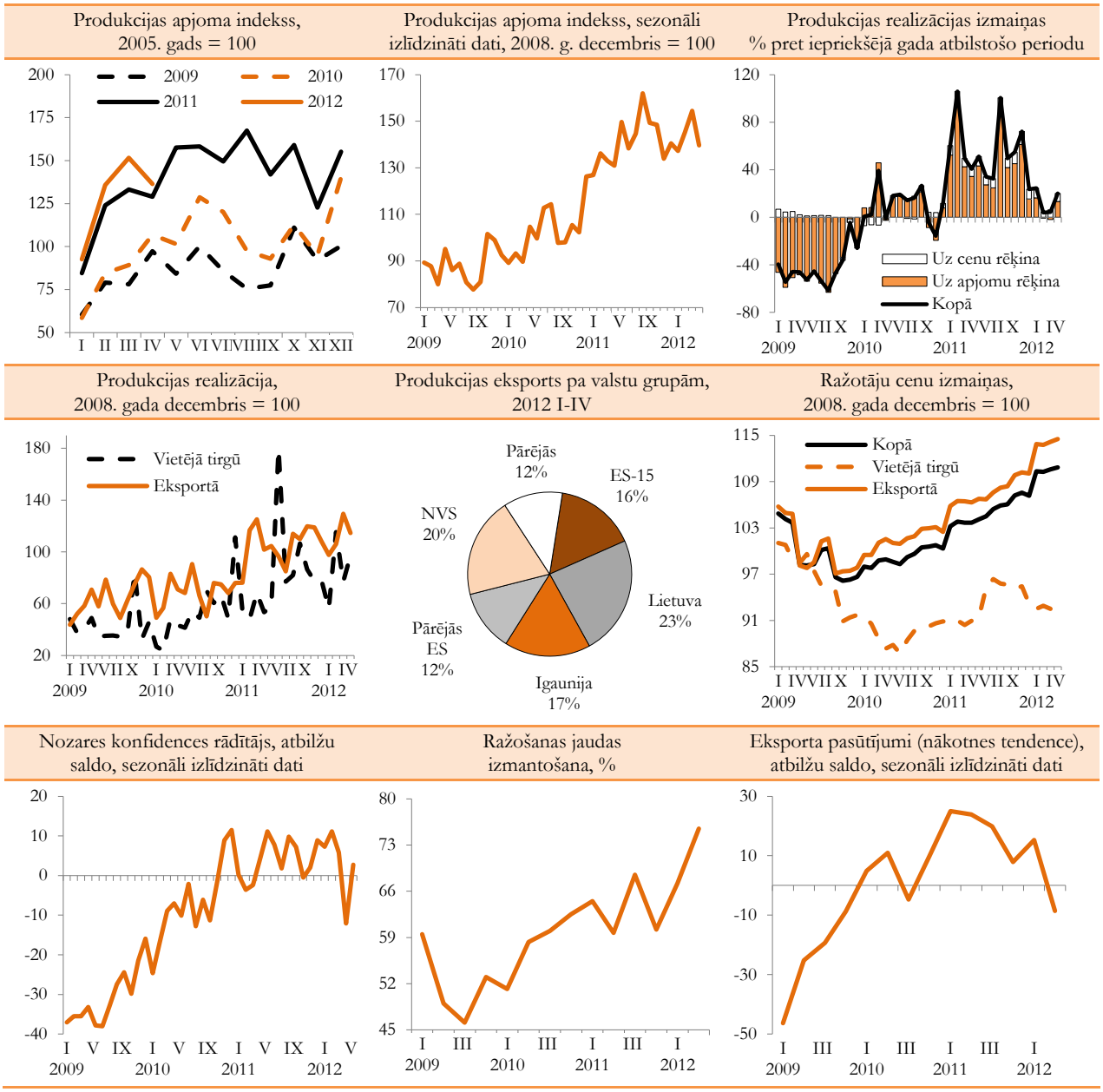

Transportlīdzekļu ražošanas nozarei ir raksturīgas ļoti izteiktas ražošanas apjomu svārstības, kas lielā mērā ir saistītas ar jauno pasūtījumu izmaiņām. Aptuveni 90% no nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēti, tāpēc ārējā pieprasījuma izmaiņas ļoti būtiski ietekmē nozares attīstību. Gandrīz ¾ daļas no visas eksportētās produkcijas tiek realizēta ES valstu tirgos. Kopš 2010. gada nozares izlaides apjomi pieaug.

Gan 2010. gada otrajā pusē, gan 2011. gadā nozarē strauji palielinājās jauno pasūtījumu apjomi vietējā un ārējos tirgos. Rezultātā 2011. gadā nozares izlaide jau vairāk nekā divas reizes pārsniedza 2009. gada līmeni.

Atbilstoši ražošanas apjomu palielinājumam ievērojami ir audzis arī nozares apgrozījums. No kopējā nozares apgrozījuma kāpuma 2011. gadā lielāks devums bija eksportā realizētās produkcijas pieaugumam – par 45%. Tajā pašā laikā ienākumi no vietējā tirgū realizētās produkcijas pieauga par 33%. 2012. gada četros mēnešos apgrozījums ir pieaudzis par 23%, un joprojām lielākais devums ir ienākumu pieaugumam no eksportā realizētās produkcijas.

Jāatzīmē, ka, neraugoties uz straujo apjomu pieaugumu, ražošanas jaudu noslodzes līmenis 2012. gada 2. ceturksnī bija 59%, kas ir par 17 procentpunktiem mazāk nekā 2007. gada sākumā.

Lai gan pēdējos gados pieprasījums pakāpeniski pieaug, ražotāju cenas būtībā nepieaug. Ražotāju cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai 2011. gadā pat saruka. 2012. gada aprīlī ražotāju cenas bija tikai par 0,7% augstākas kā gadu iepriekš.

3.33. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas raksturojošie rādītāji

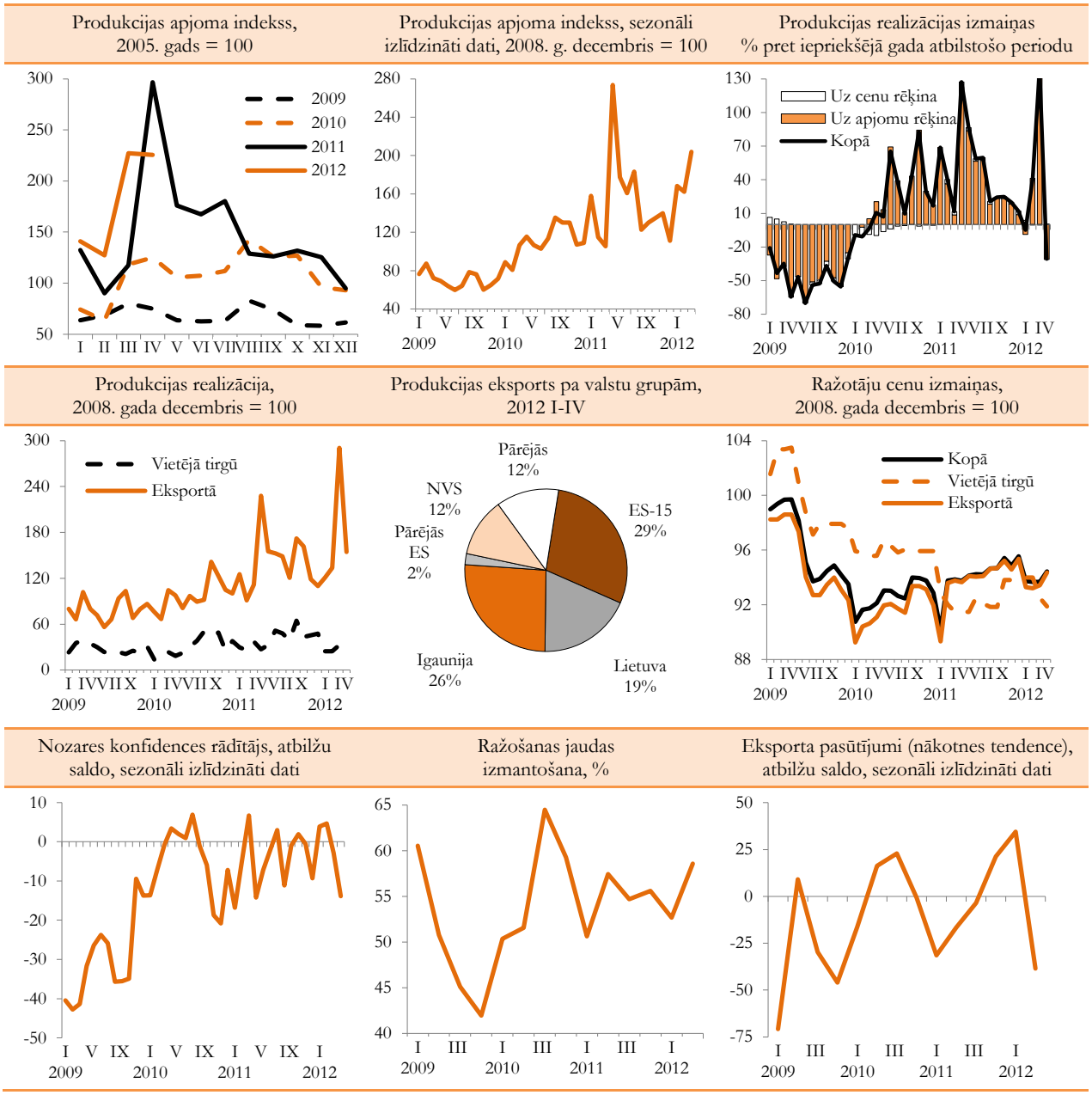

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrija ir sagatavojusi tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa prognozes līdz 2016. gadam. Izstrādāto straujākas un lēnākas izaugsmes scenāriju pamatpieņēmumi balstīti uz atšķirīgām globālās ekonomikas atlabšanas iespējām vidējā termiņā un Latvijas ražotāju spēju nākotnē uzturēt krīzes laikā atgūto konkurētspēju. Ekonomikas ministrijas prognožu izstrādē ārējo tirgu analīzei un globālās ekonomikas attīstības tendenču novērtēšanai izmantotas uz 2012. gada jūniju aktuālākās Eiropas Komisijas un Starptautiskā valūtas fonda prognozes.

Tautsaimniecības attīstība 2012. un 2013. gadā

Latvijas tautsaimniecības turpmākā attīstība joprojām būs cieši saistīta ar eksporta iespējām, tāpēc lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību. 2012. gada sākumā ES kopumā ekonomiskā aktivitāte ir zema, un, lai arī atsevišķi īstermiņa indikatori liecina, ka situācija stabilizējas, tomēr joprojām saglabājas nenoteiktība par ES turpmākās izaugsmes perspektīvām.

Tajā pašā laikā Latvijas ekonomika pagaidām ir bijusi noturīga pret ārējās vides satricinājumiem – neraugoties uz ES izaugsmes pavājināšanos 2011. gada beigās un 2012. gada sākumā, Latvijas tautsaimniecībā 2012. gada pirmajā pusē bija vērojams stabils pieaugums eksportā, apstrādes rūpniecībā, transportā, mazumtirdzniecībā, nodokļu ieņēmumos. Iedzīvotāju un uzņēmēju konfidence nav pasliktinājusies. Latvijas lielākās tirdzniecības partnervalstis, tādās kā, piemēram, Vācija, Zviedrija, Krievija un pārējās Baltijas valstis turpina attīstīties labāk nekā prognozēts.

Ņemot vērā Latvijas preču eksporta tendences, kā arī izaugsmes perspektīvas mūsu galvenajās partnervalstīs, Latvijas eksporta pieaugums 2012. gadā salīdzinājumā ar 2011. gadu būs mērenāks un var būt 5,8%. Palēninoties eksporta izaugsmei, arī tā pozitīvais efekts uz tautsaimniecību kļūs nedaudz mērenāks. 2012. gadā pakāpeniski turpinās palielināties iekšzemes pieprasījums. Straujāku privātā patēriņa kāpumu ierobežos joprojām lielās mājsaimniecību parādsaistības un, neraugoties uz turpmāku situācijas uzlabošanos darba tirgū, arī relatīvi augstais bezdarba līmenis. Savukārt kopējo investīciju dinamiku ietekmēs komercbanku piesardzīgā kreditēšanas politika, bet privātā sektora investīcijas noteiks uzņēmēju nogaidošais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām.

Vērtējot no ražošanas aspekta, 2012. un 2013. gadā vairumā tautsaimniecības nozaru saglabāsies izaugsme, tomēr pieauguma tempi būs lēnāki nekā 2011. gadā. Joprojām liels ieguldījums izaugsmē būs uz eksportu vērstām nozarēm – galvenokārt apstrādes rūpniecībai, kur pieauguma tempi sagaidāmi straujāki nekā vidēji tautsaimniecībā. Salīdzinoši straujāka izaugsme tiek prognozēta arī būvniecības nozarē, tomēr jāņem vērā, ka nozare tikai 2011. gadā sāka atgūties no dziļās lejupslīdes krīzes laikā. Augot privātajam patēriņam, palielināsies arī tirdzniecības nozares sniegto pakalpojumu apjomi. Tāpat kā 2011. gadā salīdzinoši lēnāki pieauguma tempi sagaidāmi komercpakalpojumu nozarēs. Savukārt nepieciešamība nodrošināt valdības izvirzītos budžeta deficīta mērķus ierobežos sabiedrisko pakalpojumu nozaru straujāku izaugsmi.

Pat neraugoties uz iespējamo izaugsmes tempu pavājināšanos gada otrajā pusē, kopumā 2012. gadā IKP pieaugums būs straujāks nekā tika prognozēts iepriekš un var sasniegt pat 5%. 2013. gadā, ņemot vērā augstus lejupvērstus izaugsmes riskus, starptautiskās organizācijas prognozē salīdzinoši lēnu ES izaugsmi. Tas ietekmēs arī Latvijas tautsaimniecības attīstību, un izaugsme 2013. gadā var būt nedaudz lēnāka nekā 2012. gadā, sasniedzot 3,7% pieaugumu.

3.34. attēls

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze
(2007. gads = 100)

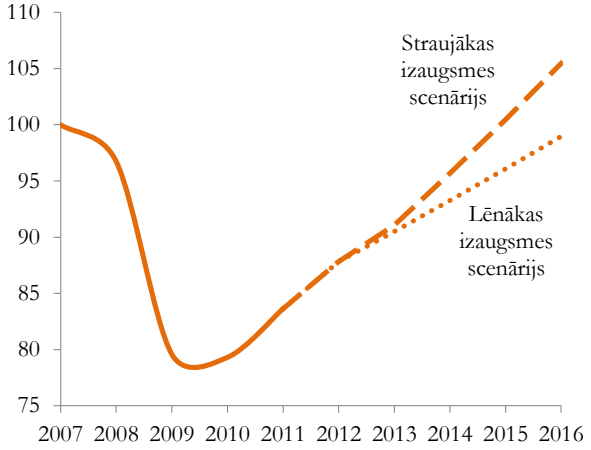

2013.-2016. gada attīstības perspektīvas

Tautsaimniecības izaugsme vidējā termiņā lielā mērā būs atkarīga no Latvijas valdības īstenotās struktūrpolitikas ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai, kā arī no eirozonas valstu risinājumiem izejai no pašreizējā saspīlējuma finanšu sektorā un spējai izvairīties no iespējamas ekonomikas stagnācijas.

Latvijas tautsaimniecības struktūrpolitikas galvenie mērķi vidējā termiņā ir saistīti ar noteiktām strukturālām izmaiņām tautsaimniecības resursu izvietojumā par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, uz eksportu vērstām nozarēm, lielākiem ieguldījumiem jaunās tehnoloģijās, inovācijā un IKT, kā arī uzlabojumiem izglītības sistēmā un zinātnes atbalstam. Šo politikas pasākumu īstenošana stiprinās ekonomiskās izaugsmes potenciālu, paātrinot rūpniecības izaugsmi un paaugstinot tautsaimniecības produktivitāti.

3.12. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma prognoze

	2011 fakts	2012	2013	2014-2016 (vidēji gadā)*
	pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu			
Iekšzemes kopprodukts	**5,5**	**5,0**	**3,7**	**3,0 .. 5,0**
Privātais patēriņš	4,4	3,5	3,3	3,0 .. 4,9
Valsts patēriņš	1,1	0,9	1,8	2,4 .. 3,3
Kopējā pamatkapitāla veidošana	27,9	24,0	4,4	2,0 .. 5,4
Eksports	12,6	5,8	4,1	3,2 .. 5,3
Imports	20,7	7,0	3,5	3,4 .. 5,0
	struktūra, %			
Iekšzemes kopprodukts	**100**	**100**	**100**	**100**
Privātais patēriņš	62,1	61,1	61,0	60,0 .. 60,9
Valsts patēriņš	16,2	15,8	15,5	15,1 .. 15,2
Kopējā pamatkapitāla veidošana	21,5	26,3	26,9	23,4 .. 27,6
Krājumu izmaiņas	4,1	2,0	1,5	3,8 .. 0,7
Eksports	59,3	60,4	60,7	58,7 .. 61,0
Imports	63,2	65,6	65,6	61,0 .. 65,5
Eksporta-importa saldo	-3,9	-5,2	-4,9	-2,3 .. -4,5

* struktūra perioda beigās

Straujākas izaugsmes scenārijs paredz stabilu ES attīstību un ekonomisko izaugsmi vidējā termiņā. Straujākas izaugsmes scenārijā arī pēc 2013. gada apstrādes rūpniecībai (un atbilstoši arī eksportam) saglabājas salīdzinoši strauji pieauguma tempi, kam pamatā ir gan Latvijas ražotāju konkurētspēja, gan stabils ārējais pieprasījums. Savukārt vājākas izaugsmes scenārijs balstās uz pieņēmumu, ka globālās ekonomikas attīstība ir neviendabīga, kas raksturojas ar lēniem izaugsmes tempiem, t.sk. lēnāku ES atkopšanos no parādu krīzes, jo ne visos finanšu sektora problemātiskos jautājumos ES dalībvalstis vienojas savlaicīgi.

3.13. tabula

Latvijas IKP prognoze nozaru griezumā
(reālais pieaugums procentos pret iepriekšējo gadu)

	2011 fakts	2012	2013	2014-2016 (vidēji gadā)
Iekšzemes kopprodukts	**5,5**	**5,0**	**3,7**	**3,0 .. 5,0**
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	2,8	4,1	1,8	1,4 .. 1,5
Apstrādes rūpniecība	11,7	7,9	6,9	3,5 .. 5,8
Pārējā rūpniecība	-0,2	-0,6	3,3	2,0 .. 2,5
Būvniecība	12,4	14,3	8,3	4,0 .. 6,8
Tirdzniecība, izmitināšana	9,6	5,7	3,7	3,1 .. 4,1
Transports un uzglabāšana	8,0	3,1	3,3	3,2 .. 5,4
Citi komercpakalpojumi	0,0	2,1	1,7	2,8 .. 4,5
Sabiedriskie pakalpojumi	0,6	1,3	0,7	1,4 .. 3,2

Vidēja termiņa periodā izaugsme nevarēs būt tādos tempos, kāda tā bija no 2005. līdz 2007. gadam, jo tās dzinējspēks vairs nebūs apjomīgās finanšu ieplūdes, kas stimulēja iekšējo patēriņu un veicināja galvenokārt pakalpojumu nozaru attīstību.

4. MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Ekonomiskās situācijas pasliktināšanās Latvijā 2008. un 2009. gadā, ko ietekmēja globālā finanšu krīze, būtiski pasliktināja valsts fiskālo stāvokli (skatīt 4.1. tabulā). Lai nepieļautu, ka situācija finanšu sektorā kļūst nekontrolējama, kopš 2008. gada Latvijā ir veikta budžeta konsolidācija 2,3 miljardu latu apmērā ar fiskālo ietekmi 17% apmērā no IKP, no kuriem aptuveni 6,8% no IKP veido pasākumi, kas veikti ieņēmumu pusē, savukārt pasākumi izdevumu pusē kopumā sastāda aptuveni 10,2% no IKP. Vidēji gadā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam Latvija ir veikusi fiskālās konsolidācijas pasākumus 3,4% apmērā no IKP.

Valdības īstenoto budžeta konsolidācijas pasākumu rezultātā budžeta deficīts 2010. un 2011. gadā samazinājās attiecīgi līdz 8,1% un 3,5% no IKP.

4.1. tabula

Vispārējās valdības budžets

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ieņēmumi (milj. latu)	4208,0	5235,5	5605,8	4534,0	4550,0	5039,6
(% pret IKP)	37,8	35,6	34,9	34,7	35,7	35,6
Izdevumi (milj. latu)	4263,2	5292,3	6286,9	5804,0	5586,5	5535,0
(% pret IKP)	38,3	36,0	39,1	44,4	43,9	39,1
Bilance (milj. latu)	-55,1	-56,8	-681,0	-1270,0	-1036,5	-495,4
(% pret IKP)	-0,5	-0,4	-4,2	-9,7	-8,1	-3,5

Vispārējās valdības budžeta deficītu pēdējos gados veido deficīts gan centrālās valdības budžetā, gan pašvaldību budžetā un arī sociālās apdrošināšanas fondā (skatīt 4.1. attēlu). Līdz 2008. gadam sociālās apdrošināšanas budžetā bija pārpalikums, tomēr pēdējos trīs gados tajā ir izveidojies deficīts.

4.1. attēls

Vispārējās valdības sektora budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem

(% no IKP)

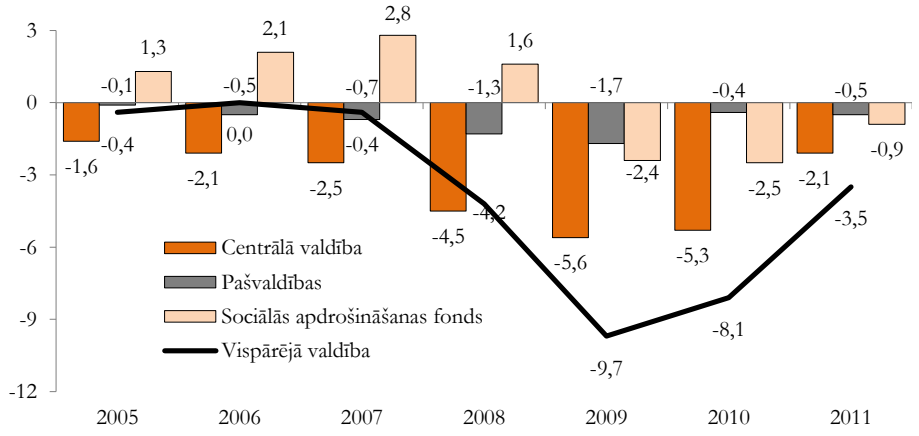

2011. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis bija 4,5% no IKP (2010. gadā – 6,5% no IKP, 2009. gadā – 6,9% no IKP). 24 ES dalībvalstīs budžeta stāvoklis 2011. gadā uzlabojās. Lielākais vispārējās valdības budžeta deficīts pret IKP 2011. gadā bija fiksēts Īrijā, Grieķijā, Spānijā un Lielbritānijā. Šajās valstīs budžeta deficīts pārsniedza 8% no IKP. Vienīgi Ungārijā, Igaunijā un Zviedrijā bija budžeta pārpalikumi.

4.2. attēls

Vispārējās valdības budžeta deficīts/pārpalikums 2010. un 2011. gadā ES valstīs
(% no IKP)

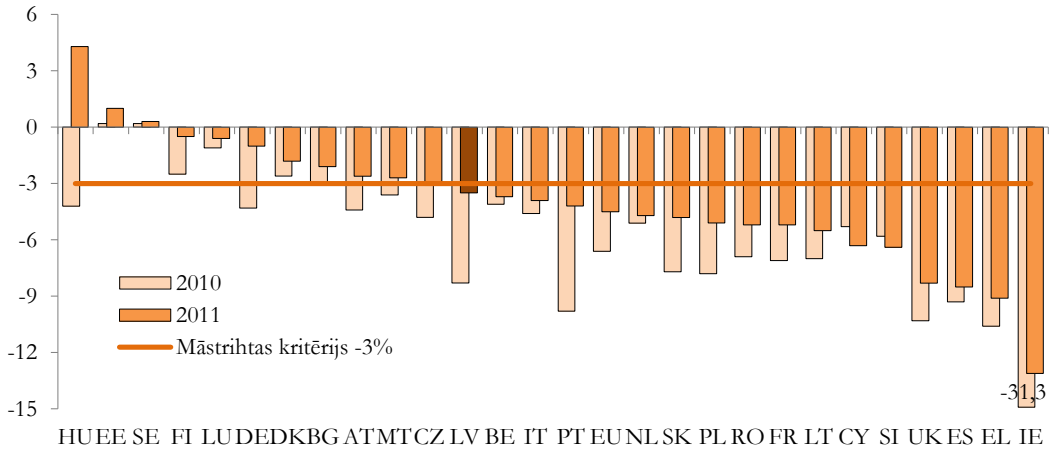

Atbilstoši Eiropas Komisijas 2012. gada pavasara prognozēm budžeta situācija ES valstīs gan 2012. gadā, gan 2013. gadā turpinās uzlaboties. 2012. gadā ES valstu vidējais budžeta deficīta līmenis tiek prognozēts 3,6% apmērā no IKP, bet 2013. gadā – 3,3% apmērā no IKP. 2012. gadā vislielākie budžeta deficīti, kas var pārsniegt 6% no IKP, ir sagaidāmi Īrijā, Grieķijā, Lielbritānijā un Spānijā.

Saeimā 2012. gada valsts budžets tika pieņemts ar deficītu 2,1% apmērā no IKP. Arī 2012. gada budžeta sagatavošanas procesā tika turpināta fiskālā konsolidācija. Budžeta konsolidācija iekļāva risinājumus gan budžeta ieņēmumu pusē, tai skaitā nekustamā īpašuma nodokļa reformu, gan arī pasākumus budžeta izdevumu samazināšanai – samazinājums dotācijām lauksaimniecības, satiksmes un sporta jomās, finansējuma samazinājums aizsardzības, iekšlietu, kultūras, veselības jomās, valsts un pašvaldību autoceļiem un sabiedriskajam transportam, sociālā drošības tīkla pasākumu īstenošanai, finansējuma samazinājums pašvaldībām.

2012. gada budžeta pieņemšana ar budžeta deficītu, kas ir zemāks par 3% no IKP, rada priekšnoteikumus ES ierosinātās pārmērīgās budžeta deficīta novēršanas procedūras pārtraukšanai, kā arī nodrošina budžeta deficīta Mērķrādītāja izpildi, tādējādi liekot būtisku pamatu Latvijas iespējām 2014. gada 1. janvārī ieviest eiro.

Valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālo rādītāju dinamika ir parādīta 4.3. attēlā.

4.3. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta finansiālie rādītāji
(milj. latu)

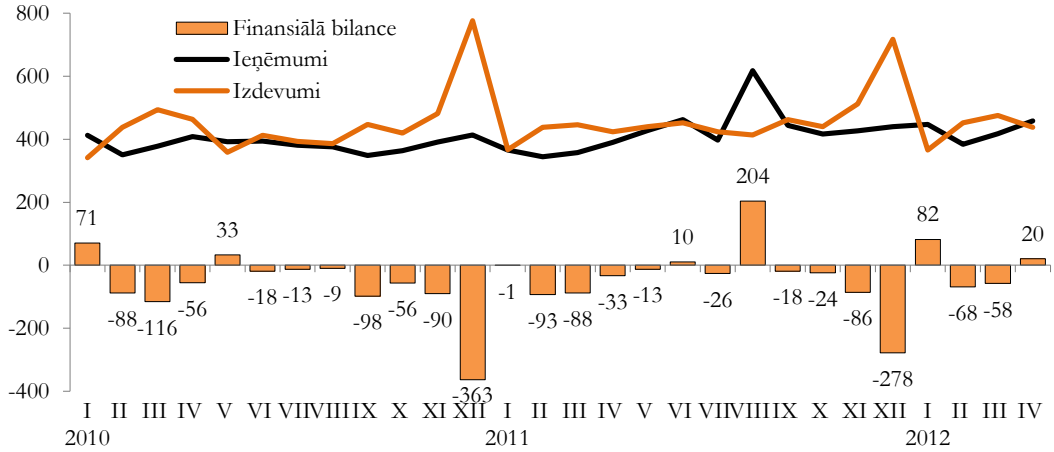

Tiek plānots, ka 2013. gadā vispārējās valdības deficīts nepārsniegs 1,4% no IKP, 2014. gadā – 0,8% no IKP un 2015. gadā – 0,3% no IKP.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgas, pretcikliskas fiskālās politikas veidošanu, ir izstrādāts *Fiskālās disciplīnas likuma* projekts (FDL), kurā ir noteikti saistoši fiskālie nosacījumi gan gadskārtējam valsts budžetam, gan vidēja termiņa budžetam. Lai šīs sistēmiski jaunās pieejas fiskālās politikas veidošanā un disciplīnas ievērošanā būtu ilglaicīgas, tai netiekot regulāri mainītai vai pat atceltai, ir sagatavoti arī grozījumi *Satversmē*.

FDL un likumprojekts *Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē* tika iesniegti Saeimā 2011. gada 6. decembrī.

FDL 2012. gada 12. janvārī tika apstiprināts Saeimā pirmajā lasījumā, un ir beidzies priekšlikumu iesniegšanas periods likumprojekta tālākai izskatīšanai 2. lasījumā. Uz 2. lasījumu Saeimā FDL ir iestrādātas arī jaunā *Līguma par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomikas un monetārajā savienībā* prasības[1], tādējādi nodrošinot arī pilnīgāku Latvijas sistēmas atbilstību ES līmeņa prasībām. *Grozījumus Satversmē* turpina skatīt Saeimas komisijās. 2012. gada 17. janvārī tas tika skatīts Saeimas Juridiskajā komisijā, kā rezultātā *Satversmes* grozījumu virzīšana tālākai izskatīšanai ir atlikta uz laiku, kamēr darbu pabeigs Saeimas Juridiskās komisijas pārraudzībā izveidota darba grupa, kas strādās pie pašreiz iesniegto valsts pamatlikuma grozījumu projektu alternatīvām.

Papildus šiem likumdošanas priekšlikumiem, lai uzlabotu budžeta kvalitāti un tā sasaisti ar plānošanas dokumentiem, 2011. gada 15. decembrī Saeimā tika pieņemti grozījumi *Likumā par budžetu un finanšu vadību*. Tie paredz, ka turpmāk katru gadu tiks gatavots *Vidēja termiņa budžeta ietvara likums* trijiem gadiem, kurā tiks iekļauti galvenie vidēja termiņa budžeta mērķi un prioritārie attīstības virzieni, kā arī galvenie valsts makroekonomiskie un budžeta rādītāji. Ir noteikti arī plānojamo finanšu rādītāju pārmantošanas principi, tādā veidā nodrošinot juridiski saistošo vidēja termiņa plānošanas normatīvo bāzi. Līdz 2012. gada septembra beigām tiks sagatavots un iesniegts Saeimā pirmais *Vidēja termiņa budžeta ietvara likums 2013.-2015. gadam* kopā ar gadskārtējo *Valsts budžeta likumu 2013. gadam*.

Vispārējās valdības parāda līmenis Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.4. attēlu).

2011. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 82,5% no IKP (2010. gadā – 80% no IKP, 2009. gadā – 74,8% no IKP). 14 ES dalībvalstīs 2011. gadā valsts parāds bija lielāks par Mastrihtas kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2011. gadā bija fiksēts Grieķijā, Itālijā, Īrijā, Portugālē un Beļģijā, bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Bulgārijā un Luksemburgā. Kā rāda Eiropas Komisijas 2012. gada pavasara prognozes, ES vidējais valsts parāda līmenis 2012. gadā palielināsies līdz 86,2% no IKP un turpinās kāpt arī 2013. gadā.

4.4. attēls

Vispārējās valdības parāds 2010. un 2011. gadā ES valstīs
(% no IKP)

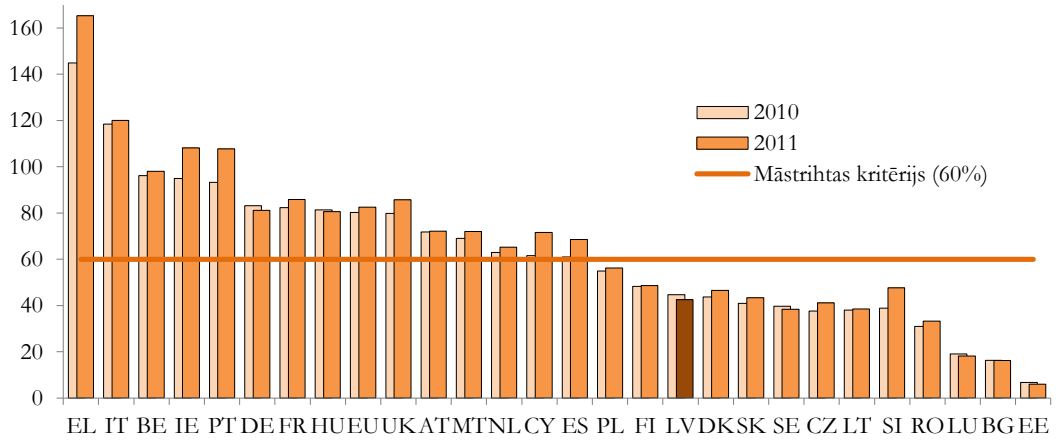

Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni. Sākot ar 2008. gadu, lai finansētu valsts finansiālās saistības, tas sāka pieaugt strauji un 2010. gada beigās sasniedza 5694,6 milj. latu jeb 44,7% no IKP (skatīt 4.5. attēlu). 2011. gada beigās tas bija 6028,2 milj. latu jeb 42,6% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē centrālās valdības parāds.

Jāatzīmē, ka 2011. gada beigās sekmīgi tika noslēgta trīs gadus ilgā starptautiskā aizdevuma programma. Tās apjoms Latvijai tika plānots 7,5 miljardu eiro apmērā. Ņemot vērā, ka valsts ekonomiskā un finanšu situācija uzlabojās, Latvijai nebija nepieciešams pilnā apmērā saņemt aizdevuma pieejamo finansējumu. Latvija ir izmantojusi 4,4 miljardus eiro.

4.5. attēls

Vispārējās valdības konsolidētais bruto parāds pēc nominālvērtības gada beigās

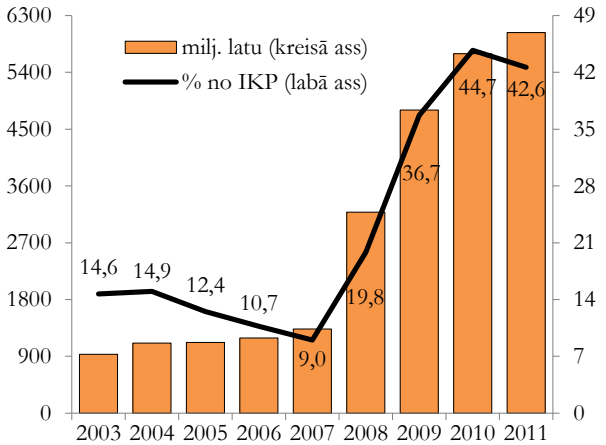

[1] Jāatzīmē, ka Saeima 2012. gada maija beigās atbalstīja likumprojektu, ar kuru tiek ratificēts *ES fiskālās disciplīnas līgums*.

Latvija 2011. gada jūnijā un 2012. gada februārī veiksmīgi atgriezās starptautiskajos finanšu tirgos, attiecīgi emitējot desmit gadu obligācijas 500 miljonu un piecu gadu obligācijas 1 miljarda ASV dolāru vērtībā. Ar šīm emisijām apliecināta Latvijas spēja patstāvīgi finansēt budžeta vajadzības un ir ielikts drošs pamats aizņēmumu sekmīgai pārfinansēšanai turpmākajos gados publiskajos finanšu un kapitāla tirgos.

Ņemot vērā plānoto aizņemšanās stratēģiju, tiek prognozēts, ka vispārējās valdības parāda līmenis vidējā terminā nepārsniegs Māstrihtas līgumā noteikto kritēriju, kas ir 60% no IKP.

4.1.2. Budžeta ieņēmumi

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi 2011. gadā bija 5087,3 milj. latu, kas ir par 480 milj. latu jeb 10,4% vairāk nekā iepriekšējā gadā. 2012. gada janvārī-maijā valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pieauga un bija 2175,1 milj. latu, kas ir par 290,4 milj. latu jeb 15,4% vairāk nekā 2011. gada attiecīgajā periodā.

Kopbudžeta ieņēmumu pieaugums galvenokārt ir saistīts ar nodokļu ieņēmumu pieaugumu.

4.6. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pa mēnešiem*
(milj. latu)

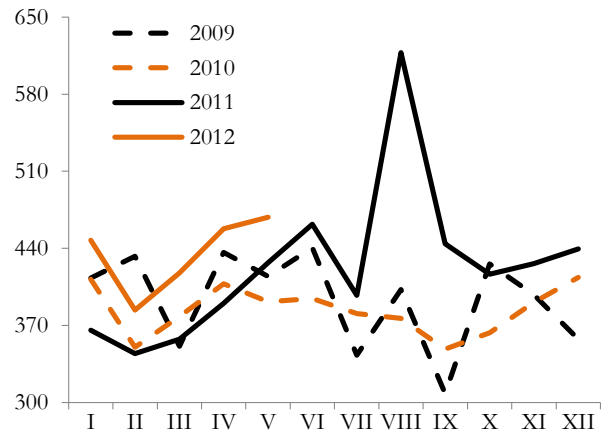

IKP faktiskajās cenās un valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi pa ceturkšņiem
(2006. gada 4. ceturksnis = 100)

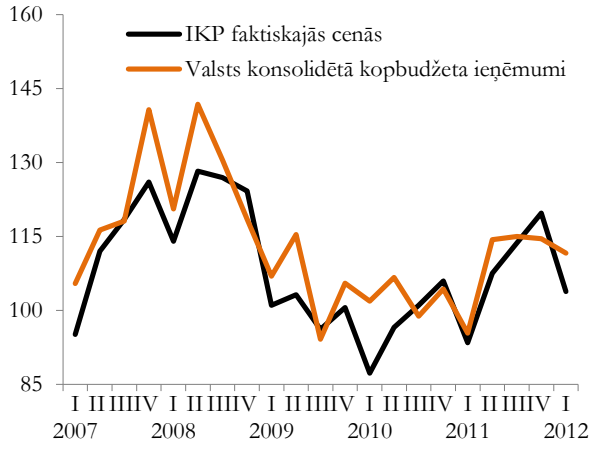

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Gandrīz 80% no visiem nodokļu ieņēmumiem veido trīs nodokļi – valsts sociālās obligātās apdrošināšanas iemaksas, iedzīvotāju ienākuma nodoklis un pievienotās vērtības nodoklis.

4.2. tabula

Budžeta ieņēmumi*
(% no IKP)

	2007	2008	2009	2010	2011
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	**36,3**	**35,6**	**36,2**	**36,2**	**35,9**
I Nodokļu ieņēmumi	**29,6**	**29,4**	**26,9**	**26,8**	**27,4**
1. Netiešie nodokļi	11,4	10,5	10,1	10,2	10,3
– pievienotās vērtības nodoklis	8,2	6,9	6,1	6,5	6,8
– akcīzes nodoklis	3,0	3,4	3,9	3,6	3,4
– muitas nodoklis	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
2. Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi	9,3	10,0	7,6	7,8	7,8
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	2,7	3,1	1,5	0,9	1,4
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	6,0	6,4	5,6	6,2	5,6
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,5	0,4	0,6	0,7	0,8
3. Sociālās apdrošināšanas iemaksas	8,6	8,7	8,9	8,6	8,7
4. Pārējie nodokļi	0,4	0,3	0,2	0,2	0,6
II Citi ieņēmumi	6,7	6,2	9,3	9,4	8,5

* Valsts kases dati

2011. gadā iekasētie nodokļi veidoja 76,2% no visiem budžeta ieņēmumiem, savukārt 2012. gada 1. ceturksnī nodokļu īpatsvars palielinājās līdz gandrīz 80% no kopējiem budžeta ieņēmumiem. Tas saistīts ar nodokļu ieņēmumu pieaugumu, saglabājoties ekonomikas izaugsmes tendencēm. 2011. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kopējie nodokļu ieņēmumi palielinājās par 13,6% un bija 3878,2 milj. latu. 2012. gada janvārī-maijā nodokļu ieņēmumi bija 1726,5 milj. latu, kas ir par 221,4 milj. latu jeb 14,7% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

Nodokļu pieaugumu 2011. gadā galvenokārt noteica valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu, pievienotās vērtības nodokļa un uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu pieaugums.

Visstraujāk pieauga uzņēmumu ienākuma nodokļa iemaksas. 2012. gada sākumā kopējo nodokļu pieaugumu noteica uzņēmumu ienākuma nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu pieaugums.

4.7. attēls

Nodokļu ieņēmumi pa mēnešiem*
(milj. latu)

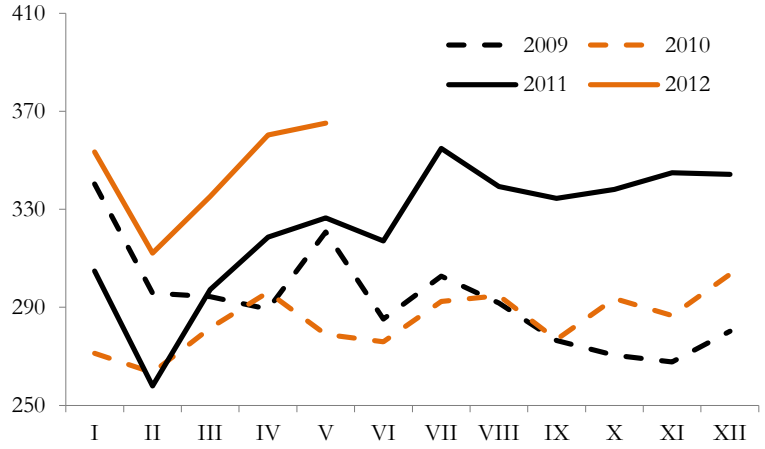

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

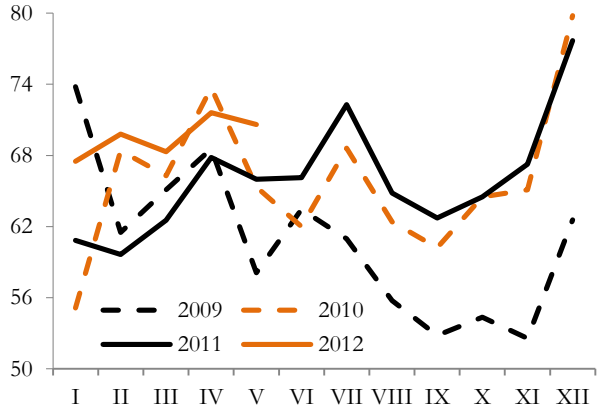

Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas
(neieskaitot valsts fondēto pensijas shēmu līdzekļus)

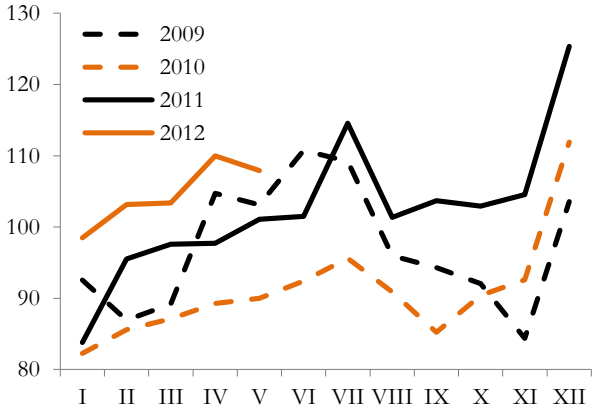

Pievienotās vērtības nodoklis

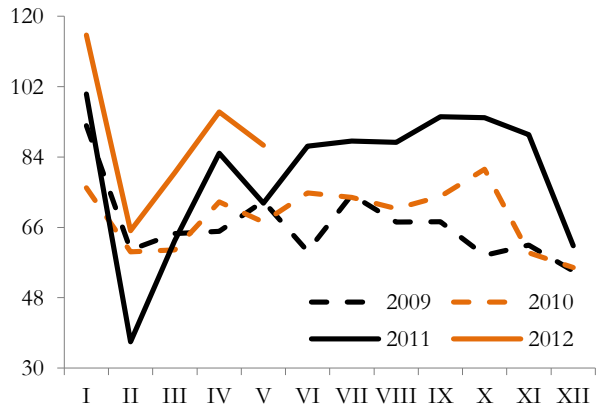

Akcīzes nodoklis

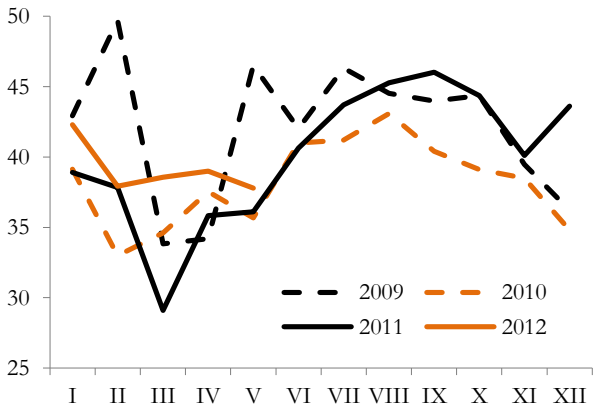

4.7. attēla turpinājums

Uzņēmumu ienākuma nodoklis

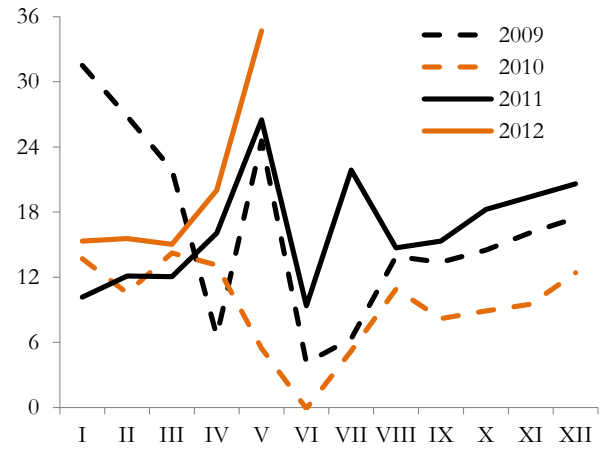

Nekustamā īpašuma nodoklis

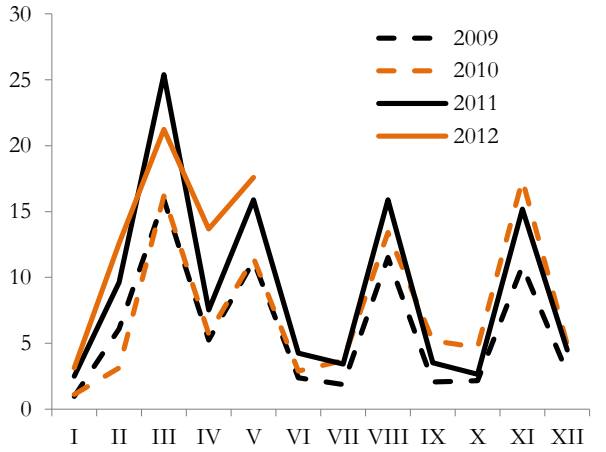

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

Nodarbinātības nodokļu īpatsvars 2012. gada janvārī-maijā veidoja 50,4% no visiem nodokļu ieņēmumiem, kas ir nedaudz mazāk nekā 2011. gadā.

Sākot ar 2012. gada 1. janvāri, precizētas likuma normas, formulējot atbrīvojumu no aplikšanas ar iedzīvotāju ienākuma nodokli arī citās ES un Eiropas Ekonomikas zonas valstīs saņemtos, no šo valstu budžeta izmaksātos pabalstus.

Sākot no 2013. gada 1. janvāri, iedzīvotāju ienākuma nodokļa pamatlikme tiks samazināta no 25% uz 24%, bet no 2014. gada līdz 22% un 2015. gadā līdz 20 procentiem.

2012. gada janvārī-maijā iedzīvotāju ienākuma nodokļa ievākums bija 347,8 milj. latu, kas salīdzinājumā ar 2011. gada attiecīgo periodu ir par 31 milj. latu jeb 9,8% vairāk.

4.8. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta nodokļu ieņēmumu sadalījums pa nodokļu grupām 2012. gada janvārī-maijā

(%)

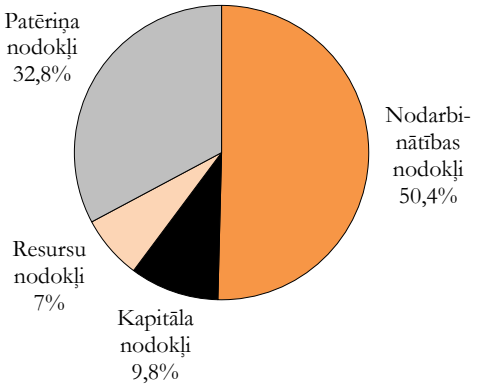

2012. gada janvārī-maijā ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām bija 522,9 milj. latu, kas ir par 47,2 milj. latu jeb 9,9% vairāk nekā 2011. gada attiecīgajā periodā. Ieņēmumu pieaugums ir saistīts ar nodarbināto skaita pieaugumu.

Līdz 2013. gada 31. decembrim ir atcelts sociālās apdrošināšanas iemaksu objekta maksimālais apmērs, t.i., minētajā laika periodā personām jāveic sociālās apdrošināšanas iemaksas no visiem darba ienākumiem.

Patēriņa nodokļu īpatsvars nodokļu struktūrā 2012. gada janvārī-maijā bija 32,8%, kas ir nemainīgs salīdzinājumā ar 2011. gadu.

Sākot no 2012. gada 1. janvāra, tiek ieviesta reversā pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas kārtība būvniecības pakalpojumiem, kas nozīmē, ka pievienotās vērtības nodokli par sniegtajiem būvniecības pakalpojumiem valsts budžetā maksās šo pakalpojumu saņēmējs, tādējādi ierobežojot krāpšanos būvniecības nozarē. Sākot no 2012. gada 1. jūlija, pievienotās vērtības nodokļa pamatlikme tiks samazināta par 1 procentpunktu – no 22% uz 21%. Paredzams, ka tas sekmēs Latvijas reģionālo konkurētspēju un mazinās inflācijas spiedienu uz iedzīvotājiem un tuvinās Latviju pārējās Baltijas valstīs piemērotajām likmēm (Lietuvā – 21%, Igaunijā – 20%).

4.9. attēls

Mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās un pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi

(2007. gada decembris = 100)

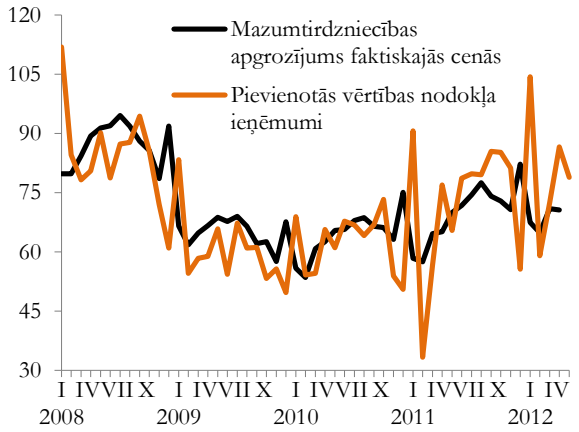

Straujās izaugsmes gados patēriņa nodokļu ieņēmumi būtiski palielinājās. To veicināja augošais iekšzemes pieprasījums un augstā inflācija. Kopš 2008. gada beigām, mazinoties iekšzemes pieprasījumam un patēriņa cenu spiedienam, patēriņa nodokļu ievākums sāka samazināties. Sakarā ar importa apjomu pieaugumu un mazumtirdzniecības apgrozījuma apjoma izmaiņām 2010. gadā pievienotās vērtības nodokļa ievākums pieauga. 2011. gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumi bija 958,6 milj. latu, kas ir par 133,4 milj. latu jeb par 16,2% vairāk nekā iepriekšējā gadā. Pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu pieaugums turpinājās arī 2012. gada sākumā, un janvārī-maijā ieņēmumi no pievienotās vērtības nodokļa bija 442,9 milj. latu, kas ir par 24,2% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

Sākot ar 2012. gada 1. janvāri, stājās spēkā grozījumi *Likumā par akcīzes nodokli*. Izmaiņas ir attiecināmas uz fizisko personu no trešajām valstīm ievedamo preču pārvietošanas regularitātes kritēriju, aizstājot pašlaik noteikto „ne biežāk kā vienu reizi dienā" ar „ne biežāk kā vienu reizi septiņās dienās". Tādējādi tiks mazināts risks, ka tiek ļaunprātīgi izmantots likumā norādītais atbrīvojums no akcīzes nodokļa.

Sākot ar 2011. gadu, akcīzes nodokļa ieņēmumi pieauga un bija 481,5 milj. latu, kas ir par 23,5 milj. latu jeb 5,1% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Ieņēmumu pieaugums turpinājās arī 2012. gadā, un janvārī-maijā akcīzes nodokļa ieņēmumi bija 195,6 milj. latu, kas ir par 17,8 milj. latu jeb 10% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

Kapitāla nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pieauga no 7,9% 2011. gadā līdz 9,8% 2012. gada janvārī-maijā.

Mazinoties uzņēmējdarbības aktivitātēm un palielinoties maksātnespējīgo uzņēmumu skaitam, 2010. gadā ievērojami (par 43,1%) samazinājās uzņēmumu ienākuma nodokļa ievākums, tomēr 2011. gadā situācija ievērojami uzlabojās, un uzņēmumu ienākuma nodokļa ievākums bija 196,4 milj. latu, kas ir par 75,1% vairāk nekā 2011. gada attiecīgajā periodā. Uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu pieaugums galvenokārt ir saistīts ar atmaksātās summas samazināšanos. Arī 2012. gada janvārī-maijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa pieauga visstraujāk (par 119,5 milj. latu jeb 31%).

Sākot ar 2013. gada 1. janvāri, ar uzņēmumu ienākuma nodokli netiks apliktas nerezidentiem (kapitālsabiedrībām) izmaksātās un no nerezidentiem saņemtās dividendes. Šo normu neattiecinās uz zemu nodokļu vai beznodokļu valstu maksājumiem.

Gan 2010. gadā, gan 2011. gadā ievērojami pieauga (par 23%) nekustamā īpašuma nodokļa ievākums. Nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi pieauga arī 2012. gada janvārī-maijā, sasniedzot 68,2 milj. latu, kas ir par 7,2 milj. latu jeb 11,9% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

Sākot ar 2012. gadu, grozījumi *Likumā par nekustamā īpašuma nodokli* paredz lielākas tiesības pašvaldībām nodokļa objekta noteikšanā (piemēram, dzīvojamo māju palīgēku aplikšana ar nodokli). Grozījumi paredz arī tiesības pašvaldībām lemt par nodokļa apmēra pieauguma ierobežojuma zemei piemērošanu 2012. gadā.

Resursu nodokļu grupas īpatsvars 2012. gada janvārī-maijā bija 7%, kas ir līdzīgs kā 2011. gadā.

2012. gada janvārī-maijā ieņēmumi no akcīzes nodokļa naftas produktiem pieauga par 6%. Ieņēmumi no akcīzes nodokļa dabasgāzei bija 9,3 milj. latu.

Savukārt gada ieņēmumi no dabas resursu nodokļa 2011. gadā pieauga par 18,5%, pārsniedzot plānu par 0,4%. 2012. gada janvārī-maijā akcīzes nodokļa ieņēmumi bija 195,6 milj. latu, kas ir par 17,8 milj. latu jeb 10% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Šajā nodokļu kategorijā lielākie nodokļu ieņēmumi ir no naftas produktu nodokļa.

4.1.3. Budžeta izdevumi

2011. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi bija 5322,2 milj. latu, kas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinājās par 2,3% jeb 122,5 milj. latu, savukārt 2012. gada janvārī-maijā valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi bija 2143,3 milj. latu, kas ir par 30,9 milj. latu jeb 1,5% vairāk nekā 2011. gada attiecīgajā periodā.

4.10. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pa mēnešiem*

(milj. latu)

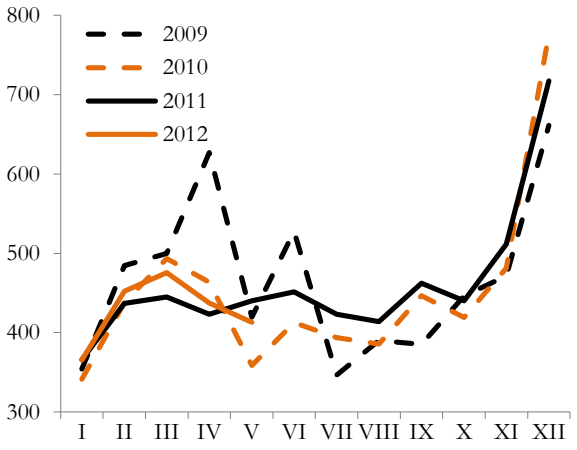

* pēc Valsts kases oficiālajiem mēnešu pārskatu datiem

2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, izdevumi subsīdijām un dotācijām pieauga par 3,7%, un kārtējie izdevumi pieauga par gandrīz 18%, savukārt kapitālie izdevumi un ieņēmumi samazinājās attiecīgi par 9% un 11 procentiem.

4.11. attēls

IKP faktiskajās cenās un valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pa ceturkšņiem
(2006. gada 4. ceturksnis = 100)

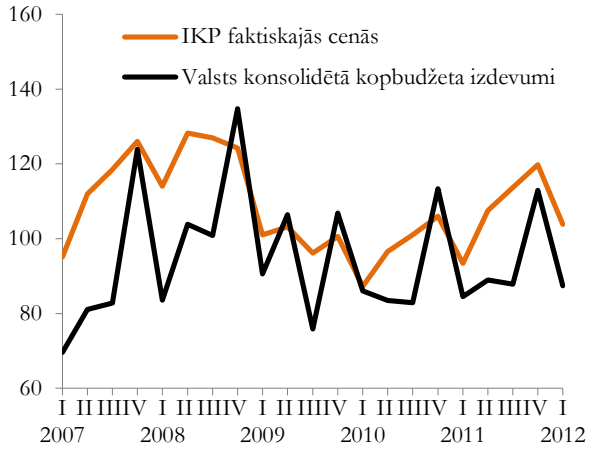

Augsts īpatsvars izdevumos saglabājas kārtējiem izdevumiem un subsīdijām un dotācijām.

Atbilstoši izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām 2011. gadā lielākais īpatsvars bija sociālajai aizsardzībai (30,6% no visiem izdevumiem), tālāk seko ekonomiskā darbība (17,4%), izglītība (16,9%) un izdevumi vispārējiem valdības dienestiem (12,5%), savukārt vismazākais īpatsvars no visiem izdevumiem bija aizsardzībai (1,8%), vides aizsardzībai (2,2%) un pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošanai (2,7%).

4.12. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi un izdevumi
(četru ceturkšņu slīdošais vidējais, % no IKP)

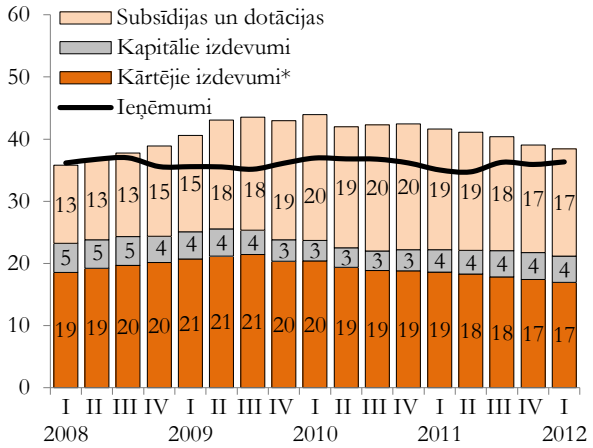

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem, kā arī maksājumiem ES

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām*
(procentos)

	2008		2009		2010		2011	
	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP	struktūra	pret IKP
Izdevumi – pavisam	**100**	**38,9**	**100**	**43,0**	**100**	**42,5**	**100**	**27,3**
Vispārējie valdības dienesti	13,6	5,3	14,8	6,4	13,4	5,7	12,5	3,4
Aizsardzība	3,5	1,4	2,4	1,0	2,0	0,9	1,8	0,5
Sabiedriskā kārtība un drošība	5,0	1,9	4,5	1,9	4,4	1,9	4,5	1,2
Ekonomiskā darbība	18,1	7,0	15,7	6,7	16,0	6,8	17,4	4,7
Vides aizsardzība	2,4	0,9	2,2	0,9	1,1	0,5	2,2	0,6
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	3,6	1,4	2,1	0,9	2,5	1,1	2,7	0,7
Veselība	8,1	3,1	7,5	3,2	7,2	3,1	8,3	2,3
Atpūta, kultūra un reliģija	4,0	1,6	3,4	1,5	2,9	1,2	3,2	0,9
Izglītība	20,2	7,9	19,6	8,4	16,7	7,1	16,9	4,6
Sociālā aizsardzība	21,5	8,4	27,9	12,0	33,8	14,4	30,6	8,3

* Valsts kases dati

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, kā arī valsts investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem.

Visstraujāk sabiedriskais pieprasījums samazinājās 2009. gadā (par 13,3%). Ievērojams samazinājums bija vērojams arī 2010. gadā, kad sabiedriskais pieprasījums samazinājās par gandrīz 10%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. 2011. gadā sabiedriskais pieprasījums pieauga, ko galvenokārt noteica centrālās valdības izdevumu pieaugums kopējā pamatkapitāla veidošanai (par 63,4%).

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums

	Procentos pret IKP				Izmaiņas pret iepriekšējo gadu, %			
	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
Sabiedriskais pieprasījums	**24,9**	**23,8**	**22,2**	**20,4**	**-3,5**	**-13,3**	**-9,7**	**5,6**
Valsts patēriņš	20,0	19,6	18,4	16,2	1,6	-9,4	-7,9	1,1
– centrālā valdība*	10,9	10,5	10,7	9,2	0,7	-8,7	-0,5	-1,6
– pašvaldības	9,1	9,1	7,7	7,1	2,5	-10,3	-16,5	4,8
Kopējā pamatkapitāla veidošana	4,9	4,3	3,7	4,2	-15,4	-24,1	-15,8	22,2
– centrālā valdība*	1,8	1,5	1,2	1,8	-38,1	-25,4	-26,1	63,4
– pašvaldības	3,1	2,7	2,6	2,4	7,5	-23,3	-10,0	3,1

* kopā ar sociālās apdrošināšanas fondu

4.2. Cenas

4.2.1. Patēriņa cenas

Patēriņa cenu samazinājumu, kas aizsākās 2008. gada beigās un turpinājās 2009. gadā, pamatā noteica straujais privātā patēriņa samazinājums. Kopš 2009. gada beigām cenas pakāpeniski sāka pieaugt, jo privātais patēriņš vairs nesamazinājās un vairs nebija faktors, kas var samazināt kopējo cenu līmeni. Aizvien būtiskāk kopējo cenu līmeni sāka ietekmēt ārējie faktori.

4.13. attēls

Privātais patēriņš un patēriņa cenu indekss
(2005. gada 4. ceturksnis = 100)

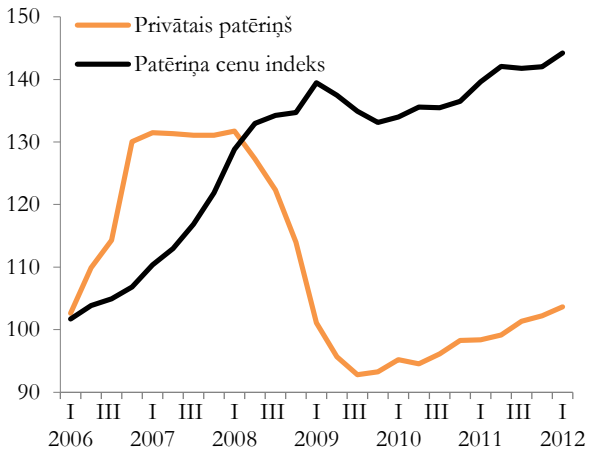

2011. gadā patēriņa cenas sāka pieaugt straujāk un sasniedza 4% (12 mēnešu inflācija), vidējais cenu līmenis bija par 4,4% lielāks nekā iepriekšējā gadā. To noteica gan cenu kāpums pasaulē, gan situācija iekšējā tirgū. Cenu pieaugumu galvenokārt noteica administratīvi regulējamo cenu palielinājums, kas kopējo patēriņa cenu līmeni palielināja par 1,3 procentpunktiem, pārtikas cenu kāpums to palielināja par 1,2 procentpunktiem un transporta izdevumu kāpums – par 0,8 procentpunktiem. Jāatzīmē, ka gan sezonālu faktoru ietekmē, gan mazinoties cenu kāpumam pasaulē, vasaras mēnešos cenu pieaugums Latvijā nedaudz piebremzējās.

Patēriņa cenas 2012. gada sākumā turpināja mēreni palielināties. 2012. gada piecos mēnešos patēriņa cenas pieauga par 2,2% (12 mēnešu inflācija), kas bija uz pusi lēnāk nekā šajā periodā iepriekšējā gadā, bet, ņemot vērā 2011. gada straujo cenu pieaugumu, vidējais cenu līmenis 2012. gada maijā bija par 3,8% augstāks nekā iepriekšējā gadā.

4.5. tabula

Patēriņa cenu pārmaiņas pa mēnešiem
(procentos)

		Salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi	Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi	Vidēji gada laikā
2011	Janvāris	1,3	3,7	-0,5
	Februāris	0,3	4,0	0,2
	Marts	0,7	4,2	0,8
	Aprīlis	1,1	4,5	1,5
	Maijs	0,4	5,0	2,1
	Jūnijs	0,3	4,8	2,6
	Jūlijs	-0,3	4,3	3,0
	Augusts	-0,3	4,7	3,4
	Septembris	0,4	4,6	3,8
	Oktobris	0,2	4,4	4,1
	Novembris	0,0	4,2	4,2
	Decembris	0,0	4,0	4,4
2012	Janvāris	0,8	3,6	4,4
	Februāris	0,1	3,4	4,3
	Marts	0,6	3,3	4,2
	Aprīlis	0,6	2,8	4,1
	Maijs	-0,2	2,2	3,8

Cenu ietekmējošie faktori 2012. gada piecos mēnešos ir:

- pārtikas cenu kāpums, kas kopš 2011. gada decembra pieauga par 2,9%. Pārtikas precēm cenu izmaiņas lielā mērā nosaka pasaules cenu svārstības. Pārtikas cenu pieaugums ietekmē kopējo cenu pieaugumu pasaulē, tomēr tas vairs nav tik būtisks kā 2011. gadā;
- naftas produktu cenu kāpums janvārī-martā pasaulē, kas būtiski ietekmēja degvielas cenu pieaugumu. 2012. gada aprīlī, salīdzinot ar 2011. gada decembri, degvielas cenu kāpums Latvijā bija sasniedzis 11%. Savukārt degvielas cenu kritums 2012. gada maijā (mēneša laikā par 3,4%) bija viens no faktoriem, kas visvairāk ietekmēja vidējā cenu līmeņa samazināšanos šajā mēnesī. Degvielas cenu tendences aprīlī-maijā noteica pēdējos mēnešos vērojamais pasaules naftas cenu kritums. Tomēr naftas cenu krituma pozitīvo ietekmi mazina ASV dolāra kursa pieaugums pret eiro;
- tarifu kāpums dabasgāzei, kas gada laikā sasniedza gandrīz 12% un noteica administratīvi regulējamo cenu pieaugumu siltumenerģijai un gāzei, kuru kopējā ietekme uz vidējā cenu līmeņa pārmaiņām gada laikā bija par gandrīz 1 procentpunktu;
- apģērbu un apavu cenu palielinājums, kas martā-maijā bija viens no augstākajiem pieaugumiem šajā periodā kopš pagājušā gadsimta 90-tajiem gadiem (tikai 2011. gadā šajā periodā bija augstākais pieaugums). Tas lielā mērā ir izskaidrojams ar augošo privāto patēriņu un izejvielu sadārdzināšanos;
- inflācijas gaidas saspringtās ekonomikas situācijas dēļ gan Eiropas Savienībā kopumā, gan eiro zonā.

4.14. attēls

Patēriņa cenu indekss grupās un apakšgrupās
(iepriekšējā gada decembris = 100)

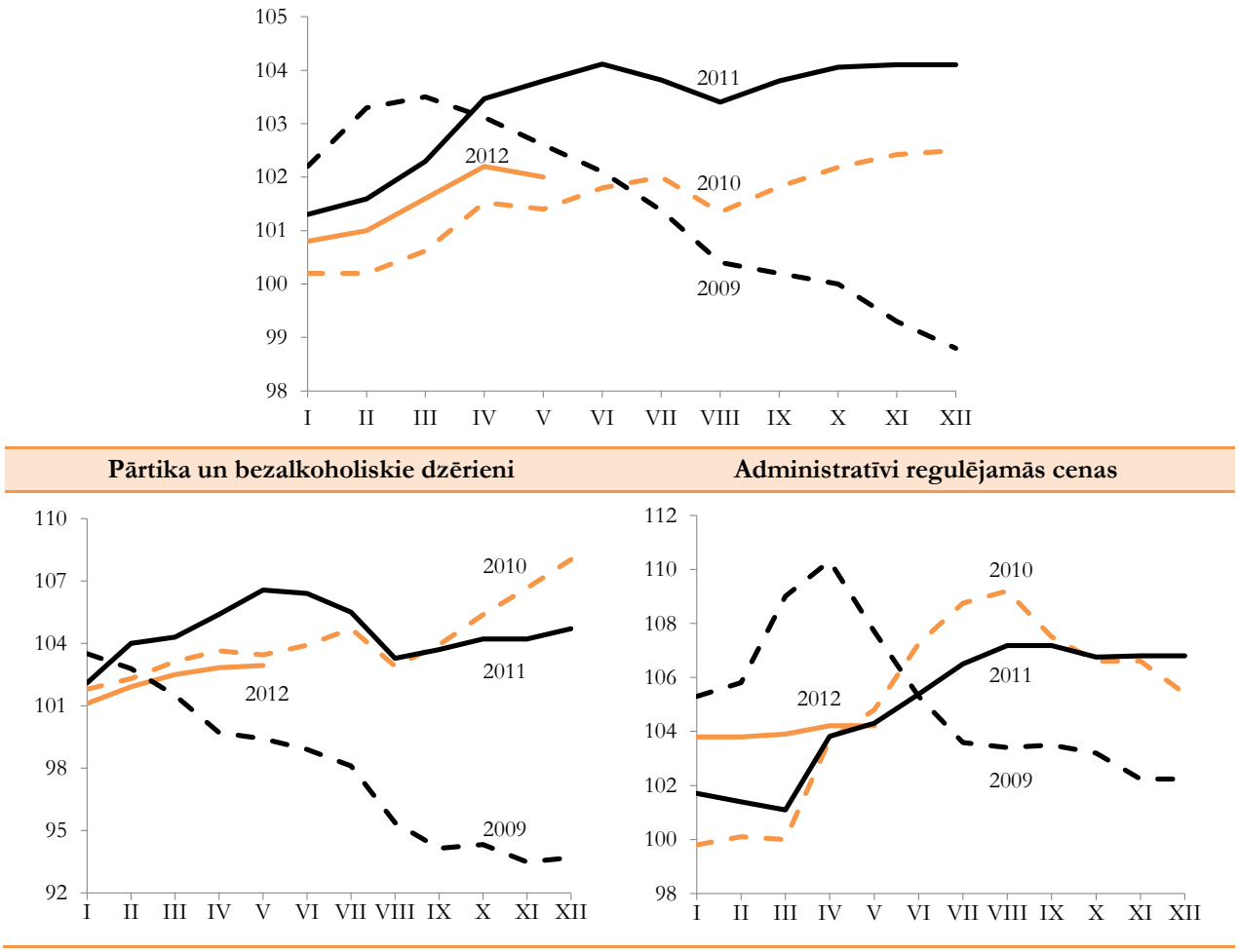

4.14. attēla turpinājums

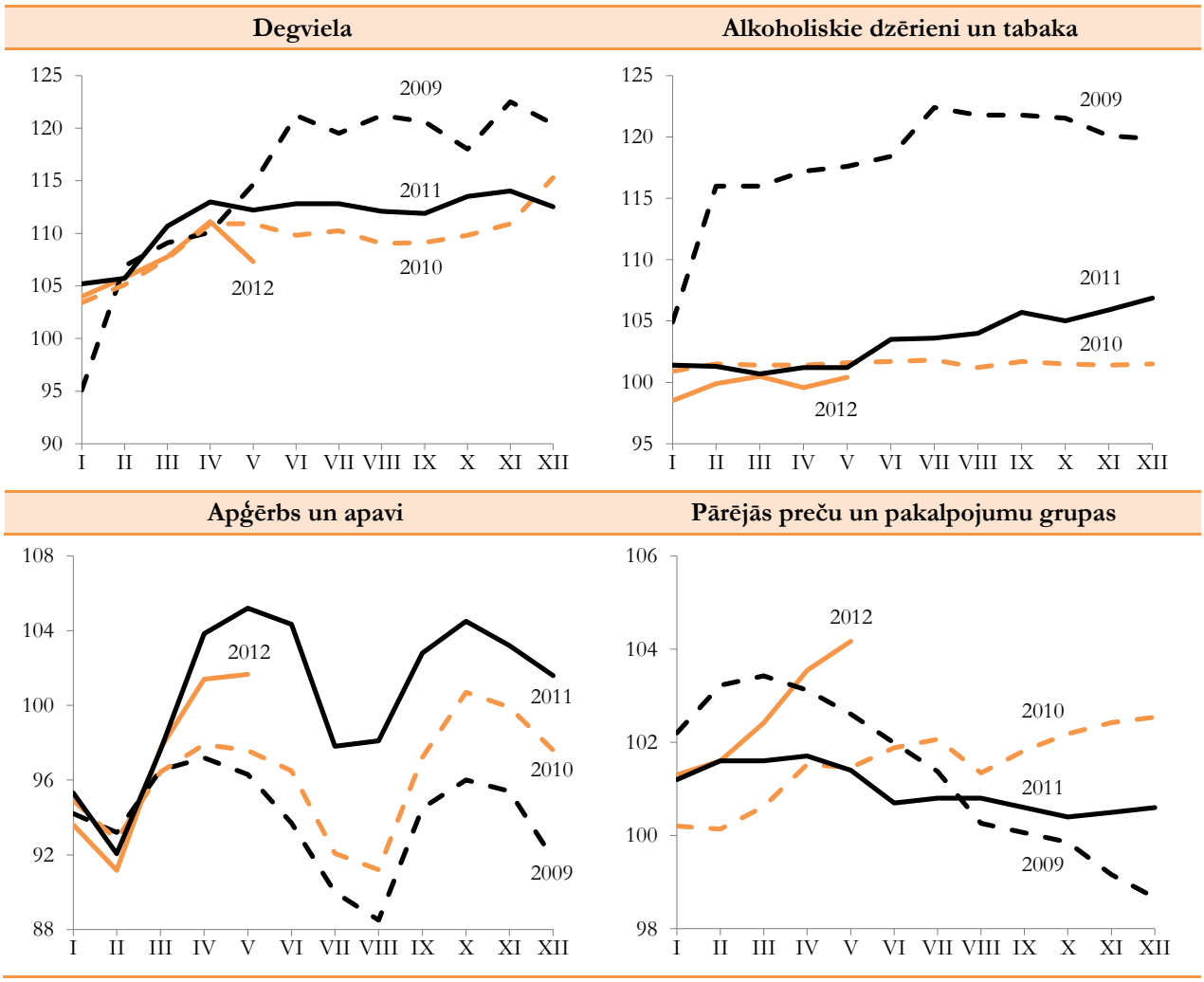

2012. gadā vairāku faktoru, kas noteica cenu pieaugumu 2011. gadā (patēriņa nodokļi, elektroenerģijas tarifi, pārtikas cenas pasaulē), ietekme uz patēriņa cenām mazinās. Tomēr 2012. gada otrajā pusē spiediens uz patēriņa cenām turpināsies dabasgāzes tarifu celšanas dēļ, kuri no 1. jūlija pieaugs par 3-5%, kas savukārt sadārdzinās siltumenerģiju.

Būtiska ietekme varētu būt arī PVN samazināšanai no 2012. gada 1. jūlija, un tiek prognozēts, ka kopējā cenu līmeņa samazinājums būs par 1 procentpunktu.

4.15. attēls

Saskaņotā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas ES dalībvalstīs 2012. gada maijā un 2011. gada maijā

(12 mēnešu inflācija, %)

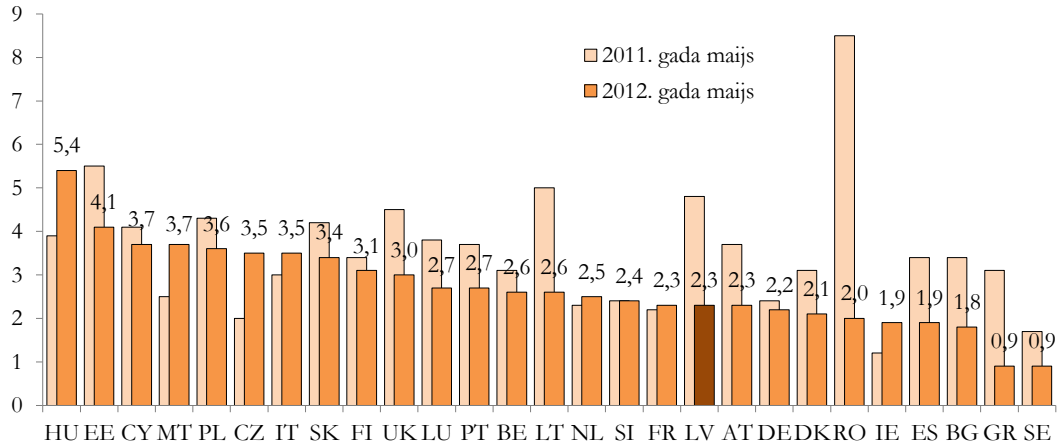

Avots: *Eurostat*

Liela nenoteiktība ir saistībā ar degvielas cenām, jo to ietekmē arī eiro un ASV dolāra kursa svārstības. Ekonomikas ministrija 2012. gadam prognozē mērenāku patēriņa cenu pieaugumu nekā 2011. gadā. Vidējais patēriņa cenu līmenis 2012. gadā var sasniegt 2,5 procentus.

2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, vidējais cenu līmenis Eiropas Savienībā pieauga par 3%. To tāpat kā Latvijā noteica pārtikas un enerģijas cenu pieaugums. Naftas produktu cenu pieaugums pakārtoti ietekmēja arī ražotāju cenu kāpumu rūpniecībā.

2012. gada maijā, salīdzinot ar 2011. gada maiju, cenu līmenis Eiropas Savienības valstīs pieaug straujāk nekā Latvijā – par 2,6%. Cenu inflācija visstraujāk pieaug Ungārijā, Maltā un Čehijā, un tās kļūst par valstīm ar augstāko inflācijas līmeni Eiropas Savienībā. Savukārt cenu inflācija visstraujāk samazinājās Rumānijā, Latvijā un Lietuvā.

4.16. attēls

Saskaņotais patēriņa cenu indekss 2011.-2012. gadā pa mēnešiem
(2010. gada decembris = 100)

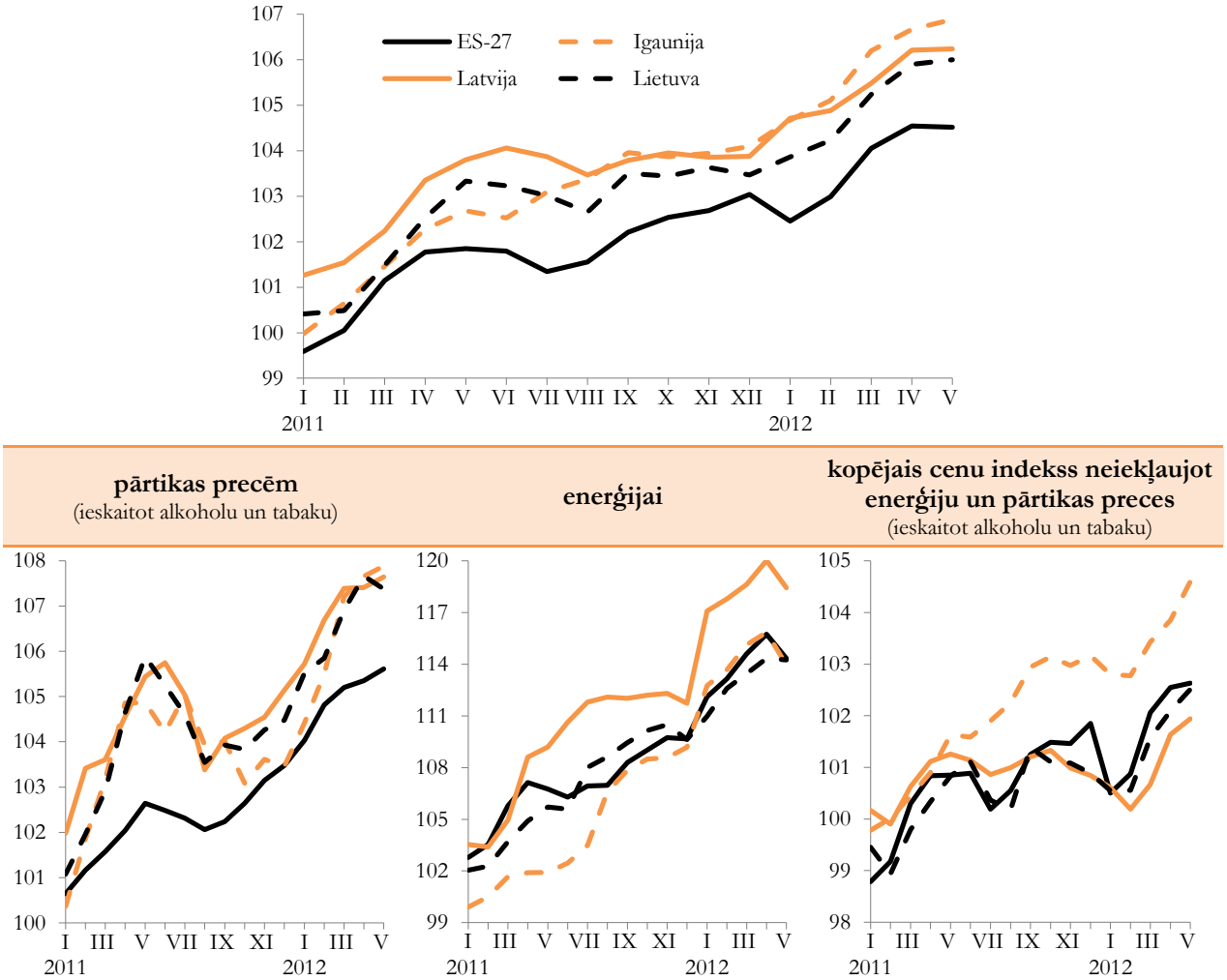

2012. gada maijā, salīdzinot ar 2011. gada maiju, Baltijas valstīs patēriņa cenas pārtikas produktu grupā un enerģijai turpināja būtiski pieaugt. Ņemot vērā pārtikas un naftas cenu kritumu pasaulē, kopš aprīļa pārtikas cenu pieaugums kļuva mērenāks, bet maijā pat bija vērojams degvielas cenu kritums.

Baltijas valstīs augstākais cenu kāpums gan pārtikas produktu grupā, gan enerģijas grupā bija Igaunijai – attiecīgi par 2,9% un 11,8%, Latvijā cenas šajās grupās pieauga attiecīgi par 2,1% un 8,5%, savukārt Lietuvā bija vismazākais cenu pieaugums – attiecīgi par 1,4% un 8,1 procentu.

Jāatzīmē, ka Igaunijā un Lietuvā 2012. gada maijā, salīdzinot ar iepriekšējā gada maiju, straujāk nekā Latvijā cenas pieauga pakalpojumu grupā – katrā par 3,1% (Latvijā – par 2,3%).

4.2.2. Ražotāju cenas

Ražotāju cenas pēc 2009. gada cenu samazinājuma 2010. gadā atsāka pieaugt. Cenu kāpums kopumā turpinājās arī 2010. gadā, lai gan gada pēdējos mēnešos cenu pieauguma tempi kļuva mērenāki. Cenas palielinājās gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai, ko ietekmēja iekšzemes pieprasījuma stabilizēšanās, gan

eksportētajai produkcijai, ko pamatā noteica Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu, metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu kāpums pasaules tirgos.

4.17. attēls

Ražotāju cenu pārmaiņas
(2009. gada decembris = 100)

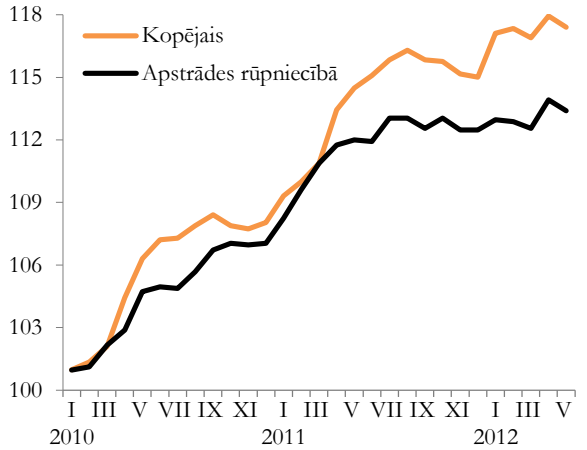

2011. gada sākumā saglabājās straujš apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pieaugums. Ražotāju cenas auga gan eksportētajai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai. Kopš 2011. gada vidus ražotāju cenas ir stabilizējušās. Būtiskākā ietekme uz apstrādes rūpniecības ražotāju cenu pārmaiņām 2011. gadā bija metālu ražošanai un pārtikas produktu ražošanai. Būtiski 2011. gada laikā ražotāju cenas pieauga arī ķīmisko vielu un ķīmisko produktu ražošanā. Savukārt elektronisko, elektrisko un optisko iekārtu ražošanā cenas 2011. gadā saglabājās 2010. gada līmenī.

Ražotāju cenas pieauga arī vienā no svarīgākajām Latvijas eksporta nozarēm – kokapstrādē.

4.18. attēls

Ražotāju cenu dinamika apstrādes rūpniecībā
(2009. gada decembris = 100)

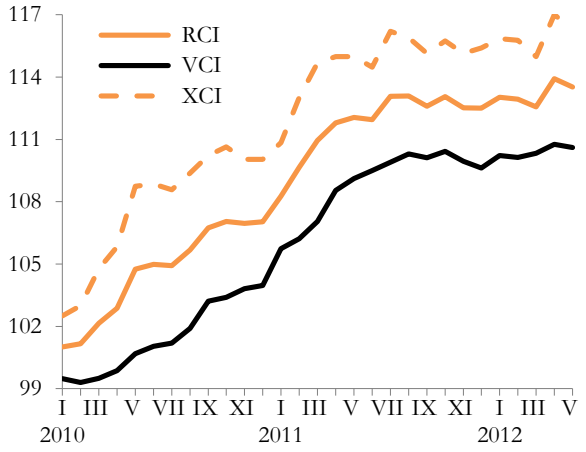

RCI – ražotāju cenu indekss,
VCI – ražotāju cenu indekss vietējā tirgū realizētajai produkcijai,
XCI – ražotāju cenu indekss eksportētajai produkcijai

Nedaudz vairāk nekā 60% no apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tiek eksportēta, tādēļ nozares kopējo ražotāju cenu dinamiku lielākā mērā ietekmē eksportētās produkcijas ražotāju cenu svārstības. Savukārt eksportētās produkcijas cenas pamatā nosaka Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu, metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu pieauguma apstāšanās pasaules tirgos. Savukārt vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kāpumu ietekmēja iekšzemes pieprasījuma stabilizēšanās.

4.19. attēls

Ražotāju cenu indekss pa mēnešiem apstrādes rūpniecībā

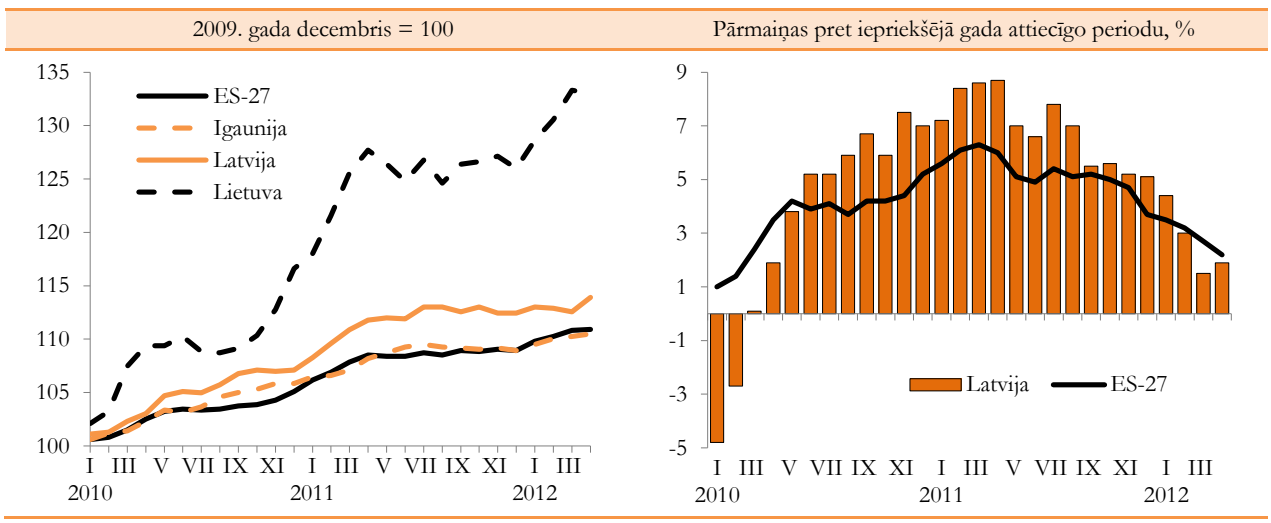

2012. gadā, pakāpeniski augot pieprasījumam iekšējā tirgū, aug arī ražotāju cenas – šī gada maijā, salīdzinot ar 2011. gada maiju, cenas ir kāpušas par 2,6%. Gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas par 6,3% ir augušas elektroenerģijai, gāzes apgādē, siltumapgādē un gaisa kondicionēšanā, par 1,7% – pārtikas produktu ražošanā, par 6,5% – nemetālisko minerālu ražošanā un par 8% – ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē.

Savukārt ražotāju cenas eksportētajai produkcijai lielā mērā nosaka kopējā pieprasījuma pavājināšanās mūsu galvenajos noieta tirgos. 2012. gada maijā salīdzinājumā ar 2011. gada maiju apstrādes rūpniecības ražotāju cenas eksportētajai produkcijai būtībā nav mainījušās (pieaugums par 1,1%).

Kopējais ražotāju cenu līmenis Latvijas apstrādes rūpniecībā 2012. gada maijā, salīdzinot ar 2011. gada maiju, ir pieaudzis par 1,2%. Pēc straujā ražotāju cenu pieauguma 2010. gadā un 2011. gada pirmajā pusē turpmākajos mēnešos ražotāju cenu izmaiņas kopumā bija mērenas. Savukārt šī gada pirmajos mēnešos iezīmējas atšķirīgas tendences ražotāju cenu izmaiņām eksportā un vietējā tirgū realizētajai produkcijai.

Ražotāju cenas Eiropas Savienībā kopumā 2010. gadā stabilizējās, un 2011. gada pirmajā pusē turpinājās to pieaugums, tomēr arī Eiropas valstīs 2011. gada vidū ražotāju cenas sāka samazināties. To galvenokārt ietekmēja pārtikas un lauksaimniecības cenu pieauguma kritums, kā arī ražošanas izejvielu un metālu cenu kritums, ko zināmā mērā noteica pieprasījuma samazinājums pasaulē saistībā ar parādu krīzes saasināšanos eirozonā, ekonomiskās situācijas pasliktināšanos ASV, kā arī pasaules tirdzniecības pieauguma tempu palēnināšanos un nenoteiktību par gaidāmo fiskālo konsolidāciju vairumā attīstīto valstu.

2012. gada sākumā ražotāju cenas Eiropas Savienībā kopumā mēreni pieaug.

Salīdzinot Baltijas valstis, straujākais ražotāju cenu indeksa pieaugums 2011. gadā bija Lietuvā, mērenākais – Igaunijā.

2012. gada sākumā kopumā nedaudz lielāks ražotāju cenu pieaugums ir vērojams Lietuvai, savukārt Latvijai un Igaunijai pieauguma tendence ir līdzīga.

4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi

2011. gada sākumā tirdzniecības nosacījumi salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu krietni uzlabojās, jo importa cenas pieauga gandrīz uz pusi lēnāk nekā eksporta. 2012. gada sākumā, ņemot vērā importa vienības vērtības strauju pieaugumu, tirdzniecības nosacījumi ir pasliktinājušies, un 2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, vienības vērtība eksportētajām precēm pieauga par 3,1% un importētajām precēm – par 8,2 procentiem.

Vidējo eksporta vienības vērtības līmeni 2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 4. ceturksni, visvairāk paaugstināja vienības vērtības pieaugums augu valsts produktiem, minerālproduktiem, kā arī metāliem un to izstrādājumiem, savukārt gada laikā būtiska ietekme bija tekstilam un tekstila izstrādājumiem, minerālproduktiem, kā arī plastmasai un tās izstrādājumiem. Uz vidējo importa vienības vērtības līmeni lielākā ietekme bija vienības vērtības pieaugumam minerālproduktiem, mehānismiem un elektroiekārtām, satiksmes līdzekļiem, kā arī plastmasai un tās izstrādājumiem.

4.20. attēls

Eksporta un importa vienības vērtības indeksi un tirdzniecības nosacījumi

(eksporta un importa vienības vērtības indeksi 2009. gada 4. ceturksnis = 100; tirdzniecības nosacījumi, % pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni)

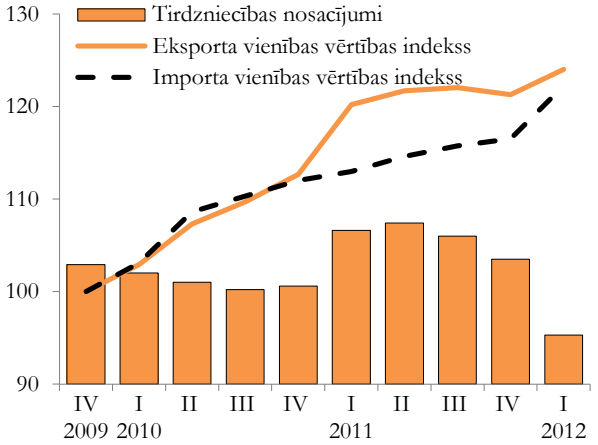

Arvien uzlabojoties Latvijas uzņēmēju konkurētspējai, 2010. gadā un 2011. gada sākumā turpināja samazināties lata reālais efektīvais valūtas kurss. Neskatoties uz nelielo pieaugumu 2010. gada beigās un 2011. gada beigās, kopumā tas ir zemā līmenī. 2011. gada sākumā lata reālā efektīvā valūtas kursa samazinājumu noteica zemais lata nominālais efektīvais valūtas kurss, bet gada beigās lata reālā efektīvā valūtas kursa palielinājumu noteica patēriņa cenu pieaugums (skatīt arī 4.4.1. nodaļu). Turpinot pazemināties nominālajam efektīvajam valūtas kursam arī 2012. gadā sākumā, jāsecina, ka Latvijas uzņēmēju konkurētspēja saglabājas.

4.21. attēls

Lata efektīvais valūtas kurss*

(2010. gada decembris = 100)

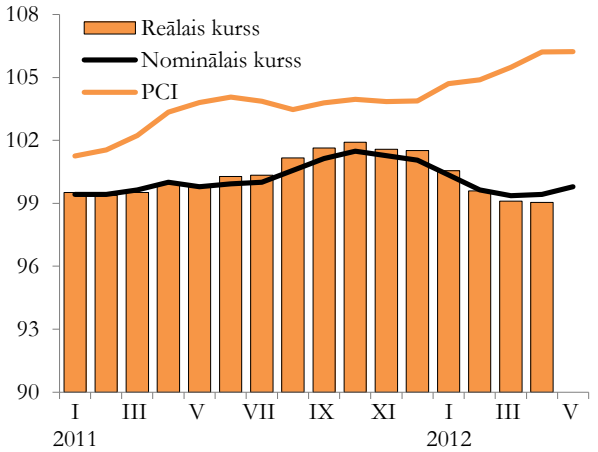

* Lata efektīvais valūtas kurss aprēķināts attiecībā pret galvenajām tirdzniecības partnervalstīm, reālais kurss aprēķināts, izmantojot patēriņa cenu indeksu.

4.3. Maksājumu bilance

4.3.1. Tekošais konts

Globālās finanšu krīzes izraisītās tekošā konta korekcijas ir beigušās. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, maksājumu bilances tekošā konta pārpalikums, kas 2009. gadā 2. ceturksnī sasniedza vēsturiski augstāko līmeni – 13,6% no IKP, pakāpeniski samazinājās, un 2010. gada 4. ceturksnī tekošā konta bilance jau bija ar nelielu deficītu (0,8% no IKP). Kaut arī 2010. gadā kopumā tekošā konta saldo vēl saglabājās pozitīvs (3% līmenī no IKP).

2011. gada pirmajā pusē tekošā konta saldo bija tuvu nullei (0,7% no IKP 1. ceturksnī un -1,1% no IKP 2. ceturksnī), liecinot par investīciju un uzkrājumu sabalansētību. 2011. gada 3. ceturksnī tekošā konta negatīvā bilance palielinājās līdz 5,3% no IKP, ko galvenokārt noteica ārējās tirdzniecības deficīta pieaugums. Savukārt 4.ceturksnī ārējās tirdzniecības bilance uzlabojās, un tekošais konts atkal bija pozitīvs (1,2% no IKP). 2011. gadā kopumā tekošā konta bilance bija ar nelielu deficītu – 1,2% no IKP.

Līdzīgas tendences tekošā konta dinamikā ir vērojamas arī mūsu kaimiņvalstīs. Tāpat kā Latvijā arī Lietuvā un Igaunijā notika ārējās nesabalansētības strauja korekcija finanšu krīzes rezultātā.

4.22. attēls

Tekošā konta bilance Baltijas valstīs
(procentos no IKP)

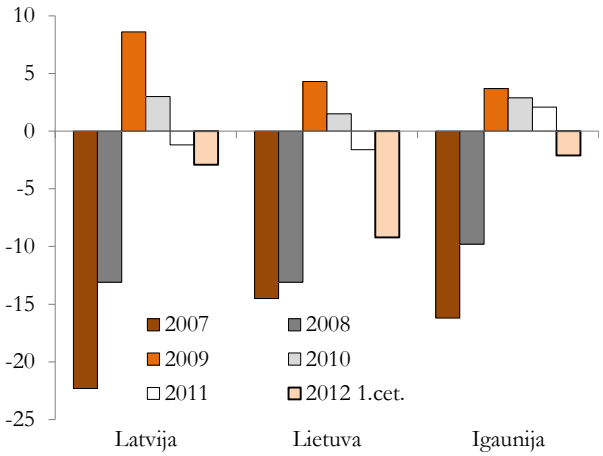

2012. gada 1. ceturksnī visās Baltijas valstīs tekošā konta bilance bija negatīva, Igaunijā – 2,1%, Lietuvā – 9,2% un Latvijā – 2,9% no IKP.

Latvijas tekošā konta izmaiņas 2010. gadā galvenokārt bija saistītas ar izmaiņām ienākumu bilances posteņos un mazākā mērā ar izmaiņām ārējās tirdzniecības bilances posteņos. Savukārt 2011. gadā un 2012. gada 1. ceturksnī tekošā konta stāvokļa izmaiņas galvenokārt nosaka preču eksporta un importa dinamika.

Palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm, importa dinamika kļūst arvien straujāka. 2011. gadā imports faktiskās cenās pieauga par 30,5%, bet eksports – par 25,7%, un ārējās tirdzniecības deficīts sasniedza 9,9% no IKP, kas bija par 3 procentpunktiem lielāks nekā pirms gada, bet krietni zemākā līmenī nekā pirms krīzes (2007. gadā – 24%). 2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, ārējās tirdzniecības bilances deficīts palielinājās par 2,8 procentpunktiem, jo eksporta apjomi samazinājās straujāk nekā importa.

Pakalpojumu bilance ir pozitīva un pēdējos gados tā pieaug, nosedzot vairāk nekā pusi ārējās tirdzniecības deficīta.

4.23. attēls

Tekošā konta deficīts, investīcijas un uzkrājumi
(% no IKP)

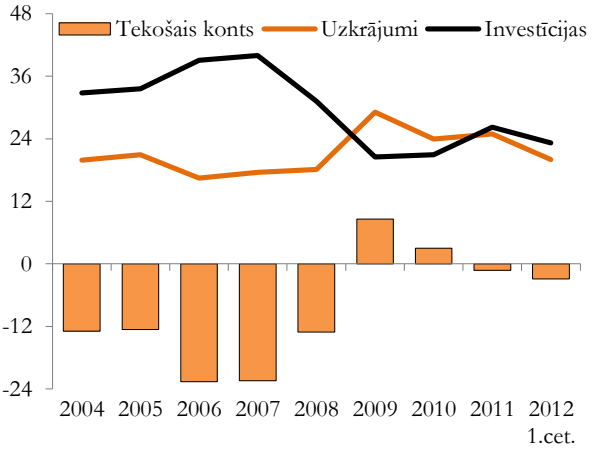

Nozīmīgas izmaiņas ir notikušas tekošā konta ienākumu bilancē. Kopš 2008. gada 4. ceturkšņa septiņus ceturkšņus pēc kārtas tā bija pozitīva, galvenokārt sakarā ar ārvalstu investoru zaudējumiem krīzes ietekmē. Ekonomiskajai situācijai uzlabojoties, ienākumu bilances pārpalikums samazinājās, un kopš 2010. gada 3. ceturkšņa tā atkal ir kļuvusi negatīva. 2011. gadā ienākumu bilances deficīts bija 0,9% no IKP. Ienākumu bilances pozitīvā saldo samazināšanos 2010. gada pirmajā pusē noteica nerezidentu uzņēmumu zaudējumu samazinājums, kā arī būtisks izmaksāto dividenžu apjoma pieaugums. Ienākumu bilances deficīta palielināšanās ir saistīta ar nerezidentu ieguldījumu ienākumu, t.sk. nerezidentu izmaksāto dividenžu apjomu pieaugumu.

4.6. tabula

Latvijas maksājumu bilance
(procentos no iekšzemes kopprodukta)

	2008	2009	2010	2011	2011.g. 1. cet.	2012.g. 1. cet.
A. Tekošais konts	**-13,1**	**8,6**	**3,0**	**-1,2**	**0,7**	**-2,9**
Tirdzniecības bilance	-17,8	-7,1	-7,1	-9,9	-8,6	-11,7
Eksports	*28,5*	*28,4*	*37,9*	*42,9*	*44,5*	*44,6*
Imports	*-46,3*	*-35,5*	*-45,0*	*-52,8*	*-53,1*	*-56,3*
Pakalpojumu bilance	4,0	6,0	6,1	6,6	6,5	7,5
Neto ienākumi	-1,6	6,3	0,3	-0,9	-0,3	-1,7
Neto kārtējie pārvedumi	2,2	3,4	3,6	3,1	3,2	3,0
B. Kapitāla konts	**1,5**	**2,4**	**1,9**	**2,1**	**0,1**	**0,0**
C. Finanšu konts*	**11,5**	**-6,9**	**-1,5**	**-4,8**	**-9,8**	**14,4**
Tiešās investīcijas	3,0	0,6	1,5	5,2	5,8	3,1
Ārvalstīs	*-0,7*	*0,2*	*-0,1*	*-0,3*	*-0,5*	*-0,7*
Latvijā	*3,8*	*0,4*	*1,6*	*5,5*	*6,2*	*3,8*
Portfeļieguldījumi**	0,8	2,3	-1,8	-1,8	-9,9	5,4
Aktīvi	*1,8*	*3,2*	*0,3*	*-1,6*	*-6,7*	*-8,3*
Pasīvi	*-1,0*	*-0,9*	*-2,1*	*-0,2*	*-3,2*	*13,6*
Citi ieguldījumi	7,6	-9,8	-1,1	-8,2	-5,6	6,0
Aktīvi	*-1,4*	*-4,0*	*-3,7*	*-2,5*	*11,6*	*-1,8*
Pasīvi	*9,0*	*-5,8*	*2,5*	*-5,7*	*-17,2*	*7,8*
D. Novirze	**-1,8**	**0,8**	**-0,5**	**-0,6**	**2,0**	**-1,6**
E. Rezerves aktīvi	**2,0**	**-5,0**	**-4,0**	**4,5**	**7,1**	**-9,9**

* bez rezerves aktīviem
** portfeļieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Globālās finanšu krīzes ietekmē, izsīkstot kapitāla ieplūdei, ir notikušas arī nozīmīgas korekcijas investīcijās un uzkrājumos.

Ārvalstu kapitāla ieplūde līdz 2007. gadam, no vienas puses, pozitīvi ietekmēja investīcijas, bet, no otras puses, kļuva par nozīmīgu uzkrājumu līmeņa samazināšanās faktoru. 2007. gadā, salīdzinot ar 2004. gadu, investīciju līmenis pieauga no 33% līdz 40,4%, bet uzkrājumu līmenis samazinājās no 20,2% līdz 18,1%, nodrošinot mazāk nekā pusi no iekšzemes investīciju finansējuma.

Pasliktinoties stāvoklim globālajos finanšu tirgos, situācija krasi mainījās. Lielais parādu slogs, ekonomisko aktivitāšu mazināšanās, ienākumu samazināšanās, kā arī nenoteiktība par nākotnes attīstību veicināja to, ka mājsaimniecības kļūst taupīgākas. Vienlaikus ar uzkrājumu līmeņa pieaugumu strauji samazinājās investīcijas. 2009. gadā investīciju īpatsvars IKP bija 20,4%. Savukārt nacionālo uzkrājumu līmenis 2009. gadā bija 30% no IKP. 2010. gadā uzkrājumu līmenis pārsniedza investīciju līmeni, galvenokārt saistībā ar uzkrājumu līmeņa samazināšanos. Savukārt 2011. gadā tekošā konta bilances pasliktināšanās pārsvarā bija saistīta ar investīciju straujāku pieaugumu, uzkrājumiem saglabājoties iepriekšējā gada līmenī.

4.3.2. Finanšu plūsmas

Kopš 2009. gada maksājumu bilances finanšu konts (bez rezerves aktīviem) ir negatīvs, un tā svārstības pa ceturkšņiem joprojām ir samērā lielas. Finanšu konta stāvokli pārsvarā nosaka privātā sektora (komercbanku) ārējo parādsaistību samazināšanās un valsts sektora ilgtermiņa aizņēmumi.

Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs iepriekšējos gados bija privātais sektors. Sākot ar 2004. gadu, ārvalstu investīciju apjoms strauji palielinājās, un 2007. gadā salīdzinājumā ar 2004. gadu tās bija pieaugušas gandrīz 3,5 reizes. Nelabvēlīgie apstākļi globālajos finanšu tirgos vājināja ārvalstu investīciju plūsmu intensitāti. Privātā kapitāla ieplūdes apjomi 2008. gadā strauji samazinājās (gandrīz septiņas reizes, salīdzinot ar 2007. gadu), savukārt kopš 2008. gada 4. ceturkšņa bija vērojama privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana. 2009. gadā privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana pastiprinājās un bija gandrīz 2 reizes lielāka nekā ieplūde 2008. gadā.

4.24. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā
(milj. latu)

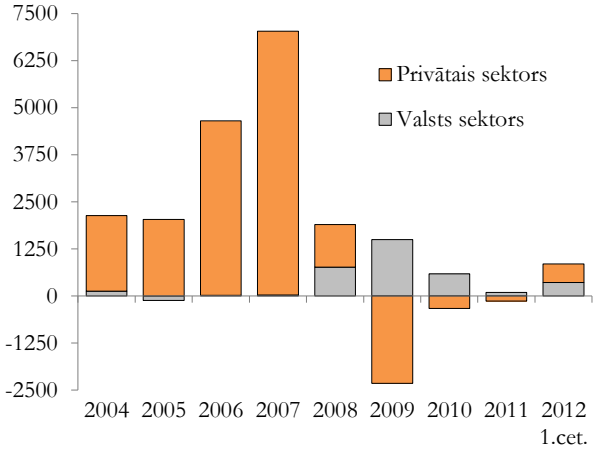

2010. gadā kopumā finanšu konta pasīvu samazinājums bija mērenākos apjomos nekā iepriekšējos divos gados, bet 2010. gada 3. un 4. ceturksnī, pirmo reizi kopš 2008. gada beigām, bija vērojama kapitāla ieplūde privātajā sektorā, ko ietekmēja reinvestētās peļņas pieaugums un apjomīgie noguldījumi banku sektorā.

4.25. attēls

Ārvalstu investīciju ieplūde Latvijas ekonomikā sadalījumā pa investīciju veidiem
(milj. latu)

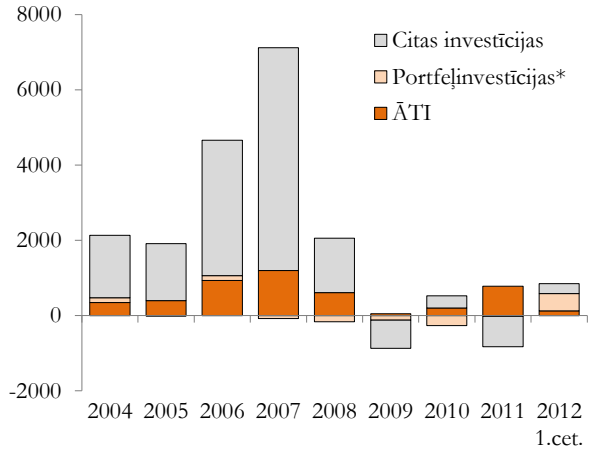

* portfeļinvestīcijas un atvasinātie finanšu instrumenti

2011. gada 1. ceturksnī ārvalstu privātā kapitāla plūsmas bija negatīvas saistībā ar banku sektora ārējo aktīvu pieaugumu, galvenokārt portfeļinvestīcijās, 2. un 3. ceturksnī finanšu konta pasīvi pieauga, ko ietekmēja ārvalstu tiešās investīcijas uzņēmumu pašu kapitālā, savukārt 4. ceturksnī sakarā ar aktīvu pieaugumu un pasīvu samazinājumu banku sektorā privātā kapitāla plūsmas bija negatīvas. 2011. gadā kopumā finanšu konta deficīts bija 4,8% no IKP līmenī. 2012. gada 1. ceturksnī būtiski palielinājās valsts parādsaistības, kas arī noteica finanšu konta pozitīvo bilanci (14,4% no IKP).

Līdz ar ārvalstu kapitāla plūsmu dinamikas un virziena maiņu mainās arī to struktūra.

Vidēji no 2005. līdz 2007. gadam ārvalstu tiešās investīcijas ienākošā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 20%. Salīdzinot ar 2004. gadu, ĀTI apjoms trīskāršojās, bet 2008. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, tās samazinājās gandrīz uz pusi un nosedza 30% no tekošā konta negatīvā saldo. 2009. gadā ienākošo ĀTI plūsmas bija tikai 7,8% no iepriekšējā gada rādītāja.

2010. gadā ienākošo ĀTI plūsmu apjoms bija četras reizes lielāks nekā 2009. gadā un veidoja gandrīz 1/3 daļu no 2010. gadā piesaistītām ārvalstu investīcijām Latvijas ekonomikā. 2011. gadā ienākošo ĀTI apjoms bija gandrīz četras reizes lielāks nekā 2010. gadā. 2012. gada 1. ceturksnī ĀTI plūsmas bija 33% mazākās nekā pirms gada.

Portfeļinvestīciju daļa ienākošās finanšu plūsmās ir neliela un pēdējos trīs gados nepārsniedz 10% no tām. 2010. gadā un 2011. gadā portfeļinvestīciju saldo bija negatīvs, ko galvenokārt noteica banku sektora ārvalstu aktīvu palielinājums portfeļinvestīciju veidā. Savukārt 2012. gada 1. ceturksnī portfeļinvestīciju bilance bija pozitīva, ko lielā mērā noteica valsts parādsaistību pieaugums.

4.26. attēls

Ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas sadalījumā pa sektoriem*
(milj. latu)

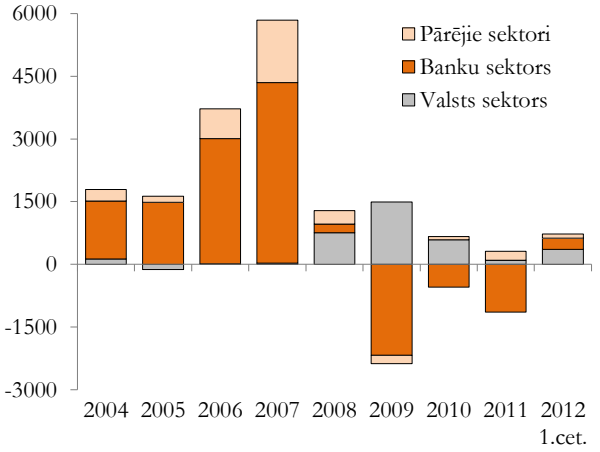

* bez ārvalstu tiešajām investīcijām

Nozīmīgas svārstības ir vērojamas citām investīcijām, kas līdz 2008. gadam veidoja lielu daļu no kopējām ārvalstu investīcijām. Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un noguldījumi u.tml. Globālās finanšu krīzes rezultātā 2008. gadā bija vērojams īstermiņa plūsmu samazinājums, bet 2009. gadā citu investīciju plūsmas bija negatīvas (-9,8% no IKP), galvenokārt saistībā ar straujo banku sektora ārzemju pasīvu samazinājumu.

2010. gadā citu investīciju bilances negatīvais saldo samazinājās un bija vairs tikai 1,1% no IKP, ko noteica valdības ilgtermiņa aizņēmumi un banku parādsaistību samazinājums.

2011. gadā citu ieguldījumu negatīvais saldo palielinājās, sasniedzot 8,2% no IKP. Citu investīciju

bilances rādītāja svārstības galvenokārt ietekmēja noguldījumu samazinājums banku sektorā. 2012. gada 1. ceturksnī citu ieguldījumu bilance bija pozitīva.

Kopumā jāatzīmē, ka finanšu plūsmu svārstības pašlaik galvenokārt nosaka finanšu sektora stabilizācijas pasākumi.

Latvijas starptautisko investīciju bilances dati liecina, ka valdības bruto ārējais parāds 2012. gada marta beigās bija 5016,7 milj. latu apmērā (34,6% no IKP). Salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturkšņa beigām, valdības ārējais parāds palielinājās par 19,8%. Vienlaikus jāatzīmē, ka Latvijas kopējais bruto ārējais parāds 2012. gada marta beigās bija 145,3% no IKP, kas ir gandrīz par 12,6 procentpunktiem mazākā līmenī nekā pirms gada.

4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

Pēdējos gados palielinās ĀTI plūsmu intensitāte, kas globālās finanšu krīzes ietekmē bija būtiski samazinājusies. Vienlaikus jāatzīmē, ka kopumā ĀTI plūsmas Latvijā arī recesijas gados saglabājās pozitīvas, kas liecināja par ārvalstu investoru uzticību valsts īstenotajai ekonomikas stabilizācijas politikai.

ĀTI ieplūdes samazinājums pirmajos krīzes gados bija vērojams visās Baltijas valstīs. Igaunijā 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, ienākošo ĀTI apjoms bija tikai par 8,6% mazāks, ko noteica nozīmīgie ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē, kamēr Lietuvā un Latvijā tās bija attiecīgi par 80% un 94% mazākas nekā pirms gada. Kopš 2010. gada ir vērojams ĀTI plūsmu pieaugums. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ienākošo ĀTI apjoms visās Baltijas valstīs pieauga par 43,3%, bet 2011. gadā bija par 5,4% lielāks nekā 2010. gadā. Jāatzīmē, ka 2011. gadā Latvija ir piesaistījusi pusi no ienākošām ĀTI Baltijas valstīs.

4.27. attēls

ĀTI ieplūde Baltijas valstīs
(milj. eiro)

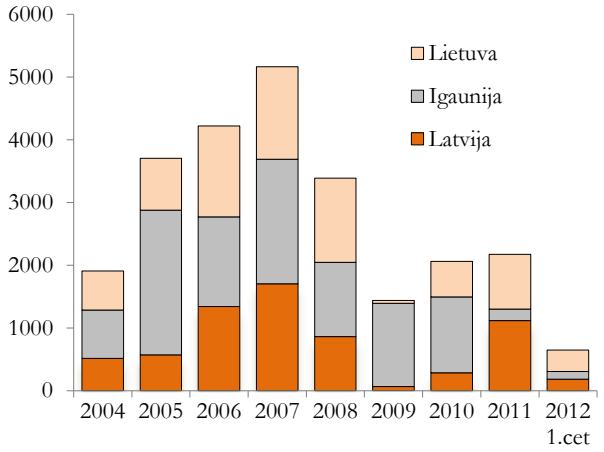

Kopš 2010. gada palielinās arī Latvijas investoru aktivitātes ārējā pasaulē. Latvijas uzņēmēju tiešās investīcijas ārvalstīs 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga gandrīz četras reizes.

Ienākošo ĀTI struktūra liecina, ka no 2008. gada 4. ceturkšņa līdz 2010. gada 2. ceturksnim tiešo investīciju uzņēmumi darbojās ar zaudējumiem. 2009. gadā tie sasniedza 1094,5 milj. latu (1542 milj. eiro). Tiešo ārvalstu uzņēmumu zaudējumus pilnībā kompensēja ieguldījumi pašu kapitālā un citā kapitālā, līdz ar ko ienākošās ĀTI plūsmas 2009. gadā bija pozitīvas (47,5 milj. latu). 2010. gada pirmajā pusē ieguldījumi pašu kapitālā bija nedaudz mazāki nekā tiešo investīciju uzņēmumu zaudējumi, kā rezultātā ienākošo ĀTI plūsmas vēl bija negatīvas.

Atjaunojoties ekonomikas izaugsmei, ĀTI plūsmas strauji palielinājās. Ienākošo ĀTI apjoms 2010. gadā bija 4 reizes lielāks nekā 2009. gadā, savukārt 2011. gadā ĀTI plūsmas gandrīz 4 reizes pārsniedza iepriekšējā gada rādītāju un sasniedza 5,5% no IKP. Arī 2012. gada 1. ceturksnī saglabājās samērā augsts ienākošo ĀTI līmenis.

Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2012. gada 1. ceturkšņa beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 6567 milj. latu (9344 milj. eiro), kas ir par 10% vairāk nekā 2011. gada 1. ceturkšņa beigās. ĀTI daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja 25,4 procentus.

Globālā finanšu krīze nav ietekmējusi Latvijā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitisko struktūru. Lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2012. gada marta beigās ES valstu ĀTI veidoja 71,7% no visām uzkrātajām ĀTI, piektā daļa no tām ir jauno ES dalībvalstu investīcijas un gandrīz puse ir eirozonas valstu investīcijas.

4.28. attēls

Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā
(ceturkšņa laikā saņemtās, milj. eiro)

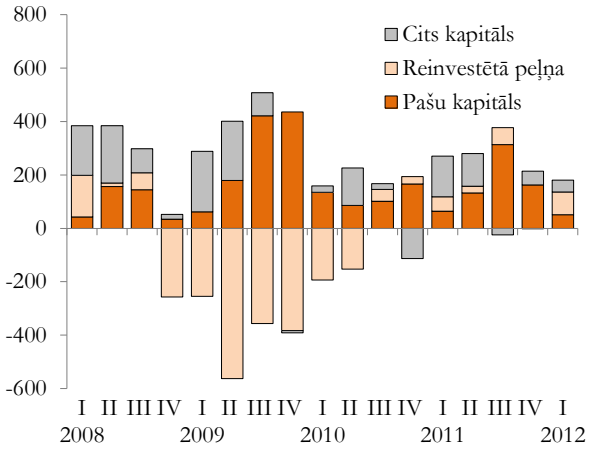

Lielākā ieguldītājvalsts Latvijas ekonomikā ir Zviedrija. 2012. gada marta beigās Zviedrijas investīcijas veidoja gandrīz 25% no kopējām uzkrātajām ĀTI. Pārsvarā tās ir investīcijas finanšu starpniecībā (85% no nozarē uzkrātām ĀTI). Kopš 2011. gada 1. ceturkšņa beigām Zviedrijas tiešās investīcijas palielinājās gandrīz trīs reizes, kas galvenokārt ir saistīts ar savstarpējiem darījumiem starp Igauniju un Zviedriju īpašnieku maiņu banku sektorā.

Vienlaikus Igaunijas uzkrātās tiešās investīcijas Latvijā samazinājās par 56% un 2012. gada marta beigās veidoja 5,8% no kopējām uzkrātām ĀTI (2011. gada marta beigās – 14%). Lieli ieguldījumi ir arī no Dānijas, Nīderlandes, Vācijas, Norvēģijas, Somijas, Krievijas un Kipras uzņēmējiem. Šo valstu investīciju apjomi 2012. gada marta beigās veidoja vairāk nekā 60% no kopējām ĀTI Latvijas ekonomikā.

4.29. attēls

Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas

Pa valstu grupām
(milj. latu, perioda beigās)

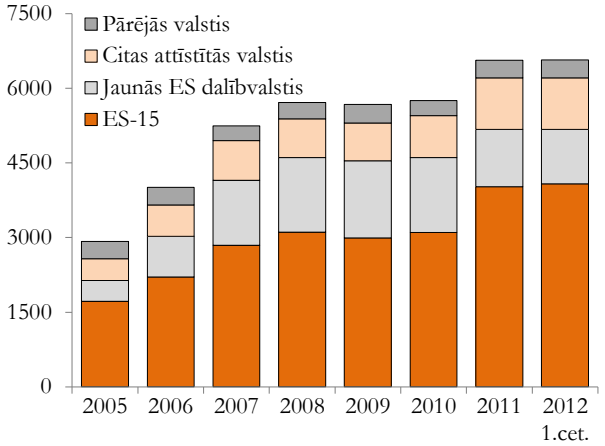

ES valstu ĀTI
(procentos, 2012. gada marta beigās)

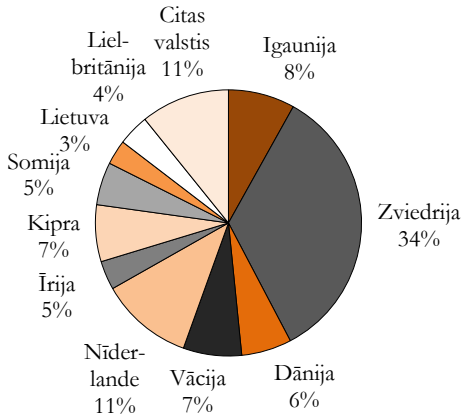

ĀTI pārsvarā koncentrējās pakalpojumu nozarēs.

Līdz 2008. gadam ĀTI pieauguma tempi pakalpojumu nozarēs bija gandrīz pusotras reizes straujāki nekā ražošanas nozarēs. Savukārt 2009. un 2010. gadā ārvalstu tiešās investīcijas straujāk palielinās preču ražošanas nozarēs (attiecīgi par 6,6% un 10,6%), uzkrāto ĀTI līmenis pakalpojumu nozarēs 2009. gadā saglabājās nemainīgs, bet 2010. gadā samazinājās par 5%. 2012. gada marta beigās uzkrātās ĀTI pakalpojumu nozarēs veidoja 68,1% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā

Pēc Latvijas iestāšanās ES būtiskus ieguldījumus ārvalstu investori ir veikuši finanšu starpniecības nozarē, kuras daļa uzkrātajās ĀTI pakalpojumu nozarēs palielinājās no 16% 2004. gada beigās līdz 29% 2008. gada beigās. Krīzes laikā tās samazinājās, un 2012. gada marta beigās šīs nozares daļa uzkrāto ĀTI apjomā bija 22,6%, un 85% no tām ir Zviedrijas investīcijas. Ir jāatzīmē, ka 2012. gada marta beigās uzkrātās ĀTI finanšu starpniecībā bija par 10% mazākā līmenī nekā 2008. gada beigās. ĀTI samazinājumu šajā nozarē kompensēja investīcijas nekustamā īpašuma nozarē (par 34%), līdz ar ko kopējais uzkrāto ĀTI līmenis pakalpojumu nozarēs kopš 2008. gada beigām gandrīz nav mainījies. Savukārt preču ražošanas nozarēs uzkrāto ĀTI līmenis pieauga par 28 procentiem.

Preču ražošanas sfērā īpaši straujš uzkrāto ĀTI pieaugums laika periodā no 2008. gada beigām līdz 2012. gada marta beigām bija enerģētikas un apstrādes rūpniecības nozarēs – attiecīgi par 41,1% un 29,5%. Uzkrāto ĀTI pieaugumu apstrādes rūpniecībā lielā mērā ietekmēja nozīmīgi ieguldījumi būvmateriālu ražošanā (pieaugums par 40,5%) un kokapstrādē (pieaugums par 68,1%). Minēto nozaru daļa uzkrātajās ĀTI apstrādes rūpniecībā 2012. gada 1. ceturkšņa beigās veidoja 64,4% (2008. gada beigās – 55,5%).

4.7. tabula

Uzkrātās ĀTI sadalījumā pa nozarēm
(perioda beigās, milj. latu)

	2004	2007	2008	2009	2010	2011	2012 I
Primārās nozares	49,8	113,1	145,2	167,5	207,9	217,2	229,3
Apstrādes rūpniecība	276,1	516,8	611,0	654,5	725,0	809,2	792,5
Enerģētika	164,7	270,7	204,9	190,5	216,0	250,7	289,2
Būvniecība	36,5	85,5	107,1	126,6	109,4	90,6	87,3
Tirdzniecība	395,7	676,4	862,0	856,5	737,4	889,9	880,5
Transports un sakari	333,3	392,5	466,3	428,1	424,7	462,8	496,5
Finanšu starpniecība	375,9	1486,2	1647,3	1645,1	1326,8	1528,8	1483,9
Citi pakalpojumi	439,2	1223,5	1251,3	1371,3	1492,1	1682,7	1612,9

Kopumā, vērtējot uzkrāto ĀTI struktūru apstrādes rūpniecības nozarē, jāsecina, ka tā nepārtraukti mainās. Dažās nozarēs, piemēram, vieglajā rūpniecībā ārvalstu tiešās investīcijas kopš 2005. gada samazinājās, un tā galvenais iemesls ir konkurētspējas zaudēšana ārējos tirgos. 2010. gada beigās uzkrāto ĀTI apjoms vieglajā rūpniecībā bija par 4,8% mazāks nekā 2008. gadā. Līdzīgas tendences bija vērojamas vairākās ES dalībvalstīs. Jāatzīmē, ka kopš 2010. gada 3. ceturkšņa ĀTI šajā nozarē atkal pieaug. 2012. gada marta beigās, salīdzinot ar 2008. gada beigām, uzkrātās ĀTI vieglajā rūpniecībā pieauga par 27,3 procentiem.

Straujās lejupslīdes laikā samazinājās ĀTI pārtikas rūpniecībā, ko lielā mērā ietekmēja zems iekšējais pieprasījums. Tomēr pēdējos gados, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, uzkrāto ĀTI apjoms pieauga un veidoja 14,8% no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā (2010. gada beigās – 13%). Kopš 2010. gada palielinās ārvalstu tiešās investīcijas elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē, 2012. gada marta beigās, salīdzinot ar 2010. gada beigām – par 52,6 procentiem.

4.30. attēls

Uzkrātās ĀTI apstrādes rūpniecībā

(perioda beigās, milj. latu)

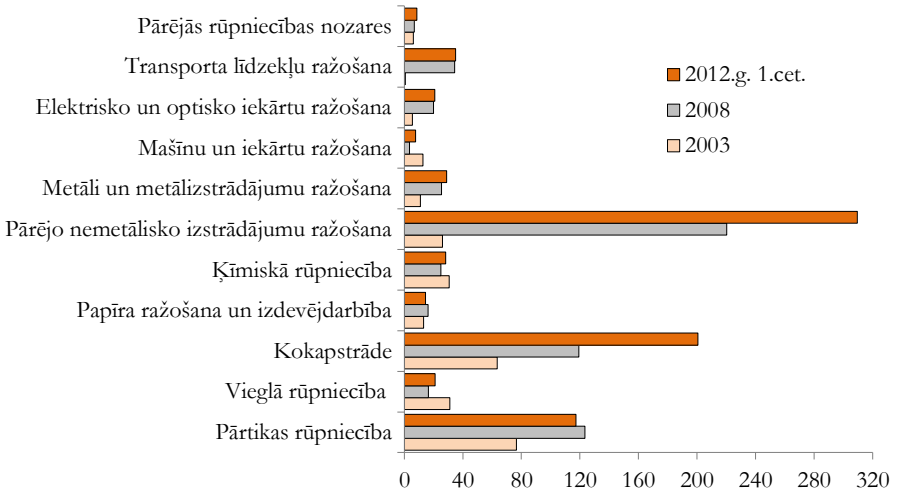

2012. gada marta beigās, salīdzinot ar 2010. gada beigām, ĀTI būtiski (par 72%) samazinājās mašīnu un iekārtu ražošanā. Minētās nozares daļa uzkrāto ĀTI apstrādes rūpniecībā struktūrā 2012. gada marta beigās veidoja 1% (2010. gada beigās – 3,8%). Citās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs uzkrāto ĀTI līmeņa izmaiņas ir nenozīmīgas.

4.31. attēls

Uzkrāto ĀTI struktūra Latvijas apstrādes rūpniecībā pa valstīm

(perioda beigās, procentos)

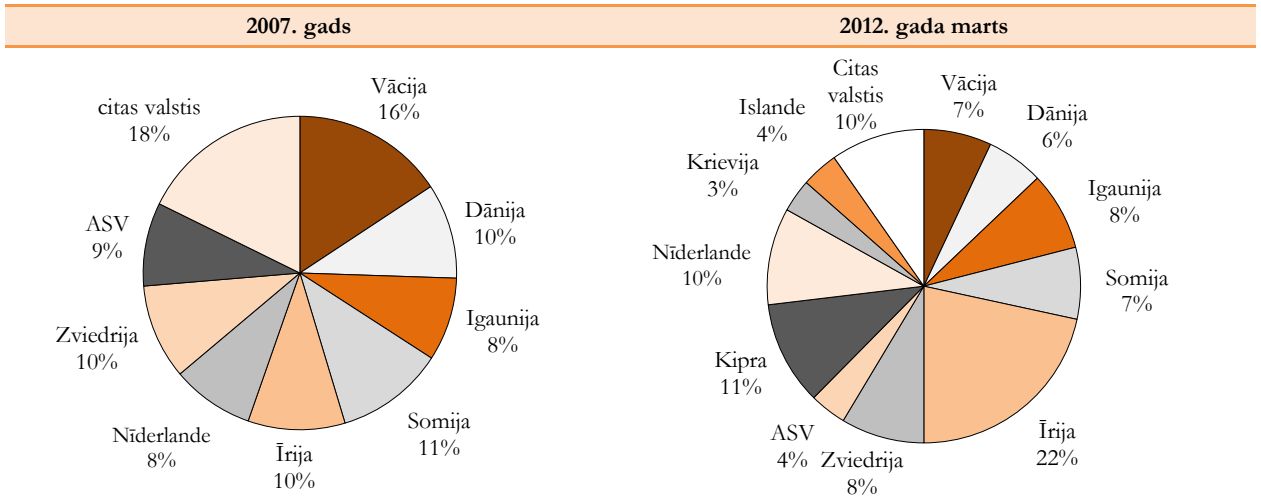

Vērtējot uzkrāto ĀTI apstrādes rūpniecībā struktūras izmaiņas no kvalitatīvā aspekta, ir jāsecina, ka to daļa augsto un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēs 2012. gada marta beigās bija gandrīz 10% (2008. gada beigās – 11,3%).

Lielākus ieguldījumus apstrādes rūpniecībā ir veikuši Dānijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas, Īrijas,

Igaunijas, Nīderlandes un Kipras investori. Minēto valstu investīcijas veidoja 80% no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā. Jāatzīmē, ka līdz 2007. gada beigām apstrādes rūpniecībā uzkrāto ĀTI struktūrā nevienai no valstīm nebija izteiktas līderpozīcijas. Finanšu krīzes ietekmē situācija ir būtiski mainījusies. 2012. gada marta beigās ĀTI struktūrā dominē Īrijas kapitāls, kas veido piekto daļu no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā, ko lielā mērā ietekmēja šīs valsts straujš investīciju pieaugums. Lielus ieguldījumus apstrādes rūpniecībā ir veikuši Kipras un Nīderlandes uzņēmēji. Salīdzinot ar 2008. gada beigām, šo valstu investīcijas apstrādes rūpniecībā palielinājās 3 reizes. Savukārt citu lielāko investorvalstu uzkrāto ĀTI apjoms ir samazinājies, piemēram, Vācijas un Dānijas – attiecīgi par 7,4% un 8,6%, kā arī Somijas – par 21,6%. Tajā pašā laikā Krievijas uzņēmēju uzkrātās investīcijas apstrādes rūpniecībā 2012. marta beigās bija par 17% lielākas nekā 2008. gada beigās un veidoja 3,4% no uzkrātām ĀTI apstrādes rūpniecībā.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir **Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai** (LIAA). LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus.

LIAA turpina attīstīt savu pakalpojumu klāstu un piedāvājumu, pamatojoties uz ĀTI tirgus vajadzībām un nodrošinot saikni starp LIAA un investoriem. Latvija var piedāvāt investoriem izdevīgu ģeogrāfisko atrašanās vietu, dabas resursu priekšrocības, priekšrocības zinātnes jomā, kā arī LIAA profesionāļu palīdzību projektu ieviešanas procesā.

Kopumā jāatzīmē, ka, pasaulei pamazām atgūstoties no globālās ekonomiskās un finanšu krīzes, ir jūtama arī intereses palielināšanās par Latviju kā potenciālo investīciju galamērķi.

2011. gadā ir ļoti veiksmīgi noritējusi ienākošo investīciju projektu apkalpošana – ir apstrādāti 348 investīciju informācijas pieprasījumi, kas par 120% pārsniedz 2010. gadā apkalpoto pieprasījumu apjomu. 2011. gadā strādāts ar 55 potenciālo investīciju projektiem, kā arī tika uzsākta aktīva investoru, kas īsteno savus projektus Latvijā, pēcuzraudzība (27 projekti).

Minēto darbību rezultātā par 17 projektiem ir pieņemts lēmums par to īstenošanu Latvijā (turklāt 2/3 no investīcijām koncentrējas tieši ražošanas sektorā), tai skaitā 10 jauni projekti, piemēram, „Statoil Fuel and Retail" (Norvēģija), SSC; Lielbritānija, datu ievades centrs; „Baltic Crystal" (Krievija), pusvadītāju materiālu ražošana; „SiTDeLa" (Krievija), silīcija atgriezumu pārstrāde elektroniskai rūpniecībai; Nīderlande, kokapstrāde; „Fiber Optical Solution" (Krievija), optisko iekārtu ražošana; „Libra group" (Grieķija/Lielbritānija), enerģija/biogāzes ražošana; Luksemburga/Beļģija, atjaunojamie energoresursi u.c. Savukārt 7 Latvijā jau strādājošos uzņēmumos ir pieņemti lēmumi par paplašināšanos, t.sk., Ferroplan (Somija, konveijeru un noliktavu sistēmas), Bucher Schoerling Baltic (Šveice, ielu tīrāmās mašīnas), Malmar Sheet Metal (Beļģija, metāla detaļas mašīnbūves nozarei), AKG Thermotechnik Lettland (Vācija, radiatoru/dzesētāju ražošana) u.c. Projektiem īstenojoties, investīcijas sagaidāmas vairāk nekā 70 milj. eiro apmērā, radot vairāk nekā 950 darba vietas.

2012. gada sākumā lielāka ārvalstu investoru interese vērojama ražošanas sektorā, t.sk., īpaša interese novērojama metālapstrādes un elektronikas sektorā, kā arī dzīvības zinātnēs un zaļajās tehnoloģijās. Savukārt pakalpojumu sektorā vislielākais pieprasījumu un projektu skaits ir IT, t.sk. biznesa pakalpojumi (BPO/SSC). Savukārt, ja tiek vērtēti tieši investīciju projekti, ar kuriem šobrīd LIAA strādā, tad metālapstrādes un elektronikas sektors vēl aizvien paliek līderis, tāpat IT, t.sk. biznesa pakalpojumi (BPO/SSC), kā arī zaļās tehnoloģijas un loģistikas sektori. Jāatzīmē, ka 2012. gada 1. ceturksnī jau 3 projektos ir pieņemts lēmums par to īstenošanu Latvijā (investori no Vācijas/Itālijas investēs jahtu būvē; investors no Vācijas investēs lieto virsmu ražošanā, kā arī investors no ASV investēs kokrūpniecības sektorā).

LIAA strādā pie jauniem investīciju stimuliem ārvalstu investīciju piesaistei, piemēram, ar 2011. gada 1. janvāri uzņēmējiem ir pieejama uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaide lieliem investīciju projektiem, 2012. gada 13. martā tika apstiprināta grantu programma jaunu darbavietu radīšanai.

Lai uzlabotu Latvijai nozīmīgu investīciju piesaisti, LIAA turpina īstenot investīciju piesaistes metodoloģiju POLARIS process, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu īstenošanā, kā arī iesaistīt šajā procesā privāto sektoru, universitātes un zinātniskās institūcijas.

Balstoties uz LIAA izstrādāto investīciju piesaistes stratēģiju POLARIS process, lai nodrošinātu saskaņotu starpresoru sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai Latvijas valsts interesēs, darbu turpina 2010. gada 10. augustā izveidotā Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome.

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss

Līdzīgi kā lielākās daļas pasaules centrālo banku, arī Latvijas Bankas monetārās politikas galvenais mērķis ir saglabāt cenu stabilitāti valstī. Latvijas Banka ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un to īstenošanā, tā nav pakļauta valdības vai tās institūciju lēmumiem un rīkojumiem. Latvijas Bankas uzraudzību veic Saeima.

Kopš 1994. gada 12. februāra Latvijas Banka, piesaistot lata kursu SDR[1] valūtu grozam (1 SDR = 0,7997 LVL), īsteno fiksētā nacionālās valūtas maiņas kursa politiku. No 2005. gada 1. janvāra ir mainīta lata piesaiste no SDR uz eiro (1 EUR = 0,702804 LVL). Lata piesaistes maiņu noteica Latvijas plāni pievienoties Eiropas valūtas kursa mehānismam II (VKM II) un pēc nepieciešamo kritēriju izpildes iestāties Ekonomikas un monetārajā savienībā (EMS)[2]. Līdz ar iestāšanos EMS, Latvijai būs vienota valūta (eiro) ar citām EMS dalībvalstīm un vienota monetārā politika visā eirozonā, ko īstenos Eiropas centrālā banka kopā ar eirozonas centrālajām bankām, kā arī kopīga ekonomiskās un fiskālās politikas koordinācija starp dalībvalstīm.

Latvija no 2005. gada 2. maija ir pievienojusies VKM II ar jau pastāvošo lata kursu pret eiro. VKM II ietvaros valūtas kursam tiek pieļautas standarta svārstības +/-15% apmērā no centrālā jeb piesaistes kursa. Tomēr Latvija uzņemas vienpusēji nodrošināt valūtas kursa svārstības +/-1% apmērā, saglabājot līdzšinējo, finanšu tirgum ierasto lata svārstību koridora platumu, kāds pastāvējis kopš lata piesaistes SDR 1994. gadā un tika saglabāts, 2005. gada 1. janvārī latu piesaistot eiro. Dalības ilgums VKM II būs atkarīgs no Latvijas spējas sasniegt Māstrihtas kritērijos noteikto tautsaimniecības konverģences līmeni. Latvijas Banka turpinās realizēt līdzšinējo fiksētā valūtas kursa politiku līdz eiro ieviešanai Latvijā.

Saskaņā ar Latvijas Konverģences programmu 2011-2014 Latvijas monetārā un valūtas kursa politika vidējā termiņā lielā mērā ir saistīta ar monetārās integrācijas plāniem – eiro ieviešanu Latvijā. 2010. gada 16. martā Ministru kabinets, akceptējot grozījumus Latvijas Nacionālajā eiro ieviešanas plānā noteica, ka eiro ieviešanas mērķa datums Latvijā ir 2014. gada 1. janvāris. 2012. gada 7. jūnijā Valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināts eiro ieviešanas likumprojekts, kas nosaka eiro valūtas ieviešanas principus. Likumprojekta mērķis ir nodrošināt efektīvu un caurskatāmu eiro ieviešanu Latvijā. Tajā ir noteikts vienlaicīgas apgrozības periods latiem un eiro, periods valūtu nomaiņai bezmaksas, paralēlās cenu atspoguļošanas periods, eiro ieviešanas izmaksas, grāmatvedības uzskaites un kredītu reģistra pielāgošana eiro ieviešanai un citas ar eiro ieviešanu saistītas norises.

Lai efektīvi īstenotu monetāro politiku, Latvijas Banka veic monetārās politikas īstenošanas instrumentu pielāgošanu atbilstoši Eiropas Centrālās Bankas praksei. Latvijas Banka jau šobrīd izmanto tādus pašus netiešos, uz brīvā tirgus principiem balstītos monetārās politikas instrumentus kā Eiropas Centrālās Banka, un nākotnē, pievienojoties Eiropas Monetārajai sistēmai, būs jāpārskata tikai atsevišķo instrumentu nozīmīgums monetārās politikas īstenošanā un procedūru elementi.

Lai noturētu fiksētu valūtas kursu, ir nepieciešams pietiekams ārējo rezervju apjoms. Latvijas Bankas tīrās ārējās rezerves pastāvīgi sedz Latvijas naudas bāzi (skatīt 4.32. attēlu). Naudas bāzes (skaidrā nauda apgrozībā un noguldījumi Latvijas Bankā) segums ar tīriem ārējiem aktīviem 2012. gada 1. ceturkšņa beigās bija 203,1 procents.

4.32. attēls

Latvijas Bankas tīrie ārējie aktīvi un naudas bāze ceturkšņu griezumā

(milj. latu, perioda beigās)

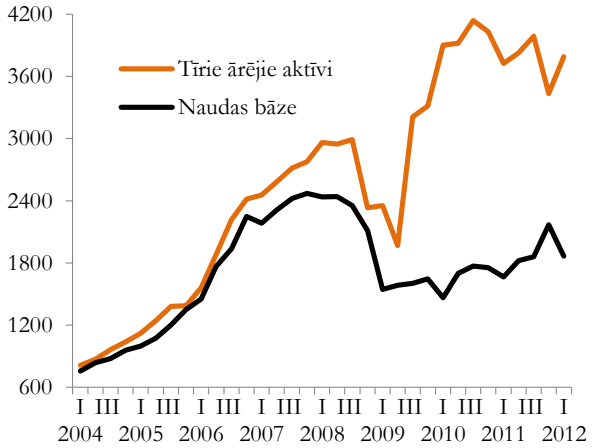

Latvijas Banka ārējās rezerves pārvalda saskaņā ar Latvijas Bankas padomes noteiktajām vadlīnijām, ieguldot tās drošos un likvīdos finanšu instrumentos, galvenokārt ASV, eiro zonas valstu, Lielbritānijas un Japānas valdību, to aģentūru un starptautisko organizāciju emitētajos parāda vērtspapīros. Latvijas Bankas ārējās rezerves (ietverot arī zelta krājumus, ārvalstu konvertējamo valūtu un SDR) 2012. gada maija beigās, salīdzinot ar 2011. gada maija beigām, ir samazinājušās un bija 7525 milj. ASV dolāru (2010. gada maija beigās – 6854,5 milj. ASV dolāru).

[1] Speciālās aizņēmuma tiesības (Special Drawing Rights – SDR; valūtas kods saskaņā ar starptautisko valūtu klasifikatoru ISO 4217 – XDR).

[2] Dalība EMS ir noteikta ES pievienošanās līgumā, bet Latvijai ir iespējas izvēlēties sev piemērotāko laika plānu eiro ieviešanai.

Latvijas Banka aprēķina lata reālo efektīvo kursu[1] pret 13 galveno tirdzniecības partnervalstu valūtām. Tas parāda Latvijas relatīvo eksporta konkurētspēju pasaules tirgos.

Īpaši strauji lata efektīvais kurss pieauga 2008. gada otrajā pusē un 2009. gada sākumā, kas galvenokārt bija saistīts ar Latvijas tirdzniecības partnervalstu nacionālo valūtu devalvāciju. Kopš 2009. gada marta lata reālais efektīvais kurss pakāpeniski samazinājās, kas bija saistīts gan ar cenu līmeņa un darba algu samazināšanos, gan citu ar ražošanu saistīto izmaksu optimizāciju. Tomēr lata reālā efektīvā kursa samazināšanās tendences kopš 2010. gada aprīļa bija mērenas, bet kopš jūnija, atsākoties inflācijai, lata reālais efektīvais kurss jau palielinājās, un šāda tendence turpinājās arī 2011. gadā. 2012. gada sākumā lata reālais efektīvais kurss samazinājās.

4.33. attēls

Lata reālā efektīvā kursa* indekss
(2006. gada decembris = 100)

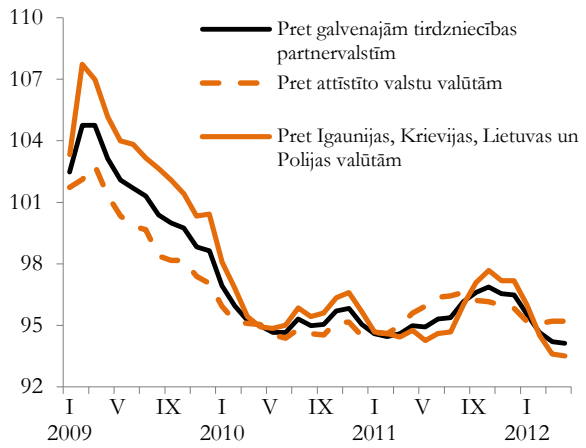

* Aprēķināts, izmantojot patēriņa cenu indeksu.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

2012. gada 1. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 21 **banka** un bija reģistrētas 9 dalībvalstu banku filiāles. Ārvalstīs darbojas 12 Latvijas banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas valstīs reģistrētās kredītiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (FKTK).

2011. gada beigās un 2012. gada sākumā vairākās Latvijas bankās notika strukturālas izmaiņas:

– 2011. gada jūlijā tika uzsākts AS „Citadele banka" akciju pārdošanas process, kas pašlaik ir apturēts līdz brīdim, kad būs uzlabojusies situācija starptautiskajos finanšu tirgos. Līdz akcionāru turpmākajiem lēmumiem AS „Citadele banka" paliks esošo akcionāru īpašumā. Lēmums par pārdošanas atlikšanu neietekmē AS „Citadele banka" darbību, tā turpina realizēt restrukturizācijas plānu. Restrukturizācijas plāns paredz, ka valstij ar laiku ir jāatgriež banka privātajā sektorā, bet tajā nav paredzēta piespiedu pārdošana, jo valstij ir jāatgūst maksimāls apjoms ieguldīto līdzekļu. 2012. gada sākumā AS „Citadele banka" pirms termiņa ir atmaksājusi Latvijas valstij visu tās termiņnoguldījumu – 203,7 milj. eiro. Par šo noguldījumu no 2010. gada augusta līdz 2012. gada februārim procentu maksājumos AS „Citadele banka" valstij samaksājusi 14,7 milj. eiro. Latvijas Banka 2012. gada sākumā iekļāva AS „Citadeles banka" starpbanku procentu likmju indeksu RIGIBID un RIGIBOR aprēķinā;
– 2011. gadā 23. decembrī AS „Latvijas Krājbanka" tika pasludināta par maksātnespējīgu, un 2012. gada 10. maijā tika pieņemts lēmums anulēt AS „Latvijas Krājbanka" izsniegto licenci (atļauju) kredītiestādes darbībai. Lēmums tika pieņemts, ievērojot, ka Rīgas apgabaltiesa 2012. gada 8. maijā nolēma uzsākt bankrota procedūru;
– 2012. gada 15. martā tika pieņemts lēmums anulēt AS „Parex banka" izsniegto licenci kredītiestādes darbībai un atļaut veikt bankas reorganizāciju, pārreģistrējot to par komercsabiedrību, kuras darbība nav saistīta ar kredītiestādes darbību. Šāds lēmums tika pieņemts pēc AS „Parex banka" lūguma anulēt bankai izsniegto licenci kredītiestādes darbībai. 2012. gada 8. maijā pēc statusa un nosaukuma maiņas AS „Parex banka" uzsāk darbu kā profesionāls problemātisko aktīvu pārvaldīšanas uzņēmums – akciju sabiedrība Reverta. Ar aktīvu portfeli gandrīz miljarda eiro apmērā Reverta ir lielākais problemātisko aktīvu pārvaldītājs Baltijas reģionā.

2012. gada 1. ceturksnī visu Latvijas banku darbības rādītāji bija atbilstoši normatīvu prasībām. Banku sektora likviditātes rādītājs bija 63,2% (minimālā normatīvā prasība ir 30%), kas, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, ir nedaudz samazinājies. To lielā mērā ietekmēja AS „Latvijas Krājbanka" darbības apturēšana.

Tāpat kā 2011. gadā arī 2012. gada sākumā ar peļņu darbojās 16 Latvijas bankas un sešas ārvalstu banku filiāles, un kopumā 1. ceturksnī banku sektors darbojās ar 38 milj. latu lielu peļņu.

2012. gada 1. ceturksnī turpināja palielināties banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs, sasniedzot 18,1% (minimālā normatīvā prasība ir 8%). Gan banku sektora aktīvu atdeve (ROA)[2], gan kapitāla

[1] Lata reālais kurss ietver lata nominālā kursa izmaiņas pret Latvijas tirdzniecības partnervalsts valūtu, kā arī patēriņa cenu izmaiņas Latvijā salīdzinājumā ar patēriņa cenu izmaiņām tirdzniecības partnervalstī. Reālo kursu aprēķina, nominālā kursa indeksu dalot ar ārvalstu un iekšzemes cenu indeksu attiecību.

[2] ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

atdeve (ROE)[1] ir pieaugusi un bija attiecīgi 1% un 10,9% (2011. gada 1. ceturksnī ROA – 0,6% un ROE – 7,2%).

2011. gadā Latvijā darbojās 12 **apdrošināšanas sabiedrības**, no kurām 3 veica dzīvības apdrošināšanu un 9 – nedzīvības apdrošināšanu, kā arī 10 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāles.

2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto prēmiju apmērs pieauga par 19,3%, savukārt izmaksāto bruto atlīdzību apmērs pieauga par 12,5%. 2011. gadā dzīvības apdrošināšanas sabiedrības strādāja ar 2,6 milj. latu zaudējumiem, savukārt nedzīvības apdrošināšanas sabiedrības strādāja ar 741 tūkst. latu peļņu.

Kopš 2010. gada situācija **Latvijas vērtspapīru tirgū** ir ievērojami uzlabojusies, tomēr 2012. gada 1. ceturkšņa beigās bija vērojama situācijas pasliktināšanās, un OMX Baltic Benchmark indeksa vērtība bija 470,5 punkti, kas, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, ir par 12,6% zemāka. Baltijas akciju tirgus lejupslīde lielā mērā ir skaidrojama nevis ar uzņēmumu rezultātiem, bet gan nestabilitāti eirozonā un pasaules akciju tirgu negatīvo ietekmi. Arī NASDAQ OMX Riga indeksa vērtība kritās un bija 391,4 punkti, kas ir par 4,5% zemāka nekā 2011. gada attiecīgajā periodā. Dažās nozarēs tas skaidrojams ar ražošanas izmaksu pieaugumu. NASDAQ OMX Riga gada laikā bija vismazākais kritums salīdzinājumā ar citām Baltijas valstu biržām.

2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, par 4,5% pieaudzis centrālo valdību parāda vērtspapīru apjoms banku aktīvos, ko galvenokārt noteica ārvalstu centrālo valdību vērtspapīru apjoms pieaugums par 26,8%, savukārt Latvijas centrālās valdības vērtspapīru apjoms samazinājās par 15,7%. No pārējiem vērstpapīriem visstraujākais gada pieaugums (par 105,9%) vērojams akcijām un citiem vērtspapīriem ar nefiksētu ienākumu.

Pozitīvi vērtējams fakts, ka 2012. gada 14. februārī Latvija sekmīgi emitēja piecu gadu obligācijas viena miljarda ASV dolāru apmērā ar fiksēto procentu (kupona) likmi 5,25% gadā (ienesīgums 5,37%). Emisija īstenota saskaņā ar valsts aizņemšanās stratēģiju, tādējādi pilnībā piesaistot šajā gadā plānotās emisijas ārējos finanšu tirgos, lai refinansētu starptautisko aizņēmuma programmu. Darījumā gūta plaša investoru līdzdalība no ASV, Eiropas, tai skaitā Londonas, un Āzijas, līdz ar to panākta investoru diversifikācija ārējos tirgos. Tas liecina par ārvalstu investoru uzticību ārējos tirgos.

4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti

Latvijas **banku aktīvi** 2012. gada 1. ceturkšņa beigās bija 20,2 miljardi latu, kas bija par 4,9% mazāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Lielāko banku aktīvu daļu veidoja banku kredīti (60,9%).

Skaidrā nauda apgrozībā ir ievērojami pieaugusi, un 2012. gada 1. ceturkšņa beigās apgrozībā bija 1021,2 milj. latu skaidras naudas, kas ir par 28,4% vairāk nekā 2011. gada attiecīgajā periodā.

2012. gada 1. ceturkšņa beigās banku piesaistīto privātpersonu un uzņēmumu **noguldījumu** atlikumi, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, samazinājās par 2,5 procentiem.

2012. gada sākumā turpinājās noguldījumu valūtu struktūras izmaiņas. 2012. gada 1. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar 2011. gada attiecīgo periodu rezidentu noguldījumu apjomi latos samazinājās par 2,7%. Šajā periodā par 15% pieauga rezidentu noguldījumu apjomi ASV dolāros. Atšķirībā no 2011. gada 1. ceturkšņa beigām, kad lielākā daļa noguldījumu bija eiro, 2012. gada 1. ceturksnī lielākā daļa rezidentu noguldījumu bija latos (48,2%). Rezidentu noguldījumi eiro samazinājās no 49,3% 2011. gada 1. ceturkšņa beigās līdz 43,4% 2012. gada 1. ceturkšņa beigās.

Ņemot vērā, ka kredītu atmaksa ir straujāka, **kredītu** atlikumi joprojām turpina samazināties. Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu atlikumi 2012. gada 1. ceturkšņa beigās samazinājās par 11% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

2012. gada 1. ceturksnī banku sektorā rezidentiem kopumā no jauna izsniegti 20,5 tūkst. kredītu 217,7 milj. latu apmērā, kas apjoma ziņā ir par 88,7% mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Kopumā 2011. gadā rezidentiem no jauna izsniegti gandrīz 139,8 tūkst. kredītu par kopējo summu gandrīz 1,1 miljarda latu apmērā.

2012. gada 1. ceturksnī tautsaimniecībā puse no jauna izsniegtajiem kredītiem ir izsniegti transporta un uzglabāšanas nozarē un 15,1% – lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarē, savukārt apjoma ziņā 1/3 no visiem tautsaimniecībā no jauna izsniegtajiem kredītiem (49,5 milj.) ir izsniegti transporta un uzglabāšanas nozarē un 21% – finanšu un apdrošināšanas darbībās.

Tāpat kā iepriekš 2012. gada 1. ceturksnī iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegto kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir 56%. Komerckredītu un industriālo kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir pieaudzis līdz 32,9%, kas ir augstākais rādītājs kopš 2006. gada, kad komerckredītu un industriālo kredītu īpatsvars bija 33,2 procenti.

Hipotekāro kredītu atlikumi joprojām turpināja samazināties, un 2012. gada 1. ceturksnī tie saruka par 13,9% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu.

Patēriņa preču iegādes kreditēšanā ir vērojamas pozitīvas tendences – 2012. gada 1. ceturkšņa beigās salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu kredītu atlikumi patēriņa preču iegādei samazinājās tikai par 4,8%, kas ir daudz mērenāk nekā iepriekš.

[1] ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezervēm.

4.8. tabula

Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji

	2007	2008	2009	2010	2011	2012 I
perioda beigās, milj. latu						
Tīrie ārējie aktīvi	-4482,8	-5914,6	-3022,0	-1219,8	-224,8	-131,4
Tīrie iekšējie aktīvi	10654,0	11846,1	8842,3	7609,8	6710,9	6554,7
Iekšzemes kredīti	13018,2	14279,7	12204,3	11215,1	11045,4	10072,1
valdībai (neto)	-87,4	-370,0	-1474,6	-1430,8	-663,8	-1021,8
uzņēmumiem un privātpersonām	13105,6	14649,7	13678,9	12645,9	11709,2	11093,9
Pārējie aktīvi (neto)	-2364,2	-2433,6	-3362,0	-3605,3	-4334,5	-3517,4
Plašā nauda M2X	6171,3	5931,4	5820,3	6390,0	6486,1	6423,4
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	900,0	866,1	667,3	807,4	1040	1021,2
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	5271,3	5065,3	5153,0	5582,7	5446,1	5402,2
tai skaitā:						
noguldījumi uz nakti (rezidentu)	2864,9	2308,0	2206,2	2782,1	3109,2	3058,9
termiņnoguldījumi	2406,4	2757,3	2946,8	2800,6	2336,9	2343,3
izmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, procentos						
Iekšzemes kredīti	31,8	9,7	-14,5	-8,1	-1,5	-9,0
tai skaitā:						
uzņēmumiem un privātpersonām	34,0	11,8	-6,6	-7,6	-7,4	-10,0
Plašā nauda M2X	12,6	-3,9	-1,9	9,8	1,5	1,3
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	-7,1	-3,8	-23,0	21,0	28,8	28,4
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	16,9	-3,9	1,7	1,1	-2,5	-2,5
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	**32,3**	**9,3**	**-18,7**	**-2,5**	**11,2**	**11,1**

Pēc vairāku gadu lejupslīdes 2012. gada sākumā industriālo un komerckredītu atlikumi uzrādīja pozitīvu pieaugumu (par 0,9%), salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

4.34. attēls

Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegto kredītu apjoms un struktūra
(perioda beigās, milj. latu)

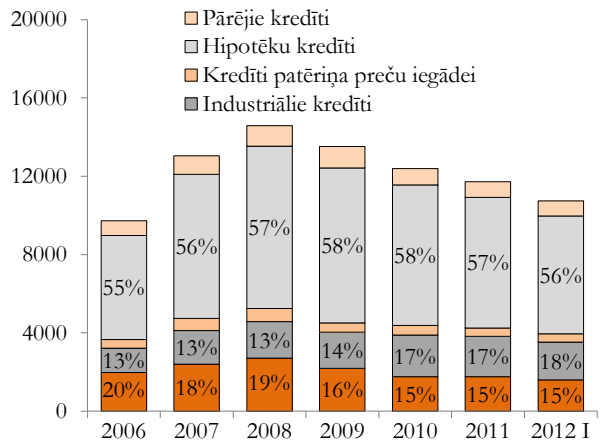

Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegtie kredīti
(pieaugums pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni, %)

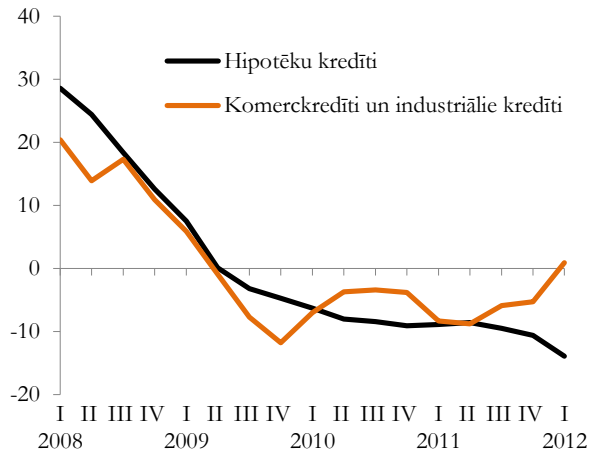

2012. gadā **tautsaimniecībā** (finanšu iestādēm un privātajām un valsts nefinanšu sabiedrībām) kopumā rezidentiem izsniegto kredītu apmērs bija 5734,5 milj. latu, kas ir par 11,2% mazāk nekā 2011. gada attiecīgajā periodā. Visstraujāk izsniegto kredītu atlikumi samazinājās sabiedriskajos pakalpojumos (par 64,4%), ko noteica kredītu atlikumu samazinājums valsts pārvaldē un aizsardzībā (par 98,6%). Gandrīz par

trešdaļu izsniegto kredītu atlikumi samazinājās arī būvniecībā un citos komercpakalpojumos. Izsniegto kredītu atlikumu pieaugums bija lauksaimniecībā un pārējā rūpniecībā (galvenokārt ūdens apgādes un atkritumu apsaimniekošanā).

Vislielākais kredītu atlikumu īpatsvars joprojām ir operācijām ar nekustamo īpašumu (33% no kopējiem izsniegtajiem kredītiem). Relatīvi liels izsniegto kredītu īpatsvars ir arī apstrādes rūpniecības (14%), tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu (14%) un būvniecības nozarēs (8%).

No visiem rezidentiem izsniegtajiem kredītiem 9,6% ir kredīti latos. Lielākā daļa kredītu (84,7%) ir izsniegti eiro. Šo kredītu apmērs 2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, samazinājās par 15,3%, savukārt latos izsniegto kredītu apmērs pieauga par 22,4%, kas skaidrojams ar lata procentu likmju pietuvināšanos eiro likmēm.

4.35. attēls

Kredīti rezidentiem sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm

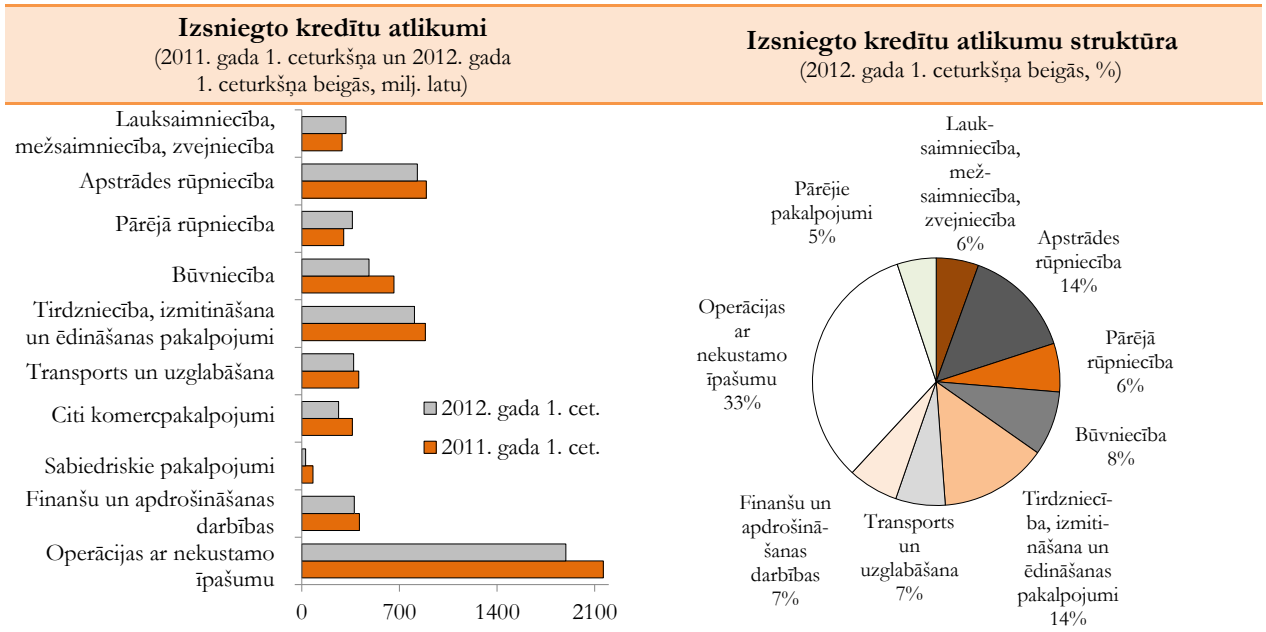

2012. gada 1. ceturksnī **kredītu ar maksājumu kavējumiem apmērs,** salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, saruka par 26,5%. To galvenokārt noteica kredītu ar maksājumu kavējumu virs 180 dienām sarukums par 39,1%, kas ir vērtējams pozitīvi, ņemot vērā, ka šie kredīti veido lielāko (11,9%) īpatsvaru no visiem kredītiem ar maksājumu kavējumu. Savukārt kredīti ar maksājumu kavējumu no 91 līdz 180 dienām pieauga par 13,4%. 2012. gada 1. ceturksnī kredītu ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā kredītportfelī bija 22,2%, kas ir zemākais rādītājs kopš 2009. gada sākuma.

4.36. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes izsniegtajiem kredītiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā
(procentos)

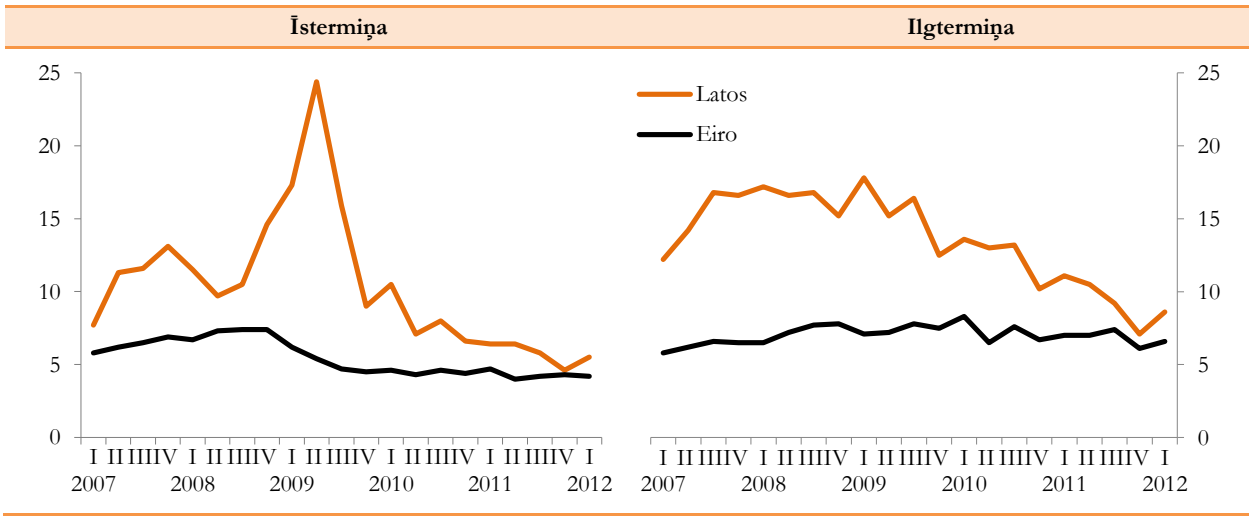

No mājsaimniecībām izsniegtajiem kredītiem 27,9% kredītu ir ar maksājumu kavējumu, kas norāda, ka privātpersonu kredītu kvalitāte lēnām uzlabojas, tomēr kredītu ar maksājumu kavējumiem skaits joprojām ir augsts. Līdz ar tautsaimniecības izaugsmes atjaunošanos uzņēmumu kredītu kvalitāte ir ievērojami uzlabojusies. 2012. gada marta beigās no izsniegtajiem kredītiem tautsaimniecības nozarēm 19,5% bija kredīti ar maksājumu kavējumu (2011. gada 1. ceturkšņa beigās – 25%). Visvairāk kredītu ar maksājumu kavējumu ir tādās nozarēs kā izmitināšana un ēdināšanas pakalpojumi (31,6%) un administratīvo un apkalpojošo dienestu darbība (35,4%), savukārt vismazāk – valsts pārvaldē un aizsardzībā (2%) un elektroenerģijas, gāzes un siltumapgādes nozarē (2,8%).

2012. gada sākumā turpinājās banku darbs ar kredītu atmaksas grūtībās nonākušajiem klientiem. 2012. gada 1. ceturkšņa beigās 28,6% no kopējā kredītportfeļa bija pārstrukturētie kredīti un atgūšanas procesā esošie kredīti, un šo kredītu apmērs samazinās. Pārstrukturēto kredītu īpatsvars kopējā banku kredītportfelī samazinājās līdz 16,2%, savukārt atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars 2012. gada 1. ceturksnī bija 12,5% no kopējā banku kredītportfeļa.

4.37. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes piesaistītajiem noguldījumiem kredītiestādēs ceturkšņu griezumā
(procentos)

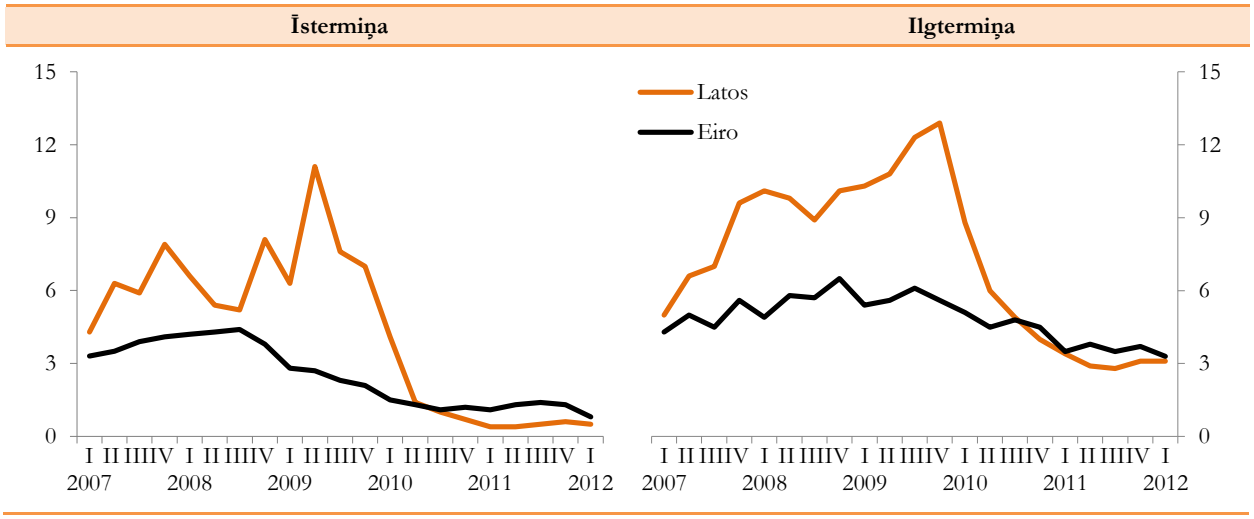

2012. gada 1. ceturksnī uzņēmumiem un privātpersonām latos izsniegto īstermiņa un ilgtermiņa kredītu vidējās svērtās **procentu likmes** bija attiecīgi 5,5% un 8,6%, kas ir pietuvojušās eiro procentu likmēm, tomēr, salīdzinot ar iepriekšējo ceturksni, ir vērojams latos izsniegto īstermiņa un ilgtermiņa kredītu vidējo procentu likmju pieaugums.

Eiro izsniegtajiem kredītiem procentu likmju svārstības bija mazāk izteiktas. 2012. gada 1. ceturkšņa beigās eiro izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 4,2% un ilgtermiņa – 6,6 procenti.

Procentu likmes latos piesaistītajiem īstermiņa un ilgtermiņa noguldījumiem kredītiestādēs 2011. gadā un 2012. gada 1. ceturksnī sasniedza zemākos rādītājus pēdējo gadu laikā un bija zemākas pat par eiro procentu likmēm, attiecīgi 0,5% un 3,1%. Procentu likmes eiro piesaistītajiem īstermiņa un ilgtermiņa noguldījumiem kredītiestādēs sasniedza zemāko rādītāju pēdējo desmit gadu laikā, attiecīgi 0,8% un 3,3 procenti.

5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Pakāpeniska ekonomisko aktivitāšu palielināšanās pozitīvi ietekmē situāciju darba tirgū – pieaug nodarbinātība un mazinās krīzes izraisītais augstais bezdarbs. Tajā pašā laikā atsevišķas iedzīvotāju grupas, īpaši personas ar zemu izglītības līmeni un kvalifikāciju, gados vecāki cilvēki, kā arī jaunieši, situācijas uzlabošanos izjūt vājāk.

Kopumā 2011. gadā nodarbināto skaits ir pieaudzis par 2,5%, salīdzinot ar 2010. gadu. Gada laikā būtiski samazinājies bezdarba līmenis – vidēji 2011. gadā tas bija 16,2%, kas ir par 3 procentpunktiem mazāk kā 2010. gadā. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits 2011. gadā palielinājās par 0,6%. Straujāku pieaugumu ierobežoja negatīvās demogrāfijas tendences – iedzīvotāju skaita samazināšanās darbaspējas vecumā.

Lai gan sezonālo faktoru ietekmē darba tirgus rādītāji 2012. gada sākumā nedaudz pasliktinājās, tomēr pozitīvās tendences ir saglabājušās. 2012. gada 1. ceturksnī nodarbināto iedzīvotāju skaits vecuma grupā no 15-74 gadiem, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, palielinājies par 2,6% jeb 21,7 tūkst. un sasniedza 857,6 tūkst. Nodarbinātības līmenis 2012. gada 1. ceturksnī pieauga līdz 54,5% (2011. gada 1. ceturksnī tas bija 52,4%). Bezdarba līmenis 2012. gada 1. ceturksnī bija samazinājies līdz 16,3%, kas ir par 1,3 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada. Tas bija viens no lielākajiem bezdarba samazinājumiem starp ES dalībvalstīm. Tomēr, neskatoties uz šo salīdzinoši straujo bezdarba kritumu, 2012. gada maijā Latvijā vēl saglabājās trešais augstākais bezdarba līmenis ES.

5.1. attēls

Nodarbināto un bezdarbnieku skaita izmaiņas

2006. gads = 100

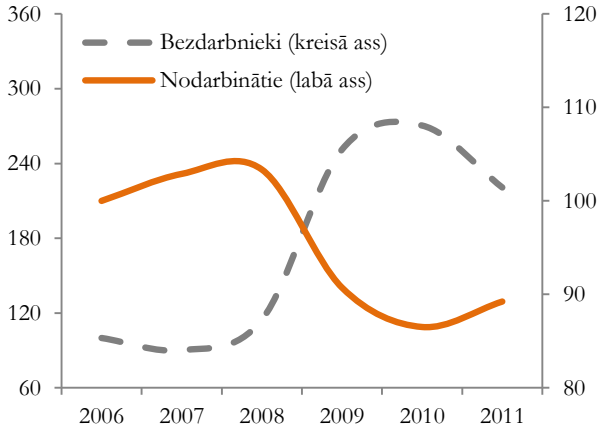

Avots: CSP, EM novērtējums

Reģistrētā bezdarba līmenis 2012. gada jūnija beigās bija 11,9% jeb 117,6 tūkst. bezdarbnieku, kas ir par aptuveni 25 tūkst. mazāk nekā 2011. gada jūnijā. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis saglabājas Latgales reģionā (22,9%), bet zemākais – Rīgā (8,1%).

5.2. attēls

Nodarbinātība un bezdarbs Latvijā

(tūkstošos)

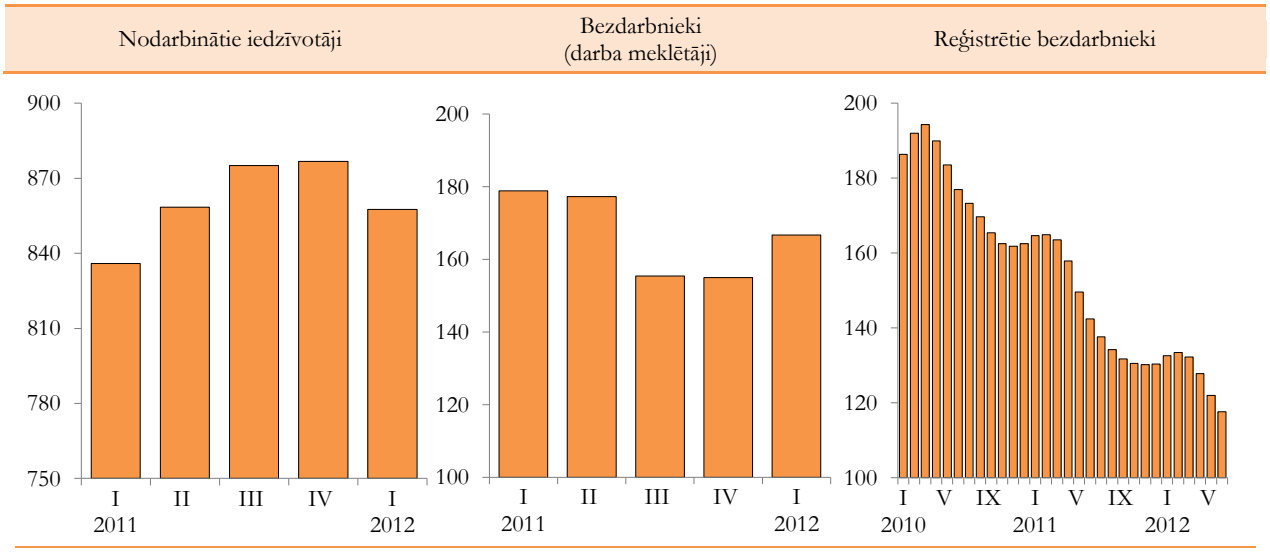

Pašreizējais bezdarba līmenis, kas par aptuveni 10 procentpunktiem pārsniedz pirmskrīzes līmeni, galvenokārt saistīts ar ciklisko bezdarbu, t.i., ar būtisko ražošanas apjomu un sniegto pakalpojumu samazinājumu krīzes laikā. Tāpēc visi tie pasākumi, kas saistīti ar ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības veicināšanu, stimulē pieprasījuma pieaugumu pēc darbaspēka un palielina nodarbinātību. Tajā pašā laikā pastāv risks, ka daļa no esošiem bezdarbniekiem ilgstoši nevarēs atrast darbu un bezdarbs var kļūt par izteikti strukturālu parādību, jo nozares, kas ātrāk atgūstas no krīzes nav tās pašas, kurās bija vakances pirms krīzes un kurās cilvēki zaudēja darbu krīzes laikā. Tautsaimniecībā notiek struktūras izmaiņas, un var veidoties neatbilstība starp darbaspēka piedāvājumu un pieprasījumu – darba meklētāju prasmes neatbilst tam, ko pieprasa uzņēmēji.

Krīzes laikā līdz ar kopējā bezdarba līmeņa pieaugumu palielinājās arī ilgstošo bezdarbnieku jeb bezdarbnieku, kas bez darba ir ilgāk par gadu, skaits. Šobrīd vērojama tendence samazināties ilgstošo bezdarbnieku skaitam. Tomēr, pēc CSP datiem, 2012. gada 1. ceturksnī joprojām vairāk nekā puse (54,1%) no kopējā bezdarbnieku (darba meklētāju) skaita jeb 90,2 tūkst. iedzīvotāju meklēja darbu 1 un vairāk gadus. 2011. gada 1. ceturksnī tie bija 58,3% no kopējā bezdarbnieku (darba meklētāju) skaita jeb 104,4 tūkst. personu.

Liels ilgstošais bezdarbs var radīt strukturālā bezdarba pieaugumu, proti, jo ilgāk šie cilvēki ir bez darba, jo lielāks risks zaudēt darba iemaņas un prasmes.

Brīvo un aizņemto darbvietu skaits ir starp galvenajiem rādītājiem, kas liecina par darbaspēka pieprasījuma izmaiņām. Pakāpeniski uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2010. gada 2. ceturkšņa darbvietu skaits pieaug. Saskaņā ar CSP datiem, kopējais darbvietu skaits 2012. gada 1. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar 2011. gada atbilstošo periodu, ir palielinājies par 31,7 tūkst. jeb 4%. Vairums no tām ir aizpildītas un brīvo darbvietu skaits attiecīgajā laika posmā palielinājies vien par 0,4 tūkst. Jāņem vērā, ka darbaspēka pieprasījuma un piedāvājuma atbilstību ietekmē ne tikai darbaspēka izglītība un prasmes, bet arī atalgojums, tādēļ saglabājas brīvas darbvietas pat pie augsta bezdarba līmeņa.

5.3. attēls

Aizņemtās un brīvās darbvietas
(perioda beigās, tūkstošos)

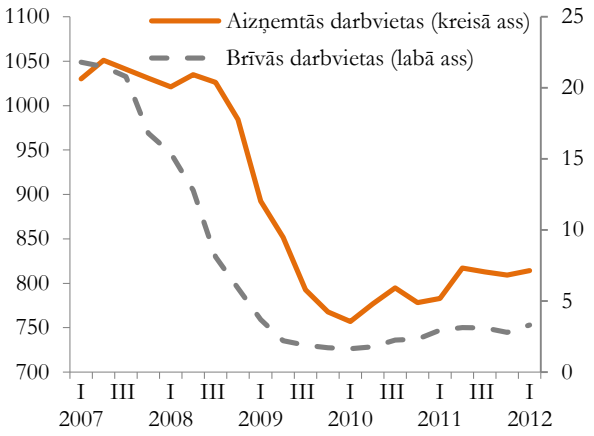

2011. gadā aizņemto darbvietu skaits pieaudzis visās nozarēs, tomēr tas joprojām atpaliek no pirmskrīzes līmeņa. Visaugstākais aizņemto darbvietu skaita pieaugums 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, bija būvniecībā (par gandrīz 11%), lauksaimniecībā (par 8,5%) un apstrādes rūpniecībā (par 7,1%), savukārt vismazākais pieaugums – sabiedrisko pakalpojumu nozarē (par 0,4%) un tirdzniecībā (par gandrīz 2%).

5.1. tabula

Aizņemtās darbavietas pa darbības veidiem vidēji gadā

	Skaits (tūkstoši)			Izmaiņas (%)	
	2009	2010	2011	2011/2008	2011/2010
Kopā	**826,1**	**776,7**	**805,5**	**-20,8**	**3,7**
tai skaitā:					
Lauksaimniecība	17,9	17,5	19,0	-8,7	8,5
Apstrādes rūpniecība	104,1	101,8	109,1	-21,5	7,1
Pārējā rūpniecība	23,7	22,4	22,9	-14,0	2,3
Būvniecība	54,6	46,0	50,9	-43,0	10,7
Tirdzniecība, izmitināšana	173,3	159,7	162,8	-26,6	1,9
Transports un uzglabāšana	67,6	66,8	68,8	-11,6	3,1
Citi komercpakalpojumi	162,8	148,4	157,0	-20,0	5,8
Sabiedriskie pakalpojumi	222,1	214,2	215,0	-12,3	0,4

2011. gadā no maija līdz jūnijam norisinājās tautas skaitīšana. Atbilstoši tautas skaitīšanas rezultātu provizoriskajiem datiem ir veikts datu pārrēķins par 2011. gadu (skatīt 5.2. tabulu). Pēc tautas skaitīšanas datiem 2011. gadā visvairāk nodarbināto bija sabiedrisko pakalpojumu nozarē – gandrīz ¼ daļa no visiem nodarbinātajiem, tirdzniecībā un komercpakalpojumos katrā gandrīz 20% un apstrādes rūpniecībā – 13% no visiem nodarbinātajiem.

5.2. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji

Rādītāji	2011 (bez korekcijas)	2011* (pārrēķins pēc 2011.g. tautas skaitīšanas rezultātiem)
Iedzīvotāju skaits, tūkst.	2229,6	2074,6
Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	1147,0	1028,2
Nodarbināto skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	970,5	861,6
Nodarbinātības līmenis (15-74 gadu vecuma grupā, %)	55,3	53,4
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (15-74 gadu vecuma grupā, %)	65,4	63,7
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā 15-74 gadu vecumā, %)	15,4	16,2
Bezdarbnieku (darba meklētāju) skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	176,4	166,6

* No 2011. gada dati pēc tautas skaitīšanas datiem. Iepriekšējie gadi nav pārrēķināti un nav salīdzināmi.

5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Ekonomikas lejupslīdes laikā notika būtiskas korekcijas darba tirgū, kā rezultātā samazinājās ne tikai nodarbināto skaits, bet arī strādājošo darba samaksa. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2010. gada beigām ir atsācies darba samaksas pieaugums, kamēr bezdarba līmenis saglabājās samērā augstā līmenī.

2010. gadā strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa bija 445 lati, t.i. par 3,5% zemākā līmenī nekā 2009. gadā un par 7,3% mazāka nekā 2008. gadā. Vērtējot darba samaksas dinamiku krīzes laikā, jāatzīmē, ka, ņemot vērā ekonomiskās lejupslīdes dziļumu, algas korekcija bija salīdzinoši mērena un darba tirgus līdzsvarošanās pārsvarā ir notikusi uz strādājošo skaita samazinājuma rēķina.

5.4. attēls

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa
(latos)

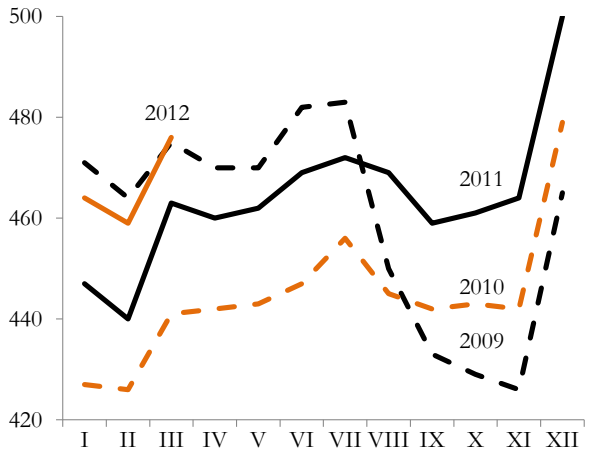

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa 2011. gadā bija 464 lati, t.i. par 4,4% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni un bija par 3,2% zemākā līmenī nekā 2008. gadā. Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos turpina pieaug arī algas. 2012. gadā 1. ceturksnī strādājošo vidējā bruto darba samaksa jau bija par 3% augstākā līmenī nekā pirms krīzes.

Jāatzīmē, ka sabiedriskajā sektorā strādājošo darba samaksas korekcija krīzes laikā bija daudz lielāka, nekā privātajā sektorā, ko noteica nepieciešamība ierobežot valsts budžeta tēriņus. Tāpēc 2011. gadā mēneša vidējā bruto darba samaksa sabiedriskajā sektorā bija gandrīz par 13,1% zemākā līmenī nekā 2008. gadā. Savukārt privātajā sektorā strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa 2011. gadā jau par 2,2% pārsniedza 2008. gada līmeni.

2011. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, gan sabiedriskajā, gan privātajā sektorā strādājošo darba samaksa pieauga praktiski vienmērīgi, attiecīgi par 4,7% un 4,6%. Iepriekšējos divos gados nevienmērīgas korekcijas rezultātā sabiedriskajā un privātajā sektorā strādājošo mēneša vidējā darba samaksa izlīdzinās.

Darba samaksas pieaugums ir vērojams gandrīz visās nozarēs. Apstrādes rūpniecībā 2011. gadā strādājošo vidējā bruto darba samaksa, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieauga par 5% un bija par 3,1% lielāka nekā 2008. gadā.

5.5. attēls

Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa sabiedriskajā un privātajā sektorā

(2005. g.=100)

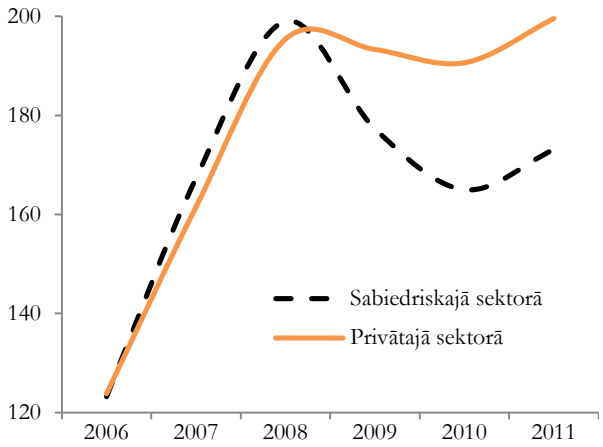

Krīzes radītās korekcijas preču un darba tirgos mazināja plaisu starp produktivitāti un darbaspēka izmaksām, kā rezultātā Latvijas konkurētspēja ārējos tirgos pakāpeniski uzlabojās. Par to liecina produkcijas vienības darbaspēka izmaksu (ULC)[1] dinamika.

5.6. attēls

Reālā ULC izmaiņas ES un Baltijas valstīs

(2004. gads =100)

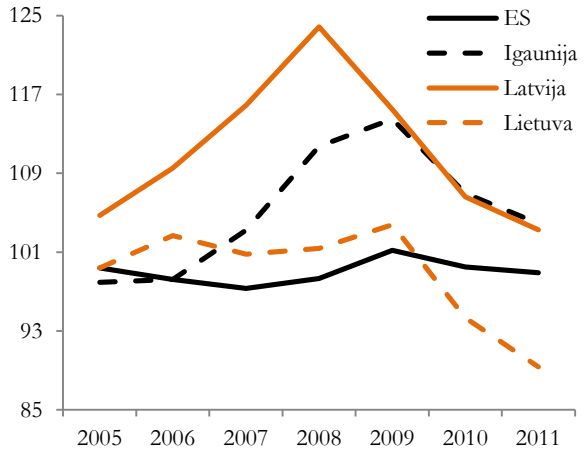

Atšķirībā no straujās izaugsmes gadiem, kad ULC izmaiņas (pieaugumu) galvenokārt noteica strukturālie faktori, ULC dinamika kopš 2008. gada lielā mērā ir saistīta ar cikliskā rakstura faktoriem jeb krīzes sekām.

Nozīmīgās korekcijas darba tirgū 2009. gadā ietekmēja gan produktivitātes, gan arī darbaspēka izmaksu dinamiku. Salīdzinot ar 2008. gadu, produktivitāte samazinājās par 5,3%, jo IKP samazinājās straujāk nekā nodarbināto skaits. Savukārt darbaspēka izmaksas 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, samazinājās par 12,7%, jo nodarbināto skaita samazinājums bija straujāks nekā algu fonda samazinājums. Rezultātā reālais ULC samazinājās par 6,2 procentiem.

5.7. attēls

Darbaspēka izmaksu izmaiņas Latvijā

(2004. gads =100)

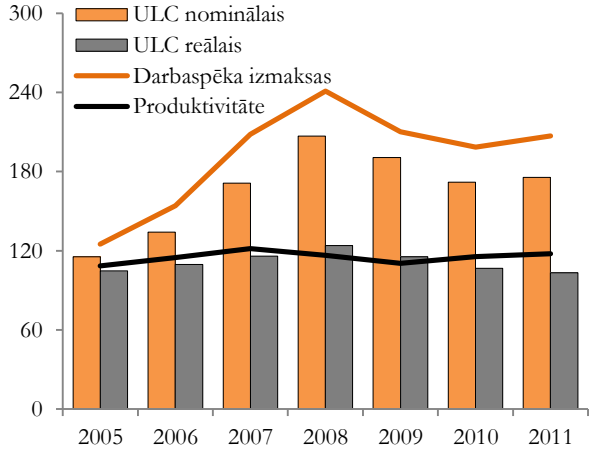

ULC dinamiku 2010. gadā galvenokārt noteica darba samaksas un nodarbināto skaita relatīvās izmaiņas. Liels bezdarba līmenis un budžeta konsolidācijas pasākumi joprojām radīja spiedienu uz darba samaksu. Tomēr, ņemot vērā Latvijas zemo konkurenci kopējā ES darba tirgū, izmaiņas jau bija visai mērenas. Tāpēc darbaspēka vienības izmaksu samazinājumu, kā arī produktivitātes pieaugumu lielā mērā noteica nodarbināto skaita izmaiņas. Reālais ULC 2010. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bija par 7,7% mazāks.

2011. gadā, atjaunojoties ekonomiskai izaugsmei, darbaspēka tirgū bija vērojams kā nodarbināto skaita, tā arī algu fonda pieaugums. Algu fondam pieaugot straujāk nekā nodarbināto skaitam, darbaspēka izmaksas pieauga par 4,2%. Savukārt produktivitāte 2011. gadā pieauga par 2%, t.i., lēnāk nekā darbaspēka izmaksas. Tomēr tā kā reālā darba samaksa pieauga lēnāk nekā produktivitāte, reālais ULC 2011. gadā samazinājās par 3,1%, liecinot par to, ka darbaspēka izmaksu pieaugumam nebija negatīvās ietekmes uz Latvijas konkurētspēju. Arī 2012. gada 1. ceturksnī produktivitāte pieauga straujāk nekā reālā darba samaksa, un reālais ULC, salīdzinot ar 2011. gada 1.ceturksni, samazinājās par 5,3 procentiem.

Vienlaikus jāatzīmē, ka darbaspēka vienības izmaksu un produktivitātes dinamika pēdējos divos gados rāda, ka, pieaugot ekonomiskām aktivitātēm, darbaspēka izmaksas turpinās pieaugt. Tādēļ, lai turpmāk nodrošinātu konkurētspēju, izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

[1] ULC ir attiecība starp darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts izmaksu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

5.3. Darba tirgus prognozes

Darba tirgus prognozes līdz 2016. gadam izstrādātas atbilstoši tautsaimniecības attīstības scenārijiem (skatīt 3.3. nodaļu). Prognozes sagatavotas, ņemot vērā 2011. gada tautas skaitīšanas rezultātus.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm 2012. gadā situācija darba tirgū turpinās uzlaboties. Salīdzinot ar 2011. gadu, iedzīvotāji situācijas uzlabošanos izjutīs vairāk gan atalgojuma, gan darba iespēju izteiksmē. Vienlaikus nodarbinātības un bezdarba rādītājos pozitīvās tendences varētu arī nebūt tik izteiktas.

Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm nodarbināto skaits 2012. gadā palielināsies par aptuveni 13 tūkst. jeb 1,5%, salīdzinot ar 2011. gadu. Savukārt nodarbinātības līmenis attiecīgi pieaugs par 1,6 procentpunktiem līdz 55,6%. Kopumā 2012. gadā nodarbināto skaits palielināsies līdz 875 tūkst.

Paredzams, ka 2012. gadā darba meklētāju skaits samazināsies par aptuveni 16% (27 tūkst.) līdz 140 tūkst., un bezdarba līmenis vidēji gadā būs 13,8 procenti.

Pozitīvas tendences darba tirgū saglabāsies arī nākamajos gados. Vidējā termiņā nodarbinātība turpinās pieaugt, vienlaikus nodarbinātības pieaugums visdrīzāk būs lēnāks nekā izaugsme, jo izlaide vairāk balstīsies uz produktivitātes kāpumu.

Sagaidāms, ka līdz 2016. gadam nodarbināto skaits palielināsies vidēji par 1% gadā. 2016. gadā nodarbināto iedzīvotāju skaits varētu sasniegt 907 tūkst., un to īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā (vecuma grupā 15-74) tuvosies 61 procentam.

Turpinās samazināties arī bezdarbs, tomēr līdz 2014. gadam bezdarbs saglabāsies salīdzinoši augstā līmenī – virs 10%. Situācija varētu jūtami mainīties 2014.-2015. gadā – bezdarba līmenis tuvosies 8% robežai, un izteiktāka kļūs darbaspēka nepietiekamības problēma. Kopumā 2016. gadā bezdarba līmenis varētu samazināties līdz 7,5 procentiem.

5.8. attēls

Vidēja termiņa darba tirgus prognozes*

Nodarbināto iedzīvotāju skaita un bezdarba prognozes*
(vecuma grupā 15-74 gadi)

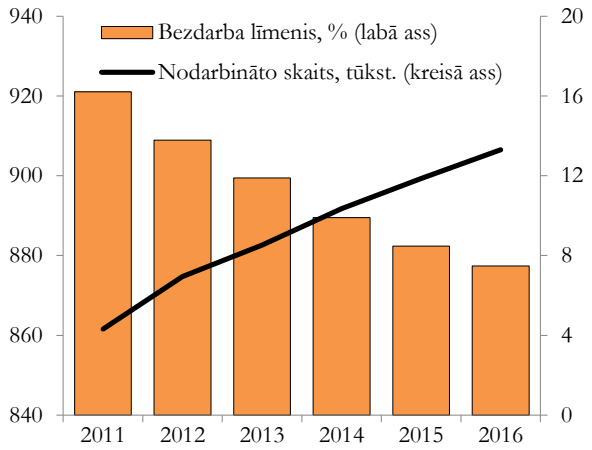

Nodarbināto iedzīvotāju skaita izmaiņas 2016. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu pa nozarēm
(procentos)

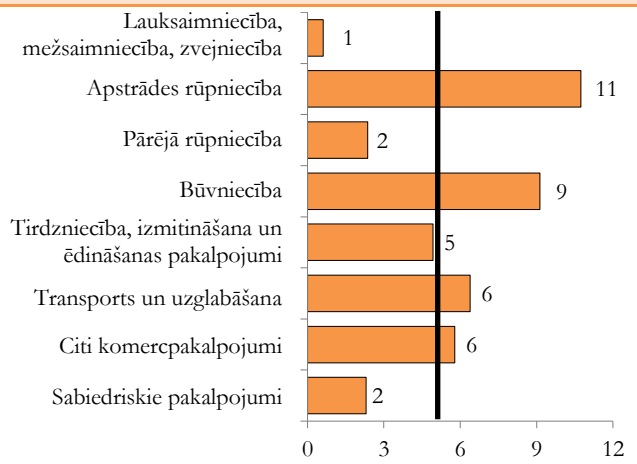

* 2011. gadā atspoguļoti faktiskie dati (CSP Darbaspēka apsekojuma pārrēķins saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas rezultātiem.

2012. gadā vairumā tautsaimniecības nozaru būs vērojama spēcīga izaugsme, kas kopumā atspoguļosies arī nodarbinātības pieaugumā. Vienlaikus lielākajai daļai nozaru nodarbinātības pieaugums būs lēnāks nekā izaugsme, ko galvenokārt noteiks straujāks produktivitātes pieaugums. Īpaši tas attiecināms uz tirgojamajām nozarēm, kas darbojas atvērtos preču un pakalpojumu tirgos, kur izšķiroša nozīme būs konkurētspējas uzturēšanai.

Straujākais nodarbināto skaita pieaugums 2012. gadā sagaidāms apstrādes rūpniecībā un būvniecībā – attiecīgi par 3,9% un 2,9%. Vienlaikus būtisks nodarbinātības pieaugums sagaidāms arī virknē pakalpojumu nozaru – informācijas un komunikācijas nozarē (2,2%), transporta un sakaru nozarē (2,1%), profesionāli zinātnisko pakalpojumu nozarē (1,8%), kā arī tirdzniecībā (1,6%). Saasinoties situācijai ārējos tirgos, uz iekšējo pieprasījumu vērsto nozaru loma darba tirgū nākotnē varētu pieaugt.

Līdzīgas tendences kā 2012. gadā visdrīzāk būs vērojamas kopumā līdz 2016. gadam. Straujākais nodarbinātības pieaugums saglabāsies apstrādes rūpniecībā un būvniecībā, kam sekos transporta un komercpakalpojumu nozares. Vairumā nozaru līdz 2016. gadam saglabāsies, lai arī neliels, tomēr stabils nodarbinātības pieaugums. Vienīgā nozare, kurā paredzams nodarbinātības samazinājums pēc 2014. gada, ir lauksaimniecība. Tas galvenokārt saistāms ar nozares efektivizāciju – lauksaimnieku kooperatīvu un lielo saimniecību veidošanos,

sistematizētas ražošanas organizācijas ieviešanu, komplicētāku tehnoloģisko risinājumu ieviešanu ražošanas procesā.

Kopumā situāciju darba tirgū vidējā un ilgtermiņā noteiks vairāku būtisku faktoru attīstība.

Vidējā termiņā lielākā nenoteiktība un būtiskākie riski izriet no Eiropas parādu krīzes turpmākās attīstības. Situācijas pasliktināšanās Eiropā varētu jūtami ietekmēt galvenos Latvijas eksporta tirgus, kas pēcāk atsauktos uz Latvijas izaugsmi un pakārtoti arī uz situāciju darba tirgū.

Turpretī ilgtermiņa izaicinājumi galvenokārt saistāmi ar iedzīvotāju skaita pakāpenisku samazināšanos (īpaši darbspējas vecumā), kā arī vispārējām darbaspēka novecošanās tendencēm.

Saskaņā ar Ekonomikas minsitrijas prognozēm iedzīvotāju skaits darbspējas vecumā (no 15-74 gadiem) līdz 2030. gadam samazināsies par aptuveni 8%, salīdzinot ar 2011. gadu. Vienlaikus demogrāfiskā slodze palielināsies par gandrīz 17%. Būtiskas izmaiņas sagaidāmas arī iedzīvotāju vecuma struktūrā – nākotnē turpinās palielināties gados vecāku iedzīvotāju īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā.

Kopumā šīs tendences saasinās darbaspēka nepietiekamības problēmu līdz 2030. gadam, kas varētu pastiprināt dažādu disproporciju veidošanos darba tirgū.

5.4. Nodarbinātības politika

Latvijas izvirzītais kvantitatīvais mērķis *ES 2020 stratēģijas* īstenošanas kontekstā ir līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 20-64 gadu vecuma grupā 73% apmērā (skatīt 6.1. nodaļu). Mērķa sasniegšanai plānoti politikas virzieni gan darbaspēka piedāvājuma, gan darbaspēka pieprasījuma pusē.

Latvijas nodarbinātības politikas galvenie elementi:

- darbaspēka pieprasījuma puses veicināšana – ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības stimulēšana, t.sk. darbaspēka nodokļu samazināšana, cīņa ar nedeklarēto nodarbinātību, valsts sniegtie netiešie un tiešie atbalsta pasākumi uzņēmējiem, pasākumi administratīvo šķēršļu mazināšanai, mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu īstenošana, biznesa inkubatori u.c. (skatīt 6.7. un 6.8. nodaļu);
- darbaspēka piedāvājuma puses stiprināšana – bezdarbnieku un bezdarba riskam pakļauto personu konkurētspējas palielināšana darba tirgū, t.sk. prasmju pilnveidošana;
- darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma pielāgošanās procesa veicināšana, t.sk. izglītības sistēmas pilnveidošana, darba devēju organizāciju iesaiste izglītības kvalitātes pilnveidošanā, darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības prognozēšana, darba tirgus dalībnieku, tajā skaitā skolēnu un studentu izglītošana darba tirgus un karjeras jautājumos.

Lai risinātu nodarbinātības politikas aktuālās problēmas, līdz 2012. gada nogalei tiks izstrādāts *Pārnozaru nodarbinātības politikas īstenošanas rīcības plāns,* sadarbojoties visām ieinteresētām ministrijām un procesā ciešāk iesaistot darba devējus.

Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA) ir valsts politikas īstenotāja bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta jomā. Pildot savas funkcijas, NVA darba tirgu ietekmē gan ar aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem, gan ar preventīvajiem bezdarba samazināšanas pasākumiem.

Kopumā darba tirgus politikas pasākumiem 2011. gadā tika izlietoti 48,2 milj. latu. Lielākais finansējums piešķirts algotiem pagaidu darbiem jeb pasākumam *Darba praktizēšana ar stipendiju* un prasmju pilnveides pasākumiem, kur ietilpst profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi un karjeras konsultācijas. Šiem pasākumiem piešķirtas ¾ no visa šīs jomas finansējuma.

Pārējais finansējums piešķirts subsidētai nodarbinātībai un mūžizglītības veicināšanas pasākumam *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā,* kā arī pasākumiem komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai.

5.9. attēls

NVA darba tirgus politikas pasākumu finansējuma sadalījums 2011. gadā

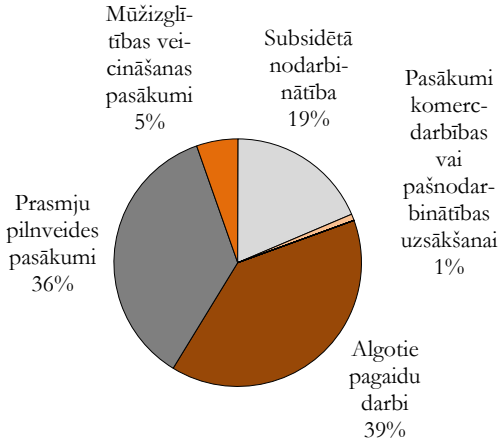

Pašlaik NVA īsteno šādus **aktīvos nodarbinātības pasākumus**:

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana;
- pasākumi noteiktām personu grupām;
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- algoti pagaidu darbi (2010. un 2011. gadā šo pasākumu pilnībā aizvietoja pasākums *Darba praktizēšana ar stipendiju*);

- pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai;
- kompleksie atbalsta pasākumi.

Ekonomiskās izaugsmes gados pieprasījums pēc aktīviem nodarbinātības pasākumiem bija mazinājies, bet 2009. gadā sakarā ar būtisko bezdarba pieaugumu tas ievērojami pieauga. Arī 2010. un 2011. gadā pieprasījums saglabājās augstā līmenī. Aktīvos nodarbinātības pasākumos kopumā 2007. gadā tika iesaistīti 64,6 tūkst., 2008. gadā – 84,8 tūkst., 2009. gadā – 237,9 tūkst. bezdarbnieku, savukārt 2010. gadā – 269,2 tūkst., 2011. gadā – 287,5 tūkst., 2012. gada 1. ceturksnī – 57,6 tūkst. bezdarbnieku (viens bezdarbnieks var tikt iesaistīts vairākās aktivitātēs).

Pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai (t.sk. informācijas dienās) tiek iesaistīta lielākā daļa bezdarbnieku, 2011. gadā viņu skaits bija 124,3 tūkst. (skaitā neietilpst neformālā apmācība). Pārējie pasākumi šajā laika periodā īstenoti šādā apmērā: bezdarbnieku profesionālajā apmācībā, pārkvalifikācijā un kvalifikācijas paaugstināšanā iesaistīti 8,6 tūkst. bezdarbnieku, uzsākuši apmācību pie darba devēja – 1 tūkst., pasākumos noteiktām personu grupām – 1,5 tūkst., pasākumā *Darba praktizēšana ar stipendiju* – 50,6 tūkst., kompleksos atbalsta pasākumos – 11,6 tūkst., neformālajā izglītībā – 26,1 tūkst., pasākumos komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai – 272 bezdarbnieki.

2011. gadā turpinājās aktīvās darba tirgus politikas pasākumu pilnveide:

- apmācību kuponu sistēmā pilnveidots princips „nauda seko bezdarbniekam" – bezdarbnieks pats izvēlas mācību iestādi, un NVA mācības noteiktā vērtībā apmaksā;
- izstrādāti un ieviesti jauni uz jauniešiem-bezdarbniekiem vērsti pasākumi – *Darba vieta jaunietim* un *Atbalsts jauniešu brīvprātīgajam darbam*, kuru mērķis ir attīstīt jauniešu praktiskās darba iemaņas, tādējādi stiprinot viņu konkurētspēju darba tirgū;
- noslēgta krīzes periodā ieviestā pasākuma *Darba praktizēšana ar stipendiju pašvaldībās* īstenošana, ar 2012. gada 1. janvāri šis pasākums aizvietots ar algotajiem pagaidu sabiedriskajiem darbiem.

NVA īsteno **preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus:**

- karjeras konsultācijas;
- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā.

Karjeras konsultācijas klientiem palīdz labāk apzināties savu profesionālo ievirzi. Apkalpoto klientu skaita ziņā tas ir nozīmīgākais preventīvais bezdarba samazināšanas pasākums. Karjeras konsultāciju pakalpojumi 2010. gadā sniegti 78,4 tūkst. personu, no tām 61,5 tūkst. bija bezdarbnieki un darba meklētāji, 2011. gadā – 47,7 tūkst., no tiem 39,9 tūkst. bezdarbnieki un darba meklētāji, 2012. gada 1. ceturksnī – 15,3 tūkst., no tiem 12,9 tūkst. bezdarbnieki un darba meklētāji.

Lai pakāpeniski uzsvaru mainītu no operatīviem, krīzes sociālo ietekmi mazinošiem īstermiņa pasākumiem uz tradicionālajiem nodarbinātības politikas pasākumiem, 2010. gadā uzsākta šādu pasākumu īstenošana:

- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā;
- pirmā un otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmu apguve.

Pasākumā *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* tiek izmantota apmācību kuponu sistēma ar mērķi veicināt mūžizglītības pieejamību. Mērķgrupa ir nodarbinātās un pašnodarbinātās personas (izņemot valsts civildienestā nodarbinātos), kuras sasniegušas 25 gadu vecumu un nav sasniegušas valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu. 2010. gadā mācības uzsāka 5155 nodarbinātās personas, izlietojot 0,9 milj. latu, un 2011. gadā – 15418 personas, finansējums – 2,6 milj. latu.

Savukārt pasākums *Pirmā un otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmu apguve* administrēšanas sarežģījumu un augsto izmaksu dēļ pēc uzsākšanas 2010.gadā vairs netika turpināts.

Sakarā ar pieaugošo ekonomikas globalizāciju, tehnoloģiju straujo attīstību un negatīviem demogrāfiskiem procesiem Eiropas nodarbinātības stratēģijā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta **darba tirgus elastības un nodarbinātības drošības jeb elastdrošības** jautājumiem.

Elastdrošība aptver 4 darbības jomas, kurām, savstarpēji iedarbojoties, jāveicina darba tirgus elastība un nodarbinātības drošība. Nepieciešams panākt, lai darba likumdošana un līgumi būtu pietiekami elastīgi un atbilstu kā darba devēja, tā darba ņēmēja interesēm. Aktīvā darba tirgus politikām nepieciešamības gadījumā efektīvi jāveicina pāreja no vienas darba vietas uz otru vai arī no bezdarbnieka statusa uz nodarbinātību. Jāpilnveido mūžizglītības sistēmas, kas ļautu darba ņēmējam būt nodarbinātam visā darbspējas laikā. Vienlaicīgi jāveido arī moderna sociālās drošības sistēma, kas bezdarba gadījumā iedzīvotājiem sniegtu adekvātu palīdzību, kā arī veicinātu mobilitāti un motivētu drīzāk atgriezties darba tirgū.

Sociālais dialogs ir nozīmīgs elastdrošības principu ieviešanā. Latvijas Darba devēju konfederācija un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība ir iesaistītas sociālā dialoga uzlabošanā kā valsts, tā reģionālā un sektoru līmenī. Nodarbinātības partnerībā iekļaujas arī citi partneri, tostarp Latvijas pašvaldības un Latvijas Pašvaldību savienība.

Būtisks darba attiecību aspekts ir **drošība darbā**, veicinot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi. Darba aizsardzības jomā līdz 2013. gadam ir izvirzīts mērķis uzlabot darba apstākļus uzņēmumos un samazināt nelaimes gadījumos darbā bojā gājušo

skaitu (uz 100 tūkst. nodarbinātajiem) par 30% salīdzinājumā ar 2007. gadu.

Lai nodrošinātu letālo nelaimes gadījumu darbā skaita pakāpenisku samazināšanos, veicinot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi uzņēmumos, darba mūža pagarināšanos un visas sabiedrības labklājības līmeņa paaugstināšanos, Ministru kabinets 2011. gada 20. aprīlī akceptēja *Darba aizsardzības jomas attīstības plānu 2011.-2013. gadam*. Tajā izvirzīti vairāki mērķi – darba aizsardzības politikas plānošanas pilnveidošana, valsts kontroles un uzraudzības mehānisma kapacitātes un efektivitātes paaugstināšana, „preventīvās kultūras" iedzīvināšana sabiedrībā un uzņēmumos, ekonomisko stimulu un valsts atbalsta nodrošināšana darba devējiem.

Latvijā atsevišķās nozarēs ir relatīvi augsts **nedeklarētās nodarbinātības** līmenis, tās problemātika saasinājusies ekonomiskās lejupslīdes ietekmē, vairojot negodīgu konkurenci un mazinot darbinieku sociālo drošību.

Lai ierobežota budžeta apstākļos efektīvi un koordinēti izmantotu pieejamos resursus, ir izstrādāts *Pasākumu plāns nereģistrētās nodarbinātības mazināšanai 2010.-2013. gadam*. Labklājības ministrijas izstrādāto pasākumu plānu 2010. gada aprīlī akceptēja Ministru kabinets. Pasākumi tiek īstenoti tādos galvenajos virzienos kā nereģistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektivizēšana, negodīgas konkurences mazināšana, sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz nereģistrēto nodarbinātību, sabiedrības informēšana un izglītošana par nereģistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

Ministru kabinets 2010. gada augustā apstiprināja Finanšu ministrijas sagatavoto *Pasākumu plānu ēnu ekonomikas apkarošanai un godīgas konkurences nodrošināšanai 2010.-2013. gadam*. Noteiktais mērķis ir ēnu ekonomikas apjoma samazināšana un godīgas konkurences nodrošināšana. Galvenie darbības virzieni ir nodokļu politika, administratīvā sloga mazināšana, atbalsts godīgajiem uzņēmējiem un pārejas uz legālo ekonomiku veicināšana, kontrolējošo iestāžu kapacitātes celšana, normatīvo aktu izstrāde, sodu politika, darbs ar sabiedrību, ēnu ekonomikas apjoma samazināšana riska nozarēs. Plānā iekļauto pasākumu īstenošana arī sekmēs nedeklarētās nodarbinātības samazināšanos.

Darba tirgus attīstības kontekstā svarīga loma ir izglītības sistēmai, īpaši akcentējot **mūžizglītības** nozīmi. Mūžizglītības principa ieviešana ir akcentēta arī Latvijas nacionālajā reformu programmā *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai.

Latvija ir apņēmusies veicināt iedzīvotāju zināšanu, prasmju un kompetences nepārtrauktu pilnveidošanu un attīstību, nodrošinot mūžizglītības pieejamību, lai 2020. gadā 15% no iedzīvotājiem (25-64 gadu vecumā) būtu nepārtraukti iesaistīti mācīšanās procesā. 2011. gadā minēto personu īpatsvars bija 5,1%, savukārt 2013. gadā plānots sasniegt 12,5 procentus.

Mūžizglītības principa ieviešana tiek īstenota vairākos virzienos:

- nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras izstrāde un tās līmeņu pielīdzināšana Eiropas kvalifikāciju struktūrai, veicinot pāreju uz mācīšanas rezultātiem balstītu izglītības piedāvājumu;
- ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto zināšanu, prasmju un profesionālās kompetences novērtēšanas nodrošināšana;
- otrās iespējas izglītības piedāvājums kā kompensējošs mehānisms izglītību priekšlaicīgi pametušo skaita samazināšanai;
- atbalsts darbinieku kvalifikācijas pilnveidošanai atbilstoši darba devēju prasībām, kas nepieciešams nodarbināto apmācībām nozaru ietvaros.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. *Eiropa 2020* stratēģija un *Latvijas nacionālā reformu programma*

6.1.1. *Eiropa 2020* stratēģija un tās virzība

2010. gada 3. martā Eiropas Komisija publicēja komunikāciju *Eiropa 2020: stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei,* kurā tika izklāstīts Eiropas Komisijas redzējums par *Eiropa 2020* stratēģiju.

2010. gada 17. jūnija Eiropadome formāli apstiprināja *Eiropa 2020* stratēģiju un tās galvenos elementus: ES līmeņa kvantitatīvos mērķus 2020. gadam, *Integrētās vadlīnijas* (tiek izstrādātas saskaņā ar *Līguma par ES darbību* 121. un 148. pantu, satur galvenos ekonomiskās un nodarbinātības politikas virzienus, kā arī kalpo par pamatu ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu izstrādei) un vienojās, ka ES dalībvalstīm sadarbībā ar Eiropas Komisiju ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas un jāiesniedz tās Eiropas Komisijā līdz 2011. gada aprīļa beigām vienlaicīgi ar *Stabilitātes* vai *Konverģences programmām* (tiek izstrādātas un īstenotas *Stabilitātes un izaugsmes pakta* prasību īstenošanai).

Eiropa 2020 stratēģijas īstenošanas uzraudzība sastāv no diviem pīlāriem (skatīt 6.1. attēlu) – makroekonomiskās un tematiskās uzraudzības (tiek vērtētas ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas *Eiropa 2020* stratēģijas īstenošanai un to atbilstība *Integrētajām vadlīnijām*), kā arī fiskālās uzraudzības (tiek vērtētas ES dalībvalstu *Stabilitātes* vai *Konverģences programmas* un to atbilstība *Stabilitātes un izaugsmes paktam*).

Eiropas semestris kopš 2011. gada 1. janvāra notiek katru gadu, lai izvērtētu ekonomisko situāciju ES kopumā un ES dalībvalstīs, kā arī piedāvātu rekomendācijas ES dalībvalstīm to ekonomiskās politikas īstenošanai un stiprināšanai.

Eiropa 2020 stratēģija un ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas un *Stabilitātes* vai *Konverģences programmas* ir galvenais elements ES dalībvalstu ekonomiskās politikas koordinācijā un uzraudzībā ES līmenī tā sauktā Eiropas semestra ietvaros (skatīt 6.2. attēlu). ES līmenī tiek veikta abu programmu daudzpusējā uzraudzība *(multilateral surveillance)*, uz kuru balstoties Eiropas Komisijai ir tiesības izteikt brīdinājumu *(policy warning)*, ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst ES *Integrētajām vadlīnijām* un ES līmenī nospraustajiem mērķiem. Nacionālajām reformu programmām ir arī saikne ar ES budžetu, jo daļa no to pasākumiem tiek līdzfinansēta no ES budžeta.

6.1. attēls

ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu un *Stabilitātes* vai *Konverģences programmu* uzraudzības mehānisms

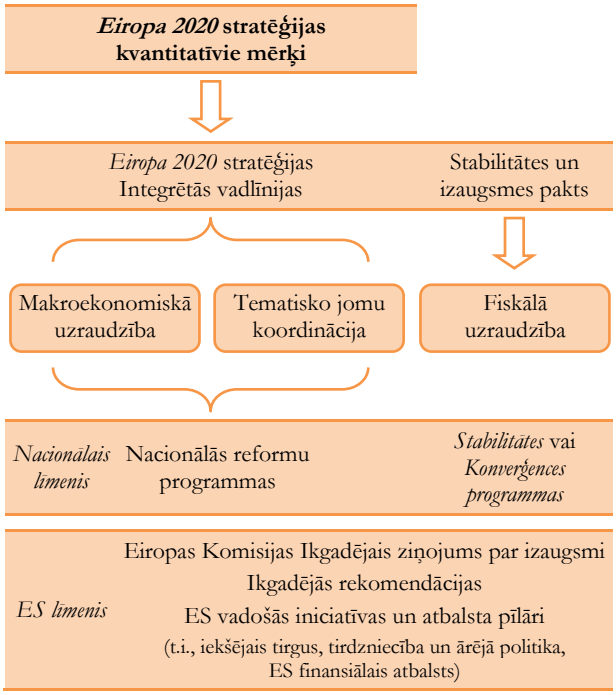

Pieņemot *Eiro plus paktu (Euro Plus Pact),* 2011. gada 24.-25. marta Eiropadome vēl vairāk pastiprināja ekonomiskās politikas koordināciju ES. *Eiro plus pakts* (skatīt 6.1. ielikumu) ir vērsts primāri uz eirozonas valstīm, taču tam var pievienoties arī ne-eirozonas valstis. Pagaidām līdzās eirozonas valstīm *Eiro plus paktam* ir pievienojušas arī vairākas citas ES dalībvalstis, tostarp Bulgārija, Dānija, Latvija, Lietuva, Polija un Rumānija. Tām ES dalībvalstīm, kuras ir pievienojušās *Eiro plus paktam,* savās nacionālajās reformu programmās un *Stabilitātes* vai *Konverģences programmās* ir jāatspoguļo konkrēti pasākumi turpmākajiem 12 mēnešiem šī pakta īstenošanai. Turklāt ES dalībvalstīm katru gadu ir jāgatavo un jāiesniedz Eiropas Komisijai *Progresa ziņojumi par nacionālās reformu programmas īstenošanu*, kuros ir jāatspoguļo pasākumu īstenošanas progress.

6.2. attēls

Eiropas semestris un ES dalībvalstu nacionālo programmu pārraudzība

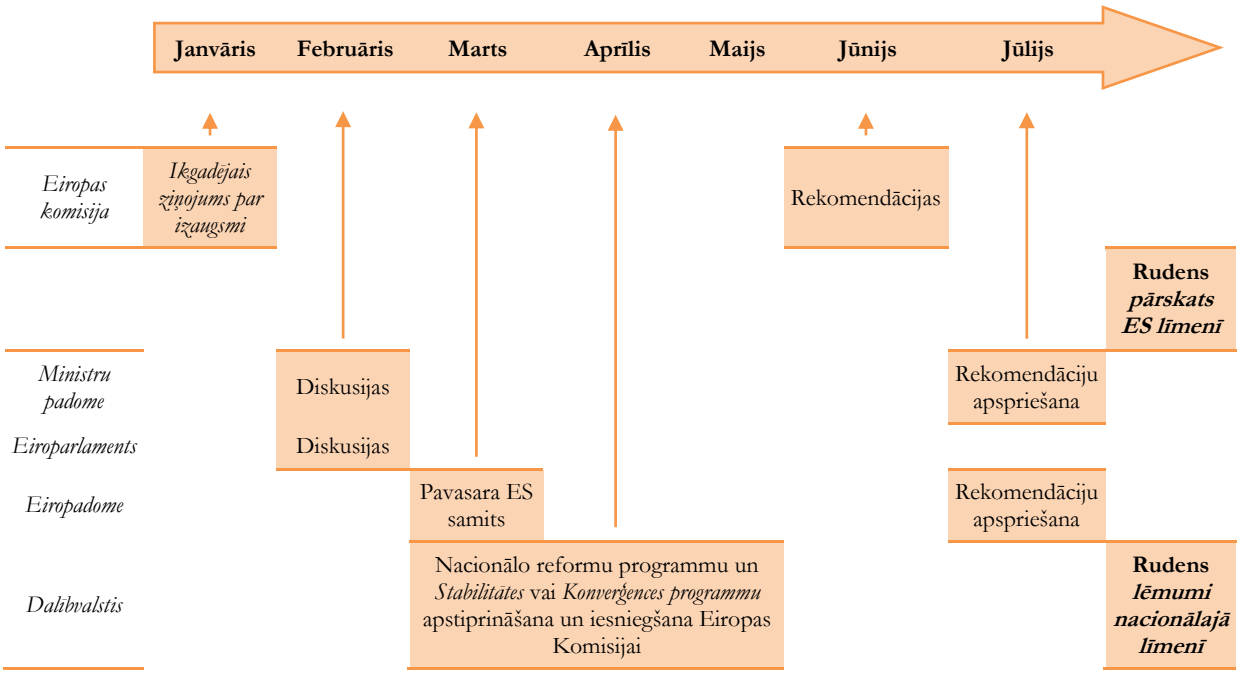

6.1. ielikums

Eiro plus pakts

Eiro plus pakta mērķis ir stiprināt Ekonomiskās un monetārās savienības pīlāru un uzlabot ekonomiskās politikas koordinācijas kvalitāti, uzlabojot konkurētspēju un sasniedzot augstāku konvergenci. *Eiro plus pakts* koncentrējas primāri uz politikas jomām, kuras ir ES dalībvalstu nacionālajā kompetencē un ar kuru palīdzību var uzlabot konkurētspēju un novērst makroekonomisko nesabalansētību.

Eiro plus paktam ir četras galvenās prioritātes:

– veicināt konkurētspēju, nodrošinot algu dinamikas atbilstību produktivitātei, veicinot konkurenci un „aizsargāto" nozaru liberalizāciju, novēršot nepamatotus ierobežojumus profesionālo pakalpojumu un mazumtirdzniecības jomā, uzlabojot izglītības sistēmu, veicinot pētniecību un attīstību (R&D) un inovāciju, attīstot infrastruktūru, uzlabojot uzņēmējdarbības vidi;
– veicināt nodarbinātību, īstenojot darba tirgus reformas, lai nodrošinātu elastdrošību *(flexicurity)*, mazinot nedeklarētu nodarbinātību un palielinot līdzdalību darba tirgū, veicinot mūžizglītību, īstenojot nodokļu reformas, lai samazinātu nodokļu slogu nodarbinātajiem, taču ņemot arī vērā nodokļu ieņēmumu saglabāšanu;
– nodrošināt valsts finanšu ilgtspēju, pielāgojot pensiju sistēmas demogrāfiskai attīstībai, ierobežojot priekšlaicīgas pensionēšanās shēmas un veicinot vecāka gadagājuma personu nodarbinātību, kā arī ieviešot nacionālajā likumdošanā ES fiskālos noteikumus, kas ir balstīti uz *Stabilitātes un izaugsmes paktu*;
– veicināt finanšu sektora stabilitāti, pielāgojot nacionālo likumdošanu attiecībā uz banku sektora uzraudzību atbilstoši ES prasībām.

2011. gada 13. decembrī stājās spēkā jauni ekonomiskās un fiskālās politikas uzraudzības noteikumi (tā sauktā „sešpaka"), kas sastāv no piecām regulām un vienas direktīvas. Ar šo jauno noteikumu pieņemšanu ES līdzās pārmērīgā budžeta deficīta procedūrai (*excessive deficit procedure*) tika izveidota arī makroekonomiskās nesabalansētības procedūra (*macroeconomic imbalances procedure*), kuras mērķis ir laicīgi identificēt (ar agrās brīdināšanas mehānisma (*alert mechanism*) izveidotā rādītāju saraksta (*scoreboard*) palīdzību) un koriģēt makroekonomiskās nesabalansētības (piemēram, augstu tekošā konta deficītu u.c.) – skatīt 6.2. ielikumu. Tā kā ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas ir vērstas uz galveno strukturālo reformu īstenošanu, tās palīdz jau laicīgi novērst pārmērīgo budžeta deficītu un makroekonomisko nesabalansētību.

6.2. ielikums

Agrās brīdināšanas mehānisms *(alert mechanism)* un rādītāju saraksts *(scoreboard)*

Eiropas Komisija katru gadu publicē *Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumu*, kurā tiek analizēta ES dalībvalstu situācija pēc noteiktiem rādītājiem un to sliekšņiem:

- trīs gadu tekošā konta bilances slīdošais vidējais % no IKP ar slieksni +6% no IKP un -4% no IKP;
- neto starptautiskās investīcijas % no IKP ar slieksni -35% no IKP;
- piecu gadu procentuālās izmaiņas valsts eksporta tirgus daļā pasaulē ar slieksni -6%;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas vienas vienības darbaspēka izmaksās ar slieksni +9% eirozonas valstīm un +12% ne-eirozonas valstīm;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas reālajā efektīvajā valūtas kursā pret citām 35 industrializētām valstīm, kas ir koriģēts pēc patēriņa cenu indeksa ar slieksni -/+5% eirozonas valstīm un -/+11% ne-eirozonas valstīm;
- privātā sektora parāds ar slieksni 160% no IKP;
- privātajam sektoram izsniegtie kredīti ar slieksni 15% no IKP;
- ikgadējās izmaiņas mājokļu cenās pret *Eurostat* patēriņa deflatoru ar slieksni 6%;
- valdības parāds ar slieksni 60% no IKP;
- trīs gadu bezdarba līmeņa slīdošais vidējais ar slieksni 10%.

Šobrīd notiek diskusijas par papildu finanšu sektora rādītāja iekļaušanu sarakstā. Ja kādas ES dalībvalsts situācija kādā no rādītājiem pārsniedz noteikto slieksni, Eiropas Komisija veic padziļināto analīzi, publicējot par to *Padziļinātā pārskata ziņojumu (In-depth review)*.

Pirmajā *Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā* (publicēts 2012. gada 14. februārī) Eiropas Komisija, balstoties uz rādītāju saraksta analīzi, secināja, ka nepieciešams padziļināti izvērtēt situāciju Beļģijā, Bulgārijā, Kiprā, Dānijā, Somijā, Francijā, Itālijā, Ungārijā, Slovēnijā, Spānijā, Zviedrijā un Lielbritānijā.

Savukārt Austrijai, Čehijai, Igaunijai, Vācijai, Latvijai, Lietuvai, Luksemburgai, Maltai, Nīderlandei, Polijai un Slovākijai nav nepieciešams veikt padziļināto analīzi.

Secinājums par padziļinātās analīzes nepieciešamību netika izteikts Grieķijai, Īrijai, Portugālei un Rumānijai, jo šīs valstis koordinē savu politiku starptautiskās aizdevumu programmas ietvaros ar Eiropas Komisiju un Starptautisko Valūtas fondu.

Saskaņā ar *Padziļinātā pārskata ziņojumiem*, kas ir publicēti 12 ES dalībvalstīm 2012. gada 30. maijā, Eiropas Komisija secināja, ka šajās ES dalībvalstīs pastāv makroekonomiskās nesabalansētības, taču tās nav pārmērīgas, līdz ar to nav nepieciešams uzsākt makroekonomiskās nesabalansētības procedūru. Šīs 12 ES dalībvalstis saņēma no Eiropas Komisijas specifiskās rekomendācijas, lai novērstu pastāvošās makroekonomiskās nesabalansētības.

6.1.2. *Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020" stratēģijas īstenošanai*

Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020" stratēģijas īstenošanai (*Latvijas NRP*) tika apstiprināta 2011. gada 26. aprīlī Ministru kabinetā vienlaicīgi ar *Latvijas Konverģences programmu 2011.-2014. gadam*. Abas minētās programmas tika iesniegtas Eiropas Komisijai 2011. gada 29. aprīlī.

Latvijas NRP ir aprakstīts vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, atspoguļoti galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi) un galvenie pasākumi 2011.-2013. gadam to novēršanai, kā arī Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam *Eiropa 2020* stratēģijas kontekstā un galvenie pasākumi 2011.-2013. gadam to sasniegšanai.

Latvijas mērķis ir veicināt izaugsmi un nodarbinātību, nodrošinot vidējā termiņā IKP pieauguma tempus 4-5% apmērā un augstu nodarbinātības līmeni 73% apmērā līdz 2020. gadam.

Latvijas NRP galvenais uzsvars ir uz makro-strukturālo izaicinājumu (šķēršļu) novēršanu, kas izveidos arī priekšnosacījumus sekmīgai Latvijas kvantitatīvo mērķu 2020. gadam *Eiropa 2020* stratēģijas kontekstā sasniegšanai.

Latvijas NRP ir atspoguļoti Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam *Eiropa 2020* stratēģijas kontekstā. Tie ir noteikti, ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības attīstības scenāriju vidēja termiņa periodam, kā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas *Latvija 2030* mērķus.

Saskaņā ar Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem ir paredzēts līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 73% apmērā, palielināt ieguldījumus pētniecībā un attīstībā (R&D) līdz 1,5% no IKP, palielināt augstākās izglītības ieguvušo personu īpatsvaru līdz 34-36%, samazināt skolu nepabeigušo jauniešu īpatsvaru līdz 13,4%, samazināt nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvaru līdz 21%, palielināt atjaunojamās enerģijas īpatsvaru bruto enerģijas patēriņā līdz 40% u.c.

Latvijas NRP ir identificēti Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicinājumi (šķēršļi), un tie ir:

- pārmērīgā budžeta deficīta samazināšana;
- labi funkcionējoša un stabila finanšu sektora nodrošināšana, ņemot vērā augstās privātā sektora parādsaistības;
- sabalansētas tautsaimniecības attīstības nodrošināšana, veicinot tirgojamo (t.i. uz eksportu orientēto) nozaru attīstību un ceļot produktivitāti;
- strukturālā bezdarba mazināšana, nodrošinot labāku kvalifikācijas un prasmju atbilstību darba tirgus prasībām;
- uzņēmējdarbības vides uzlabošana, efektīva ES fondu izmantošana, uzņēmumu pieejas finansēm nodrošināšana ar mērķi atbalstīt produktīvās investīcijas.

6.3. ielikums

Progress Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020" stratēģijas kontekstā īstenošanai

Kopš *Latvijas NRP* apstiprināšanas 2011. gada pavasarī Latvijas tautsaimniecības izaugsmes tempi ir bijuši straujāki nekā iepriekš tika prognozēts. IKP 2011. gadā pieauga par 5,5% (makroekonomiskā scenārijā prognozēts 3,3% pieaugums), nodarbināto skaits – par 3,1% (tika prognozēts – 1,5%), savukārt bezdarba līmenis samazinājās no 18,7% 2010. gadā līdz 15,4% 2011. gadā (tika prognozēts – 16,4%). Turklāt būtiski, ka tautsaimniecība ir ne vien augusi, bet valdība ir arī spējusi īstenot strukturālas izmaiņas ekonomikā un sakārtot valsts finanses ilgtspējīgākā virzienā.

Gadu pēc Latvijas kvantitatīvo mērķu pieņemšanas un situācijā, kad ir pieejami tikai atsevišķi statistikas dati par 2011. gadu, ir iespējams izdarīt tikai ļoti vispārīgus secinājumus par to izpildes gaitu. Pateicoties ekonomikas atlabšanai, nodarbinātības līmeņa rādītāju ir izdevies uzlabot no 65% 2010. gadā līdz 67,1% 2011. gadā.

Gada laikā kopš *Latvijas NRP* pieņemšanas ir panākts labs progress vairāku augstāk minēto makro-strukturālo izaicinājumu/šķēršļu *(bottlenecks)* pārvarēšanā.

Vispārējais valdības budžeta deficīts 2011. gadā bija 3,5% pēc EKS'95 metodoloģijas, kas ir krietni zemāks par 2011. gadam nosprausto budžeta deficīta mērķi – sākotnēji budžeta deficīta mērķis 2011. gadam tika noteikts 6% apmērā no IKP, taču, veicot 2011. gada budžeta grozījumus 2011. gada aprīlī, budžeta deficīts tika noteikts 4,5% apmērā no IKP.

Lai arī privātā sektora parādu līmenis joprojām Latvijā saglabājas augsts, tomēr kopumā kredīti rezidentiem ar maksājumu kavējumiem virs 90 dienām sarūk (par 16% 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu). Bankas ir spējušas palielināt kapitāla pietiekamības līmeni.

Ir vērojamas pozitīvas tendences sabalansētākas tautsaimniecības attīstības nodrošināšanā. Latvijas ekonomika pamazām pārkārtojas uz ilgtspējīgu attīstības modeli, kurā galvenais attīstības dzinējspēks ir eksports, spēja konkurēt iekšējos un ārējos produktu tirgos, kā arī būt konkurētspējīgiem kapitāla piesaistē, lai kāpinātu Latvijas ražīgo potenciālu. Par to liecina apstrādes rūpniecības īpatsvara pieaugums kopējā pievienotajā vērtībā, kas ir pieaudzis no 13,4% 2010. gadā līdz 14,1% 2011. gadā.

Lai arī joprojām saglabājas augsts strukturālā bezdarba risks, tomēr arī šeit ir vērojamas pozitīvas tendences. Tā, ilgstošo bezdarbnieku skaits 2011. gada 4. ceturksnī bija sarucis par 20%, salīdzinot ar 2010. gada 4. ceturksni. Arī jauniešu bezdarba līmenis šajā laika periodā bija samazinājies par 4,4 procentpunktiem.

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanā Latvijā ir sasniegts ievērojams progress – Pasaules Bankas *Doing Business* 2012. gada pētījumā Latvijas novērtējums uzlabojies par 10 vietām: Latvija no 31.vietas (*Doing Business* 2011. gadam) pakāpusies uz 21. vietu (*Doing Business* 2012. gadam) starp 183 pasaules valstīm. Uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējumā Latvija atrodas 7. vietā starp ES dalībvalstīm.

Saskaņā ar Eiropas semestra virzības procesu 2012. gada 27. aprīlī Ministru kabinets apstiprināja ***Progresa ziņojumu par Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020" stratēģijas kontekstā īstenošanu*** (*Progresa ziņojums par Latvijas NRP īstenošanu*) un atjaunoto *Latvijas Konvergences programmu 2012.-2015. gadam*. Abi augstākminētie dokumenti tika iesniegti Eiropas Komisijai 2012. gada 29. aprīlī.

Progresa ziņojumā par Latvijas NRP īstenošanu ir atjaunots *Latvijas NRP* aprakstītais vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, izvērtēts *Latvijas NRP* īstenošanas progress (skatīt 6.3. ielikumu), īpaši akcentējot *Eiro Plus pakta* saistību un Padomes izteikto rekomendāciju izpildi, dots detalizētāks *Latvijas NRP* politikas virzienu apraksts, tai skaitā galvenie pasākumi un *Latvijas NRP* prioritārie virzieni 2012.-2013. gadam, un tie ir:

- ilgtspējīga budžeta veidošana (budžeta deficīta mērķi: 2013. gadā – 1,4% no IKP, 2014. gadā – 0,8% no IKP, 2015. gadā – 0,3% no IKP atbilstoši EKS'95 metodoloģijai);
- konkurētspējas veicināšana (industriālās politikas izstrāde un ieviešana u.c.);
- uzņēmējdarbības vides uzlabošana, t.sk. darbaspēka nodokļu mazināšana, ēnu ekonomikas apkarošana;
- reformas izglītībā (jaunu izglītības finansēšanas modeļu izstrāde, reformas profesionālajā izglītībā u.c.);
- strukturālā bezdarba riska mazināšana (aktīvā darba tirgus politika, mūžizglītība).

2012. gada 30. maijā Eiropas Komisija līdzās citām ES dalībvalstīm prezentēja arī **rekomendācijas Latvijai**. Eiropas Komisija rekomendē Latvijai:

- nodrošināt plānoto virzību, lai paredzētajā laikā novērstu pārmērīgu budžeta deficītu. Lai to panāktu, izpildīt 2012. gada budžetu, kā plānots, un nodrošināt fiskālos pasākumus, kas norādīti Padomes ieteikumā saskaņā ar pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru. Pēc tam 2013. gadā un turpmāk īstenot budžeta stratēģiju, kuras pamatā ir pietiekami konkrēti strukturālie pasākumi, panākt pietiekamu virzību uz vidējā termiņa mērķa sasniegšanu un ievērot izdevumu kritēriju. Cikliskos ieņēmumus, kas lielāki par plānotajiem, izmantot valdības parāda samazināšanai;
- īstenot pasākumus nodokļu sloga novirzīšanai no darbaspēka uz patēriņu, īpašumiem un dabas un citu resursu izmantojumu, līdztekus uzlabojot strukturālo bilanci. Nodrošināt *Fiskālās disciplīnas likuma* pieņemšanu un izstrādāt *Vidēja termiņa budžeta ietvara likumu*, kas sekmētu valsts finanšu ilgtspēju ilgtermiņā. Obligāto maksājumu privātajā pensiju shēmā no 2013. gada atgriezties pie iemaksām 6% apmērā no bruto algas;
- veikt pasākumus ilgstošā bezdarba un jauniešu bezdarba samazināšanai, novēršot mācību priekšlaicīgu pārtraukšanu, veicinot efektīvāku profesionālo izglītību un apmācību un ar to saistīto mācekļa laika elementu, palielinot aktīvās darba tirgus politikas un tās apmācību

sadaļas kvalitāti, darbības jomu un efektivitāti un nodrošinot efektīvu algu subsīdiju shēmu;
- mazināt augsto nabadzības un sociālās atstumtības līmeni, reformējot sociālās palīdzības sistēmu, lai tā kļūtu efektīvāka un vienlaikus labāk aizsargātu trūcīgos iedzīvotājus. Mērķtiecīgāk organizēt un palielināt motivāciju strādāt;
- turpināt veicināt energoefektivitāti, īstenojot pasākumus un radot stimulus samazināt enerģijas izmaksas un pārorientēt patēriņu uz energoefektīviem produktiem, tostarp attiecībā uz transportlīdzekļiem, ēkām un apkures sistēmām. Veicināt konkurenci lielākajos enerģētikas tīklos un uzlabot savienojamību ar ES enerģētikas tīkliem;
- veikt pasākumus tiesu sistēmas pārvaldības un efektivitātes uzlabošanai, jo īpaši lai samazinātu neiztiesāto lietu skaitu un tiesvedības ilgumu. Strādāt, lai uzlabotu maksātnespējas regulējumu un mediācijas tiesības;
- turpināt augstākās izglītības reformu, tai skaitā ieviešot jaunu finansēšanas modeli, kas stimulētu kvalitāti, stiprinātu saikni ar tirgus vajadzībām un ar pētniecības iestādēm un novērstu budžeta līdzekļu sadrumstalotību. Izstrādāt un īstenot efektīvu pētniecības un inovācijas politiku, kas paredz veicināt uzņēmumu inovācijas, tostarp izmantojot nodokļu atvieglojumus, modernizēt infrastruktūru un racionalizēt pētniecības iestādes.

Šīs rekomendācijas Latvijai ir būtisks elements nacionālo prioritāšu noteikšanā, nepieciešamo reformu un politikas pasākumu formulēšanā, kā arī *Latvijas nacionālās reformu programmas* un *Latvijas Konverģences programmas* veiksmīgā īstenošanā.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (SF) un Kohēzijas fonda (KF) finansiālais atbalsts, kuri ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instrumenti.

2004.-2006. gada plānošanas periods

2004.-2006. gadam Latvijai SF programmu ietvaros kopējais pieejamais finansējums bija 625 milj. eiro jeb 439,3 milj. latu.

Latvija kā viena no pirmajām ES dalībvalstīm līdz 2010. gada 30. jūnijam (trīs mēnešus pirms noteiktā termiņa) ir iesniegusi EK visus noslēguma dokumentus par 2004.-2006. gada plānošanas perioda ES struktūrfondu programmu, lai saņemtu programmas noslēguma maksājumu. Noslēguma maksājuma apjoms potenciāli ir līdz 5% no struktūrfondu piešķīruma, kas Latvijai būtu 22 milj. latu. Ņemot vērā līdzšinējo praksi EK noslēguma maksājumu veikšanā, noslēguma maksājums sagaidāms ne ātrāk kā 2012. gadā, kad EK būs pārbaudījusi programmas slēgšanas dokumentāciju un pārliecinājusies par deklarēto izdevumu atbilstību.

Kopumā 2004.-2006. gada plānošanas periodā apstiprināti un pabeigti projekti par 673,3 milj. eiro jeb 107,6% no kopējā Latvijai pieejamā SF finansējuma. Apstiprināto projektu summa pārsniedz pieejamo SF finansējumu, jo tika uzņemtas virssaistības atbilstoši MK rīkojumiem, kas paredzēja iespēju uzņemties virssaistības SF projektos, par 12% pārsniedzot pieejamā finansējuma apjomu ERAF, ELVGF un ZVFI aktivitātēs, kā arī par 5% pārsniedzot pieejamos līdzekļus ESF aktivitātēs. Vienlaicīgi ERAF projektiem tika piešķirti arī papildu līdzekļi no valsts budžeta sadārdzinājuma segšanai.

6.3. attēlā attēloti kopējie 2004.-2006. gada plānošanas perioda ES struktūrfondu deklarētie izdevumi.

6.3. attēls

2004.-2006. gada plānošanas perioda kopējie ES struktūrfondu deklarētie izdevumi

(līdz 2012. gada 30. jūnijam, milj. eiro)

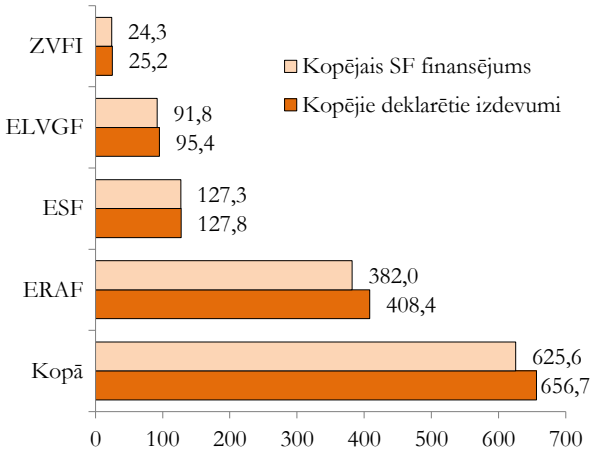

2004.-2006. gadam Latvijai Kohēzijas fonda projektu īstenošanai kopējais pieejamais finansējums bija 499,5 milj. latu.

6.4. attēls

2004.-2006. gada plānošanas perioda Kohēzijas fonda apguve (pilnā finanšu plūsma) līdz pārskata perioda beigām uz 2012. gada 30. jūniju

(milj. latu, % no uzņemtajām saistībām)

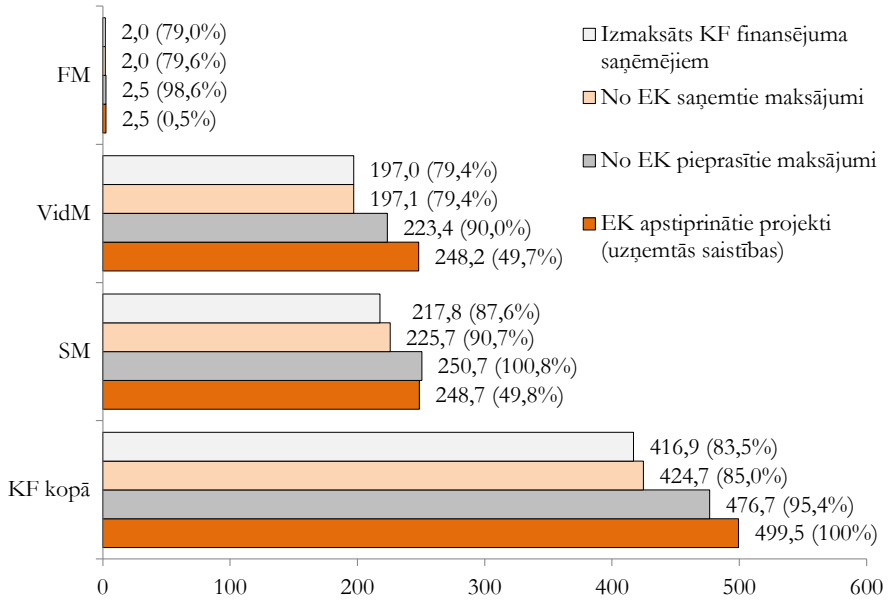

2004.-2006. plānošanas perioda KF projektu īstenošana norisinājās līdz 2010. gada 31. decembrim. Kopumā tika apstiprināti 46 liela mēroga projekti par kopējo Kohēzijas fonda finansējumu 499,5 milj. latu apmērā. No 46 apstiprinātajiem projektiem 34 tika īstenoti vides nozarē, 24 – satiksmes nozarē un 2 projektus īstenoja Finanšu ministrija kā tehniskās palīdzības projektus ieviešanas sistēmas administratīvās kapacitātes nodrošināšanai. Līdz 2010. gada 31. decembrim darbi pabeigti 45 projektos un viens projekts pārtraukts.

Līdz 2011. gada 31. oktobrim finansējuma saņēmējiem ir izmaksāti 416,9 milj. latu jeb 83,5% no KF finansējuma. No Eiropas Komisijas pieprasīti 476,7 milj. latu jeb 95,4% no KF finansējuma. No Eiropas Komisijas saņemti 424,7 milj. latu jeb 85% no KF finansējuma.

2007.-2013. gada plānošanas periods

2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri paredzēts iedzīvotāju izglītībai, uzņēmumu tehnoloģiskajai izcilībai un elastībai, kā arī zinātnes un pētniecības attīstībai, lai veicinātu zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātu citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai ekonomiskajai attīstībai un cilvēku dzīvei Latvijā kopumā.

SF un KF līdzekļu programmēšana tiek īstenota 3 līmeņos: ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskās vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments* (NSID) un dalībvalstu *Darbības programmas* (DP).

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, Ministru kabinetā apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. Savukārt tā paša gada 20. septembrī to apstiprināja arī Eiropas Komisija.

Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2007.-2013. gada plānošanas periodam Latvija ir saņēmusi 4,53 miljardus eiro jeb 3,18 miljardus latu kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu (Eiropas Reģionālās attīstības fonds – ERAF; Eiropas Sociālais fonds – ESF) un KF starpniecību.

6.5. attēls

Finansējuma sadalījums starp DP 2007.-2013. gada plānošanas periodā

(procentos)

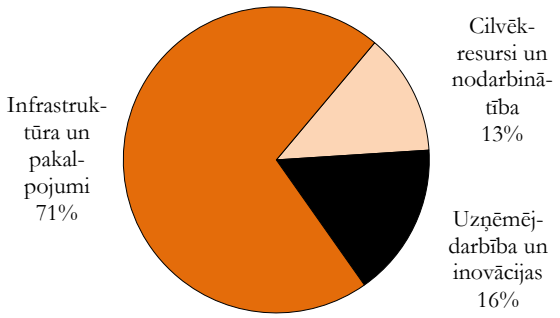

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 miljardu eiro apmērā 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

– 1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* (ESF) – 583 milj. eiro jeb 409 milj. latu;

– 2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (ERAF) – 736 milj. eiro jeb 517 milj. latu;

– 3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (ERAF+KF) – 3,2 miljardi eiro jeb 2,25 miljardi latu.

6.1. tabula

2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress līdz 2012. gada 30. aprīlim

Fonds	ES fonda finansējums	Noslēgtie līgumi		Izmaksāts finansējuma saņēmējiem		Saņemtās atmaksas no ES (ieskaitot avansus)	
	milj. latu	milj. latu	%	milj. latu	%	milj. latu	%
ESF	409,8	401,5	98,0	266,1	65,0	246,0	60,0
ERAF	1 692,0	1 418,0	83,8	767,3	45,4	566,2	33,4
KF	1 082,1	957,8	88,5	465,8	43,0	347,7	32,1
Kopā	**3 184,0**	**2 777,4**	**87,2**	**1 365,8**	**47,1**	**1 160,0**	**35,3**

Līdz 2012. gada 30. aprīlim apstiprināti projekti par vairāk nekā pusi (jeb 87,2%) no visa šajā plānošanas periodā Latvijai pieejamā ES fondu finansējuma, noslēgti līgumi kopumā par 2777,4 milj. latu. Līdz 2012. gada 30. aprīlim finansējuma saņēmējiem izmaksāti 1 365,8 milj. latu.

6.4. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 524,8 milj. latu Eiropas Savienības līdzekļu, kas sadalās šādi:

1. DP *Cilvēkresursi un nodarbinātība* – 35,7 milj. latu;
2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* – 347,6 milj. latu;
3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* – 141,4 milj. latu.

Līdz 2012. gada 31. maijam Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi:

– Aktivitātē *Atbalsts nodarbināto apmācībām komersantu konkurētspējas veicināšanai – atbalsts partnerībās organizētām apmācībām* ir noslēgti 30 līgumi par kopējo līgumsummu 17,9 milj. latu.
– Aktivitātē *Atbalsts komersantu individuāli organizētām apmācībām* ir noslēgti 85 līgumi par kopējo līgumsummu 2,2 milj. latu.
– Aktivitātē *Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste* ir pabeigti 3 līgumi par kopējo līgumsummu 100,9 tūkst. latu.
– Aktivitātē *Kompetences centri* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 37,3 milj. latu.
– Aktivitātē *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti* noslēgti 7 līgumi par kopējo līgumsummu 1,6 milj. latu.
– Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* noslēgti 86 līgumi par kopējo līgumsummu 6,5 milj. latu.
– Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ir noslēgti 138 līgumi par kopējo līgumsummu 39,2 milj. latu.
– Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 73,1 tūkst. latu.
– Aktivitātē *Augstas pievienotās vērtības investīcijas* ir noslēgti 22 līgumi par kopējo līgumsummu 48,9 milj. latu.
– Aktivitātē *Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketings* ir noslēgts 881 līgums par kopējo līgumsummu 5,8 milj. latu.
– Aktivitātē *Ārējo tirgu apgūšana – nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšana* ir noslēgti 2 līgumi par kopējo līgumsummu 4,9 milj. latu.
– Aktivitātē *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* līdz 2012. gada 30. aprīlim ir noslēgti 657 aizdevuma līgumi par vairāk nekā 7,8 milj. latu, kā arī piešķirti granti 2,65 milj. latu apmērā.
– Aktivitātes *Ieguldījumu fonds* ietvaros īstenotajos finanšu instrumentos sasniegti šādi rezultāti:
  1) riska kapitāls – 2010. gada 22. janvārī ar *BaltCap Management Latvia* tika noslēgts līgums par riska kapitāla fonda izveidi. Papildus Ieguldījumu fonda ieguldītajiem 20 milj. eiro *BaltCap Management Latvia* ieguldīja fondā vēl 10 milj. eiro privāto investoru līdzfinansējumu. Līdz 2012. gada 30. aprīlim *BaltCap Management Latvia* ir veicis 7 riska kapitāla investīcijas 6,6 milj. eiro apmērā;
  2) sagatavošanas un sākuma kapitāls – 2010. gada 16. jūnijā ar *Imprimatur Capital Baltics* tika noslēgts līgums par sagatavošanas un sākuma kapitāla fondu izveidi. Kopā pieejamais finansējums sagatavošanas un sākuma kapitāla investīcijām ir plānots 6,4 milj. eiro apmērā. Līdz 2012. gada 30. aprīlim *Imprimatur Capital Baltics* ir veicis 7 sagatavošanas kapitāla investīcijas 700 tūkst. eiro apmērā, un 2 sākuma kapitāla investīcijas 800 tūkst. eiro apmērā;
  3) augsta riska aizdevumi – 2010. gada 26. martā tika noslēgti līgumi ar *AS Swedbank* un *AS SEB Banka*. Kopējais MVK pieejamais finansējuma apjoms ir 61,8 milj. latu. Līdz 2012. gada 30. aprīlim ir noslēgti 29 aizdevuma līgumi par kopējo finansējumu 13,44 milj. eiro.
– Aktivitātē *Garantijas komersantu konkurētspējas* uzlabošanai līdz 2012. gada 30. aprīlim ir noslēgti 243 garantiju līgumi par kopējo summu 65,47 milj. latu, un līdz 2012. gada 30. aprīlim ir noslēgti 83 eksporta garantiju līgumi par kopējo summu 5,2 milj. latu.
– Aktivitātē *Aizdevumi komersantu konkurētspējas uzlabošanai* līdz 2012. gada 30. aprīlim noslēgti 362 aizdevuma līgumi par kopējo apjomu 136,4 milj. latu, tai skaitā programmas ERAF daļā noslēgti 52 aizdevuma līgumi 47,8 milj. latu apmērā.
– Aktivitātē *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir noslēgts 1 līgums par kopējo līgumsummu 2 milj. latu. Aktivitātes ietvaros rīkotajos pasākumos, semināros un konkursos iesaistīta 14701 persona.
– Aktivitātē *Biznesa inkubatori* ir noslēgti 9 līgumi par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu Latvijas reģionos un 1 līgums par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu radošās industrijas komersantiem Rīgā. Aktivitātes ietvaros atbalstu biznesa inkubatoros saņem 509 komersanti.

6.4. ielikuma turpinājums

- Aktivitātē *Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstāmajās teritorijās* ir noslēgti 117 līgumi par kopējo līgumsummu 7,3 milj. latu.
- Apakšaktivitātē *Valsts nozīmes pilsētbūvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai* ir noslēgts 21 līgums par kopējo līgumsummu 7,6 milj. latu (ERAF).
- Apakšaktivitātē *Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība* ir noslēgti 7 līgumi par kopējo līgumsummu 4,3 milj. latu (ERAF).
- Aktivitātē *Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 466 līgumi par kopējo līgumsummu 27,4 milj. latu (ERAF).
- Aktivitātē *Sociālo dzīvojamo māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi* noslēgti 59 līgumi par kopējo līgumsummu 4,6 milj. latu (ERAF).
- Aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* noslēgti 40 līgumi par kopējo līgumsummu 28 milj. latu (KF).
- Aktivitātē *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība* noslēgti 10 līgumi par kopējo līgumsummu 21,3 milj. latu (KF).

ES fondu finanšu apguve darbības programmās *Cilvēkresursi un nodarbinātība, Uzņēmējdarbība un inovācijas* un *Infrastruktūra un pakalpojumi*

Darbības programmā *Cilvēkresursi un nodarbinātība* ieviešana visstraujāk virzījusies sociālās iekļaušanas aktivitātēs, nodarbinātības veicināšanas un veselības darbā aktivitātēs, kā arī augstākās izglītības un zinātnes atbalsta aktivitātēs, kur pieaudzis gan noslēgto līgumu skaits, gan finansējuma saņēmējiem veikto maksājumu apjoms.

Procentuāli vislielākais progress apstiprināto projektu un noslēgto līgumu ietvaros starp darbības programmām vērojams nodarbinātības jomā *Cilvēkresursi un nodarbinātība*, kur noslēgti līgumi par 451 milj. latu (98,8%), prioritātē *Nodarbinātības veicināšana un veselība darbā*, kur noslēgti līgumi par 201,9 milj. latu (101,5%), prioritātē *Izglītība un prasmes*, kur noslēgti līgumi par 99,6 milj. latu (97%), prioritātē *Augstākā izglītība un zinātne*, kur noslēgti līgumi par 85,7 milj. latu (93,6%) no prioritātēm pieejamā publiskā finansējuma. Prioritātē *Sociālās iekļaušanas veicināšana* noslēgti līgumi par ES fondu finansējumu 35,2 milj. latu (97,1%) apmērā, prioritātē *Administratīvās kapacitātes stiprināšana* noslēgti līgumi par ES fondu finansējumu 15,8 (93,4%) milj. latu apmērā. Veikto maksājumu ziņā darbības programmā *Cilvēkresursi un nodarbinātība* sastāda 300 milj. latu (65,3%), savukārt prioritātēs: *Nodarbinātības veicināšana un veselība darbā* – 143 milj. latu (71,9%), *Augstākā izglītība un zinātne* – 61,9 milj. latu (67,6%), *Izglītība un prasmes* –59,4 milj. latu (57,9%), *Sociālās iekļaušanas veicināšana* – 20,4 milj. latu (56,1%) un *Administratīvās kapacitātes stiprināšana* – 8,5 milj. latu (50,5%).

6.6. attēls

ES fondu finanšu apguve līdz 2011. gada 31. decembrim darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas*

(milj. latu)

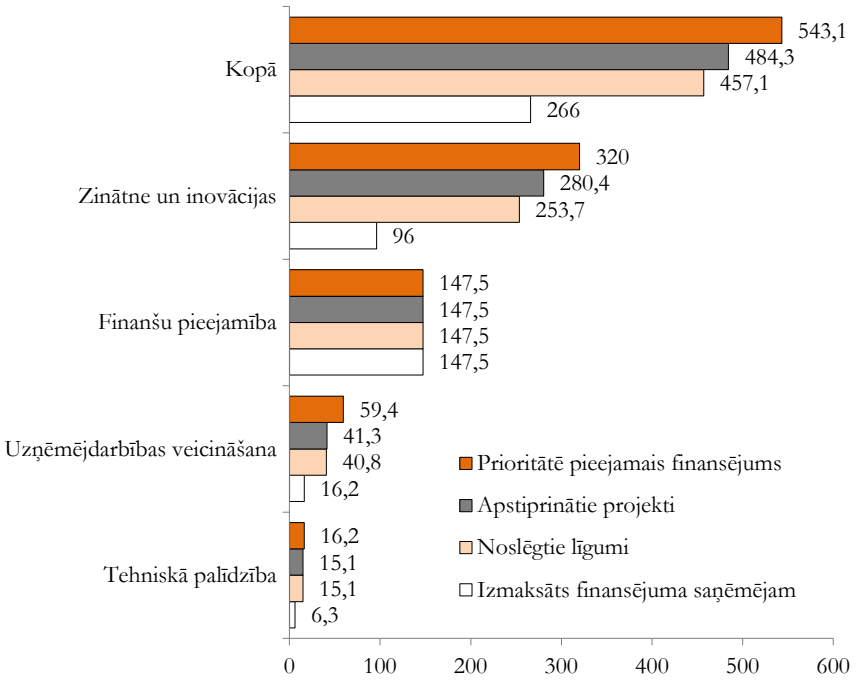

Darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* kopumā aktivitāšu ieviešana pārsniedz plānoto. Darbības programmas ietvaros līdz 2012. gada 31. martam ir veikti maksājumi finansējuma saņēmējiem par 22,3 milj. latu, kas ievērojami pārsniedz plānoto (par 88%), kā arī jau ir izpildīti 28,7% no 2012. gada finanšu apguves mērķa. Līdz 2012. gada 31. martam samazinājies apstiprināto projektu skaits uzņēmējdarbības un zinātnes aktivitātēs. Projektu atbirums skaidrojams ar nosacījumu neizpildi, uzņēmēju intereses zudumu īstenot projektu, pastiprinātākām pārbaudēm, kas ļauj laikus izvairīties no neatbilstībām un līgumu laušanas.

Lai uzlabotu darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* finanšu apguvi, līdz 2012. gada 30. jūnijam norisinājās projektu iesniegumu vērtēšana 2.1.2.4. aktivitātē *Augstas pievienotās vērtības investīcijas* un 2.3.2.3. aktivitātē *Klasteru programma*.

Informācija par finansējuma apguvi darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* ir atspoguļota 6.6. attēlā.

Darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* ietvaros lielākā daļa darbības programmas projektu ir ieviešanas posmā. Maksājumi ir veikti par vairāk nekā 20% lielākā apjomā nekā sākotnēji plānots, galvenokārt ceļu, transporta, ostu, IKT, veselības, energoefektivitātes un kultūras nozaru projektos. Visievērojamākais maksājumu progress bijis teritoriju pieejamības un sasniedzamības veicināšanas prioritātē autoceļu un IKT projektos, vairāk nekā trīs reizes pārsniedzot darbības programmā vidējo maksājumu progresu.

Galvenie projektu ieviešanu kavējošie faktori ir iepirkumu problēmas (sūdzības, iepirkumu beigšanās bez rezultātiem, problēmas iepirkumu procedūras norisē), konstatētas neatbilstības projektu ietvaros, kas saistītas ar Ministru kabineta noteikumos par aktivitāšu īstenošanu noteikto izdevumu pozīciju apjoma pārsniegumu un pieaugošs sadārdzinājums autoceļu būvniecības un ūdenssaimniecības projektos.

Finansējuma apguve darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi* ir atspoguļota 6.7. attēlā.

6.7. attēls

ES fondu finanšu apguve darbības programmā līdz 2011. gada 31. decembrim darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi*

(milj. latu)

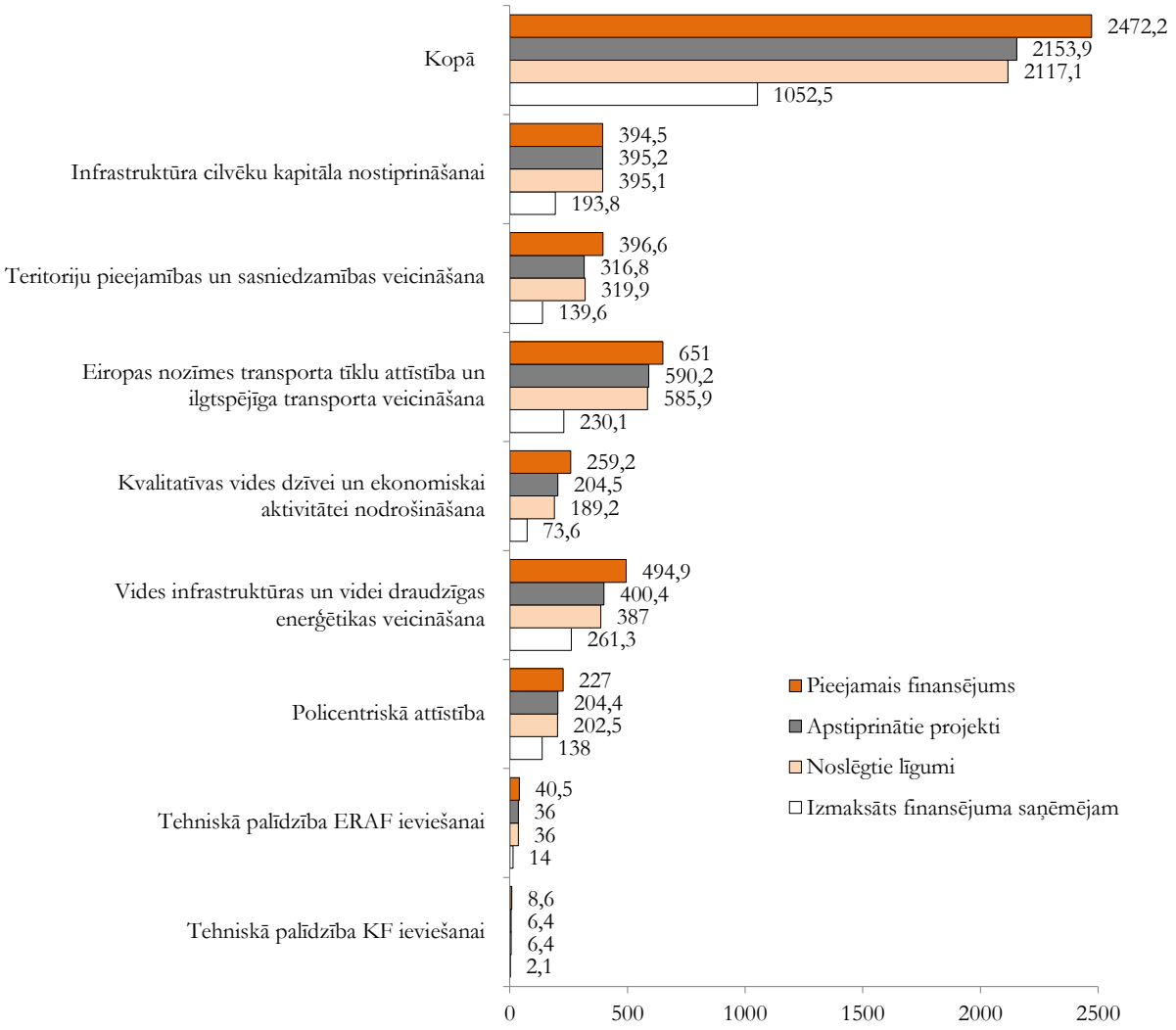

6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika

2012. gada pirmajā pusē ES Kopējās tirdzniecības politikas ietvaros bija aktuāla virkne jautājumu, t.sk. attiecībā uz vienotas ES investīciju politikas ietvara izstrādi, protekcionisma pasākumu ierobežošanu eksporta tirgos, ES divpusējās tirdzniecības līgumu sarunām ar noteiktām trešajām valstīm, trešo valstu piekļuves ES publiskā iepirkuma tirgum nosacījumu izstrādi, kā arī intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības veicināšanu starptautiskajā tirdzniecībā u.c.

Daudzpusējās attiecības

2012. gada vidū Pasaules Tirdzniecības organizācijā (PTO) bija 155 valstis[1]. Krievija un Vanuatu, kuru uzņemšana PTO tika atbalstīta 2011. gada 15.-17. decembrī Ženēvā (Šveice) notikušajā PTO 8. Ministru konferencē, par organizācijas dalībniecēm kļūs tuvāko mēnešu laikā.

Vairāk nekā desmit gadus pēc PTO Dohas raunda (DDA) sarunu uzsākšanas (2001. gada novembrī) organizācijas dalībvalstis turpina centienus rast kopsaucējus būtiskai daudzpusējās tirdzniecības ierobežojumu mazināšanai. Pēdējo mēnešu laikā neformālas PTO dalībvalstu konsultācijas notikušas visās centrālajās DDA sarunu jomās, t.sk. nelauksaimniecības preču tirgus pieejamībā, lauksaimniecībā, kā arī pakalpojumu tirdzniecībā. Tomēr būtiska virzība izpaliek. Lai arī, apzinoties reālo situāciju sarunās, šobrīd netiek runāts par veiksmīgu DDA pabeigšanu īstermiņā, tuvākajā laikā plānots galveno uzmanību veltīt jautājumiem, t.sk. tirdzniecības veicināšanai, kur nepieciešamā progresa sasniegšanai vērojama pietiekama dalībvalstu viedokļu konverģence. Tāpat pakalpojumu sarunu kontekstā vairāku dalībvalstu starpā[2] šobrīd tiek vērtēta iespēja liberalizēt vairākpusēju pakalpojumu tirdzniecības nosacījumus, kas laika gaitā varētu kalpot par pamatu daudzpusējai nosacījumu vienkāršošanai visu PTO dalībvalstu starpā.

Par veiksmīgu piemēru progresīvai tirdzniecības ierobežojumu samazināšanai tiek uzskatīts 1996. gadā PTO 1. Ministru konferencē noslēgtais vairākpusējais *Informācijas tehnoloģiju nolīgums* (ITA), kas paredz, ka tās līgumslēdzējas puses (šobrīd 74 valstis, t.sk. ES dalībvalstis) noteiktiem informācijas tehnoloģiju produktiem nepiemēro importa nodevas. Ņemot vērā ITA labvēlīgo ietekmi uz informācijas tehnoloģiju produktu attīstību un izplatību pasaulē, vairākas no tā līgumslēdzējām pusēm, t.sk. ASV, Japāna un Koreja, 2012. gada 15. maijā PTO ITA komitejas sanāksmē ir aicinājušas līgumslēdzējas puses uzsākt neformālas konsultācijas par nolīgumā ietverto produktu pārklājuma paplašināšanu, kā arī jaunu dalībvalstu piesaistīšanu. ES atbalsta ITA produktu aptvēruma paplašināšanu, vienlaikus aicinot tā ietvaros nopietni pievērsties arī netarifu barjeru risināšanai, kas mūsdienās veido būtiskākās barjeras informācijas tehnoloģiju produktu starptautiskajā tirdzniecībā.

Lai attīstītu daudzpusējās tirdzniecības sistēmas noteikumus, PTO dalībvalstis dažādos formātos (divpusēji, reģionāli, vairākpusēji u.tml.) strādā pie specifisku tirdzniecības noteikumu uzlabošanas. Viena no šādām iniciatīvām ir saistīta ar vairāku valstu[3] ieceri izveidot PTO normām atbilstošu starptautisku ietvaru efektīvai viltotu un pirātisku preču un ar to izplatīšanu saistītu pakalpojumu tirdzniecības ierobežošanai. Lai to īstenotu, laika posmā no 2008. līdz 2010. gadam puses noturēja sarunas par *Viltošanas novēršanas tirdzniecības nolīgumu* (ACTA). Visas ACTA sarunās iesaistītās puses, izņemot ES, Meksiku un Šveici, nolīgumu parakstīja 2011. gada 1. oktobrī Tokijā (Japāna). Savukārt ES un lielākā daļa tās dalībvalstu, izņemot Igauniju, Kipru, Nīderlandi, Slovākiju un Vāciju, ņemot vērā 2011. gada 16. decembrī ES Padomē pieņemto lēmumu par ACTA parakstīšanu, pēc nepieciešamo iekšējo procedūru pabeigšanas 2012. gada 26. janvārī Tokijā parakstīja nolīgumu. Tas izraisīja plašas diskusijas virknē ES dalībvalstu, t.sk. Latvijā, par iespējamiem no ACTA piemērošanas izrietošiem cilvēktiesību apdraudējumiem. Lai mazinātu Latvijas sabiedrības bažas, Ekonomikas ministrija sadarbībā ar līdzatbildīgajām institūcijām ir īstenojusi virkni skaidrojošu pasākumu, t.sk. 10. februārī interneta semināru par ACTA un 14. maijā publisku diskusiju par nolīguma autortiesību un blakustiesību aspektiem, norādot uz to, ka ACTA ietvertās normas atbilst spēkā esošajiem tiesību aktiem un tajos nav plānots veikt ar šo nolīgumu saistītas izmaiņas.

Tajā pašā laikā EK ir vērsusies ES Tiesā ar lūgumu sniegt atzinumu par ACTA atbilstību ES pamattiesībām un brīvībām, tostarp, vārda brīvībai, kā arī informācijas un personas datu drošībai. ES Tiesas atzinums par ACTA gaidāms 1-2 gadu laikā. Turklāt jāņem vērā, ka saskaņā ar ES lēmumu pieņemšanas procedūru līdztekus ES Padomes un dalībvalstu nacionālo parlamentu lēmumiem arī Eiropas Parlamentam ir jāpieņem lēmums par ACTA. Eiropas Parlamenta balsojums par šo nolīgumu plānots 2012. gada jūnijā/jūlijā un atkarībā no tā, kā arī ES Tiesas atzinuma, šī jautājuma virzība tiks īstenota virknē ES dalībvalstu, t.sk. Latvijā.

Divpusējās attiecības ES kopējās tirdzniecības politikas ietvaros

ES ir noslēgusi virkni preferenciālo līgumu, kas paredz savstarpēji labvēlīgus tirdzniecības nosacījumus ar tādiem partneriem kā Andora, Balkānu valstis[4], Eiropas Ekonomiskās zonas valstis[5], Sanmarīno,

[1] Šobrīd iestāšanās sarunas PTO turpina 26 kandidātvalstis, no kurām Latvijai nozīmīgākās ir Azerbaidžāna, Baltkrievija, Kazahstāna un Serbija

[2] ASV, Austrālija, Čile, ES, Honkonga, Japāna, Jaunzēlande, Kanāda, Kolumbija, Dienvidkoreja, Ķīnas Taipeja, Meksika, Norvēģija, Pakistāna, Singapūra un Šveice

[3] ASV, Austrālija, Dienvidkoreja, ES, Japāna, Jaunzēlande, Kanāda, Maroka, Meksika, Singapūra un Šveice

[4] Albānija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, Maķedonija, Melnkalne un Serbija

[5] Īslande, Lihtenšteina un Norvēģija

Šveice, Čile, Dienvidāfrika, Dienvidkoreja[1], Meksika un Turcija.

2012. gada pirmajā pusē starp būtiskākajām aktualitātēm ES divpusējās tirdzniecības attiecībās ar trešajām valstīm ir darbs ES-ASV Augsta līmeņa Nodarbinātības un izaugsmes darba grupas ietvaros pie sadarbības scenāriju identificēšanas abu pušu tirdzniecības un investīciju plūsmu palielināšanai, lai veicinātu savstarpēji labvēlīgu darbavietu radīšanu, ekonomisko izaugsmi un starptautisko konkurētspēju. Iespējamie scenāriji aptver sadarbības uzlabošanu atsevišķos jautājumos, t.sk. attiecībā uz tarifu samazināšanu un tehniskā regulējuma vienkāršošanu, kā arī pakalpojumu tirdzniecības un investīciju nosacījumu pilnveidošanu, līdz pat visaptveroša brīvās tirdzniecības līguma (BTL) noslēgšanai. Atbilstoši plānotajam tuvāko mēnešu laikā sagaidāmi darba grupas priekšlikumi abu pušu politiskajiem līderiem par ES-ASV tirdzniecības attiecību tālāku attīstību. ES no savas puses jau ir apliecinājusi ieinteresētību visaptveroša un sabalansēta BTL noslēgšanā ar ASV.

Šobrīd nobeiguma posmā ir ES un Japānas novērtējums pie abu pušu divpusējo tirdzniecības attiecību padziļināšanas ietvara, kurā tiek identificētas galvenās sadarbības jomas un soļi prioritāro tirdzniecības jautājumu, jo īpaši Japānā esošo netarifu barjeru, risināšanai. Sagaidāms, ka pēc šī novērtējuma pabeigšanas puses uzsāks darbu pie ES-Japānas BTL sarunām.

Ir uzsāktas sarunas par ES brīvās tirdzniecības līgumu slēgšanu ar Armēniju, Gruziju un Moldovu, kā arī panākta politiskā vienošanās starp ES un Vjetnamu par BTL procesa uzsākšanu tuvākajā laikā. Jāatzīmē arī 2011. gada pavasarī parafētā *ES-Centrālamerikas*[2] *Asociācijas līguma* un tajā ietilpstošā brīvā tirdzniecības līguma, kā arī ES-Kolumbijas un Peru BTL nodošana parakstīšanai pusēm, t.sk. ES dalībvalstīm, 2012. gada maijā/jūnijā. Līdztekus tam turpinās *ES-Ukrainas Asociācijas līgumā*, kas tika parafēts 2012. gada 30. aprīlī Briselē, ietilpstošā BTL teksta juridiskā pārbaude un saskaņošana. Pārbaude ilgs līdz 2012. gada rudenim, pēc kuras plānota BTL parafēšana. Ņemot vērā iekšpolitisko situāciju Ukrainā, šobrīd ir atklāts jautājums par ES-Ukrainas BTL piemērošanu praksē tuvākajā laikā.

No aktīvajiem preferenciālo līgumu procesiem šobrīd vistuvāk noslēgšanai ir sarunas par *ES-Kanādas Visaptverošo ekonomikas un tirdzniecības nolīgumu*, ko plānots pabeigt 2012. gada nogalē. Līdzīgi BTL sarunu pabeigšana pēc jutīgāko jautājumu atrisināšanas tuvākajā laikā gaidāma arī ar Singapūru un Indiju. Savukārt sarunās ar Dienvidu kopējā tirgus valstīm[3] (*Mercosur*) pretēji iepriekš cerētajam, ņemot vērā atšķirības *Mercosur* valstu nostājās, šobrīd grūti prognozēt pozitīvu iznākumu.

Paralēli ES šobrīd risina BTL sarunas arī ar Malaiziju, Persijas līča sadarbības padomes valstīm[4] (GCC) un Vidusjūras reģiona valstīm[5], kā arī ekonomiskās partnerības līgumu sarunas (EPA) ar lielāko daļu Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstīm (ACP).

ES eksportētāju tirgus pieejamības veicināšana trešajās valstīs

2012. gada pirmajā pusē, lai nodrošinātu ES, t.sk. Latvijas eksportētājiem efektīvāku tirgus pieejamību trešo valstu tirgos, saskaņā ar 2007. gada aprīlī apstiprināto atjaunoto *ES Tirgus pieejamības stratēģiju* tika īstenoti pasākumi tirdzniecības barjeru noteikšanai, to risināšanai un novēršanai. Stratēģijas ietvaros ir izveidotas 12 darba grupas un 33 tirgus pieejamības vienības, kas risina uzņēmējiem specifiskus ar tirdzniecības ierobežojumiem saistītus gadījumus trešajās valstīs, kā arī dažādu nozaru un reģionu jautājumus. Tajās darbojas arī Latvijas ekonomiskie pārstāvji ASV, Izraēlā, Kazahstānā, Krievijā, Turcijā un Ukrainā.

Kopš 2009. gada ir uzsākta pasaules valstu tirdzniecības politikas instrumentu uzraudzība, visvairāk tirdzniecības ierobežojumi ir ieviesti ne tikai tādos Latvijas eksportam būtiskos tirgos kā Krievija, Ukraina, Baltkrievija un Kazahstāna, bet arī ES nozīmīgu tirdzniecības partnervalstu tirgos – ASV, Argentīnā, Brazīlijā, Ķīnā, Indijā un Japānā.

Jāatzīmē, ka 2012. gada 1.-2. marta Eiropadomē tika apstiprināts otrais ikgadējais *Tirdzniecības un investīciju barjeru ziņojums*, aptverot ES uzņēmējiem būtiskākos tirdzniecības ierobežojumus, tostarp Latvijai būtisko Krievijas aizliegumu attiecībā uz dzīvo cūku importu no ES dalībvalstīm.

Latvijas ekonomiskās sadarbības līgumi ar trešajām valstīm un trešo valstu reģioniem

Lai aktivizētu divpusējo ekonomisko sadarbību pēc iestāšanās ES, Latvija ir noslēgusi divpusējās ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krieviju, Ķīnu, Baltkrieviju, Ukrainu, Kazahstānu, Azerbaidžānu, Gruziju, Moldovu, Uzbekistānu, Kirgizstānu, Turkmenistānu, Tadžikistānu un Armēniju. To ietvaros ir izveidotas Starpvaldību komisijas (SVK), kas nodrošina šo līgumu darbības uzraudzību un analizē iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai.

2011. gada otrajā pusē ir notikusi SVK sēde – ar Baltkrieviju, bet 2012. gada pirmajā pusē – ar Ķīnu un Uzbekistānu, kā arī ir organizēti Latvijas-Ķīnas, Latvijas-Apvienoto Arābu Emirātu un Latvijas-Kataras uzņēmēju biznesa forumi.

Plānots, ka 2012. gada otrajā pusē notiks SVK sēde ar Kazahstānu (27.-28. Jūnijā, Astanā), Ukrainu

[1] Pagaidu kārtā stājas spēkā ar 2011. gada 1. jūliju (līdz visu pušu ratifikācijas procedūru pabeigšanai, Latvija līguma ratifikāciju ir pabeigusi 2011. gada 4. augustā)

[2] Gvatemala, Hondurasa, Kostarika, Nikaragva, Salvadora un Panama pēc tās iesaistīšanās Centrālamerikas ekonomiskās integrācijas procesā

[3] Argentīna, Brazīlija, Paragvaja, Urugvaja un Venecuēla

[4] Bahreina, Kuveita, Omāna, Katara, Saūda Arābija un Apvienotie Arābu Emirāti

[5] Alžīrija, Ēģipte, Izraēla, Jordānija, Libāna, Maroka, Palestīnas Pašpārvalde, Sīrija un Tunisija

(4.-5. Jūlijā, Rīgā), Baltkrieviju (Rīgā), Gruziju (Tbilisi) un Turkmenistānu (Rīgā).

Lai gan starp Latviju un Krieviju ir noslēgta vienošanās par ekonomisko sadarbību, notiek aktīva sadarbība arī ar Krievijas reģioniem. Šobrīd spēkā ir ekonomiskās sadarbības līgumi ar Karēlijas Republiku, Baškortostānas Republiku, Čuvašijas Republiku, Vologdas apgabalu, Pleskavas apgabalu un Kirovas apgabalu. Šobrīd norit sarunas ar Kirovas, Ivanovas, Jaroslavļas un Kalugas apgabalu valdībām par vienošanos noslēgšanu ekonomiskās sadarbības jomā. Lai nodrošinātu to realizāciju, pēc vienošanās spēkā stāšanās puses sagatavo un paraksta pasākumu plānus. Notiek darbs pie vienošanās realizācijas pasākumu plānu izstrādes ar Vologdas un Kirovas apgabaliem. Savukārt Ekonomikas ministrijas un Pleskavas apgabala administrācijas vienošanās par ekonomisko sadarbību īstenošanas darba programmu 2012.-2014. gadam tika parakstīta 2012. gada 2. maijā Rīgā Pleskavas apgabala gubernatora darba vizītes ietvaros (vienošanās stājās spēkā ar parakstīšanas datumu).

2011. gada 13.-15. novembrī ekonomikas ministrs uzturējās darba vīzītē Azerbaidžānā, kuras ietvaros tikās ar Azerbaidžānas Republikas augsta līmeņa amatpersonām, t.sk. Azerbaidžānas prezidentu. Vizītes ietvaros tika atklātas Latvijas dienas *Taste Latvia*. Lai veicinātu Latvijā ražotu produktu eksportu uz Azerbaidžānu, stiprinātu abu valstu kultūras un ekonomiskās saites, 2011. gada novembrī-decembrī tika organizētas Latvijas dienas Baku.

2012. gada 10.-15. martā ekonomikas ministrs ar Latvijas uzņēmējiem premjerministra V. Dombrovska vizītes ietvaros atradās darba vizītē Apvienotajos Arābu Emirātos un Katarā. Šī vizīte tika organizēta pēc Latvijas puses iniciatīvas, lai meklētu jaunus eksporta tirgus Latvijas ražotājiem un piesaistītu Latvijai jaunas investīcijas. Vizītes ietvaros notika virkne tikšanos ar augsta līmeņa amatpersonām un biznesa forums. Vizītē piedalījās 42 uzņēmēji, kas pārstāvēja 32 uzņēmumus. Potenciālās sadarbības nozares ir lauksaimniecība, koksne un tās izstrādājumi, pārtikas rūpniecības produkti un jaunās tehnoloģijas.

2012. gada 22.-24. aprīlī ekonomikas ministrs uzturējās darba vizītē Hannoverē, kuras laikā apmeklēja starptautisko inženiernozaru izstādi *Hannover Messe 2012*, kurā piedalījās 9 Latvijas uzņēmumu pārstāvji no metālapstrādes, alternatīvo enerģiju un gumijas ražošanas nozarēm. Izstādes ietvaros ministrs tikās ar Vācijas ekonomikas un tehnoloģiju ministru, kā arī ar Lejassaksijas Ekonomikas ministrijas valsts sekretāru, ar kuru tika pārrunātas sadarbības iespējas ar Lejassaksiju, it īpaši klāsteru jomā.

2012. gada 7.-14. maijā ekonomikas ministrs uzturējās darba vizītē ASV. Vizītes ietvaros, tiekoties ar ASV amatpersonām un uzņēmēju pārstāvjiem, tika pārrunātas iespējas veicināt savstarpēji izdevīga ekonomiskā dialoga tālāku attīstību starp Latviju un ASV, t.sk. piesaistīt jaunas ASV investīcijas Latvijai un veicināt aktīvāku divpusējo tirdzniecību. Tāpat tikšanās laikā ar Pasaules Bankas pārstāvjiem tika pārrunāts iespējamais atbalsts nacionālās industriālās politikas izstrādē. Vizītē ekonomikas ministru pavadīja arī Rīgas Tehniskās universitātes, RIX Technologies un LIKTA pārstāvji, kam bija iespēja nepastarpināti veidot kontaktus ar potenciālajiem ASV partneriem jaunu sadarbības projektu īstenošanai.

ES ārējās tirdzniecības sektorālie jautājumi

Tērauds

Tērauda elastība un vairākkārtējā pārstrāde padara to par vienu no visplašāk izmantotajiem rūpniecības izejmateriāliem pasaulē. Metālrūpniecības nozare veido daļu no vispārējās Eiropas konkurētspējas visos vērtību ķēdes posmos, turklāt ES ir otrā lielākā pasaules tērauda ražotāja pēc Ķīnas.

Nozares atkopšanās pasaulē ir notikusi straujāk nekā paredzēts. Lai arī pieprasījums pēc tērauda ES iekšējā tirgū lēnām palielinās, augstās enerģijas cenas, fiskālā konsolidācija un apgrūtināta piekļuve finanšu resursiem ir mazinājusi šo pieaugumu.

ES šobrīd piemēro kvantitatīvos ierobežojumus pret atsevišķu tērauda izstrādājumu importu no Krievijas un Kazahstānas. 2007. gada oktobrī ES un Krievija noslēdza līgumu par tērauda tirdzniecību 2007. un 2008. gadam un vienojās par tā ikgadēju pagarināšanu, paredzot ikgadēju kvotu apjoma pieaugumu 2,5% apmērā. Tādējādi 2011. gadā ar Krieviju kvotu apjoms tika noteikts 3,27 milj. tonnu apmērā. Tomēr saistībā ar 2012. gada augustā gaidāmo Krievijas kļūšanu par PTO dalībvalsti šis līgums zaudēs spēku, un kvotu sistēma ar Krieviju tiks atcelta. Savukārt attiecībā uz Kazahstānu pašlaik tiek piemēroti autonomi pasākumi, un importa kvota ir noteikta 0,2 milj. tonnu apmērā.

Papildus tērauda plūsmas monitoringa nolūkos atsevišķu tērauda izstrādājumu importam ES no visām trešajām valstīm piemēro iepriekšējās uzraudzības sistēmu.

Tekstils

Tekstila nozares produkcija ir viena no visvairāk globāli tirgotām precēm. ES ir otra lielākā tekstilpreču eksportētāja pasaulē pēc Ķīnas, dominējot pasaulē augstu ienākumu un augstas kvalitātes tekstilpreču un apģērbu tirgos. Galvenās ES tirdzniecības politikas aktivitātes arī 2012. gada pirmajā pusē tekstila un apģērbu jomā bija saistītas ar atbilstošu intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības noteikumu izstrādi un tirdzniecības barjeru atcelšanu Eiropas tekstilpreču eksportam strauji augošo trešo valstu tirgos.

Ilgu laiku tekstila un apģērbu nozare PTO daudzpusējās sarunās bija izņēmums rūpniecības preču progresīvai tirdzniecības liberalizācijai, līdz 1995. gadā jaunattīstības valstis panāca, ka PTO dalībvalstis apņemas pakāpeniski īstenot pilnīgu tekstilpreču tirdzniecības liberalizāciju. Tādējādi ar 2009. gada 1. janvāri tika atcelti pret Ķīnu noteiktie ES tekstilpreču importa ierobežojumi, bet ar 2010. gada 5. maiju – dubultās kontroles uzraudzības sistēma (licencēšana) bez kvantitatīvajiem ierobežojumiem

atsevišķu Uzbekistānas izcelsmes tekstilpreču importam. Tādējādi šobrīd ES kvantitatīvos ierobežojumus piemēro vairs tikai Baltkrievijas un Ziemeļkorejas, kas nav PTO dalībvalstis, tekstilpreču importam.

Tirdzniecības aizsardzības instrumenti

ES izmanto tirdzniecības aizsardzības instrumentus (TAI), lai novērstu importa preču realizēšanu ES tirgū par dempinga cenām, aizsargātu ES uzņēmumus no trešo valstu ražotāju izmantotām negodīgām subsīdijām, kā arī nodrošinātu godīgu konkurenci pēkšņu preču tirdzniecības plūsmu pieauguma gadījumā. Pārbaudes ierosina EK uz industriju pārstāvošo uzņēmumu vai uzņēmumu asociāciju prasību pamata, ja trešo valstu importēto preču dempinga cenu vai piemēroto subsīdiju dēļ ES industrijai ir radies vai varētu rasties būtisks kaitējums. ES šo PTO ietvaros atļauto TAI sistēmu piemēro negodīgas tirdzniecības novēršanai, izvērtējot visu ieinteresēto pušu (ražotāju, importētāju un lietotāju) intereses.

2012. gada 1. ceturksnī ES veikto pārbaužu rezultātā pret dažādiem citu valstu produktiem kopā tika piemēroti 115 antidempinga un 10 kompensāciju pasākumi. Salīdzinājumam – 2011. gada beigās ASV bija spēkā 253 antidempinga un 51 pretsubsīdiju pasākums, Ķīnā – 109 antidempinga un 4 pretsubsīdiju pasākumi, bet Brazīlijā – 71 antidempinga un 1 pretsubsīdiju pasākums. Pēdējos gados visvairāk lietu ES ir ierosināts pret Ķīnu, Indiju, ASV, Taizemi, Taivānu, Malaiziju, Krieviju, Ukrainu, Koreju un Indonēziju. 2012. gada 1. ceturksnī ir ierosinātas 8 jaunas antidempinga un pretsubsīdiju lietas un uzsākti 8 termiņu beigu un 2 starpposma pārskati.

Latvija antidempinga pārbaudēs iestājas par atvērtu tirdzniecību, ražotājiem un lietotājiem nepieciešamo izejvielu, starppatēriņa preču pieejamību, kā arī to piegāžu ķēžu diferenciāciju. No Latvijas ražotāju interešu viedokļa būtiskākie TAI ir:

- 2011. gada februārī ES ieviestā antidempinga nodeva nepārtrauktās stikla elementāršķiedras izstrādājumu un stikla šķiedras sieta audumu importam no Ķīnas, kā arī tās sekojoša paplašināšana uz Malaiziju, jo nodevas apiešanas pārbaudē tika konstatēts, ka kopš pasākumu piemērošanas ES ir strauji pieaudzis Ķīnas izcelsmes stikla šķiedras sieta audumu imports no Malaizijas;
- 2001. gadā ASV piemērotie antidempinga pasākumi attiecībā uz tērauda armatūras stieņu importu no septiņām pasaules valstīm, tostarp, Latvijas. Ņemot vērā, ka PTO Strīdus izskatīšanas institūcija ir atzinusi ASV nodevas aprēķinos izmantoto antidempinga starpības aprēķināšanas metodi *(Zeroing)* par PTO normām neatbilstošu, 2012. gada maijā ASV veica nodevas pārrēķinu, samazinot Latvijas uzņēmumam piemērojamo nodevas apmēru. Neskatoties uz to, 2012. gada 2. jūlijā tiks uzsākts saulrieta pārskats, kura rezultātā pastāv iespēja nodevas pilnīgai atcelšanai.

Lai veicinātu MVK iesaisti TAI pārbaudēs, sākot ar 2010. gadu EK sadarbībā ar dalībvalstu atbildīgajām iestādēm ir izveidojusi MVK palīdzības dienestu, izstrādājusi ceļvežus antidempinga un pretsubsīdiju pārbaužu uzsākšanai, ka arī rokasgrāmatu par TAI. Tās mērķis ir uzlabot ES uzņēmēju izpratni par to tiesībām un pienākumiem trešo valstu veiktajās pārbaudēs. Turpinot uzsākto, no 2012. gada maija līdz jūlijam sabiedriskai apspriešanai ir nodota TAI modernizācijas iniciatīva, kuras mērķis ir ieviest lielāku pārskatāmību EK veiktajās TAI pārbaudēs, uzlabot TAI efektivitāti kopumā un vienkāršot ieinteresēto pušu dalību TAI pārbaužu procedūrās.

6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus

Eiropas Savienības iekšējais tirgus aptver 30 valstu (ieskaitot Eiropas Ekonomikas zonas valstis – Norvēģiju, Islandi un Lihtenšteinu) ar aptuveni 500 milj. patērētāju. ES iekšējais tirgus nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprite. Pēc ilgstoša un nopietna darba ES ietvaros ir panākta vienota noteikumu kopuma izveidošana saimnieciskās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patērētājiem nodrošināts plašāks preču un pakalpojumu klāsts, radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt, mācīties un doties pensijā citā valstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, kā arī nodrošināti daudzi citi labumi. Tomēr ES iekšējā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabilu attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijā ES iekšējā tirgus direktīvu ieviešana risinās veiksmīgi, un direktīvu pārņemšanas efektivitātes ziņā ir sasniegti augsti rezultāti. Latvija ir atkārtojusi savu labāko rezultātu ar direktīvu ieviešanas deficītu 0,4% apmērā un 27 dalībvalstu starpā ir ierindojusies 3. vietā, atpaliekot vienīgi no Maltas (0,1%) un Īrijas (0,3%), tādējādi nodrošinot 2009. gada Lisabonas mērķi pārņemt 99% direktīvu prasību jeb pieļaut direktīvu pārņemšanas deficītu 1% apmērā.

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 34.-36. un 49.-62. pantā noteikto principu ieviešanu saistībā ar brīvu preču un pakalpojumu apriti un tiesībām veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot tiesību normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt ES iekšējā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra (*direktīvas 98/34/EK* un *98/48/EK*), kura nosaka ES dalībvalstu pienākumu iesniegt Eiropas Komisijai un pārējām ES dalībvalstīm un Eiropas Ekonomikas

zonas valstīm izvērtēšanai tehnisko noteikumu projektus, kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču, kā arī informācijas sabiedrības pakalpojumu apritei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas (TRIS)* datubāzē: *http://ec.europa.eu/enterprise/tris/default.htm. TRIS* datubāze ir bezmaksas pakalpojums, un lielāko daļu *TRIS* datubāzē paziņoto tehnisko noteikumu projektu var aplūkot latviešu valodā. Ja komersantam ir radušies iebildumi par citu valstu tehniskajiem noteikumu projektiem, kuri potenciāli vai faktiski var ietekmēt viņa produkta noietu attiecīgās ES valsts tirgū, komersants ir tiesīgs iesniegt savus iebildumus atbildīgajā ministrijā, kuras kompetencē ir attiecīgas politikas jomas koordinēšana Latvijā. Saraksts ar atbildīgo ministriju kontaktpersonām ir pieejams Ekonomikas ministrijas mājas lapā: *http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30412*.

Savstarpējās atzīšanas princips ar *direktīvu 98/34/EK* un *98/48/EK* izveidoto procedūru tehnisko noteikumu projektu saskaņošanai ir vienīgais tiesiskais mehānisms preču brīvas aprites nodrošināšanai neharmonizētajā nacionālo tehnisko noteikumu un standartu piemērošanas jomā.

Lai uzlabotu savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu valsts kompetento iestāžu administratīvajā praksē, 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā *Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008*, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ *Lēmumu Nr. 3052/95/EK*. Līdz ar to ir sperts būtisks solis pretī jauna juridiska instrumenta ieviešanai ES līmenī. Regulas prasību piemērošana Latvijā un pārējās dalībvalstīs tiek nodrošināta ar 2009. gada 13. maiju.

Regulas mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzīšanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, piemērojot valsts tehniskos noteikumus Eiropas Ekonomikas zonas valstīs ražotajām vai brīvā apgrozībā likumīgi laistajām precēm, tiesību un pienākumu sadalījumu starp valsts kompetentajām iestādēm un saimnieciskās darbības veicējiem savstarpējās atzīšanas procedūras ietvaros, kā arī īstenojamo administratīvo procedūru vienkāršošanas labad nosaka pienākumu valstij izveidot vienu vai vairākus produktu informācijas punktus saimnieciskās darbības veicēju informatīvajam atbalstam. Latvijā *Produktu informācijas kontaktpunkta* funkcijas pilda Ekonomikas ministrija (e-pasts: *pcp@em.gov.lv*). Kopš darbības uzsākšanas *Produktu informācijas kontaktpunkts* ir atbildējis uz 29 citu Eiropas Savienības dalībvalstu komersantu informācijas pieprasījumiem par nacionālajām prasībām dažādiem produktiem.

Lai veicinātu komercdarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir pakalpojumu brīvas aprites veicināšana. Pakalpojumu jomā sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām un valsts pārvaldes iestādēm tiek regulāri veikta normatīvo aktu prasību analīze un gatavoti priekšlikumi nepieciešamajām izmaiņām, lai mazinātu esošo administratīvo slogu komersantiem. Tiek pārskatītas pastāvošās administratīvās barjeras un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nokārtot nepieciešamās procedūras elektroniski. Tiek turpināta atļauju darbības termiņa pagarināšanas procedūru vienkāršošana un atļaujas saņemšanai iesniedzamo dokumentu saraksta un skaita pārskatīšana, prasību pēc atļaujas aizstāšana ar reģistrācijas prasību, personu resertifikācijas procedūru atvieglošana, kā arī citu administratīvo procesu vienkāršošana. Papildus tam turpinās vienas pieturas aģentūras principa ieviešana, uzlabojot publiskās pārvaldes sniegto pakalpojumu pieejamību vienuviet – vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā *www.latvija.lv*.

Par vienu no publiskās pārvaldes modernizāciju veicinošiem instrumentiem, lai samazinātu iestāžu kavēšanos lēmumu pieņemšanā, izmaksas un nelabvēlīgas sekas, kas rodas maziem un vidējiem komersantiem, piemēram, no procedūru pārklāšanās vai pārliekas birokrātijas saistībā ar dokumentu iesniegšanu, ir uzskatāms „klusēšanas-piekrišanas" princips. Tas nosaka, ka gadījumā, ja noteiktajā termiņā nav saņemta atbildīgās iestādes atbilde uz atļaujas pieteikumu, uzskatāms, ka atļauja pakalpojumu sniedzējam ir piešķirta un pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs uzsākt pakalpojuma sniegšanu. Šādu „klusēšanas-piekrišanas" mehānismu jau ir pieņēmušas daudzas ES valstis, uzņēmēju un iedzīvotāju labā cenšoties panākt publiskās pārvaldes vienkāršošanu. Latvijā šobrīd plānots atbildīgajām iestādēm veikt nepieciešamos grozījumus normatīvajos aktos, lai paredzētu „klusēšanas-piekrišanas" principa piemērošanu atsevišķu atļauju saņemšanai.

Lai nodrošinātu Eiropas Savienības valsts pārvaldes iestāžu administratīvo sadarbību, Eiropas Komisija ir izveidojusi ***Iekšējā tirgus informācijas sistēmu*** *(IMI). IMI sistēma* ļauj ES dalībvalstu (arī Norvēģijas, Islandes un Lihtenšteinas) atbildīgajām iestādēm gan valsts, reģionālā, gan vietējā līmenī veiksmīgi īstenot ātru un vienkāršu saziņu savā un citu dalībvalstu starpā. *IMI sistēma* nodrošina sadarbībai nepieciešamo citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu meklēšanas iespējas, iepriekš sagatavotu jautājumu un atbilžu kopu, kas nodrošina lietotājiem vienkāršu *IMI sistēmas* ikdienas lietošanu. Vienlaikus *IMI sistēma* tās lietotājiem

nodrošina informācijas apmaiņas pārskatāmību, kas ļauj efektīvi sekot līdzi informācijas apritei *IMI sistēmā*. Izmantojot *IMI sistēmu*, dalībvalstīm ir iespēja pārbaudīt juridisko personu un privātpersonu iesniegto, citās dalībvalstīs izdoto dokumentu autentiskumu, papildu jautājumu gadījumā sazināties ar dokumentu izdevējinstitūciju. Tādējādi dokumentu iesniedzējs tiek atbrīvots no papildu birokrātiskiem šķēršļiem dažādu jautājumu risināšanai Eiropas Savienības iekšējā tirgū. Šobrīd *IMI sistēma* darbojas *Pakalpojumu direktīvas (2006/123/EK)*, *Profesionālās kvalifikācijas direktīvas (2005/36/EK)* un *Darbinieku nosūtīšanas direktīvas (96/71/EK)* (pagaidām pilotprojekts) jomā. Ņemot vērā *Pakalpojumu direktīvā* noteikto pienākumu – dalībvalstīm informēt citai citu par pakalpojumiem, kas var radīt būtisku kaitējumu cilvēku veselībai, dzīvībai un videi, *IMI sistēmā* ir izveidots *Brīdinājuma mehānisms*, kas nodrošina veiksmīgu uzraudzības iestāžu pārrobežu sadarbību risku novēršanā. *IMI sistēmā* ir reģistrētas 52 Latvijas atbildīgās iestādes, kas atbild par vienu vai vairāku jomu informācijas apriti: 7 – par profesionālās kvalifikācijas jomu, 36 – par pakalpojumu jomu, 3 – par profesionālās kvalifikācijas un pakalpojumu jomu, 3 – par darbinieku nosūtīšanas jomu, 2 – par darbinieku nosūtīšanas un pakalpojumu jomu. *Brīdinājuma mehānismā* šobrīd ir iesaistītas 3 uzraudzības iestādes – Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, Valsts vides dienests, Veselības inspekcija un 2 ministrijas – Veselības ministrija un Ekonomikas ministrija kā *Brīdinājuma paziņojumu* koordinatori. Nacionālais *IMI sistēmas* koordinators Latvijā ir Ekonomikas ministrija.

Kopš 2011. gada oktobra Latvijā *IMI sistēmā* ir reģistrēti 40 informācijas pieprasījumi: 2 – pakalpojumu jomā, 6 – darbinieku nosūtīšanas jomā, 32 – profesionālās kvalifikācijas jomā.

Kopš 2004. gada Latvijā darbojas Eiropas Komisijas un dalībvalstu izveidots alternatīvs Eiropas Savienības *Iekšējā tirgus problēmu risināšanas tiešsaistes tīkls* – ***SOLVIT koordinācijas centru tīkls***. *SOLVIT koordinācijas centru tīkla* uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu Eiropas Savienības iekšējā tirgus problēmām, kuras ir izraisījusi valsts iestāžu darbība, nepareizi piemērojot Eiropas Savienības tiesību normas. Situācijās, kad iedzīvotājs vai uzņēmējs cieš no citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu prettiesiski pieņemtajiem lēmumiem, *SOLVIT koordinācijas centrs* darbojas kā bezmaksas problēmu risināšanas papildu instruments pirms lietas iesniegšanas tiesā. *SOLVIT koordinācijas centri* atrodas katrā Eiropas Savienības dalībvalstī (arī Islandē, Norvēģijā, Lihtenšteinā). 2011. gadā Latvijas SOLVIT koordinācijas centrs ir saņēmis 31 lietu, no kurām 20 lietas atbilda SOLVIT lietu risināšanas kritērijiem – lēmumu ir pieņēmusi valsts iestāde, valsts iestāde atrodas citā Eiropas Savienības dalībvalstī (pārrobežu elements), ir pārkāptas Eiropas Savienības tiesību normas (regulas, direktīvas u.tml.). Visbiežāk Latvijas SOLVIT koordinācijas centrā risinātās iedzīvotāju lietas ir bijušas saistītas ar uzturēšanās atļauju izsniegšanu citās dalībvalstīs, uzņēmējiem – ar pakalpojumu brīvas aprites ierobežojumiem.

6.3. Industriālā politika

Latvijas ekonomikā ir notikušas nozīmīgas makroekonomiskās korekcijas. Ir beidzis pastāvēt ekonomiskais modelis, kurā ārējā kapitāla pieplūduma dēļ strauji palielinājās iekšējais pieprasījums, kas bija izaugsmes galvenais virzītājspēks. Šāds modelis nebija ilgtspējīgs, jo noveda ekonomiku pie dziļas krīzes izteikto makroekonomisko disproporciju dēļ (augsta inflācija, liels maksājumu bilances tekošā konta deficīts u.c.).

Pašlaik Latvijas ekonomika pārkārtojas uz ilgtspējīgu attīstības modeli, kurā galvenais attīstības dzinējspēks ir eksports, spēja konkurēt iekšējos un ārējos produktu tirgos, kā arī būt konkurētspējīgiem kapitāla piesaistē, lai kāpinātu Latvijas ražīgo potenciālu. Līdz ar kopējās ekonomiskās paradigmas maiņu ir nepieciešams mainīt arī nozaru politikas šā vārda plašākajā nozīmē, lai tās atbilstu modernai, mūsdienīgai un uz aktuālajām ekonomikas teorētiķu izstrādātajām un praksē jau vairākkārt aprobētām zinātniskajām metodēm. Ekonomikas zinātniskajā literatūrā tās tiek dēvētas par modernu industriālo politiku (tiek lietoti arī sinonīmi „industriālā politika 2.0", „21. gadsimta industriālā politika" u.c.), nāciju konkurētspēju un reģionālo inovāciju stratēģiju.

Ekonomikas ministrija šobrīd izstrādā *Latvijas Nacionālo industriālo politiku*, kas balstīta pasaules jaunākajās praksēs un pieejās, ir mērķēta uz ekonomikas struktūras maiņu par labu augstākas komplicētības un pievienotās vērtības preču un pakalpojumu ražošanai.

Latvijas Nacionālās industriālās politikas ietvaros tiek adaptētas D. Rodrika, M. Portera, R. Hausmana un citu ekonomikas teorētiķu izstrādātās modernās industriālās politikas teorijas, nāciju konkurētspējas ietvars un reģionālās inovācijas modelis. Izstrādājot industriālo politiku, tiek ņemtas vērā ES prioritātes (ES industriālā un konkurētspējas politika) un *acquis communautaire*.

Latvijas Nacionālās industriālās politikas pamatā ir darbība, kas vērsta uz tirgus nepilnību novēršanu un konkurētspējas uzlabošanu (makro līmeņa tautsaimniecības analīze), atsevišķu sektoru specifisko vajadzību apmierināšanu (mikro līmeņa tautsaimniecības analīze) un reģionālo priekšrocību aktivizēšanu (mikro līmeņa tautsaimniecības analīze).

6.8. attēls

Modernas industriālās politikas elementi

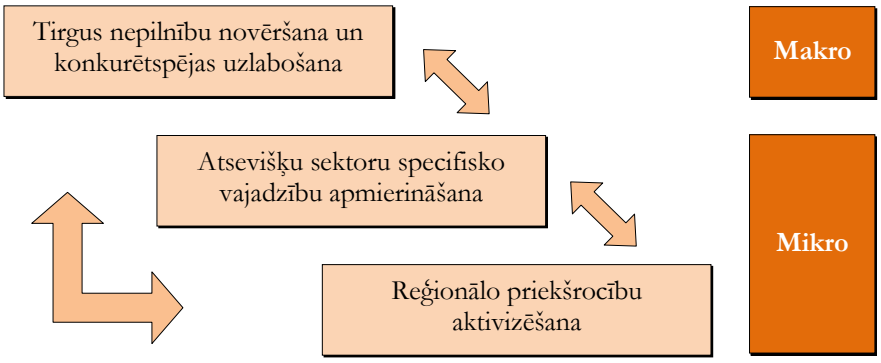

Vienlaikus tiks nodrošināta gan bāzes (*basic*) industriālās politikas (saistīta ar bāzes infrastruktūras pilnveidošanu, nodokļu un izglītības sistēmas uzlabošanu un vairāku citu faktoru, kurus M. Porters ir raksturojis kā „faktoru nosacījumi" pilnveidošana) un attīstības (*advanced*) industriālās politikas (mērķorientēta uz inovācijas, R&D, klasteru un citu faktoru, kurus M. Porters ir raksturojis kā „saistītās un atbalstošās industrijas" un „uzņēmumu stratēģija, struktūra un konkurence" attīstību) izstrāde.

Modernā industriālā politika tiks mērķorientēta gan uz tām nozarēm (industrijām), kuras Latvijā ir vēsturiski attīstījušās un jau guvušas salīdzinošās priekšrocības (tradicionālās nozares), kā arī uz nākotnes nozarēm (*future industries*), kuras vēl tikai attīstās, bet ir ar lielu eksporta potenciālu.

Industriālās politikas izstrādē tiek ņemti vērā Latvijā apstiprinātie ilgtermiņa plānošanas dokumenti – ilgtermiņa konceptuālais dokuments *Latvijas izaugsmes modelis: Cilvēks pirmajā vietā*, *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam* (*Latvija 2030*) un *Latvijas nacionālās reformu programmas „ES 2020" stratēģijas īstenošanai*. Paredzēts, ka industriālā politika kļūs par *Nacionālā attīstības plāna* būtisku sastāvdaļu.

Latvijas Nacionālās industriālās politikas mērķis ir veicināt ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, t.sk. rūpniecības lomas palielināšanai, rūpniecības un pakalpojumu modernizācijai un eksporta komplicētībai.

Lai sasniegtu definēto mērķi, modernas industriālās politikas ietvaros tiek noteikti šādi sasniedzami rezultatīvie rādītāji:

- apstrādes rūpniecības īpatsvars iekšzemes kopproduktā 2020. gadā sasniedz 20%;
- apstrādes rūpniecības produktivitātes pieaugums 2020. gadā pret 2011. gadu sasniedz 40%;
- apstrādes rūpniecības pieaugums 2020. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, sasniedz 60%;
- ieguldījumi pētniecībā un attīstībā sasniedz 1,5% no IKP.

Latvijas Nacionālās industriālās politikas galvenie rīcības virzieni ir parādīti 6.9. attēlā.

Tirgus nepilnību novēršana un konkurētspējas uzlabošana ir svarīgs industriālās politikas virziens. Līdz ar pirmā *Latvijas 2011. gada konkurētspējas ziņojuma* izstrādi (*LKZ*)[1] ir veikta konkurētspējas ietekmējošo rādītāju analīze un Latvijas konkurētspējas priekšrocību un trūkumu novērtējums. *LKZ* izstrādē bija iesaistīti starptautiski atzīti pētnieki un kompetenti Latvijas tautsaimniecības nozaru konsultanti. *LKZ* galvenais mērķis bija sniegt vispārēju Latvijas tautsaimniecības konkurētspējas novērtējumu, nodrošinot uz faktiem balstītas politikas orientācijas pamatu.

LKZ izvēlētā konkurētspējas koncepcija balstās uz produktivitāti un koncentrējās uz faktoriem, kas tieši vai netieši to ietekmē. *LKZ*, balstoties uz statistikas datu analīzi un vairāku teorētisko un empīrisko pētījumu atziņām, tika analizētas Latvijas tautsaimniecības attīstības vidējā termiņa (piedāvājuma puses) tendences, kā arī īstermiņa (jeb pieprasījuma puses) nosacījumi. *LKZ* projekta ietvaros tika veikti arī divi padziļinātie pētījumi, kuros sniegta eksporta preču telpas analīze, kā arī inovāciju un mazo uzņēmumu eksporta un finansējuma analīze.

Pamatojoties uz *LKZ* konkurētspējas novērtējumu, ziņojuma autori ir noteikuši šādas Latvijas konkurētspējas problemātiskās jomas:

- <u>nevienlīdzība</u> – Latvijā ir viena no visnevienlīdzīgākajām sabiedrībām Eiropā;
- <u>inovācijas</u> – Latvijas inovāciju sniegums turpina būt viens no sliktākajiem ES;
- <u>rūpniecība</u> – Latvijas rūpniecības īpatsvars kopējā IKP un rūpniecības produktivitāte ir vienas no zemākajām ES;
- <u>izglītība</u> – ir liecības par kvalitātes problēmām Latvijas izglītības sistēmā;
- <u>finanšu tirgi</u> – Latvijas finanšu tirgus attīstība joprojām atpaliek no citām jaunajām tirgus ekonomikām Eiropā;
- <u>ēnu ekonomika</u> – ēnu ekonomika Latvijā ir joprojām viena no lielākajām ES.

[1] *http://www.mk.gov.lv/files/latvijas_konkuretspejas_izvertejums2011_final.pdf*

Ir svarīgi identificētos konkurētspējas trūkumus novērst iespējami īsākā laika posmā, saglabājot vidēja termiņa redzējumu.

6.9. attēls

Modernas industriālās politikas rīcības ietvars

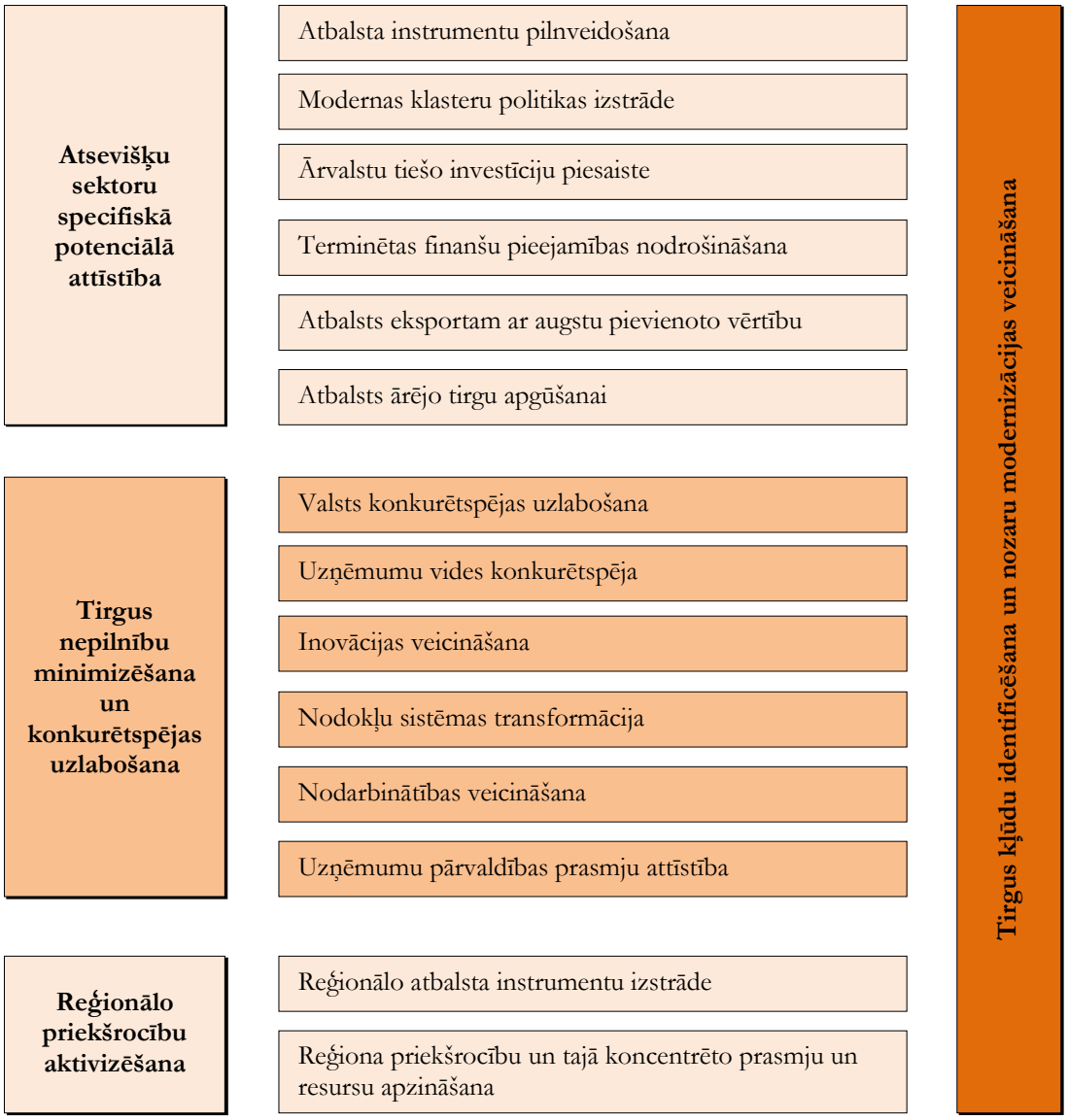

Industriālās politikas būtiskākais elements ir **nozaru modernizācijas veicināšana**, no kuras izrietoši un saistīti ir turpmākie rīcības virzieni šajā sadaļā – sadarbībā ar TSP pārstāvošajām organizācijām jauna, uzlabota dialoga (Dialogs 2.0) ietvaros veikta plaša nozaru spēju un prasmju, tai skaitā valdības kļūdu (*government failure*) analīze, līdz šim definēto valsts prioritāro nozaru analīze uzņēmumu (mikro) un tautsaimniecības (makro) līmenī, kā arī veikta pastāvošo atbalsta instrumentu revīzija pret identificējamām tirgus nepilnībām, lai veicinātu atbalstu eksporta produktu komplicētības paaugstināšanai. Dialoga ietvaros ir jāpanāk vienošanās par uzraudzības mehānismu, kas regulāri veic pastāvošās industriālā atbalsta politikas efektivitātes analīzi, izvērtējot gan ieguvumus, gan trūkumus un kļūdas.

Latvijas modernas industriālās politikas viens no būtiskākajiem elementiem ir nepieciešamās **valsts intervences politikas izstrāde**. Tās īstenošanai Ekonomikas ministrija, balstoties uz starptautiskajiem analītiskajiem pētījumiem, plāno izstrādāt tautsaimniecības eksportspējīgāko nišu un to produktu analīzi. 2012. gada laikā ir plānots, ka tiks veikts uz ekonomikas teorijām un pasaules praksi, piemēram, Hausmana un viņa kolēģu izstrādātā preču telpas analīzes metode, bāzēts analītisks novērtējums, kas ietvers sevī Latvijas tautsaimniecības eksportspējīgāko nišu identificēšanu, nišu produktu eksportspējas novērtēšanu un uzņēmumu viedokļa izzināšanu, lai

identificētu pastāvošos trūkumus un nākotnes vīziju, kas veicina vai kavē atbilstošā uzņēmuma un produkta attīstību un pāreju uz augstākas pievienotās vērtības produkta ražošanu.

Balstoties uz veikto analīzi un secinājumiem, Ekonomikas ministrija izstrādās valsts intervences instrumentus, kas tiks finansēti no ES 2014.-2020. gada finanšu perspektīvas.

Detalizētu *Latvijas Nacionālās industriālās politikas* rīcības virzienu aprakstu un plānotos pasākumus atbilstoši *Valdības deklarācijā* dotajam uzdevumam un *Valdības rīcības plāna* projektam Ekonomikas ministrija sadarbībā ar pārējām nozares ministrijām izstrādās un iesniegs izskatīšanai Ministru kabinetā līdz 2012. gada beigām. Tomēr jau šobrīd ir iezīmējami **modernās industriālās politikas ieviešanas svarīgākie aspekti – 6 soļu stratēģija**:

1. **resursu bāzes izvērtējums –** paredz Latvijas nacionālo resursu (cilvēkresursu, ražošanas jaudu u.c.) analīzi, nosakot to bāzes līmeni Latvijas teritorijā. Resursu novērtējums ļauj identificēt ne tikai nepieciešamās valsts atbalsta politikas reģionālajā aspektā, bet arī tās politikas, kuras ir orientētas uz resursu pārdali un attīstību, piemēram, investīciju piesaistes politika, infrastruktūras attīstības politika u.c.;
2. **eksportspējīgāko nišu un attiecīgo nišas produktu** ar augstāko pievienotās vērtības potenciālu noteikšana, balstoties uz Latvijas Bankas veikto analīzi pēc Hausmana, Klingera, Rodrika un Hvanga metodikas. Lai veicinātu produktu konkurētspēju, ir nepieciešams izanalizēt, kāda ir pašreiz saražoto produktu sarežģītības pakāpe un kāda ir iespējamība attīstīt ražošanu, lai ražotu augstākas pievienotās vērtības produkciju. Līdz ar to ir plānots, ka tiks veikta preču telpas analīze, lai identificētu nišas un nišu produktus, kuri ir vistuvāk nākamās attīstības pakāpes produktiem, analizējot tādus faktorus kā eksportspēja, produktivitāte, nodarbinātība un inovācijas, kā arī analizējot šo faktoru nākotnes attīstības tendences;
3. **padziļināta ražotāju analīze** – ņemot vērā augstāk minēto nišu un produktu analīzi, tiks veikta produktus ražojošo uzņēmumu analīze, lai identificētu uzņēmuma spējas, prasmes, kapacitāti, iespējamās stratēģijas un trūkumus. Analīzes rezultātā ir plānots, ka tiks identificēti spēju un prasmju trūkumi (bottlenecks), kuri neļauj uzņēmumam attīstīties, ražojot jaunu produktu ar lielāku pievienoto vērtību. Šī analīze būs pamats turpmākajiem dialogam par valsts intervences soļiem;
4. **Dialogs 2.0 –** ietver paradigmas maiņu valsts un sabiedrības diskusijā. Jaunā dialoga ietvaros ir plānots, ka tiks diskutēti augstāk minētās eksportspējīgo nišu, to produktu un ražotāju analīzes rezultāti, kā arī identificētās valdības kļūdas. Dialogs 2.0 paredz, ka savu redzējumu un analīzi par augstākminētajiem analīzes aspektiem sniedz ne tikai valsts, bet arī sabiedrība un uzņēmējus pārstāvošās nevalstiskās organizācijas. Līdz ar to moderna dialoga rezultāts ir pilnīgas informācijas iegūšana, analizējot abu dialoga pušu veiktās analīzes rezultātus, kā arī vienošanās panākšana par inovatīviem valsts intervences mehānismiem;
5. **pašreizējo valsts atbalsta instrumentu novērtējums** – turpinot jaunā ES finanšu ietvara izstrādi un modernas industriālās politikas ieviešanas, ir nepieciešams veikt līdz šim radīto valsts atbalsta instrumentu novērtējumu, lai identificētu tos instrumentus, kas ir atbilstoši modernas industriālās politikas vadlīnijām, kā arī lai identificētu tos instrumentus, kuri ir veicinājuši labuma meklējumus (*rent seeking*) vai nav bijuši realizēti pilnā apmērā, tai skaitā, analizējot cēloņus un iemeslus neveiksmei;
6. **terminētu atbalsta instrumentu izstrāde,** ievērojot ES *acquis communautaire* un ES institūciju mērķus, ir plānots, izmantojot iepriekš minēto dialoga instrumentu, izstrādāt terminētus atbalsta instrumentus, lai nodrošinātu pieaugošu eksporta produktu komplicētību (*sophistication*) un apjomu.

Latvijas Nacionālās industriālās politikas izstrādē identificētie seši soļi, lai arī nav cieši savstarpēji saistīti, tomēr ir atkarīgi no sasniegtajiem rezultātiem katrā no soļiem.

6.4. Enerģētikas politika

Enerģētikas politikas galvenie virzieni ir vērsti uz valsts energoapgādes drošības paaugstināšanu, energoefektivitātes paaugstināšanu, primāro energoresursu piegāžu dažādošanu un elektroenerģijas ģenerēšanas pašnodrošinājuma pieaugumu, kā arī reģiona elektroenerģijas tirgus izolācijas novēršanu ar jaunu starpsavienojumu palīdzību. Būtiska nozīme ir arī konkurences apstākļu radīšanai atjaunojamo un vietējo energoresursu izmantošanas veicināšanai, kā arī apkārtējās vides aizsardzībai.

2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam.* Pamatnostādnes ietver valdības politiku, attīstības mērķus un prioritātes enerģētikas jomā gan vidējā termiņā, gan arī ilgtermiņā. Ņemot vērā politikas prioritātes un būtiskās izmaiņas Latvijas ekonomikā, tiek gatavots enerģētikas nozares attīstības ilgtermiņa plānošanas dokuments – *Enerģētikas stratēģija 2030*, kas balstās uz četriem stūrakmeņiem – energoapgādes drošību, enerģijas konkurētspēju, efektīvu atjaunojamo energoresursu izmantošanu un energoefektivitātes palielināšanu.

Enerģētikas stratēģijas 2030 projektā noteikti šādi enerģētikas politikas mērķi:

– konkurētspējīga tautsaimniecība – sabalansēta, efektīva, ekonomiski, sociāli un ekoloģiski

pamatota, uz tirgus principiem balstīta enerģētika, kas nodrošina tautsaimniecības tālāko attīstību, tās konkurētspēju reģionā un pasaulē;
– ilgtspējīga enerģija – mazināta atkarība no energoresursu importa, veicinātas jaunas efektīvas atjaunojamo energoresursu izmantošanas tehnoloģijas, veikti energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi;
– apgādes drošums – enerģijas lietotājiem pieejamas stabilas enerģijas piegādes un attīstīta infrastruktūra.

6.5. ielikums

Enerģētika Latvijā

Latvijā izmanto importētos (dabasgāze, elektroenerģija, naftas produkti, ogles, kokss u.c.) un vietējos (hidroenerģija, kurināmā koksne, kokogles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanols, biodīzeļdegviela, kūdra, nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, vēja enerģija) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo patērētāju un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju.

Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES, TEC, biomasas, biogāzes un vēja elektrostacijas, daļa – tiek importēta. Siltumenerģijas ražošanā galvenokārt izmanto importēto kurināmo – dabasgāzi un mazutu un vietējo kurināmo – kurināmo koksni.

2011. gadā Latvijā saražotie energoresursi un otrreizēji pārstrādātie produkti sasniedza 86,7 PJ apjomu, bet energoresursu imports bija 165,8 PJ, no tā dabasgāzes imports – 59,1 PJ.

2011. gadā Latvijas kopējais primāro energoresursu patēriņš sasniedza 188,7 PJ, bet pašnodrošinājums kopējā primāro energoresursu patēriņā bija 33,1%. Kopējā primāro energoresursu patēriņā no vietējiem energoresursiem visvairāk tika izmantota kurināmā koksne, kuras kopējais patēriņš bija 46,9 PJ, turpretim hidroelektrostacijās un vēja elektrostacijās saražotā elektroenerģija bija 10,6 PJ.

Elektroenerģijas tirgus

Vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas saražo AS „Latvenergo", kas nodrošina arī elektroenerģijas importu un piegādi patērētājiem. Pašlaik licences elektroenerģijas tirdzniecībai ir saņēmuši 36 tirgotāji. Tomēr elektroenerģijas tirgū aktīvi darbojas tikai divi tirgotāji – AS „Latvenergo" un SIA „Enefit". No 2005. gada 1. septembra elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Augstsprieguma tīkls", kurš no 2012. gada 1. janvāra ir neatkarīgs pārvades sistēmas operators. Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo" meitas sabiedrība AS „Sadales tīkls".

Labi funkcionējošam iekšējam elektroenerģijas tirgum jāsniedz ražotājiem atbilstīgi stimuli ieguldīt jaunos enerģijas ražošanas veidos, tostarp elektrības ražošanā no atjaunojamiem enerģijas avotiem. Saskaņā ar Eiropas Savienības *Trešajā enerģijas iekšējā tirgus liberalizācijas tiesību aktu paketē noteikto,* nenodalot tīklu pakalpojumus no ražošanas un tirdzniecības darbībām (efektīva nodalīšana), pastāv ne vien risks saskarties ar diskrimināciju tīkla vadīšanā, bet arī risks, ka vertikāli integrēti komersanti zaudē stimulu veikt pienācīgus ieguldījumus tīklos. Īpašumtiesību nodalīšana pārvades līmenī uzskatāma par visefektīvāko līdzekli, lai nediskriminējoši veicinātu ieguldījumus infrastruktūrā, jaunu dalībnieku taisnīgu piekļuvi tīklam un pārredzamību tirgū.

6.2. tabula

Primāro energoresursu patēriņš Latvijā, PJ

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kopējais patēriņš* tai skaitā:	**191,9**	**199,0**	**204,6**	**196,5**	**189,0**	**200,5**	**188,7**
ogles un kokss	3,3	3,6	4,4	4,4	3,5	4,5	5,0
kūdra	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
naftas produkti	61,9	67,5	73,3	69,3	62,4	64,6	62,9
dabasgāze	56,9	58,9	56,9	55,8	51,4	61,3	54,0
kurināmā koksne	49,4	49,8	48,7	46,0	52,6	51,4	46,9
elektroenerģija**	19,9	18,9	20,8	20,5	18,6	16,0	15,1
citi energoresursi***	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	2,7	4,8

* Visi energoresursi rēķināti pēc zemākās siltumspējas
** Hidroenerģija, vēja enerģija un elektroenerģijas neto imports
*** Nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, kokogles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanols, biodīzeļdegviela

Īstenojot pārvades sistēmas operatora īpašumtiesību nodalīšanu, vertikāli integrētā uzņēmuma AS „Latvenergo" īpašumā tiek saglabāta pārvades sistēma (tīklu aktīvi), bet darbības, kas saistītas ar pārvades sistēmas operatora funkciju pildīšanu (pārvades pakalpojuma sniegšana, pārvades sistēmas un tai pieslēgto ģenerējošo vienību operatīvā vadība, balansēšana, elektroenerģijas plūsmu dispečervadība, pārrobežu elektroenerģijas tirdzniecības vadīšana, ilgtspējīgas pārvades sistēmas plānošana, dalība Eiropas pārvades sistēmu operatoru apvienībā ENTSO-E u.c.) ir izdalītas no AS „Latvenergo". Tā

rezultātā 2011. gada 1. aprīlī darbu sāka AS „Latvenergo" meitas sabiedrība pārvades sistēmas aktīvu īpašniece AS „Latvijas elektriskie tīkli", bet 2012. gada 1. janvārī darbību uzsāka AS „Augstsprieguma tīkls" kā neatkarīgs uzņēmums ārpus „Latvenergo" koncerna.

Latvijas elektroenerģijas tirgus tāpat kā visas Baltijas enerģētikas tirgus pašlaik ir savienots ar kopējo Eiropas enerģētikas tirgu tikai ar Igauniju un Somiju savienojošo zemūdens kabeli Estlink, kura pārvades kapacitāte ir nepietiekama. Ņemot vērā, ka šāda situācija būtiski samazina energoapgādes drošību, Eiropas Savienība par vienu no prioritātēm ir izvirzījusi Baltijas valstu enerģētiskās izolētības novēršanu.

6.6. ielikums

Elektroenerģija un centralizētā siltumenerģija Latvijā

Elektroenerģijas izstrādes daudzums Latvijā ir atkarīgs no Daugavas caurteces. Pēc Ignalinas AES slēgšanas 2009. gada beigās situācija Baltijas elektroenerģijas tirgū ir mainījusies. Latvija vairs nav vienīgā valsts šajā reģionā, kurai nepietiek ar savās spēkstacijās saražoto elektroenerģiju, elektroenerģiju šobrīd importē arī Lietuva. Līdz ar to par elektroenerģijas piegādēm Latvijai pamatā konkurē piegādātāji no Igaunijas un Krievijas.

2011. gadā AS „Latvenergo" saražoja 72% no kopējās elektroenerģijas piegādes, 11% – iepirka no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem un 17% – veidoja elektroenerģijas neto imports. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kopējā elektroenerģijas piegāde ir samazinājusies par 2,1 procentu.

Augsti efektīvā koģenerācijā 2011. gadā tika saražots 2888 GWh (10,40 PJ) elektroenerģijas, kas ir 92% % no kopējā koģenerācijā saražotās elektroenerģijas apjoma. Šo augsto rādītāju veicinājis obligātais elektroenerģijas iepirkums. Esošās siltumenerģijas ražošanas iekārtas pakāpeniski tiek aizstātas ar vietējos energoresursus izmantojošām un efektīvām koģenerācijas iekārtām. To nomaiņa līdz ar energoresursu efektīvu izmantošanu sniedz būtisku ieguldījumu siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisiju samazināšanā.

Centralizētās siltumapgādes patērētāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījusies, un centrālā apkure tajā bija 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No 2011. gada kopējā centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa rūpniecībai realizēti 1,3%, mājsaimniecībām – 70,4%, citiem patērētājiem – 28,3%. Savukārt centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa sadalījums pa reģioniem ir šāds: Rīgas reģions – 56,3%, Pierīgas reģions – 9,9%, Vidzeme – 5,6%, Kurzeme – 9,7%, Zemgale – 7,2% un Latgale – 11,3 procenti.

2011. gadā centralizēto siltumenerģiju pārdošanai ražoja 663 katlumājās un 83 koģenerācijas stacijās, kuras pārdošanai saražoja 6,94 TWh centralizētās siltumenerģijas.

2011. gadā centralizētās siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanā pārsvarā tika izmantota dabasgāze. Saražotās centralizētās siltumenerģijas īpatsvars, par kurināmo izmantojot dabasgāzi, bija 80,2%, kurināmo šķeldu – 11,4%, malku – 3,2%, mazutu – 1,3%, pārējos kurināmā veidus – 3,9 procenti.

2009. gada 17. jūlijā starp Eiropas Komisiju, virkni dalībvalstu, tostarp Latvijas Republiku, tika noslēgts nodomu protokols par ***Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plāna*** (BEMIP) izveidošanu.

BEMIP ietvaros identificēti veicamie pasākumi efektīva kopējā Baltijas elektroenerģijas tirgus izveidei un Baltijas elektroenerģijas tirgus integrācijai ar Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgu. Funkcionējoša reģionāla tirgus izveide tiek uzskatīta par nepieciešamu priekšnoteikumu tālākai Baltijas integrācijai Ziemeļvalstu elektroenerģijas biržas Nord Pool reģionā, vienlaikus pārņemot arī Nord Pool darbības principus. Galvenie BEMIP paredzētie pasākumi ir saistīti ar elektroenerģijas iekšējo tirgu (attīstīta pārrobežu tirdzniecība, pārvades sistēmas operatoru nodalīšana, konkurētspējīgas cenas), elektroenerģijas starpsavienojumiem un ģenerējošām jaudām un gāzes iekšējo tirgu un infrastruktūru.

6.3. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā, TWh

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kopējā elektroenerģijas piegāde	**7,1**	**7,4**	**7,8**	**7,8**	**7,2**	**7,5**	**7,3**
Elektroenerģijas bruto izstrāde tai skaitā:	**4,9**	**4,9**	**4,8**	**5,3**	**5,6**	**6,6**	**6,1**
no atjaunojamiem energoresursiem:	3,4	2,8	2,8	3,2	3,6	3,6	3,1
lielās HES*	3,3	2,7	2,7	3,1	3,4	3,5	2,8
mazās HES	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
biomasas un biogāzes elektrostacijas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
vēja elektrostacijas	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
no fosiliem energoresursiem:	1,5	2,1	1,9	2,1	2,0	3,0	3,0
lielās TEC**	1,3	1,7	1,5	1,5	1,5	2,4	2,4
citas TEC	0,2	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6
Elektroenerģijas neto imports	**2,2**	**2,5**	**3,0**	**2,5**	**1,7**	**0,9**	**1,3**

* Daugavas kaskāde – Rīgas HES, Ķeguma HES un Pļaviņu HES
** Rīgas TEC-1 un Rīgas TEC-2

Lai attīstītu pārrobežu tirdzniecību, kā arī panāktu konkurētspējīgas elektroenerģijas cenas, BEMIP rīcības plāns paredz, ka valstis veic nepieciešamos pasākumus, lai Baltijā, tajā skaitā Latvijā, sāktu darboties elektroenerģijas birža. Laika posmā no 2011. gada līdz 2013. gadam ir jāievieš Baltijas kopējā elektroenerģijas tirdzniecība nākamajai dienai AS *Nord Pool Spot* tirdzniecības platformā, elektroenerģijas tirdzniecība tekošās dienas ietvaros, kā arī uz tirgus principiem balstīta AS *Nord Pool Spot* organizēta tīkla sastrēgumu un pārslodzes vadība un netiešo izsoļu rīkošana. 2011. gada 11. augustā stājās spēkā grozījumi *Elektroenerģijas tirgus likumā*, kuros ir definēti elektroenerģijas biržas statusam un darbībai Latvijā būtiskākie elementi.

2012. gada 1. janvārī spēkā stājās Ministru kabineta *Noteikumi par publisko elektroapgādes tīklu sprieguma prasībām*, kas nosaka par obligāti piemērojamu Latvijā pārņemto Eiropas Savienības standartu LVS EN 50160:2010 *Publisko elektroapgādes tīklu sprieguma raksturlielumi*.

Dabasgāzes tirgus

Pašreiz Latvijas dabasgāzes tirgū darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze", kuram saskaņā ar 1997. gadā noslēgto *Privatizācijas līgumu* ir ekskluzīvas tiesības veikt dabasgāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību.

Lielākie dabasgāzes patērētāji 2011. gadā bija AS „Latvenergo" TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 66,5%, rūpniecība – 13,5%, pārējie patērētāji – 17,3%. Rīgas reģionā tiek patērēti aptuveni 70% no Latvijā izmantotās dabasgāzes.

Latvijas gāzes apgādes sistēma nav savienota ar ES kopējo gāzes apgādes sistēmu. Latvija dabasgāzi saņem tikai no Krievijas, jo lielāko daļu gāzes Latvijai piegādā Krievijas uzņēmums AS „Gazprom" un nelielu daudzumu – AS „Gazprom" kontrolētais uzņēmums SIA „Itera Latvija". Gāzes apgādes biznesa vide reģionā un spēkā esošie gāzes piegādes līgumi būtībā izslēdz trešās puses, izņemot reģiona pārvades sistēmas operatoru, pieeju Inčukalna pazemes gāzes krātuvei. Gāzesvada Valdajs-Pleskava jauda nav pietiekama, lai nodrošinātu gāzes piegādi Baltijas valstīm un Krievijas ziemeļrietumu reģionam ziemā. Līdz ar to gāzes tirgu Latvijā šobrīd varētu atvērt tikai formāli.

Eiropas Savienības mērogā dabasgāzes tirgu regulē Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. jūnija *Direktīvas 2003/55/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par *Direktīvas 98/30/EK* atcelšanu, kuras prasības jau šobrīd ir transponētas *Enerģētikas likumā*. Ņemot vērā situāciju Latvijas dabasgāzes tirgū, kurā ir tikai viens dabasgāzes piegādātājs, līdz ar to nav konkurences, pie kam saskaņā ar AS „Latvijas Gāze" privatizācijas līgumu līdz 2017. gadam nav iespējas nodrošināt trešo pušu piekļuvi dabasgāzes apgādes infrastruktūrai, kā arī ņemot vērā to, ka Latvijas dabasgāzes tirgus minētās direktīvas izpratnē kvalificējams kā „jauns tirgus", kura pirmā gāzes piegāde ilgtermiņa līguma ietvaros tika veikta mazāk kā pirms 10 gadiem, Latvijai piemērotas vairākas atkāpes no minētās direktīvas prasībām. Tāpēc *Enerģētikas likuma atsevišķu pantu spēkā stāšanās kārtības likumā* noteikts, ka tās direktīvas prasības, no kurām Latvijai ir atkāpe – attiecībā uz sadales sistēmas operatoru nošķiršanu, atsevišķas uzskaites dabasgāzes pārvadei, sadalei, un uzglabāšanai nodrošināšanu iekšējā grāmatvedībā, kā arī trešās puses pieeju pārvades un sadales sistēmai un sašķidrinātās dabasgāzes objektiem – jāpārņem līdz 2014. gada 4. aprīlim.

Lai diversificētu dabasgāzes tirgu Latvijā un visā Baltijas reģionā, nepieciešams nodrošināt alternatīvu dabasgāzes piegādātāju tirgū. To iespējams panākt, izbūvējot starpsavienojumu ar kādu Eiropas Savienības valsti izņemot izolētā reģiona valstis – Igauniju, Lietuvu un Somiju, kā arī attīstot reģionālu sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināli. Diskusijas par SDG termināli norit jau vairākus gadus, taču, Baltijas reģiona valstīm nespējot vienoties par terminālim piemērotāko vietu, Eiropas Komisija 2012. gada martā uzsāka neatkarīgu izpēti, piesaistot itāļu konsultantus Booz&Co, kuri izpētes rezultātus par piemērotāko vietu reģionālam SDG terminālim plāno publicēt 2012. gada nogalē.

Atjaunojamie energoresursi

Latvija tāpat kā citas Eiropas Savienības dalībvalstis ir apņēmusies panākt *Direktīvā 2009/28/EK* un *Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020" stratēģijas īstenošanai* minēto Latvijas kvantitatīvo mērķi – panākt atjaunojamās enerģijas 40% īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā, kā arī 10% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā. Ekonomiski pamatota vietējo energoresursu izmantošana un droša energoapgāde ir viens no galvenajiem valsts ekonomiskās neatkarības un energoapgādes drošības nosacījumiem. Līdz ar to aizvien ir būtiska esošo siltumapgādes sistēmu efektivitātes uzlabošana, energoresursu efektīvāka izmantošana, kas sniedz arī būtisku ieguldījumu siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisiju samazināšanā.

Periodā līdz 2020. gadam ne tikai esošo instrumentu devums, bet arī tuvākajos gados izvēlētie atbalsta pasākumi no atjaunīgiem energoresursiem ražotai enerģijai būs izšķiroši, lai Latvija sniegtu savu devumu klimata pārmaiņu novēršanā un samazinātu fosilo energoresursu importu, īpašu uzsvaru liekot uz siltumapgādes sektoru. Tādēļ, ieviešot jaunus atbalsta pasākumus atjaunīgai elektroenerģijai, ir jāierobežo ekonomiski neizdevīgu projektu attīstība, kas var tikt nodrošināts, piemēram, ar tehnoloģiski neitrālas piemaksas piemērošanu, tādējādi samazinot izmaksas patērētājiem.

Lai sasniegtu noteikto mērķi attiecībā uz atjaunīgās enerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem, īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā, būtu jāveicina biodegvielu patēriņš dažādos enerģijas galapatēriņa sektoros, videi draudzīgāka gan privātā, gan sabiedriskā transporta izmantošana, kā arī papildus jāīsteno pasākumi, kas vērsti uz publiskās un privātās elektrotransporta infrastruktūras, piemēram, dzelzceļa elektrifikācijas un privāto elektrisko transportlīdzekļu uzlādes attīstību.

Latvijā biodegvielu un bioloģisko šķidro kurināmo ilgtspējības kritērijus, to ieviešanas mehānismu un uzraudzības un kontroles kārtību nosaka Ministru kabineta 2011. gada 5. jūlija *Noteikumi par biodegvielu un bioloģisko šķidro kurināmo ilgtspējas kritērijiem, to ieviešanas mehānismu un uzraudzības un kontroles kārtību.*

2011. gadā uzsākta vienotu kritēriju **izstrāde vēja parku attīstībai**, lai izvairītos no situācijas, ka vēja parku veidošana jūrā notiek nekontrolēti, būtiski ietekmējot arī elektroenerģijas gala tarifu patērētājiem. Vēja parku būvniecībai jūrā jānotiek plānveidīgi, mērķtiecīgi, ievērojot gan vides aizsardzības, zvejniecības, kuģniecības, gan valsts aizsardzības nosacījumus un Latvijas iedzīvotāju intereses.

6.7. ielikums

Atjaunojamie enerģija Latvijā

2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, kopējais atjaunīgās enerģijas īpatsvars ir samazinājies par 1,8 procentpunktiem, un bija 32,5%, kaut gan AE īpatsvars elektroenerģijas ražošanā pieauga par 0,1 procentpunktu, sasniedzot 42,1%, bet AE īpatsvars transportā trīskāršojās, sasniedzot 3,3%. Kopējā AE īpatsvara samazinājums šajā periodā ir noticis, samazinoties AE īpatsvaram apsildē un dzesēšanā. Turklāt siltumenerģijas patēriņš veido lielāko galapatēriņa daļu.

2011. gadā elektroenerģijas ražošanas apjoms sasniedza 6095 GWh, kas ir par 8% mazāk nekā 2010. gadā. No kopējā saražotā elektroenerģijas daudzuma 50,5% (3078 GWh) tika saražoti no AER (HES, vēja, biogāzes, biomasas, u.c). Savukārt kopējā uzstādītā jauda elektroenerģijas ražošanai, no AER 2011. gadā attiecībā pret 2010. gadu pieauga par 20 MW, kopā sastādot 1642 MW.

Pateicoties galvenokārt obligātā 5% biodegvielas piejaukuma fosilajai degvielai ieviešanai, AE īpatsvars transportā 2011. gadā ir pieaudzis, sasniedzot 4,8% īpatsvaru. Atjaunīgās elektroenerģijas devums transportā 2011. gadā ir bijis neliels. Latvijā 2011. gadā transportā realizētas un savam patēriņam izmantotas kopumā 1,2 milj. tonnu degvielas, tajā skaitā biodegvielas tīrā veidā vai fosilās degvielas un biodegvielas sajaukumos – 50,4 tūkst. tonnu. 2010. gadā enerģijas galapatēriņā transportā bioetanols bija 350 TJ, biodīzeļdegviela – 787 TJ, 2011. gadā vērojot pieaugumu biodīzeļdegvielai (bioetanols – 318 TJ un biodīzeļdegviela – 1432 TJ).

Biodegvielu īpatsvars enerģijas galapatēriņā transportā 2011. gadā bija 4,0%, salīdzinot ar 2010. gadu, tas pieaudzis par 1,4 procentpunktiem.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 16. marta *Noteikumiem par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību* 2011. gadā konkurss par tiesībām pārdot no atjaunīgiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros netika rīkots, taču tika izdoti 4 lēmumi biogāzes elektrostacijām, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 28800 MWh, jo tika konstatēti apstākļi par labu šiem komersantiem iesniegumu izvērtēšanā un punktu piešķiršanā konkursā, kas tika rīkots 2010.gadā, kā arī 10 lēmumi par hidroelektrostacijām ar jaudu līdz 5 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 8192 MWh.

Kopumā 2011. gadā lēmumi piešķirt tiesības pārdot elektroenerģiju, kas saražota, izmantojot atjaunojamos energoresursus, obligāti iepērkamā elektroenerģijas apjoma veidā izdoti 14 elektrostacijām ar kopējo uzstādīto elektroenerģijas ražošanas jaudu 5,79 MW, nosakot elektroenerģijas iepirkuma apjomu gadā līdz 36992 MWh.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2009. gada 10. marta *Noteikumiem par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā* 2011. gadā izdoti 112 lēmumi par tiesību piešķiršanu pārdot koģenerācijas elektrostacijā saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros elektrostacijām ar kopējo uzstādīto elektrisko jaudu 120,437 MW un kopējo elektroenerģijas apjomu 937776,68 MWh, t.sk.:

- par kurināmo izmantojot dabasgāzi – 2 lēmumi (0,95 MW/ 7673,46 MWh);
- biogāzi – 42 lēmumi (38,397 MW/ 308245,17 MWh);
- biomasu – 66 lēmumi (79,13 MW/ 606200,05 MWh);
- ūdeņradi – 2 lēmumi (1,96 MW/ 15658 MWh);

Energoefektivitāte

Atbilstoši *Enerģijas galapatēriņa efektivitātes likuma* 17. panta un pārejas noteikumu 4. punkta prasībām izstrādāts un 2011. gada 16. septembrī Ministru kabinetā apstiprināts *Latvijas Republikas Otrais energoefektivitātes rīcības plāns 2011.-2013. gadam (2. EERP)*, kura mērķis ir energoefektivitātes paaugstināšana enerģijas galapatēriņa sektoros un enerģijas pārveidošanā. Plānā apkopoti energoefektivitātes pasākumi, kuri vērsti uz enerģijas racionālu izmantošanu un vides saglabāšanu.

Saskaņā ar *Latvijas Republikas Pirmo energoefektivitātes rīcības plānu 2008.-2010. gadam* indikatīvais enerģijas ietaupījuma mērķis Latvijai 2016. gadam ir 3483 GWh un *2. EERP* enerģijas ietaupījuma mērķis 2016. gadam netiek mainīts.

Plānotie enerģijas ietaupījuma mērķi 2016. gadam netiek mainīti un tie saglabājas līdz 2014. gadam, kad, izstrādājot *Latvijas Republikas Trešo energoefektivitātes rīcības plānu 2014.-2016. gadam*, būs pieejami ar augšupvērsto metodi (*bottom-up*) aprēķinātie enerģijas ietaupījumi atsevišķiem energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumiem.

Ņemot vērā, ka mājsaimniecību un transporta sektori ir būtiskākie enerģijas galapatēriņā, attiecīgi 2011. gadā 33,1% un 29,5% no kopējā enerģijas galapatēriņa, šie sektori *2. EERP* ir noteikti kā prioritāri. Lai sasniegtu šos mērķus, ir ieplānoti mājokļu siltināšanas pasākumi, energoefektivitātes paaugstināšana sabiedriskās un ražošanas ēkās, efektīvas apgaismojuma infrastruktūras ieviešana pašvaldību publiskajās teritorijās, energoefektivitātes paaugstināšana siltumenerģijas ražošanā un transporta sektorā.

Enerģiju patērējošo preču energoefektivitāte

Eiropas Komisijā turpinās darbs pie enerģiju patērējošu ražojumu energoefektivitātes (ekodizaina) uzlabošanas, lai mazinātu šo ražojumu negatīvo ietekmi uz vidi un panāktu lielākus energoietaupījumus to ekspluatācijas laikā. Kopš 2008. gada ir pieņemtas vairāk nekā 20 Eiropas Komisijas ekodizaina un

energomarķējuma regulu, kuras nosaka stingrākas prasības enerģiju patērējošajiem ražojumiem un ir saistošas Latvijas ražotājiem, importētājiem un izplatītājiem. Ekodizaina un energomarķējuma regulas attiecas uz tādām preču grupām kā elektropreces, apgaismojums, sadzīves tehnika, sildierīces un dzesēšanas iekārtas, rūpnieciskās un komerciālās iekārtas u.c. (pilns pieņemto ekodizaina regulu saraksts ir pieejams Ekonomikas ministrijas mājas lapā *http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30641*). Tuvāko divu gadu laikā ir paredzēts pieņemt jaunas ekodizaina regulas vēl 27 preču grupām.

Investīcijas enerģētikas sektorā

Pašlaik tiek realizēti vairāki BEMIP iekļautie infrastruktūras attīstības projekti, kas nodrošinās veiksmīgu Ziemeļvalstu un Baltijas valstu elektroenerģijas tirgu integrāciju.

Trans Eiropas Enerģētikas Tīklu (TEN-E) programmas ietvaros tika realizēts projekts *Kurzemes loka ietekmes uz vidi novērtējums un trases izpēte*. Projekts tika pabeigts 2012. gada jūnijā un tā kopējās izmaksas ir 0,65 milj. eiro. Darbs norit 3 posmos: Grobiņa-Ventspils, Ventspils-Tume un Tume-Rīga.

Eiropas Komisija 2010. gada 6. augustā pieņēma lēmumu finansiāli atbalstīt elektropārvades infrastruktūras izbūvi Latvijā, piešķirot līdzfinansējumu *Kurzemes loka projektam* kopējā *NordBalt projekta* ietvaros. Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojuma izbūvē Eiropas Komisija plāno ieguldīt 131 milj. eiro, savukārt 44 milj. eiro atvēlēti tīklu infrastruktūras pilnveidošanai Latvijā *Kurzemes loka projekta* ietvaros. Kurzemes loka projekta pirmā un otrā posma kopējās izmaksas – 88 milj. eiro, izpildes termiņš – 2014. gads. Šobrīd tiek plānots izbūvēt arī trešo projekta posmu – 330 kV pārvades līniju Ventspils Dundaga -Tume-Imanta, kura termiņš noteikts 2018. gads.

Pašlaik lielākais dabasgāzes infrastruktūras attīstības un reģiona apgādes drošības uzlabošanas projekts ir *Divvirzienu dabasgāzes plūsmas palielināšana starp Latviju un Lietuvu*, kura ietvaros Latvijā tika veikta jauna Daugavas pazemes šķērsojuma izbūve, rekonstruēti 15 urbumi Inčukalna PGK un cauruļvadu diagnostikai izveidots jauns attīrošo un intelektuālo virzuļu pieņemšanas kameras mezgls. Īstenojot projektu, tika paaugstināta gāzes piegādes drošība abos virzienos un radīta iespēja Latvijas lietotājiem piegādāt gāzi no Lietuvas. Iespēju piegādāt dabasgāzi no Lietuvas varēs izmantot gadījumos, ja ziemā pārtrūkst dabasgāzes padeve pa gāzesvadu no Rīgas uz Bausku. Projekts tika pabeigts 2011. gada beigās, tomēr tā termiņš tika pagarināts līdz 2012. gadam papildu darbu veikšanai, jo pamataktivitātēm netika izlietots viss tam piešķirtais finansējums.

Pēc Ignalinas atomelektrostacijas slēgšanas 2009. gada beigās viens no aktuālākajiem jautājumiem Baltijas valstu enerģētikas politikas kontekstā ir jaunās *Visaginas AES projekts*. Latvija atbalsta *Visaginas AES projektu*, pamatojoties uz reģionālās solidaritātes principu, kā arī uz projekta ekonomisko izdevīgumu, tomēr, kamēr nav saņemtas atbildes uz vairākiem būtiskiem jautājumiem attiecībā uz projekta realizēšanu, ir pāragri lemt par Latvijas energokompānijas Latvenergo līdzdalību. Būtisku ietekmi uz kopējo Baltijas enerģijas tirgu un piegāžu drošību Latvijā atstās nākotnē pieņemtie lēmumi par Narvas degslānekļa termolelektrostacijas bloku rekonstrukciju Igaunijā.

Lai paaugstinātu siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazinātu siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmētu fosilo kurināmā veidu aizvietošanu ar atjaunojamajiem kurināmajiem, Kohēzijas fonda ietvaros tiek īstenoti vairāki projekti. Projektu iesniegumu atlases pirmās un otrās kārtas ietvaros darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.1. aktivitātē *Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* kopā ir apstiprināti 32 projektu iesniegumi par KF finansējumu 25,9 milj. latu, no tiem ir pabeigti 5 projekti par KF finansējumu 1,3 milj. latu.

Šīs aktivitātes projektu iesniegumu atlases trešajai kārtai siltumapgādes uzņēmumi varēja pieteikties no 2011. gada 19. septembra līdz 2011. gada 21. novembrim par KF finansējumu 16,4 milj. latu.

Savukārt no 2011. gada 1. decembra līdz 2012. gada 1. februārim notika projektu atlase aktivitātē *Pasākumi uzņēmumu siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* (KF finansējums – 13 milj. latu).

Lai būtiski palielinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas pašnodrošinājumu, tiek īstenota darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.2. aktivitāte *Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība*. Projektu iesniegumu atlases ietvaros ir noslēgti līgumi par 10 projektu īstenošanu ar KF finansējumu 21,4 milj. latu.

6.5. Būvniecības un mājokļu politika

Izstrādājot politiku ilgtspējīgas un konkurētspējīgas **būvniecības nozares** attīstībai, tiek ņemti vērā principi, kas būtiski ietekmē labvēlīgu un konkurētspējīgu uzņēmējdarbības vidi, samazinot administratīvos šķēršļus, nodrošinot operatīvu būvniecības informācijas apriti un palielinot būvniecības pakalpojumu sniedzēju produktivitāti. Līdzās atbilstošas infrastruktūras pieejamībai un atbalsta pieejamībai ne mazāk svarīga ir normatīvā vide, kurā būvuzņēmējs darbojas.

Saeimā ir iesniegts jaunais ***Būvniecības likuma*** projekts, kas paredz vienkāršot būvniecības

administratīvo procesu, atsakoties no daudzajiem starplēmumiem. Pašreiz tiek skatīti un vērtēti *Būvniecības likumprojekta* otrajam lasījumam iesniegtie priekšlikumi.

Jaunā *Būvniecības likumprojekta* galvenais mērķis ir būtiski atvieglot būvniecības procesu un sekmēt tā caurspīdīgumu, kā arī veicināt būvniecības tirgus un līdz ar to arī visas tautsaimniecības attīstību. Tiks veidota inovatīva būvniecības nozare ar augstu pievienoto vērtību, kā arī uzlabota uzņēmējdarbības vide un palielināta Latvijas pievilcība vietējiem un ārvalstu investoriem.

Likumprojektā ietverti principi, kas būtu jāievēro būvniecības procesā:

- arhitektoniskās kvalitātes princips – būves projektē, līdzsvarojot būvniecības funkcionālos, estētiskos, sociālos, kultūrvēsturiskos, tehnoloģiskos, ekonomiskos aspektus, kā arī pasūtītāja un sabiedrības intereses, izceļot dabas vai pilsētas ainavas individuālo identitāti un organiski iekļaujot kultūrvidē, tādējādi to bagātinot un veidojot kvalitatīvu dzīves telpu;
- inženiertehniskās kvalitātes princips – būves inženiertehniskais risinājums ir drošs lietošanā, kā arī ekonomiski un tehnoloģiski efektīvs;
- atklātības princips – būvniecības process ir atklāts, un sabiedrība tiek informēta par paredzamo būvniecību un saistībā ar to pieņemtajiem lēmumiem;
- ilgtspējīgas būvniecības princips – būvniecības procesā rada kvalitatīvu dzīves vidi esošajām un nākamajām paaudzēm, tai skaitā palielinot atjaunojamo energoresursu un sekmējot citu dabas resursu efektīvu izmantošanu;
- vides pieejamības princips – būvniecības procesā veido vidi, kurā ikviena persona var ērti pārvietoties un izmantot būvi atbilstoši tās funkcijai.

6.8. ielikums

Būvniecības nozari raksturojošie dati

Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka 2012. gada 1. ceturksnī būvniecības produkcijas apjoms (faktiskajās cenās) bija 123,6 milj. latu.

2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 4. ceturksni, pēc sezonāli izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās, būvniecības produkcijas apjoms samazinājies par 0,4%. Tai skaitā ēku būvniecības apjoms sarucis par 2,8%, bet inženierbūvju būvniecības apjoms pieaudzis par 0,2 procentiem.

2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni, pēc kalendāri izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās, būvniecības produkcijas apjoms pieaudzis par 28,5%. Tai skaitā ēku būvniecības apjoms palielinājies par 26,2%, inženierbūvju – par 30,6 procentiem.

Vislielākais būvniecības un remontdarbu pieaugums salīdzinājumā ar pagājušā gada atbilstošo periodu bija administratīvo ēku, kā arī ielu un ceļu būvniecībā – attiecīgi par 194,6% un 109,4%. Savukārt būvniecības apjomi sarukuši tiltu un tuneļu, dzīvojamo māju būvniecībā – attiecīgi par 60,8% un 18,5 procentiem.

2012. gada 1. ceturksnī izsniegtas 304 būvatļaujas viena dzīvokļa māju būvniecības uzsākšanai, kapitālajam remontam, rekonstrukcijai un restaurācijai ar kopējo platību 66,7 tūkst. m² (2011. gada 1. ceturksnī – attiecīgi 279 un 64 tūkst. m²). Rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktavu būvniecībai izsniegtas 80 būvatļaujas ar kopējo platību 93,2 tūkst.m² (2011. gada 1. ceturksnī attiecīgi 107 būvatļaujas un 246,4 tūkst. m²).

Jaunu viena dzīvokļa māju būvniecībai 2012. gada 1. ceturksnī izsniegtas 185 būvatļaujas ar kopējo platību 39,1 tūkst.m² (2011. gada 1. ceturksnī attiecīgi 161 un 39 tūkst. m²) un 49 būvatļaujas jaunu rūpniecības ēku un noliktavu būvniecībai ar kopējo platību 41,3 tūkst. m² (2011. gada 1. ceturksnī attiecīgi 71 un 184,7 tūkst. m²).

2012. gada 1. ceturksnī ārpus valsts robežām Latvijas būvnieku spēkiem veikto būvdarbu apjoms (faktiskajās cenās) bija 12,9 milj. latu, salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni (14,8 milj. lati), veikto būvdarbu apjoms samazinājies par 1,9 milj. latu. Savukārt 2012. gada 1. ceturksnī citu valstu būvnieki Latvijā veikuši būvdarbus 2378,9 tūkst. latu apmērā, kas ir par 452,1 tūkst. latu mazāk nekā 2011. gada 1. ceturksnī (2831 tūkst. latu).

2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 1. ceturksni, būvniecības izmaksas palielinājās vidēji par 5,2%. Izmaksas mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai pieauga par 14,8%, bet strādnieku darba samaksa – par 9%. Būvmateriālu cenas samazinājās par 0,4 procentiem.

Pēdējā laikā ir veiktas vairākas **izmaiņas būvniecību reglamentējošos normatīvos aktos**.

Pārstrādājot Latvijas būvnormatīvu LBN 201-07 *Būvju ugunsdrošība* un 2011. gadā to pieņemot, zibensaizsardzības projektēšanas prasības bija nepieciešams iestrādāt Latvijas būvnormatīvā LBN 261-07 *Ēku iekšējo elektroinstalāciju izbūve* (MK 2007. gada 16. oktobra noteikumi Nr. 709). Šī būvnormatīva grozījumos (MK 2011. gada 27. decembra noteikumi Nr. 998) iekļautas zibensaizsardzības projektēšanas prasības, definējot būves, kurām nepieciešama zibensaizsardzības ierīkošana, kā arī nosakot zibensaizsardzības līmeni atbilstoši to lietošanas veidam raksturīgajiem riskiem un attiecīgajam iespējamajam bojājumu līmenim. Vispārīgā gadījumā tiek noteiktas zibensaizsardzības pakāpes, kas piemērojamas zibensaizsardzības sistēmu projektēšanai. Tā kā piemērojamie standarti paredz iespēju neierīkot zibensaizsardzību, noteikumos paredzēta iespēja veikt risku analīzi, ja projektētājs uzskata, ka būtu iespējams neierīkot zibensaizsardzības sistēmas noteikumos noteiktajā līmenī vai arī izmantojot to par pamatargumentu augstāka zibensaizsardzības līmeņa sistēmas ierīkošanai. Detalizēti definēts termins „zibensaizsardzības sistēma", paplašinot tās pielietošanas nolūku uz jebkādiem fiziskiem bojājumiem, kādus būvei var nodarīt zibensizlāde (trieciens, termiski izkausēti caurumi metāla elementos – gan būves konstrukcijās, gan ietaisēs). Tādējādi būvnormatīvā ietvertas zibens-

aizsardzības projektēšanas prasības gan uz iekšējo, gan ārējo zibensaizsardzību.

Eirokodeksa standartu nacionālais ieviešanas plāns 2013. – 2014. gadam (MK 2012. gada 17. maija rīkojums Nr. 224) paredz līdz 2014. gada beigām nodrošināt Eirokodeksa standartu pilnīgu adaptāciju būvniecību regulējošo normatīvo aktu sistēmā. Lai to ieviestu, paredzēts pārtulkot standartus latviešu valodā un izstrādāt Eirokodeksa standartu nacionālos pielikumus, kā arī izstrādāt grozījumus tiesību aktos, paredzot Eirokodeksu standartiem atbilstošu projektēšanu. Lai informētu būvkonstrukciju projektēšanas profesionāļus par Eirokodeksa standartiem atbilstošas projektēšanas specifiku, ir plānots veikt informatīvus pasākumus, sagatavojot izdales materiālus un organizējot seminārus praktiķiem.

Izstrādātajos grozījumos Latvijas būvnormatīvā LBN 211-08 *Daudzstāvu daudzdzīvokļu dzīvojamie nami* (MK 2012. gada 3. aprīļa noteikumi Nr. 231) precizētas normas, kas izriet no Latvijas būvnormatīva LBN 201-10 *Būvju ugunsdrošība* (MK 2011. gada 28. jūnija noteikumi Nr. 498), un telpu insolācijas prasības, nosakot, ka insolācija attiecas uz dzīvojamām telpām, nevis uz dzīvokli kopumā. Savukārt, lai uzlabotu mājokļu vides pieejamību un nodrošinātu jebkuras personas brīvu iekļūšanu ēkā, turpmāk jaunu dzīvojamo ēku būvniecībā jānodrošina vides pieejamības prasības ēkas ieejas mezglā, nokļūšanai ēkas pirmajā stāvā vai līdz liftam, neatkarīgi no ēkas būvniecības finansēšanas avota.

Tirgū ienākot arvien jauniem būvizstrādājumiem, palielinās arī slodze tirgus uzraudzībai. Lai atvieglotu un padarītu caurspīdīgāku šo uzraudzības procesu, tika veikti grozījumi Ministru kabineta 2001. gada 30. aprīļa noteikumos Nr. 181 *Būvizstrādājumu atbilstības novērtēšanas kārtība reglamentētajā sfērā*, padarot saprotamāku būvizstrādājumu atbilstībai izmantojamo citu Eiropas Savienības dalībvalstu nacionālo standartu pielietojumu un skaidri definējot būvizstrādājumu atbilstības dokumentācijas apriti.

Mājokļu politikā tiek turpināta 2011. gada pirmajā pusē uzsāktā *Dzīvojamo telpu īres likumprojekta* izstrāde atbilstoši mūsdienu tiesiskajai izpratnei, līdzsvarojot īrnieka un izīrētāja tiesības un pienākumus, pilnveidojot īres līgumu uzskaiti, precizējot īrnieka, viņa ģimenes locekļu tiesības un pienākumus, strīdu risināšanas kārtību, īres maksas sastāvdaļas un to noteikšanas mehānismu, kā arī respektējot brīvā īres tirgus darbības principus.

2011. gada otrajā pusē stājās spēkā regulējums, saskaņā ar kuru izpildāma viena no obligāti veicamajām dzīvojamo māju pārvaldīšanas darbībām – dzīvojamās mājas energoefektivitātei izvirzīto minimālo prasību izpildes nodrošināšana.

Lai veicinātu daudzdzīvokļu māju energoefektivitāti un samazinātu maksājumus par siltumenerģiju, daudzdzīvokļu mājās, kurās netiek veikta renovācija, ir noteikts maksimāli pieļaujamais siltumenerģijas patēriņš, kuru pārsniedzot, obligāti veicami energoefektivitātes pasākumi.

Konstatējot apstākļus, kas veicina siltuma zudumus, daudzdzīvokļu mājās būs veicami energoefektivitātes pasākumi[1], kas saistīti ar ārdurvju aprīkošanu ar aizvērējmehānismu, apkures sistēmas cauruļvadu un karstā ūdens cauruļvadu, kas atrodas neapkurināmās telpās, aprīkošanu ar siltuma izolāciju, kā arī logu un ārdurvju aprīkošanu ar blīvējumu.

Daudzdzīvokļu mājās kopš ekonomiskās lejupslīdes perioda ir aktualizējusies problēma, kas saistīta ar **iedzīvotāju parādiem par siltumapgādi**. Pētot parādu veidošanās iemeslus, kā galvenos var minēt personas rīcībā esošo līdzekļu nepietiekamību vai to samazinājumu, maksājumu disciplīnas trūkumu, sadarbības trūkumu starp pakalpojuma sniedzēju vai pārvaldnieku un parādnieku (tajā skaitā ilgstoši netiek veikta parādu piedziņa), dažādo pieeju sociālās palīdzības politikas veidošanā (t.sk. dzīvokļa pabalsta noteikšanā) pašvaldībās.

Problēmas risināšanai 2011. gada sākumā tika izstrādāts un iesniegts izskatīšanai un pieņemšanai Saeimā likumprojekts *Grozījumi Civilprocesa likumā*, kas paredz, ka laika periodā līdz 2014. gada 31. decembrim prasījumi par dzīvojamās mājas pārvaldīšanas maksas un maksas par pakalpojumiem, kas ir saistīti ar dzīvojamās telpas lietošanu, piedziņu, bet ne vairāk kā 10% apmērā no naudas, kas saņemta par pārdoto ar ķīlu apgrūtināto nekustamo īpašumu, apmierināmi pirms ar nekustamā īpašuma ķīlu nodrošinātajiem prasījumiem.

2011. gada otrajā pusē tika izstrādāti papildu priekšlikumi: noteikt pārvaldniekam pienākumu nodrošināt darbu ar parādnieku parāda izveidošanās sākumposmā, t.i., uzsākt komunikāciju ar parādnieku, veicināt parāda atgūšanu ārpus tiesas, samazināt tiesvedības ilgumu un valsts nodevas apmērus par prasības pieteikumu iesniegšanu lietās par maza apmēra prasībām u.c.

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi un Saeima 2012. gada 24. maijā pirmajā lasījumā ir pieņēmusi likumprojektu *Grozījumi Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likumā*. Likumprojekts izstrādāts, lai:

- paredzētu dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistrā ierakstāmo ziņu dalījumu publiskojamā un nepubliskojamā informācijā;
- noteiktu pārvaldniekam pienākumu kontrolēt dzīvokļa īpašnieku maksājumu saistību izpildi par dzīvokļa īpašuma lietošanu.

Lai veicinātu konkurētspēju dzīvojamo māju pārvaldīšanas tirgū un kvalitatīvu dzīvojamo māju pārvaldīšanu, *Dzīvojamo māju pārvaldīšanas likuma* un

[1] Energoefektivitātes pasākumi ir veicami daudzdzīvokļu mājās, kurās vidējais siltumenerģijas patēriņš pēdējos trīs kalendāra gados (2008., 2009. un 2010. gada apkures sezonās) ir pārsniedzis 230 kWh/m² gadā. Saskaņā ar AS „Rīgas siltums" datiem par siltumenerģijas patēriņu 2,9 tūkst. daudzdzīvokļu māju Rīgas pilsētā laika periodā no 2007. līdz 2010. gadam vidējais siltumenerģijas patēriņš bija līdz 200 kWh/m² gadā. Labas prakses piemēri rāda, ka, pareizi apsaimniekojot un ekspluatējot nerenovētu ēku, iespējams sasniegt 140 līdz 160 kWh/m² gadā. Daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas renovācijas rezultātā ir sasniedzams siltumenerģijas patēriņš no 70 līdz 100 kWh/m² gadā.

Ministru kabineta 2011. gada 3. maija noteikumu Nr. 343 *Dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistra vešanas un aktualizēšanas noteikumi* noteiktajā kārtībā kopš 2012. gada 1. janvāra Ekonomikas ministrijā ir izveidots un darbojas **dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistrs.**

Minētā reģistra galvenais uzdevums ir nodrošināt aktuālu informāciju par personām, kas nodarbojas vai vēlas nodarboties ar dzīvojamo māju pārvaldīšanu un atbilst pārvaldniekam likumā izvirzītajiem kritērijiem pārvaldīšanas darbību veikšanai. Ekonomikas ministrijas mājas lapā ir publicēti pārvaldnieku reģistra ieraksti par pārvaldnieka piedāvātajiem pakalpojumiem, pakalpojumu sniegšanas teritoriju, pārvaldnieka vai tā darbinieku kvalifikāciju un praktisko darba pieredzi dzīvojamo māju pārvaldīšanā, kā arī reģistrs satur norādi par pārvaldnieka tiesībām piedāvāt pārvaldīšanas pakalpojumus tirgū atkarībā no iegūtās profesionālās kvalifikācijas un praktiskās darba pieredzes dzīvojamo māju pārvaldīšanā. Šobrīd dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistrā ir reģistrēti 153 pārvaldnieki.

Būtiska ilgtspējīgas būvniecības komponente ir **ēku energoefektivitātes** nodrošināšana. 2012. gada 21. jūnijā Saeima pirmajā lasījumā pieņēma likumprojektu *Ēku energoefektivitātes likums*. Jauns likums nepieciešams, lai ieviestu 2010. gada 19. maija *direktīvu 2010/31/ES*[1] par ēku energoefektivitāti. Direktīva par ēku energoefektivitāti ir viens no instrumentiem, kas pieņemts, lai īstenotu Eiropas Savienības energoefektivitātes mērķus.

Likuma mērķis ir veicināt energoresursu racionālu izmantošanu, informējot sabiedrību par ēku enerģijas patēriņu, kā arī uzlabojot ēku energoefektivitāti. Lai nodrošinātu likuma mērķa sasniegšanu, likumprojektā noteikts regulējums ēku minimālajām energoefektivitātes prasībām, noteikti gadījumi, kad veicama ēku energosertificēšana, prasības apkures un gaisa kondicionēšanas sistēmu pārbaudei, prasības neatkarīgiem ekspertiem (tostarp energoauditoriem) un to uzraudzībai, kā arī paredzētas potenciālo īrnieku vai ēkas pircēju tiesības iepazīties ar ēkas energosertifikātu.

Sagaidāms, ka jaunais *Ēku energoefektivitātes likums* tiks pieņemts 2012. gada otrajā pusē un stāsies spēkā 2013. gada 9. janvārī.

2012. gadā turpinās Eiropas Reģionālās attīstības fonda darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.4.4.1. aktivitātes ***Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi*** īstenošana (DMS aktivitāte).

Kopš 2009. gada aprīļa, kad tika uzsākta DMS aktivitātes īstenošana, līdz 2012. gada 13. jūnijam izskatīti 966 projektu pieteikumi, no kuriem pilnībā pabeigti ir 97, par 373 projektu īstenošanu ir noslēgti līgumi, 70 – ir apstiprināti (tiks uzsākti pēc līguma noslēgšanas), 100 – bija vērtēšanā.

Pēc iesniegto projektu skaita plānošanas reģionos ir atšķirīga aktivitāte – visvairāk projektu iesniegumu ir no Kurzemes (272) un Vidzemes (236) reģiona, vidēja aktivitāte ir Zemgales (166) un Rīgas (neskaitot Rīgas pilsētu 170) reģionā, vismazāk iesniegtu projektu ir no Latgales (38). No Rīgas pilsētas iesniegti 84 projektu pieteikumi, taču, ņemot vērā lielo iedzīvotāju un mājokļu skaitu, var uzskatīt, ka Rīgas pilsētā ir zema aktivitāte.

Kopējais DMS aktivitātes ietvaros pieejamais finansējums ir 47,75 milj. latu. Līdz 2012. gada 13. jūnijam bija sadalīti vai rezervēti 38,6 milj. latu (81%), atlikušais pieejamo līdzekļu apjoms ir 9,2 milj. latu (19%).

Ministru kabineta 2012. gada 8. maija sēdē izskatīts *Informatīvais ziņojums „Valsts budžeta virssaistību iespējas Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2007.-2013. gada plānošanas perioda aktivitātēs"*, kurā pausts atbalsts Ekonomikas ministrijas lūgumam DMS aktivitātes īstenošanai uzņemties virssaistības 15 milj. latu apmērā. Atbilstoši MK 2012. gada 8. maija sēdes protokola Nr. 25 26.§ nolemts uzņemties virssaistības, kas pārsniedz kopējā publiskā (ES fondu un nacionālā) finansējuma apjomu. Attiecīgie līdzekļi būs pieejami pēc nepieciešamo grozījumu MK noteikumos par DMS aktivitātes īstenošanu pieņemšanas Ministru kabinetā.

Mājokļu renovācijas process ir būtiski iespaidojis arī dzīvokļu īpašnieku biedrību un dzīvokļu īpašnieku kooperatīvo sabiedrību veidošanu, jo visbiežāk, vienojoties par renovācijas uzsākšanu, mājas apsaimniekošanas jautājumus mājas iedzīvotāji vēlas risināt paši. Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm, ņemot vērā pabeigto projektu kopējās izmaksas un projektus, par kuru īstenošanu ir noslēgti līgumi, būvniecības nozare no šīs aktivitātes īstenošanai pašlaik ir saņēmusi aptuveni 40 milj. latu.

6.6. Tūrisma politika

Latvijā tūrisma politika tiek veidota tā, lai veicinātu vietējā un starptautiskā tūrisma attīstību, tās galvenais mērķis ir vairot tūrisma produktu un pakalpojumu konkurētspēju vidējā termiņā, veidojot pārmaiņas pieprasījuma un piedāvājuma struktūrā.

2010. gadā tika izstrādāta un apstiprināta *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģija 2010.-2015. gadam*, kurā definēta Latvijas tūrisma attīstības vīzija un mērķi tās sasniegšanai, kā arī noteikti prioritārie Latvijas tūrisma produkti, to attīstības pamatprincipi un mērķa tirgi. Saskaņā ar stratēģijā izvirzītajām prioritātēm, iesaistot tūrisma nozares pārstāvjus, tika izstrādāts jauns Latvijas tūrisma tēls, kas tagad ir vienojoša ideja un

[1] Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 19. maija *direktīva 2010/31/ES* par ēku energoefektivitāti, kura aizstāj iepriekšējo 2002. gada 16. decembra *direktīvu 2002/91/EK*.

kopīgs elements publiskā un privātā sektora produktu un mārketinga veidošanas aktivitātēm.

6.9. ielikums

Tūrisma attīstības rādītāji

Saskaņā ar ANO Pasaules Tūrisma organizācijas (ANPTO) sniegtajiem datiem starptautiskais tūrisms 2011. gadā pieauga līdz 980 milj. ceļotāju jeb palielinājās par 4,4%, salīdzinot ar 2010. gadu. Kopumā reģionu vērtējumā labākos rezultātus uzrādīja Eiropa (+6%). Saskaņā ar ANPTO prognozēm starptautiskais tūrisms 2012. gadā turpinās pieaugt, lai gan lēnākā tempā. Gaidāms, ka iebraucēju skaits varētu pieaugt par 3% vai 4%, līdz gada beigām sasniedzot vēsturisko 1 miljarda robežu.

Tūrisma nozare ir nozīmīgs eksporta ienākumu avots, kas sniedz ievērojamu pienesumu valsts iekšzemes kopproduktā. Tūrisma raksturīgo nozaru (viesnīcas un restorāni, pasažieru dzelzceļa transports un autotransports, ūdens transports, gaisa transports, transporta palīgdarbu pakalpojumi, transporta līdzekļu iznomāšana, tūrisma operatoru un ceļojumu biroju darbība, atpūtas, kultūras un sporta pakalpojumi) pievienotā vērtība Latvijā 2009. gadā sasniedza 591,1 milj. latu, kas kopējā pievienotajā vērtībā bija 5 procenti.

2011. gadā ārzemju ceļotāju robežšķērsojumu skaits sasniedz 5,54 milj., kas ir par 9,9% vairāk nekā 2010. gadā. Salīdzinot ar 2010. gadu, līdz 1,3 diennaktīm ir pieaudzis arī vidējais ārvalstu ceļotāju uzturēšanās ilgums Latvijā. Vienlaicīgi neliels samazinājums ir skāris viena ārvalstu ceļotāja vidējos izdevumus diennaktī – 2011. gadā tie bija 53 lati. Neraugoties uz šo samazinājumu, līdz 379,5 milj. latu ir palielinājušies kopējie ārvalstu ceļotāju izdevumi Latvijā.

2011. gadā ir uzlabojusies tūrisma maksājumu bilance, tomēr tā joprojām ir negatīva. 2010. gadā Latvijas iedzīvotāju kopējie izdevumi ārzemēs ir pārsnieguši ārvalstu ceļotāju tēriņus Latvijā par 23,1 milj. latu.

2011. gada beigās Latvijā bija 641 tūristu mītne, kas ir par 13 mītnēm vairāk nekā 2010. gada nogalē. Vienlaicīgi 2011. gadā par 21% ir palielinājies arī viesnīcās un tūristu mītnēs apkalpoto personu skaits.

Lai veicinātu tūrisma nozares attīstību, laika periodam līdz 2015. gadam ir izvirzīti šādi nozares ekonomiskie mērķi:

- palielināt ārvalstu tūristu, kas uzturas trīs un vairāk diennaktis, īpatsvaru;
- palielināt tūrisma pakalpojumu eksporta pieaugumu katru gadu par 5-10% pret iepriekšējo gadu;
- nodrošināt, ka vietējā tūrisma pakalpojumu procentuālajam pieaugumam katru gadu ir tendence apsteigt kopējo tūrisma pakalpojumu eksporta procentuālo pieaugumu.

6.10. ielikums

Tūrisma attīstības valsts aģentūras aktivitātes 2012. gada pirmajā pusē

Īstenojot Latvijas tūrisma mārketinga stratēģiju 2010.-2015. gadam un 2012. gada darbības plānu, TAVA:

- sadarbībā ar Latvijas tūrisma nozari organizēja Latvijas nacionālā stenda dalību 6 starptautiskajās tūrisma izstādēs (Krievijā, Somijā, Vācijā, Zviedrijā, Igaunijā un Lietuvā), nodrošināja Latvijas stenda dalību specializētajā tūrisma izstādē ģimenēm ar bērniem *Lapsimessut* Somijā un dalību starptautiskajā tūrisma izstādē *Balttour* Latvijā;
- starptautisko tūrisma izstāžu ietvaros organizēja virkni pasākumu nozares profesionāļiem – darba semināru žurnālistiem Helsinkos, darba semināru un pieņemšanu Latvijas stendā Gēteborgā, Baltijas valstu preses konferenci Berlīnē, semināru un kontaktbiržu tūrisma firmām par medicīnas tūrisma iespējām un preses konferenci masu medijiem Maskavā, tūrisma forumu *Krievijas fokuss* Rīgā;
- īstenoja reklāmas kampaņas interneta medijos Vācijā un Krievijā, veicinot Latvijas atpazīstamību un Latvijas tūrisma produktu pieprasījuma pieaugumu pirms aktīvās tūrisma sezonas;
- izdeva Latvijas tūrisma informatīvos materiālus – Kurzemes, Latgales, Vidzemes un Zemgales tūrisma kartes, Rīgas un apkārtnes tūrisma kartes, Latvijas tūrisma karti, brošūru *Latvijas tūrisma top 10 galamērķi*, Baltijas tūrisma kartes;
- organizēja Krievijas medicīnas tūrisma operatoru vizīti, Krievijas sporta pasākumu un nometņu organizatoru vizīti, Vācijas tūrisma operatoru kontaktbiržu;
- īstenoja publicitātes un mārketinga aktivitātes Somijas, Zviedrijas, Krievijas, Vācijas tūrisma tirgos, īstenojot publicitātes pasākumus profesionālajai auditorijai mērķa tirgos;
- nodrošināja Latvijas tūrisma portāla *www.latvia.travel* attīstību atbilstoši mērķa tirgu pieprasījumam, nodrošinot portāla saturu 9 valodās;
- izstrādāja tūrisma portāla *www.latvia.travel* mobilās aplikācijas Iphone un Android viedtālruņiem;
- uzsāka vietējās sabiedrības informēšanas pasākumus par aktuālajiem tūrisma jautājumiem sadarbībā ar Latvijas masu medijiem (laikrakstiem, radio, televīziju);
- sadarbībā ar Lietuvas un Igaunijas valsts tūrisma organizācijām uzsāka Baltijas valstu tūrisma akciju *Dižā Baltijas apceļošana 2012*, iekļaujot tajā 10 tūrisma galamērķus no Latvijas, organizējot mārketinga kampaņu un veicinot tūristu plūsmu starp Baltijas valstīm;
- katru mēnesi izdeva Latvijas tūrisma ziņu apkārtrakstu angļu, krievu un vācu valodās, izsūtot to 12500 ārvalstu tūrisma profesionāļu un žurnālistu;
- piešķīra Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēmas *Q-Latvia* kvalitātes zīmes tūrisma uzņēmumiem, lai paaugstinātu Latvijas tūrisma uzņēmumos sniegto tūrisma pakalpojumu kvalitātes līmeni;
- organizēja apmācību pasākumus Latvijas tūrisma nozarei par tūrisma produktu veidošanu un tūrisma galamērķu attīstību atbilstoši mērķa tirgu prasībām.

Viens no galvenajiem Ekonomikas ministrijas uzdevumiem 2012. gadā ir tūrisma attīstības mērķu, rīcības virzienu un aktivitāšu izstrāde nākamajam plānošanas periodam. Lai nodrošinātu ilgtspējīgu tūrisma nozares attīstību – stabilu tūrisma pakalpojumu eksporta pieaugumu – vidējā un ilgtermiņā, tā attīstības

vīziju iekļaušanos valsts attīstības plānos, nepieciešama detalizēta esošās situācijas ārējo un iekšējo faktoru analīze, vājo un stipro pušu, konkurentu izvērtējums, inovatīvi un radoši risinājumi turpmākajai attīstībai. Ir kritiski jāizvērtē sasniegtais, jānosaka ambiciozi, bet izsvērti mērķi, kā arī efektīvākie rīcības virzieni mērķtiecīgai un konsolidētai visu iesaistīto pušu darbībai tūrisma nozares attīstībai.

Lai nodrošinātu konsekventu nozares partneru iesaisti tūrisma politikas īstenošanā, 2012. gadā turpina darboties Latvijas Tūrisma konsultatīvā padome, kā arī Tūrisma attīstības valsts aģentūras (TAVA) konsultatīvā padome, kas apvieno pilnvarotos pārstāvjus no profesionālajām un reģionālajām tūrisma asociācijām, no reklāmas nozares, kā arī no Ārlietu ministrijas un Rīgas Tūrisma attīstības biroja.

Atbalsta pasākumi

2012. gadā TAVA galvenās prioritātes saistītas ar tūrisma mārketingu vietējā un ārvalstu tirgū, tūrisma produktu un vietējā tūrisma attīstību, Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēmas attīstību un tūrisma pakalpojumu sniedzēju pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu, apmācībām un kompetences paaugstināšanu tūrisma nozares pārstāvjiem, kā arī sadarbību ar Baltijas valstīm kopēju projektu īstenošanai un Baltijas mārketinga aktivitātēm tālajos tirgos.

Tūrisma attīstības veicināšanai paredzētais ikgadējais valsts budžeta finansējums 2011.-2013. gadā ir ieplānots kā valsts līdzfinansējums Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas* papildinājuma 2.3.1.1. aktivitātes *Ārējo tirgu apgūšana* 2.3.1.1.2. apakšaktivitātes *Ārējo tirgu apgūšana – nozaru starptautiskās konkurētspējas stiprināšana* īstenošanai. Apakšaktivitātes ietvaros tiek atbalstītas šādas darbības:

- nacionālo stendu organizēšana starptautiskajās izstādēs ārvalstīs;
- reklāmas kampaņu organizēšana ārvalstīs;
- konsultāciju pakalpojumu sniegšana komersantiem, pašvaldībām un ostu pārvaldēm par ārvalstu tirgiem, tai skaitā tiešo vizīšu, tirdzniecības misiju organizēšana, atbalsts dalībai izstādēs un sadarbības partneru atrašana.

2012. gadā kopējais finansējuma apjoms (valsts budžeta finanšu līdzekļi, ERAF līdzfinansējums, kā arī finansējums projektu AGORA 2.0 un EDEN VI īstenošanai) tūrisma mārketingam veido 1,3 milj. latu.

Normatīvās bāzes pilnveidošana

Lai īstenotu pasākumus Latvijas kūrortu attīstības atbalstam, 2011. gadā sadarbībā ar Jūrmalas pilsētas domi, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju, Latvijas Kūrortoloģijas asociāciju, Latvijas Kūrortpilsētu asociāciju un kūrortu rehabilitācijas centru „Jaunķemeri" tika izstrādāts likumprojekts *Grozījumi Tūrisma likumā*. Šobrīd minētais likumprojekts tiek skatīts Saeimā. Jāatzīmē, ka papildus grozījumiem par kūrortu jautājumiem *Tūrisma likumā* tiek veikti precizējumi saistībā ar komplekso tūrisma pakalpojumu sniegšanu, TAVA kompetenci, pašvaldību aģentūru tiesībām sniegt tūrisma pakalpojumus, kā arī tūristu mītņu atbilstības novērtēšanu un sertificēšanu.

2012. gadā kūrortu normatīvā regulējuma izstrādi plānots pabeigt, izstrādājot MK noteikumus, kas paredzēs kārtību, kādā vietējās pašvaldības administratīvajai teritorijai vai tās daļai piešķir un anulē kūrorta statusu, administrēšanas kārtību, kā arī pašvaldības pieteikumā iekļaujamo informāciju un pievienojamos dokumentus (tiks izstrādāti 6 mēnešu laikā pēc *Tūrisma likuma* grozījumu stāšanās spēkā).

Lai nodrošinātu efektīvu Eiropas Padomes 1990. gada 13. jūnija direktīvas par kompleksiem ceļojumiem, kompleksām brīvdienām un kompleksām ekskursijām izpildi, informējot gan patērētājus, gan arī citus interesentus par nozarē strādājošo komersantu darbību, kā arī veicinot krāpniecības gadījumu novēršanu nozarē, Ekonomikas ministrija 2010. gadā ir izveidojusi *Tūrisma aģentu un tūrisma operatoru* (TATO) *datubāzi* (*http://tato.em.gov.lv*). No 2012. gada 1. janvāra līdz 19. maijam datubāzē reģistrēti kopumā 35 komersanti, no kuriem 2 ir reģistrējuši savu darbību kā tūrisma operatori, 12 – kā tūrisma aģenti un operatori, bet 21 – kā tūrisma aģents.

Starptautiskā sadarbība tūrisma jomā

Latvija turpina attīstīt ciešāku sadarbību tūrisma jomā ar citām valstīm, īpaši ar augsti prioritārajiem tūrisma mērķa tirgiem: Lietuvu, Igauniju, Somiju, Zviedriju, Krieviju un Vāciju. Jautājumi, kas attiecas uz sadarbības veicināšanu tūrisma jomā, regulāri tiek iekļauti starpvaldību komisiju un valsts augstāko amatpersonu ārvalstu vizīšu darba kārtībā, augsti prioritārajos mērķa tirgos aktīvi tiek īstenotas mārketinga aktivitātes.

Starptautiskā līmenī Latvijas interešu tūrisma jomā pārstāvniecība pamatā tiek nodrošināta, piedaloties Eiropas tūrisma institūciju darbā. Latvija regulāri piedalās Eiropas Komisijas Tūrisma konsultatīvās komitejas darbā, kā arī Latvija ir biedrs Eiropas Ceļojumu komisijā, kas nodarbojas ar Eiropas, tostarp Latvijas, kā tūrisma galamērķa atpazīstamības veicināšanu.

Kopš 2005. gada Latvija ir arī pilntiesīgs biedrs Apvienoto Nāciju Organizācijas Pasaules Tūrisma organizācijā (ANPTO), taču 2012. gada 10. maijā Saeima 3. lasījumā atbalstīja likumprojektu *Par Pasaules Tūrisma organizācijas statūtu denonsēšanu*, kas paredz denonsēt ANPTO statūtus. Izanalizējot ieguvumus no dalības ANPTO atbilstoši ikgadējās biedra naudas apmēram, tika atzīts, ka dalības turpināšana minētajā starptautiskajā organizācijā nav izšķirošs faktors, lai Latvija īstenotu izvirzītos

mērķus un uzdevumus tūrisma nozares attīstībai. Jāatzīmē, ka arī pēc izstāšanās no šīs organizācijas Latvijai būs iespējams turpināt sadarbību ar ANPTO, izmantojot sadarbības mehānismus, ko piedāvā Eiropas Savienība.

6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana

Būtisks instruments uzņēmējdarbības vides novērtēšanā ir Pasaules Bankas starptautiskais pētījums *Doing Business*, kā arī *Administratīvo procedūru ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi pētījums*, ar kuru palīdzību tiek izzināts uzņēmēju viedoklis par to darbību kavējošiem faktoriem un sagatavots veicamo uzdevumu saraksts ikgadējā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* ietvaros.

6.10. attēls

Latvijas un ES dalībvalstu vietas Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business* 2012. gadā
(uzņēmējdarbības vide kopumā)

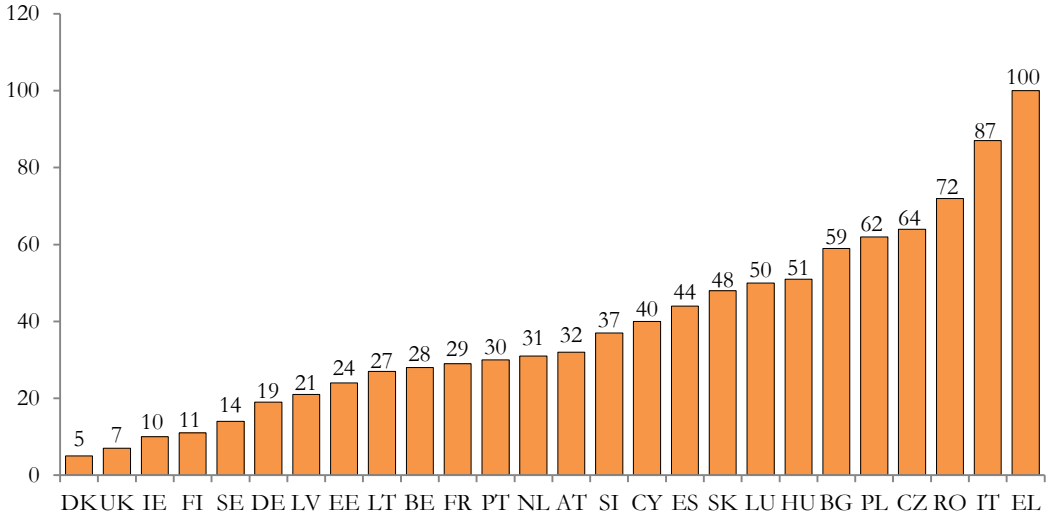

Uzņēmējdarbības vides uzlabošanā Latvijā ir sasniegts ievērojams progress – **Pasaules Bankas *Doing Business* 2012. gada pētījumā Latvijas novērtējums uzlabojies par 10 vietām**: Latvija no 31. vietas (*Doing Business* 2011. gadam) pakāpusies uz 21. vietu (*Doing Business* 2012. gadam) starp 183 pasaules valstīm. Uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējumā starp Eiropas Savienības dalībvalstīm Latvija atrodas 7. vietā, kas ir par 2 vietām augstāk nekā gadu iepriekš.

Saskaņā ar *Latvijas Stratēģiskās attīstības plānu 2010.-2013. gadam* Latvijas mērķis 2013. gadā ir sasniegt 19. vietu *Doing Business* indeksā. Lai to īstenotu, nepieciešams veikt straujākas reformas un ir jāpieņem uz tautsaimniecības attīstību ilgtermiņā vērsti lēmumi, jo īpaši jomās, kur Latvijas reitings ir zemāks par 50. vietu.

6.4. tabula

Latvijas salīdzinošie rādītāji Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business*

	2011	2012	Izmaiņas
Uzņēmējdarbības uzsākšana	52	51	**+1**
Būvniecības atļaujas	103	112	**-9**
Īpašuma reģistrācija	56	32	**+24**
Kredītu reģistrs	4	4	**0**
Investoru tiesību aizsardzība	60	65	**-5**
Nodokļu maksāšana	64	67	**-3**
Pārrobežu tirdzniecība	15	15	**0**
Līgumu izpilde	14	17	**-3**
Uzņēmējdarbības izbeigšana	86	32	**+54**
Pieslēgums elektroenerģijai	115	84	**+31**
Kopējā vieta	**31**	**21**	**+10**

Latvijas vietas uzlabojumus *Doing Business* nodrošināja tādi īstenotie pasākumi kā:

- nodrošināta iespēja reģistrēt uzņēmumus ar samazinātu pamatkapitālu un iespēja vienlaikus ar pieteikumu par komersanta ierakstīšanu komercreģistrā iesniegt pieteikumu reģistrācijai PVN maksātāju reģistrā,
- maksātnespējas procesa ietvaros palielinājies kreditoru atgūto prasījumu apjoms (no 31,9% 2011. gadā uz 56,2% 2012. gadā), ieviests jauns *Maksātnespējas likums*, kas kopumā paredz samazināt maksātnespējas procesa ilgumu un izmaksas (tā rezultāti gan tiks vērtēti vēl nākamā pētījuma ietvaros), paredz uzņēmumu reorganizācijas iespēju;
- pilnībā ieviesta iespēja Zemesgrāmatu tiesnešiem pārliecināties par nekustamā īpašuma nodokļa nomaksu tiešsaistes režīmā;
- uzlabots elektroenerģijas pieslēguma process – ieviešot vienkāršotu tehniskā projekta izstrādi elektrotīkla ierīkošanai vai rekonstrukcijai, un citi pasākumi.

Uzņēmējdarbības vides pasākumu plāna 2012. gadam mērķis ir „vienkārši un kvalitatīvi pakalpojumi uzņēmējdarbībā: vairāk e-pakalpojumu". Tajā 2012. gadam iekļauti 30 veicami pasākumi, no kuriem nozīmīgākie ir šādi:

- **uzņēmējdarbības uzsākšanas vienkāršošanai** no 2012. gada 20. augusta paredzēts ieviest uzņēmumu elektronisko reģistrēšanas sistēmu tiešsaistē portālā *www.latvija.lv*, kas ļaus uzņēmumus reģistrēt dažās minūtēs. Tāpat plānots turpināt samazināt uzņēmējiem UR iesniedzamo dokumentu skaitu un piemērot samazinātu nodevu mikrouzņēmumu reģistrācijai par 50% līdz 2014. gadam, kā arī samazināt nodevu uzņēmumu reģistrācijai, ja tiek izmantota elektroniskā (tiešsaistes) reģistrācija;
- **būvniecības procesā** neatliekama ir jaunā *Būvniecības likuma* pieņemšana. Tāpat paredzēts izstrādāt ar *Būvniecības likumu* saistīto MK noteikumu grozījumus, lai nodrošinātu būvniecības procesa pilnīgu sakārtošanu;
- **investoru tiesību aizsardzībā** 2012. gadā pieņemt grozījumus *Komerclikumā*, *Finanšu instrumentu tirgus likumā* un *Gada pārskatu likumā*;
- **nodokļu jomā** pilnveidot EDS risinājumu, izveidojot kļūdu moduļus, vienkāršot PVN deklarācijas, tādējādi samazinot nodokļu deklarēšanas ilgumu, kā arī noteikt atvieglotus nosacījumus attiecībā uz PVN zaudētajiem parādiem, vienkāršot kārtību, kādā tiek deklarēts nodoklis par kapitāla pieaugumu;
- **nekustamā īpašuma reģistrēšanā** pārskatīt valsts nodevas par īpašuma tiesību nostiprināšanu zemesgrāmatā apmēru;
- **darba attiecību jomā** izstrādāt grozījumus *Darba likumā*, kas paredz elastdrošības principu stiprināšanu darba tiesiskajās attiecībās;
- **līgumsaistību izpildē** pārskatīt šķīrējtiesu regulējumu (šobrīd izstrādāts un tiek skaņots *Mediācijas likumprojekts*), samazināt komercstrīdu izskatīšanai nepieciešamo instanču (tiesu) skaitu;
- **e-pakalpojumu veicināšanā** *www.latvija.lv* portālā 2012. gadā plānots turpināt darbu pie sadaļas uzņēmējiem izstrādes un uzlabošanas, t.sk., izveidojot ceļa kartes *Doing Business* jomās, tādējādi sniedzot uzņēmējam saprotamā veidā un vienkopus informāciju par administratīvajām formalitātēm attiecīgajā uzņēmējdarbības posmā, neatkarīgi no atbildīgās institūcijas par pakalpojuma sniegšanu. Tāpat plānots izstrādāt grozījumus attiecīgajos normatīvajos aktos, kas paredz samazinātu nodevu vai pakalpojuma sniegšanas laiku uz uzņēmējiem orientētu pakalpojumu sniegšanai, ja tiek izmantota pakalpojuma elektroniska pieteikšana/saņemšana.

6.8. Mazie un vidējie uzņēmumi

Latvijā mazie un vidējie uzņēmumi (MVU) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un tiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā.

6.11. ielikums

Mazo un vidējo uzņēmumu skaits Latvijā

Saskaņā ar CSP 2010. gada informāciju Latvijā bija 73 771 ekonomiski aktīvs individuālais komersants un komercsabiedrība (bez zemnieku, zvejnieku saimniecībām un pašnodarbinātām personām, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,52% atbilda MVU kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVU sadalījums: mikro uzņēmumi – 83,94%, mazie uzņēmumi – 12,94%, vidējie uzņēmumi – 2,64%, lielie uzņēmumi – 0,48%. Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 10 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 33 – 2010. gadā.

Taču tikpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2010. gadā 49 063 (22 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2010. gadā – 13 133 (6 uz 1000 iedzīvotājiem). Ņemot vērā faktu, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (enterprises per 1000 inhabitants), ir grūti veikt objektīvu šī raksturlieluma salīdzinošo analīzi.

6.11. ielikuma turpinājums

Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analogu praksi, Latvijā 2010. gadā bija 61 saimnieciskās darbības veicējs uz 1000 iedzīvotājiem.

Saskaņā ar Uzņēmumu reģistra statistiku 2011. gadā Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros reģistrēti 19 942 subjekti un likvidēts 4041 subjekts. Savukārt 2012. gada piecos mēnešos Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros ir reģistrēti 8476 subjekti, bet izslēgti – 1797 subjekti.

MVU definīcija

Komercdarbības atbalsta kontroles likumā, MK 2008. gada 25. novembra noteikumos Nr. 964 *Noteikumi par komercsabiedrību deklarēšanas kārtību atbilstoši mazajai (sīkajai) vai vidējai komercsabiedrībai* un *EK regulā 800/2008* noteiktā MVU definīcija:

vidējie komersanti:
- darbinieku skaits: 50 – 249;
- gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;

mazie komersanti:
- darbinieku skaits: 10 – 49;
- gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;

mikrokomersanti:
- darbinieku skaits: 1 – 9;
- gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

Lai veicinātu mazo un vidējo komersantu attīstību, kā arī uzņēmējdarbības vides attīstību kopumā, politika tiek veidota un veicināta trīs virzienos:
- mikrouzņēmumu veidošanas veicināšanas un attīstības atbalsta pasākumu izstrāde;
- uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanas pasākumu veidošana;
- finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbības veicējiem.

6.12. ielikums

ES aktivitātes uzņēmējdarbības atbalstam

Eiropas Komisija 2008. gada 25. jūnijā apstiprināja ziņojumu *Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai*, kura galvenais mērķis ir, integrējot *Domā par mazajiem vispirms* principa pielietojumu politikas dokumentu sagatavošanas procesā, uzlabot vispārējo politisko pieeju attiecībā uz uzņēmējdarbību, jo īpaši veicinot mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstību un palīdzot novērst tās attīstību kavējošos šķēršļus. Akts ietver 10 politiski saistošu vadlīniju un vairākus konkrētus normatīvo aktu regulējuma priekšlikumus.

Lai īstenotu aktā noteikto mērķu īstenošanu, 2012. gadā Eiropas Komisija jau ceturto gadu plāno organizēt Eiropas mēroga kampaņu *Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa*, lai sniegtu esošajiem un topošajiem uzņēmējiem informatīvu atbalstu (seminārus, konferences, diskusijas u.c.) par Eiropas Savienības, dalībvalstu, reģionālo un pašvaldību institūciju aktivitātēm uzņēmējdarbības sakārtošanā, popularizētu uzņēmējdarbību un izrādītu atzinību uzņēmējiem par ieguldījumu Eiropas labklājībā, darbavietu radīšanā, inovācijās un konkurētspējā.

Lai potenciāliem un esošiem uzņēmumiem nodrošinātu pieredzes apmaiņu un jaunas zināšanas tālākai biznesa attīstībai, *MVU nedēļas 2012 Latvijā* ietvaros septembrī un oktobrī tiks organizēti reģionālie un tematiskie semināri tādos jautājumos kā interneta mārketinga stratēģija, starpkultūru komunikācija, intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība, ārējo tirgu mārketings, konsultācijas un risinājumi eksporta spējas veicināšanai, aktuālās atbalsta programmas uzņēmumiem u.c. Kopumā organizēti vairāk nekā 10 uzņēmēju informēšanas pasākumu Latvijā, iesaistot vairāk nekā 800 uzņēmēju.

Mikrouzņēmumu veidošanas veicināšana un attīstības atbalsta pasākumi

Ministru kabinets 2009. gada 30. oktobrī apstiprināja *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kuras mērķis ir radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādējādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējo nodarbināto skaitā. Koncepcija veiksmīgi tiek īstenota, un ir veiktas izmaiņas attiecīgajos normatīvajos aktos.

2010. gada maija grozījumi *Komerclikumā* būtiski samazināja uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksas, nosakot, ka **sabiedrību ar ierobežotu atbildību var dibināt ar samazinātu pamatkapitālu** (sākot no 1 lata). Tāpat tika samazinātas valsts nodevas, reģistrējot šādu SIA. Saskaņā ar Uzņēmumu reģistra datiem laika posmā no 2010. gada 1. maija līdz 2012. gada 31. maijam reģistrētas 32 886 SIA, no tām – 66% jeb 21 671 SIA ar samazinātu pamatkapitālu.

2012. gadā plānots turpināt sniegt atbalstu mikrouzņēmumiem, turpinot piemērot samazinātu nodevu mikrouzņēmumu reģistrācijai par 50% līdz 2014. gadam, kā arī samazināt nodevu uzņēmumu reģistrācijai, ja tiek izmantota elektroniskā (tiešsaistes) reģistrācija.

No 2010. gada 1. septembra juridiskas un fiziskas personas **var iegūt mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu**, ja atbilst noteiktiem kritērijiem (dalībnieki ir fiziskās personas, apgrozījums nepārsniedz 70 tūkst. latu kalendārā gadā, un darbinieku skaits ir ne lielāks par pieciem) un veikt mikrouzņēmumu nodokļa maksājumus 9% apmērā (ietver visus valsts noteiktos nodokļu maksājumus, izņemot patēriņa nodokļus) no apgrozījuma jeb

saimnieciskās darbības ieņēmumiem. No 2010. gada 1. septembra līdz 2012. gada 31. maijam Valsts ieņēmumu dienestā kopumā bija reģistrēts 21 261 mikrouzņēmumu nodokļa maksātājs (66% no tiem tika reģistrēti kā jaundibināti uzņēmumi). Šiem mikrouzņēmumiem ir ne tikai atvieglota formalitāšu kārtošana VID (deklarācijas 4 reizes gadā), bet arī nodrošināta iespēja izmantot bezmaksas grāmatvedības programmu – no 2010. gada 1. septembra līdz 2012. gada 31. maijam ap 4000 uzņēmumi ir izmantojuši piedāvāto iespēju.

Lai novērstu *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* pieļautās nodokļu optimizācijas shēmas, kas praktiski saistītas ar darba līgumu pārveidošanu par personāla nomas pakalpojumiem, tādējādi nostādot uzņēmumu darbiniekus nelabvēlīgā situācijā, 2012. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi *Iedzīvotāju ienākuma nodokļa likumā*, kas paredz šādus mikrouzņēmumu pakalpojumus, izpildoties noteiktiem kritērijiem, pielīdzināt personāla nomai, un attiecīgi personāla nomniekam tiek uzlikts pienākums vispārējā kārtībā piemērot iedzīvotāja ienākuma nodokli un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas no iznomātā personāla ienākuma.

No 2010. gada 1. janvāra fiziska persona, kas veic saimniecisko darbību noteiktās profesijās vai darbībās, **var izvēlēties maksāt patentmaksu**, kas ir galīgs nodokļa maksājums par fiziskās personas saimniecisko darbību noteiktā profesijā (pārsvarā amatniecības pakalpojumiem). Patentmaksas maksātāji ir nodrošināti ar atbilstošām sociālajām garantijām. Kopš 2010. gada 1. janvāra līdz 2012. gada 31. maijam VID kopumā iesniegti 3600 reģistrācijas iesniegumi patentmaksas veikšanai. Vidēji mēnesī ir aptuveni 210 patentmaksas maksātāju. Galvenokārt veikt patentmaksas izvēlas tādu saimnieciskās darbības veidu veicēji kā dabas velšu – ogu, sēņu, savvaļas ārstniecības augu – vācēji, fotogrāfi, frizieri, nagu kopšanas speciālisti, šuvēji.

Turpinot darbu pie normatīvā regulējuma vienkāršošanas un caurskatāmības nodrošināšanas attiecībā uz mazajiem uzņēmumiem, 2012. gada 23. februārī Valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināta koncepcija ***Par mazo uzņēmumu nodokļa maksāšanas režīmu konsolidāciju un vienkāršošanu***. Koncepcija paredz:

- samazināt vienkāršoto nodokļu režīmu skaitu, līdzīgos režīmus konsolidējot, kā arī iekļaut likumos pretizvairīšanās normas;
- palielināt saimnieciskās darbības veicēju skaitu, panākot, ka darbību legalizē nereģistrēti saimnieciskās darbības veicēji, un nodrošināt neaktīvo saimnieciskās darbības veicēju darbības izbeigšanu;
- radīt mehānismu, kas veicinātu mazos uzņēmumus neslēpt izaugsmi un iekļauties vispārējā nodokļu maksāšanas sistēmā;
- palielināt mazo uzņēmēju un mikrouzņēmumu darbinieku sociālās garantijas ilgtermiņā.

Biznesa inkubatoru programma

Lai veicinātu mikro, mazo un vidējo komersantu veidošanos un attīstību, LIAA īsteno Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzfinansētu projektu *Biznesa inkubatoru attīstība Latvijā*. Biznesa inkubators ir infrastruktūras un personāla apvienojums, kas veidots, lai palīdzētu attīstīties jauniem un nelieliem komersantiem, atbalstot tos agrīnās attīstības stadijā ar infrastruktūru, ikdienas konsultācijām un pakalpojumiem par pamata komercdarbības attīstības jautājumiem.

Projekta mērķis ir veicināt jaunu, dzīvotspējīgu un konkurētspējīgu komersantu veidošanos un attīstību Latvijas reģionos, nodrošinot tos ar komercdarbībai nepieciešamo vidi un konsultatīvajiem pakalpojumiem.

Šobrīd Latvijā darbojas šādi biznesa inkubatori:

- Ventspils Augsto tehnoloģiju parks, kas atrodas Ventspilī un Talsos;
- Kurzemes Biznesa inkubators, kas atrodas Liepājā, Saldū un Kuldīgā;
- JIC Biznesa inkubators, kas atrodas Jelgavā un Dobelē;
- JIC Biznesa inkubators, kas atrodas Aizkrauklē un Jēkabpilī;
- Valmieras Biznesa inkubators, kas atrodas Valmierā, Gulbenē un Valkā (tiek nodrošināti virtuālās inkubācijas pakalpojumi);
- Biznesa inkubators „Cēsis" – Magnus, kas atrodas Cēsīs, Madonā un Alūksnē (tiek nodrošināti virtuālās inkubācijas pakalpojumi);
- Latgales aparātbūves tehnoloģiskais centrs, kas atrodas Rēzeknē, Balvos un Ludzā (tiek nodrošināti virtuālās inkubācijas pakalpojumi);
- Latgales aparātbūves tehnoloģiskais centra, kas atrodas Daugavpilī un Līvānos;
- Rīgas reģiona attīstības inkubators, kas atrodas Ogrē, Limbažos un Tukumā;
- Radošo industriju inkubators „HUB – Riga", kas atrodas Rīgā, Andrejostā.

Līdz 2012. gada maijam desmit biznesa inkubatoros inkubācijas pakalpojumus saņēmuši 428 mikro, mazie un vidējie komersanti, kuros tiek nodrošināta (saglabāta) 1271 darbavieta. LIAA atbilstoši projekta *Biznesa inkubatoru attīstība Latvijā* nosacījumiem sniegs atbalstu mikro, mazajiem un vidējiem komersantiem līdz 2014. gada 31. oktobrim.

Finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbības veicējiem

Nozīmīga loma atbalsta instrumentu īstenošanā ir **Latvijas Hipotēku un zemes bankai** (Hipotēku banka), kas ir valstij 100% piederoša banka un veic attīstības bankai raksturīgās funkcijas.

2012. gadā Hipotēku banka turpina īstenot šādos atbalsta programmas:

- ERAF līdzfinansēto *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmu*;
- ESF līdzfinansēto atbalsta programmu *Atbalsts pašnodarbinātības un komercdarbības uzsākšanai*;
- *Latvijas un Šveices mikrokreditēšanas programmu*,

– *MVU izaugsmes aizdevumu programmu*;
– *Lauksaimniecības apgrozāmo līdzekļu programmu*;
– *Lauksaimniecības kredītu fonda aizdevumus*.

Šobrīd pēc kredītu apjoma nozīmīgākā atbalsta programma, ko īsteno Hipotēku banka, ir 2008. gada maijā Ministru kabinetā akceptētā *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma*. Programmas ietvaros tiek atbalstīti Latvijā reģistrēti mazie, vidējie un lielie komersanti, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu risku dēļ. Programmas ietvaros tiek izsniegti investīciju aizdevumi (līdz 5 milj. latu) un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi (līdz 2,5 milj. latu), kopējai aizdevuma summai vienam komersantam nepārsniedzot 7,5 milj. latu. Aizdevumi pamatā ir paredzēti apstrādes rūpniecības nozares komersantu projektu īstenošanai un komersantiem, kuri piesaista ES struktūrfondu grantu programmu finansējumu.

6.13. ielikums

Hipotēku bankas pārveide par Attīstības banku

2009. gada decembrī Ministru kabinets akceptēja koncepciju *Valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka" pārveide par Attīstības banku*. Koncepcijas mērķis bija izvēlēties optimālākos variantus Hipotēku bankas pārveidei par attīstības banku, samazinot komercbankas darījumus un koncentrējot bankas darbību uz virzieniem, kas šobrīd ir izšķiroši tautsaimniecībai. Tika atbalstīts koncepcijas 1. modelis, paredzot attīstības bankas izveidi uz Hipotēku bankas bāzes un pakāpenisku komercbankas funkciju pārtraukšanu ne vēlāk kā līdz 2013. gada 31. decembrim. Paredzēts, ka pārveides procesa gaitā Hipotēku banka katru gadu īstenos jaunas atbalsta programmas 70 milj. latu apmērā atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm tādās jomās kā MVU finansēšana, komercdarbības uzsācēju finansēšana, mikrobiznesa un pašnodarbinātības veicināšana, inovatīvu, tehnoloģiski ietilpīgu un augstas pievienotās vērtības projektu finansēšana, finansējums starptautiskajā tirgū konkurētspējīgu preču ražošanai un pakalpojumu sniegšanai, energoefektivitātes pasākumu īstenošanai, lauksaimniecības un lauku attīstībai, īpaši sociāli jutīgu iedzīvotāju grupu (piemēram, invalīdi, bezdarbnieki, jaunās ģimenes, nacionālās minoritātes) pašnodarbinātības veicināšana un iesaistīšana komercdarbībā.

2011. gada novembrī Ministru kabinets pieņēma lēmumu par Hipotēku bankas komercdaļas pārdošanas stratēģiju, nosakot, ka komercdaļa tiks pārdota 6 paketēs, pārdodot gan aktīvus, gan saistības. Pārdošanas paketes veido Hipotēku bankas meitasuzņēmumi „HipoNIA", „Hipolīzings", „Hipo fondi", aktīvi, kas var interesēt uz mazajiem un vidējiem uzņēmumiem orientējošās universālās komercbankas, aktīvi, kas var interesēt uz lieliem klientiem orientējošās komercbankas, kā arī aktīvi, kas var interesēt nekustamo īpašumu investorus.

Pārdošanas procesu plānots pabeigt 2012. gadā. Vienlaikus Ministru kabinets uzdeva Finanšu ministrijai izveidot konsultatīvo padomi valsts atbalsta programmu koordinācijai un pilnveidošanai. Balstoties uz konsultatīvās padomes priekšlikumiem, Finanšu ministrijai sadarbībā ar Ekonomikas ministriju uzdots līdz 2012. gada 1. jūlijam iesniegt Ministru kabinetā vienotas attīstības finanšu institūcijas izveides plānu, tai skaitā Hipotēku bankas darbības plānu pēc komercdaļas atsavināšanas.

Paredzēts, ka Hipotēku banka līdz 2013. gada decembrim izsniegs aizdevumus komersantiem konkurētspējas uzlabošanai 210 milj. latu apmērā[1]. Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ietvaros kopš tās darbības sākuma līdz 2012. gada maija vidum ir piešķirti 382 aizdevumi 163,4 milj. latu apmērā, tai skaitā jau izsniegti aizdevumi 113 milj. latu apmērā. No programmas ERAF finansētās daļas piešķirti 70 aizdevumi 74,7 milj. latu apmērā, tai skaitā izsniegti aizdevumi 40 milj. latu apmērā[2]. Biežāk pārstāvētās atbalstīto projektu nozares ir kokapstrāde, elektroenerģijas ražošana, farmaceitisko produktu ražošana un pārtikas rūpniecība.

2009. gada martā Ministru kabinetā apstiprinātā ESF līdzfinansētā programma *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai* piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātajiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu (līdz 54 tūkst. latu) un grantu veidā[3] sava biznesa uzsākšanai. Biznesa plānā paredzētā projekta apjoms nedrīkst pārsniegt 60 tūkst. latu, vienlaicīgi projektiem, kuriem aizdevuma summa pārsniedz 5 tūkst. latu, ir jānodrošina līdzfinansējums sava biznesa plāna īstenošanai vismaz 10% apmērā no biznesa plānā paredzētās projekta summas.

Kopējais programmas finansējums ir 23 milj. latu, tajā skaitā no ESF un valsts budžeta – 14 milj. latu, Hipotēku bankas līdzfinansējums – 9 milj. latu. Kopējā programmas finansējuma ietvaros aizdevumiem paredzēti 16,5 milj. latu, grantiem, apmācībām un konsultācijām – 6 milj. latu. Paredzēts, ka programmas darbības ietvaros līdz 2013. gada beigām tiks apmācīti 1200 uzsācēju, bet finansējumu (aizdevums un granti) saņems 800.

Programmas praktiskā īstenošana uzsākta 2009. gada augustā. Kopš programmas uzsākšanas ar 2710 programmas interesentiem ir noslēgta sadarbības vienošanās, 1371 klients ir iesniedzis biznesa plānus, t.sk. jau ir atbalstīti 718 uzsācēju projekti par kopējo aizdevumu summu 8,5 milj. latu apmērā. 670 projektu gadījumā ir piešķirti arī granti, un tajos izmaksāti 2,9 milj. latu.

[1] Programmas kopējie resursi šobrīd ir 140,2 milj. latu. Programmas līdzekļus veido Ziemeļu Investīciju bankas (NIB) resursi (70,3 milj. latu), ERAF resursi (43,3 milj. latu), kā arī Hipotēku bankas līdzekļi (26,6 milj. latu).

[2] Šīs un pārējo aprakstīto programmu gadījumā, kur nav minēts datums, informācija pēc stāvokļa uz 2011. gada 29. novembri.

[3] Grants saimnieciskās darbības uzsākšanai (līdz 3,6 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 35% no aizdevuma summas); grants aizdevuma dzēšanai līdz 2 tūkst. latu (bet ne vairāk kā 20% no aizdevuma summas).

Kopš 2010. gada janvāra programmas ietvaros visā Latvijas teritorijā ir pieejamas apmācības tiem programmas dalībniekiem, kuriem nepietiek teorētisko un praktisko zināšanu komercdarbības veikšanai un biznesa plāna sagatavošanai. Apmācības pēc modulārās metodes notiek tādos moduļos kā komercdarbības pamati (mazā biznesa organizācija), vadības pamati, uzņēmējdarbības tiesiskais regulējums, uzņēmuma finanšu vadība, saimnieciskās darbības uzskaite un nodokļi, mārketinga pamati. Līdz šim apmācīti 1349 programmas dalībnieki.

2009. gada septembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai. Atbilstoši šiem noteikumiem Hipotēku banka 2010. gada februārī uzsāka *MVU izaugsmes aizdevumu programmas* īstenošanu. Programmas mērķis ir uzlabot Latvijā reģistrētu saimnieciskās darbības veicēju pieeju finansējumam, tādējādi veicinot tautsaimniecības attīstību. Paredzēts, ka programmas ietvaros līdz 2013. gada decembrim būs pieejami apgrozāmo līdzekļu un investīciju aizdevumi 140 milj. latu apmērā. Investīciju aizdevumu maksimālā summa vienam saimnieciskās darbības veicējam ir 300 tūkst. latu, lauksaimniekiem – 2 milj. latu, apgrozāmo līdzekļu aizdevumu maksimālā summa ir 200 tūkst. latu. Bez tam atbilstoši programmas nosacījumiem pakalpojumu jomās strādājošajiem mazajiem komersantiem aizdevumu maksimālā summa ir 30 tūkst. latu. Līdz 2012. gada maija vidum programmas ietvaros ir piešķirti 516 aizdevumi 25,1 milj. latu apmērā, tai skaitā jau izsniegto aizdevumu apjoms veido 20,7 milj. latu.

Hipotēku banka 2010. gada maijā uzsāka *Apgrozāmo līdzekļu aizdevumu programmu lauksaimniecības produktu ražotājiem*. Apgrozāmo līdzekļu aizdevumus no 5 tūkst. līdz 700 tūkst. latu uz termiņu līdz 2 gadiem var saņemt lauksaimniecības produktu ražotāji, kā arī augļu un dārzeņu ražotāju grupas, kamēr lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvām sabiedrībām maksimālais aizdevums var sasniegt 2 milj. latu. Šiem aizdevumiem var tikt piesaistītas arī Lauku attīstības fonda garantijas. Līdz šim programmas ietvaros piešķirti 663 aizdevumi par 22.6 milj. latu, t.sk. izsniegti aizdevumi par 20,6 milj. latu.

Ministru kabinetā 2011. gada septembrī tika apstiprināta *Latvijas un Šveices Mikrokreditēšanas programma*. Programmas mērķis ir palielināt mikrouzņēmumu iespēju saņemt finansiālo atbalstu saimnieciskās darbības uzsākšanai vai attīstīšanai. Programma tiek īstenota Latvijas un Šveices sadarbības programmas ietvaros, un tās kopējais finansējums ir 4,7 milj. latu[1], t.sk. 4,3 milj. latu paredzēti mikro aizdevumiem investīcijām un apgrozāmiem līdzekļiem līdz 10 tūkst. latiem, kā arī 400 tūkst. latu – grantiem aizdevumu dzēšanai[2]. Programma darbosies līdz 2015. gada jūnijam, un paredzēts, ka programmas ietvaros finansējumu saņems līdz 650 mikrouzņēmumu. Līdz šim mikro aizdevumi piešķirti 338 mikrouzņēmumiem 2 milj. latu apmērā, t.sk. izsniegti aizdevumi 1,7 milj. latu apmērā.

SIA „Latvijas Garantiju aģentūra" (LGA) ir valsts kapitālsabiedrība, kuras mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijā reģistrētiem komersantiem. LGA piedāvā septiņus dažādus finanšu instrumentus konkurētspējas uzlabošanai:

- uzņēmumiem tiešā veidā sniegtie instrumenti;
  - kredītu garantijas, kuru mērķis ir palīdzēt komersantiem piesaistīt kredītresursus gadījumos, kad to rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu saņemšanai;
  - eksporta kredīta garantijas, kuru mērķis ir atbalstīt eksportētājus, sedzot ar eksporta darījumiem saistītos politiskos un komerciālos riskus;
  - mezanīna aizdevumi, kuru mērķis ir sniegt ilgtermiņa finansējumu Latvijas komersantiem papildus bankas izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos;
- uzņēmumiem netiešā veidā (caur finanšu institūcijām) sniegtie instrumenti
  - sēklas kapitāla investīcijas, kuru mērķis ir nodrošināt finansējumu, kas paredzēts produkta vai biznesa idejas sākotnējās koncepcijas izpētei, novērtēšanai un attīstīšanai. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš Imprimatur Capital;
  - sākuma (*start-up*) kapitāla investīcijas, kuru mērķis nodrošināt finansējumu komersantu produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš Imprimatur Capital;
  - riska kapitāla investīcijas, kuru mērķis ir nodrošināt finansējumu produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam, komersantu izaugsmei un darbības paplašināšanai, paaugstinot ražošanas jaudas, attīstot noieta tirgus un produktus vai piesaistot papildu apgrozāmo kapitālu. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš BaltCap;
  - komercaizdevumi. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš SEB banka un Swedbank.

[1] Programmas ietvaros finansiālā atbalsta – mikro aizdevumu un grantu sniegšanai izveidots Aizdevumu fonds, un to finansē Šveices puse 80% apmērā un hipotēku banka – 20% apmērā. Savukārt programmas vadības izdevumus finansē Šveice 80% apmērā un valsts budžets – 20% apmērā.

[2] Granta apmērs Rīgā, pašvaldībās ap Rīgu, kā arī republikas pilsētās ir 500 latu, kamēr pārējā Latvijas teritorijā – 750 latu.

2009. gada 10. martā Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Par darbības programmas "Uzņēmējdarbība un inovācijas" papildinājuma 2.2.1.3. aktivitāti "Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai"*. Noteikumu mērķis ir nodrošināt komersantiem pieeju finansējumam komercdarbības attīstībai un Eiropas Savienības fondu projektu ieviešanai, saņemot garantijas situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu piesaistei nepieciešamajā apjomā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu, kā arī veicināt Latvijas komersantu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgūšanu un nostiprināšanos esošajos.

2009. gada aprīlī LGA uzsāka aktivitāti *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* īstenošanu. Šobrīd aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF finansējums ir 20 milj. latu.

LGA sniedz garantijas par šādiem finanšu pakalpojumiem: aizdevumi investīcijām, apgrozāmo līdzekļu aizdevumi, finanšu līzings, vietējais faktorings, kā arī banku garantijām (konkursa, avansa maksājuma, maksājuma, izpildes vai laika garantija). Garantijas sedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma pamatsummas, bet ne vairāk kā 1,5 milj. eiro vienam uzņēmumam.

Kopš aktivitātes uzsākšanas brīža līdz 2012. gada 30. aprīlim *Kredītu garantiju programma*s ietvaros:

- pieteikumu skaits – 1304 pieteikumi no 373 uzņēmumiem;
- pieteiktais apjoms – 235,7 milj. latu;
- izsniegto garantiju skaits – 242 garantijas 200 uzņēmumiem;
- izsniegto garantiju apjoms – 65,5 milj. latu;
- garantēto kredītu apjoms – 166,2 milj. latu.

2009. gada maijā Ministru kabinetā pieņēma noteikumus *Īstermiņa eksporta kredīta noteikumi*, kas nosaka īstermiņa eksporta kredītu garantiju segumu, saņēmējus, garantiju sniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. LGA eksporta kredīta garantija sedz līdz 90% no atliktā maksājuma apjoma, bet ne vairāk kā 1 milj. eiro vai ekvivalentu citā valūtā. Atliktā maksājuma termiņš nevar pārsniegt 2 gadus.

Kopš aktivitātes uzsākšanas brīža līdz 2012. gada 30. aprīlim *Eksporta kredītu garantiju programmas* ietvaros:

- pieteikumu skaits – 160 pieteikumi no 47 uzņēmumiem;
- izsniegto garantiju skaits – 87 garantijas 25 uzņēmumiem;
- izsniegto garantiju apjoms – 5,3 milj. latu.

Visi uzņēmumi, ar kuriem noslēgti līgumi, pārstāv apstrādes rūpniecību. Valstu sadalījumā lielākā daļa garantiju izsniegtas uz NVS valstu tirgiem – Krieviju (49%) un Baltkrieviju (17%), kā arī uz tādām valstīm kā Nigērija (8%), Kazahstāna (7%), Vācija (6%), Ukraina (3%), Azerbaidžāna (3%) u.c.

2011. gada augustā Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Noteikumi par mezanīna aizdevumiem saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējas uzlabošanai*, kas nosaka atbalsta piešķiršanas nosacījumus mezanīna aizdevuma veidā saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējas uzlabošanai. Mezanīna aizdevuma minimālais apmērs ir 100 tūkst. latu, un maksimālais apjoms ir 700 tūkst. latu. Aizdevuma apmērs nepārsniedz 40% no ieguldījumu projekta kopējām izmaksām. Kopējais aizdevumu apjoms – 17,7 milj. latu.

Mezanīna aizdevumus investīcijām komersantu konkurētspējas uzlabošanai uzsāks šī gada novembrī, līdz ar to mezanīna aizdevumi vēl nav izsniegti.

Mezanīna aizdevuma mērķis ir sniegt ilgtermiņa finansējumu Latvijas komersantiem papildus bankas izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos, kas ir saistīti ar jauna komersanta izveidi, esoša komersanta paplašināšanu, produkcijas daudzveidošanu ar jauniem papildu produktiem vai vispārējā ražošanas procesa būtisku maiņu.

2012. gada janvārī tika pabeigta aktivitātes 2.2.1.1. *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos* (*Ieguldījumu fonds*) pārņemšana no Eiropas Investīciju fonda.

Ieguldījumu fonda aizdevumu instrumenta ietvaros līdz 2012. gada 31. martam ir noslēgti 30 aizdevuma līgumi 9,45 milj. latu apmērā un riska kapitāla instrumentu ietvaros 16 dažādu stadiju riska kapitāla ieguldījumu līgumi 5,7 milj. latu apmērā.

Ņemot vērā fonda kopējo apjomu (91,5 milj. eiro) un šīs aktivitātes finansējuma apguves pašreizējos tempus, LGA plāno ieviest papildu finanšu instrumentus – izaugsmes kapitāla fondu (pārstrādāts iepriekš EIF iesāktais instruments, kas tika iesaldēts 2011. gada otrajā pusē) ar plānoto budžetu 20-30 milj. eiro apmērā un mikroaizdevumu fondu ar plānoto budžetu 5-15 milj. eiro apmērā. 2012. gadā ir plānota šo finanšu instrumentu izstrāde un ieviešanas uzsākšana.

Ministru kabinets 2012. gada 29. maijā apstiprināja jaunas riska kapitāla valsts atbalsta programmas – Izaugsmes kapitāla fondu – ieviešanu, lai turpinātu nodrošināt Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu pieeju riska kapitāla finansējumam uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai, kā arī veicinātu uzņēmēju konkurētspēju un izaugsmi. Izaugsmes kapitāla fondi pilnveidos un paplašinās riska kapitāla nozari Latvijā, papildinot citu LGA jau ieviesto riska kapitāla fondu piedāvājumu. Izaugsmes kapitāla fondi ļaus saņemt riska kapitālu situācijās, kad uzņēmuma paša nodrošinājums nav pietiekošs un uzņēmuma plānoto ieguldījumu risks ir pārāk augsts, lai varētu piesaistīt kredītiestāžu finansējumu nepieciešamajā apjomā.

Izaugsmes kapitāla fondi varēs veikt investīcijas mikro, mazos un vidējos uzņēmumos, kuru saimnieciskās darbības vieta ir Latvija. Investīcijas līdz 1 milj. latu vienā uzņēmumā varēs saņemt, lai nodrošinātu finansējumu uzņēmuma produkta vai biznesa idejas sākotnējās koncepcijas izpētei,

novērtēšanai un attīstīšanai, produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam, izaugsmei un darbības paplašināšanai, paaugstinot ražošanas jaudas, attīstot noieta tirgus un produktus. Izaugsmes kapitāla fondi investēs uzņēmumos ar augstu izaugsmes potenciālu. Izaugsmes kapitāla fondi tiks finansēti no Eiropas Savienības struktūrfondu apakšaktivitātes *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos* ietvaros pieejamā finansējuma. Paredzēts, ka izaugsmes kapitāla fondu kopējais investīciju apjoms Latvijas uzņēmumos varētu sasniegt līdz 40 milj.eiro (aptuveni 28 milj. latu).

6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

Eiropas Komisijas publicētajā ikgadējā pētījumā *Innovation Union Scoreboard 2011* reitingā Latvija Eiropas Savienības 27 dalībvalstu vidū ierindota pēdējā vietā (Igaunija – 14, Lietuva – 25). Jāatzīmē, ka pētījumā ietverto rādītāju vidējais pieaugums Latvijā pēdējo piecu gadu laikā ir 2,7%, kas ir augstāks nekā vidējais Eiropas Savienības dalībvalstu rādītājs – 0,85 procenti.

Vērtējot pētījumu, salīdzinoši labāki rādītāji Latvijai ir cilvēkresursu attīstības, uzņēmumu investīciju, intelektuālā īpašuma un ekonomisko efektu jomās. Zemāki ir pētniecības vides, finansējuma un atbalsta, inovatīvo uzņēmumu, kā arī komersantu un zinātnieku sadarbības rādītāji. Vienīgā joma, kurā Latvija ir uzlabojusi savu sniegumu 2011. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, ir finansējums un atbalsts, kas iekļauj tādus rādītājus kā publiskie izdevumi pētniecībai un attīstībai un riska kapitāls.

6.11. attēls

Inovācijas indeksa komponentes 2011. gadā

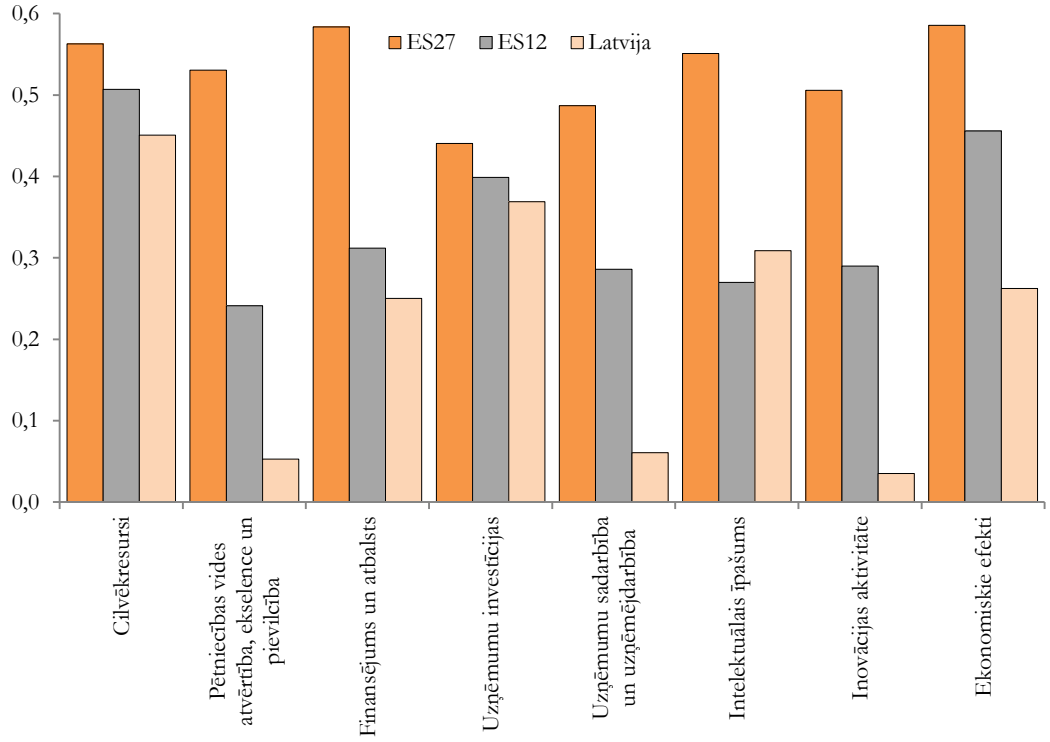

Avots: Eiropas Komisija, *Innovation Union Scoreboard 2011*

Saskaņā ar Eurostat datiem laika posmā no 2006.-2008. gadam Latvijā vidēji 24,3% no uzņēmumiem bija inovatīvi, tajā pašā laikā ES valstīs šis rādītājs vidēji veidoja 52 procentus.

Salīdzinoši zems ir augsto tehnoloģiju produktu īpatsvars kopējā eksportā. 2011. gadā šis rādītājs bija 12,8% (2010. gadā – 14%). Vidēji augsto tehnoloģiju produktu īpatsvars kopējā eksportā 2011. gadā bija 20,4% (2009. gadā – 19%), bet kopumā augsto un vidējo augsto tehnoloģiju produktu eksporta īpatsvars 2011. gadā bija 33,2% no kopējās eksporta struktūras (2010. gadā – 33%).

Latvijā ieguldījumu īpatsvars pētniecībā un attīstībā (R&D) 2010. gadā ir pieaudzis un salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu bija 0,6% no IKP (2009. gadā – 0,46%). Analizējot investīciju R&D struktūru un dinamiku, redzams, ka pieaugums vērojams visos sektoros, izņemot valsts un augstskolu finansējumu, kas samazinājās un 2010. gadā bija 0,17% no IKP. Ārvalstu, tajā skaitā ES struktūrfondu finansējums bija 0,2% no IKP. Samērā strauji

2010. gadā palielinājās privātā sektora ieguldījumi R&D, veidojot 0,23% no IKP (2009. gadā – 0,17% no IKP). Vienlaicīgi jāatzīmē, ka Latvijas kopējie ieguldījumi pētniecībā un attīstībā vēl aizvien būtiski atpaliek no *Latvijas Nacionālajā reformu programmā „ES 2020" stratēģijas īstenošanai* (*Latvijas NRP*) noteiktā Latvijas ieguldījumu *R&D* pieauguma mērķa – līdz 2020. gadam palielināt ieguldījumus pētniecībā un attīstībā līdz 1,5% no IKP.

2012. gada pirmajā pusē galveno inovācijas aktivitāšu īstenošana tika turpināta atbilstoši *Latvijas NRP* noteiktajiem galvenajiem virzieniem inovācijas sekmēšanai līdz 2013. gadam:

- zinātniskās darbības potenciāla attīstība;
- uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības platformas izveide;
- atbalsts inovatīvu komersantu attīstībai.

Zinātniskās darbības potenciāla attīstība

Zinātniskās darbības potenciāla attīstībai 2012. gadā tiek turpināts īstenot pasākumus, lai palielinātu nodarbināto skaitu zinātnē un pētniecībā, izveidotu konkurētspējīgas zinātniskās institūcijas ar modernu materiāltehnisko nodrošinājumu, konsolidējot valsts zinātniskās institūcijas un stiprinot to infrastruktūru, veicinot cilvēkresursu piesaisti zinātnei un sekmējot zinātnieku konkurētspēju.

2012. gadā tiek turpināts atbalsts 5 *Valsts pētījumu programmām* valsts pasūtītu starpnozaru zinātnisku pētījumu veikšanai piecos Ministru kabineta apstiprinātajos prioritārajos zinātnes virzienos. Programmu īstenošanai piešķirts finansējums ir 4 milj. latu.

Lai pilnveidotu zinātnisko un pētniecības aprīkojumu vadošajos valsts nozīmes pētniecības centros, 2012. gadā tiek īstenota ES struktūrfondu aktivitāte *Zinātnes infrastruktūras attīstība*. Aktivitāte tika īstenota divās atlases kārtās ar kopējo publisko līdzfinansējumu 102,7 milj. latu. Pirmā atlases kārta 2011. gadā tika rīkota, lai sniegtu atbalstu valsts zinātniskajām institūcijām infrastruktūras modernizēšanai – zinātniskās aparatūras un aprīkojuma iegādei, ēku un telpu rekonstrukcijai, kā arī mūsdienīgas pētniecības materiāltehniskās bāzes izveidei. 2011. gada nogalē tika noslēgti 9 līgumi par infrastruktūras modernizēšanu 9 valsts nozīmes pētniecības centros līdz 2015. gadam par kopējo ES struktūrfondu atbalsta apjomu 56,3 milj. latu. 2012. gada sākumā noslēdzās arī otrā projektu iesniegumu atlases kārta, kurā uz atbalstu varēja pretendēt gan komersanti, gan zinātniskās institūcijas projektu īstenošanai, kas paredz pētniecības infrastruktūras attīstīšanu pētniecības sekmēšanai privātajā sektorā un pētniecības pakalpojumu sniegšanu privātajam sektoram. Otrajā projektu iesniegumu atlases kārtā ir atbalstīti 11 projektu iesniegumi par kopējo ES struktūrfondu atbalstu 33 milj. latu apjomā.

2012. gadā tiek turpināts īstenot ES struktūrfondu aktivitāti *Atbalsts zinātnei un pētniecībai*, kuras ietvaros atbalsts tiek sniegts praktiskas ievirzes pētniecības projektu īstenošanai valstij prioritārajos zinātnes virzienos. Kopumā aktivitātē pieņemts lēmums par 122 projektu apstiprināšanu par kopējo ES fondu finansējumu 33,6 milj. latu apjomā.

EUREKA programmas ietvaros 2012. gadā tiek turpināts sniegt atbalstu projektu īstenošanai, kas paredz uzņēmumu un zinātnisko institūciju starptautisko sadarbību, sekmējot tehnoloģiju, kā arī jaunu, konkurētspējīgu produktu un pakalpojumu izstrādi un ieviešanu. Eiropas mēroga kopīgās *programmas EUROSTARS* ietvaros Latvijas pētniecības un attīstības darbu veicošajiem maziem un vidējiem uzņēmumiem ir nodrošināta iespēja saņemt atbalstu projektu īstenošanai inovatīvu, tirgus pieprasītu produktu, tehnoloģiju un pakalpojumu izstrādei.

Uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības platformas izveide

Kompetences centru programmas ietvaros, kas ir nozīmīgākā aktivitāte zinātnieku un komersantu sadarbībai kopīgu liela mēroga rūpniecisko pētījumu veikšanai un jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei, 2012. gada sākumā tika pārskatīti programmas nosacījumi un pilnveidotas pētniecības pakalpojumu iepirkuma procedūras, kā arī komersantu un pētniecības sektora sadarbības nosacījumi. Kompetences centri ir izveidoti sešās Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās jomās (farmācija un ķīmiskā rūpniecība, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, meža nozare, elektrisko un optisko iekārtu ražošana, vides, bioenerģētikas un biotehnoloģiju nozare un transporta un mašīnbūves nozare). Programmu plānots īstenot līdz 2015. gadam, un tās kopējais publiskais finansējums ir 37,4 milj. latu, tostarp paredzams, ka kompetences centru darbības rezultātā tiks piesaistīts papildus vēl 20 milj. latu privātā sektora līdzfinansējuma. Kompetences centros kopumā ir iesaistīti vismaz 72 uzņēmumi un 11 zinātniskās institūcijas.

Lai apzinātu uzņēmēju pieprasījumu pēc pētniecības rezultātiem un augstākās izglītības iestāžu vai zinātnisko institūtu potenciālu sniegt pētniecības vai produktu attīstīšanas pakalpojumus atbilstoši uzņēmēju vajadzībām, 2012. gadā tika turpināta atbalsta sniegšana astoņu *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu* darbībai Latvijas Universitātē, Rīgas Tehniskajā universitātē, Latvijas Lauksaimniecības universitātē, Rīgas Stradiņa universitātē, Ventspils Augstskolā, Rēzeknes Augstskolā, Daugavpils Universitātē un Latvijas Mākslas akadēmijā. Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti ir augstākās izglītības iestāžu struktūrvienības, kas atbalsta un veicina zināšanu un tehnoloģiju pārneses aktivitātes, piemēram, apzina komercializējamu pētījumu rezultātus, tostarp atbild par ārējo sakaru nodibināšanu un uzturēšanu, informācijas sniegšanu par organizācijas pētnieciskajām aktivitātēm un pieredzi, kā arī rūpniecisko īpašuma tiesību aizsardzības pakalpojumu sniegšanu. Programmā kopējais pieejamais ES

struktūrfondu finansējums līdz 2013. gadam ir 1,69 milj. latu.

2012. gada pirmajā pusē LIAA organizē projektu iesniegumu atlasi *Klasteru programmā*, kuras ietvaros norisinās 18 iesniegto projektu pieteikumu vērtēšana par kopējo pieprasīto atbalsta apjomu 4,9 milj. latu. ES struktūrfondu finansētā *Klasteru programma* ir secīgs turpinājums klasteru atbalsta aktivitātēm, kuras no valsts budžeta līdzekļiem 2009.-2011. gadā īstenoja Ekonomikas ministrija. Klasteru programma tiek īstenota, lai veicinātu nozares savstarpēji nesaistītu komersantu, pētniecības, izglītības un citu institūciju sadarbību, paaugstinātu nozaru un komersantu konkurētspēju, eksporta apjomus, sekmētu inovāciju un jaunu produktu veidošanos. Programmā pieejamais finansējums līdz 2015. gadam ir 3,4 milj. latu, un paredzams, ka programmas darbības rezultātā tiks izveidoti vismaz 8 klasteri, piesaistot 0,5 milj. latu privātā sektora finansējuma.

Atbalsts inovatīvo komersantu attīstībai

2012. gadā tika turpināta iepriekšējos gados uzsākto pasākumu īstenošana, kā arī turpinājās jaunu programmu izstrāde, lai sekmētu inovatīvu uzņēmumu attīstību, atbalstot ieguldījumus jaunu produktu izstrādē un ieviešanā ražošanā, atbalstītu investīcijas jaunu ražotņu izveidē un paaugstinātu darba spēka produktivitāti.

LIAA 2012. gadā turpināja sniegt finansējumu programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* pirmajā projektu atlases kārtā un programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* pirmajā un otrajā iesniegumu atlases kārtā atbalstītajiem komersantu projektiem, kas paredz izstrādāt un ieviest ražošanā jaunus vai nozīmīgi uzlabotus produktus, tehnoloģijas vai tehnoloģiskos procesus. Abās programmās ir noslēgti 225 līgumi par kopējo ES struktūrfondu finansējumu 45,8 milj. latu, un līdz 2012. gada vidum ir pabeigti 127 projekti par 14,8 milj. latu. Plānots, ka atbalstīto projektu īstenošanas rezultātā tiks piesaistīts privātā sektora līdzfinansējums 90,5 milj. latu apmērā.

Lai paaugstinātu Latvijas ražojošo uzņēmumu potenciālu ieguldīt zināšanu vai tehnoloģiju intensīvos projektos, atbalstot ražošanas iekārtu iegādi, ražotņu būvniecību vai modernizāciju ar mērķi sekmēt jaunu darba vietu rašanos, 2012. gadā LIAA īstenoja projektu pieteikumu atlases otro kārtu *Augstas pievienotās vērtības investīciju programmā* par kopējo pieejamo ES struktūrfondu finansējumu 26 milj. latu apmērā. Projektu atlases otrajā kārtā notiek 51 komersanta iesniegto projekta pieteikumu vērtēšana par pieprasīto atbalstu 82 milj. latu apjomā. Vienlaikus 2012. gadā tika turpināta programmas pirmajā projektu iesniegumu atlases kārtā atbalstīto 23 projektu īstenošana par kopējo finansējumu 49,9 milj. latu, kas varētu piesaistīt vēl papildus vairāk nekā 80 milj. latu privātā līdzfinansējuma.

2012. gada otrajā pusē LIAA plāno uzsākt 2011. gada nogalē Ministru kabinetā apstiprinātās atbalsta programmas *Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programma* īstenošanu. Programmā atbalsts būs pieejams maziem un vidējiem uzņēmumiem ārējo pakalpojumu iegādei, lai veiktu pētījumus, rūpniecisko īpašumtiesību nostiprināšanu un jauna produkta vai tehnoloģijas sertificēšanu. Kopējais aktivitātes ietvaros pieejamais ES struktūrfondu finansējums ir 2 milj. latu. Viena projekta ES fondu līdzfinansējums būs pieejams 60% apmērā, un tā maksimālais apmērs paredzēts 10 tūkst. latu. Plānots, ka kopumā programmā tiks atbalstīti 200 komersantu, kas ievieš jaunus produktus un tehnoloģijas, piesaistot privātā sektora līdzfinansējumu 1,2 milj. latu apmērā.

2012. gadā tika turpināta jaunas atbalsta programmas izstrāde *„zaļās" ražošanas un ekoinovācijas* sekmēšanai, piesaistot Norvēģijas finanšu instrumenta finansējumu. Programmas ietvaros paredzēts izveidot Tehnoloģiju inkubatoru, kurā komersantiem būs pieejams atbalsts videi draudzīgu inovatīvu produktu un tehnoloģiju izstrādei 2,4 milj. latu apmērā. Kopējais programmas finansējums ir 7,9 milj. latu, un tā ietvaros iecerēts atbalstīt 120 uzņēmumus. Plānots, ka Tehnoloģiju inkubators darbību sāks 2012. gada nogalē.

Sabiedrības izpratnes veicināšanai un izglītošanai par inovāciju un uzņēmējdarbību, tostarp, lai motivētu pievērsties uzņēmējdarbībai, inovatīvu ideju un risinājumu izstrādei un tālākai to attīstīšanai, LIAA 2012. gadā turpināja īstenot ES struktūrfondu programmu *Pasākumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai*. 2012. gadā pirmajā pusē organizēti jauniešiem paredzētie informatīvie semināri *Apmācību cikls inovatīvo biznesa ideju autoriem*, kā arī organizēta iepirkuma procedūra aktivitātes *Apmācību semināri tehnoloģiju komercializēšanas veicināšanai* īstenošanai. Vienlaikus kopš 2011. gada beigām turpinās Mentoringa programma, organizēts kompetenču seminārs par tēmām *Produkta radīšana* un *Veiksmīga finanšu plānošana uzņēmumā*, kā arī atvērts Latvijas inovācijas portāls *www.innovativelatvia.lv* un organizēta iepirkuma procedūra portāla satura aktualizācijai un papildināšanai. Kopējais programmā pieejamais ES struktūrfondu finansējums līdz 2013. gadam ir 2,11 milj. latu.

2012. gada janvārī noslēdzās Baltijas jūras reģiona transnacionālās sadarbības programmas 2007.-2013. gadam projekta *JOSEFIN (Joint SME Finance for Innovation)* īstenošana, kurā no Latvijas puses iesaistījās LIAA. Projekta ietvaros mazajiem un vidējiem uzņēmumiem tika nodrošināti konsultāciju pakalpojumi inovācijas projektu sagatavošanai un attīstīšanai. Projekta ietvaros tika atbalstīti 15 mazie un vidēji uzņēmumi, kas saņēma konsultācijas četros tematiskajos virzienos (biznesa plāna izstrāde un tirgus izpēte, finansējuma piesaiste un projekta finanšu jautājumi, intelektuālā īpašuma aizsardzība, kā arī mārketings). Rezultātā tika sagatavotas gatavas biznesa idejas finansējuma piesaistei no dažādiem avotiem – banku aizdevumi, privātās investīcijas, kā arī starptautiskās pētniecības un attīstības programmas.

6.10. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī indivīdu prasmju un zināšanu līmenis. Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju[1] (IKT) attīstības rezultātā informācija un zināšanas arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē (skatīt 6.14. ielikumu).

6.14. ielikums

IKT sektora loma

Pēc CSP datiem, 2010. gadā IKT sektora īpatsvars IKP sastādīja 3,6%. 2010. gadā IKT sektorā Latvijā darbojās 2899 uzņēmumi, kas nodarbināja vairāk nekā 17 tūkst. strādājošo, uzņēmumu apgrozījums sasniedza 1,45 miljardus latu, personāla izmaksas – 159 milj. latu. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 18 milj. latu, IKT pakalpojumu sniegšanā – 347 milj. latu. IKT ārējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -100,4 milj. latu, jo imports pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 370,8 milj. latu un 270,4 milj. latu. Jāatzīmē, ka 2010. gadā, salīdzinot ar 2009. gadu, IKT produktu imports pieauga par 43%, eksports – par 33,9 procentiem.

Atbilstoši CSP apsekojuma *Datoru un interneta lietošana mājsaimniecībās* datiem 2011. gadā no visām mājsaimniecībām gan datori, gan interneta pieslēgums bija 64% mājsaimniecību (mājsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem). Datoru un interneta pieejamības ziņā mājsaimniecībām vislabākā situācija bija Pierīgas reģionā (datori – 74%, internets – 71%) un Rīgas reģionā (datori – 69%, internets – 68%), bet pārējos reģionos – Zemgales reģionā (datori – 65%, internets – 64%), Kurzemes reģionā (datori – 62%, internets – 62%), Vidzemes reģionā (datori – 57%, internets – 60%[2]) un Latgales reģionā (datori – 49%, internets – 47%) situācija bija sliktāka. Regulāri (vismaz reizi nedēļā) gan datoru, gan internetu lietoja 66% iedzīvotāju vecumā no 16 līdz 74 gadiem. Platjoslas interneta pieslēgums bija 59% no visām mājsaimniecībām.

2011. gada sākumā datori bija 95% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 92% šādu uzņēmumu, sava mājas lapa internetā – 53% šādu uzņēmumu. 2010. gadā sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām internetu izmantoja 89% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem. 2011. gadā no visiem uzņēmumu darbiniekiem internetam pieslēgtu datoru lietoja 38% darbinieku.

2010./2011. mācību gada sākumā uz 100 skolēniem vispārizglītojošās skolās bija 10,9 datori, profesionālās izglītības iestādēs uz 100 audzēkņiem – 13 datori, augstskolās uz 100 pilna laika studentiem augstskolās – 15,4 datori. 2010./2011. mācību gada sākumā no mācību iestāžu kopskaita interneta pieslēgums bija visās augstskolās, 99,6% vispārizglītojošo skolu un 89,8% profesionālās izglītības iestāžu.

Informācijas sabiedrības attīstību Latvijā nosaka Ministru kabineta 2006. gada 19. jūlijā apstiprinātās *Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2006.-2013. gadam*. Risinot nozaru problēmas, ministrijas ir sagatavojušas pamatnostādnes, kurās ir noteikti vispārīgie mērķi, sagaidāmie rezultāti, iespējamie risinājumi un plānotie finansējuma avoti, piemēram, *Pamatnostādnes „e-veselība Latvijā", Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādnes 2008.-2013. gadam*, *Latvijas Republikas elektronisko sakaru nozares politikas pamatnostādnes 2011.-2016. gadam* u.c., kā arī ir izstrādāti šo pamatnostādņu īstenošanas programmas un rīcības plāni, piemēram, *Elektroniskās pārvaldes attīstības plāns 2011.-2013. gadam* u.c.

Risinot atsevišķu informācijas sistēmu ieviešanas gaitā radušās problēmas un meklējot iespējas optimizēt informācijas sistēmu apkalpošanas izmaksas, palielināt to drošību, ir sagatavoti informatīvie ziņojumi, piemēram, *Informatīvais ziņojums „Par projekta „Valsts informācijas sistēmas darbam ar Eiropas Savienības dokumentiem izveidošana" īstenošanas paātrināšanu", Informatīvais ziņojums „Par informācijas tehnoloģiju pārvaldības, infrastruktūras un informācijas sistēmu attīstības optimizāciju valsts pārvaldē", Informatīvais ziņojums „Par tīmekļa vietņu drošības paaugstināšanu"* u.c.

[1] IKT sektors ir noteikts atbilstoši OECD definīcijai, kura nosaka šādu saimnieciskās darbības veidu (NACE 2. red.) iekļaušanu: IKT ražošana (elektronisko komponentu ražošana; elektronisko plašu ražošana; datoru un perifēro iekārtu ražošana; sakaru iekārtu ražošana; sadzīves elektronisko iekārtu ražošana; magnētisko un optisko datu nesēju ražošana), IKT vairumtirdzniecība (datoru, to perifēro iekārtu un programmatūras vairumtirdzniecība; elektronisko ierīču, telekomunikāciju iekārtu un to daļu vairumtirdzniecība) un IKT pakalpojumu sniegšana (datorprogrammatūras tiražēšana; telekomunikācijas; datorprogrammēšana, konsultēšana un ar to saistītās darbības; datu apstrāde, uzturēšana un ar to saistītās darbības, interneta portālu darbība; datoru, to perifēro iekārtu un sakaru iekārtu remonts).

[2] Sākot ar 2006. gadu, mājsaimniecību skaits, kurās ir pieejams internets kopumā, kā arī atsevišķos griezumos pārsniedz mājsaimniecību skaitu, kurās pieejams dators. Tas skaidrojams ar to, ka daudzās Latvijas mājsaimniecībās piekļuve internetam bija, izmantojot mobilo telefonu.

Arī nozares NVO aktīvi piedalās informācijas sabiedrības veidošanā. Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija (LIKTA) ir izstrādājusi IKT nozares prioritāšu hartu. Hartas mērķis ir noteikt skaidrus un izmērāmus uzdevumus informācijas sabiedrības izveidei Latvijā turpmākajiem 5 gadiem, nosakot 6 mērķa virzienus: IKT jomā izglītoti un ar e-vides infrastruktūru aprīkoti iedzīvotāji, moderna e-pārvalde, uz IKT balstīta konkurētspējīga uzņēmējdarbības vide, aktīva labklājība (e-veselība, mūžizglītība) un vienkārši pieejams kultūras mantojums. Hartas parakstīšana notika 2012. gada 13. jūnijā. Hartu parakstīja nozares NVO un darba devēju organizācijas, vadošās augstskolas, nozares uzņēmumi un citas organizācijas.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas Eiropas Savienības iniciatīvas, kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

Eiropas Komisijas 2010. gada 26. augustā pieņemtajā paziņojumā *Digitālā programma Eiropai* tika nosprausts mērķis – atbilstoši *ES 2020* stratēģijai gūt tautsaimniecisku un sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu.

2012. gada 22. maijā Ministru kabineta sēdē tika izskatīts *Informatīvais ziņojums „Par Stratēģijas ES 2020 pamatiniciatīvas „Digitālā programma Eiropai" ieviešanas Latvijā koordinēšanu"*, kurā tika noteikts rīcības plāns programmas īstenošanai (skatīt 6.15. ielikumu). Par atbildīgo institūciju šīs programmas ieviešanas koordinēšanā tika noteikta VARAM.

6.15. ielikums

***Digitālās programmas Eiropai* rīcības plāns**

Digitālā programmā Eiropai ir noteikti septiņi prioritārie pasākumi (rīcības jomas): digitāla vienotā tirgus izveide, IKT rīku un pakalpojumu sadarbspējas pamatnosacījumu uzlabošana, interneta drošības un lietotāju uzticēšanās palielināšana, ātrāka piekļuve internetam, vairāk ieguldījumu pētniecībā un izstrādē, digitālo prasmju, iemaņu un iekļautības uzlabošana, kā arī IKT piemērošana, lai risinātu sabiedrībā aktuālas problēmas, piemēram, klimata pārmaiņas, veselības aprūpi un sabiedrības novecošanos. Programmā minētajās jomās paredzēts 101 pasākums, tai skaitā 31 likumdošanas iniciatīva un 23 pasākumi, kas realizējami ES dalībvalstīs.

Rīcības plānā kā īpaši atbalstāmas ir atzīmētas šādas jomas:

– *Ātra un īpaši ātra interneta pieejamība.* Lai nodrošinātu elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgu pieejamību visā Latvijas teritorijā: jāizstrādā un jāievieš valsts platjoslas tīkla ieviešanas plāns, jāpieņem atbilstoši tiesību akti, kas atvieglotu ieguldījumus platjoslas tīklos, pilnībā jāizmanto ES struktūrfondu (skat. apakšsadaļu „Platjoslas internets") un Lauku attīstības fonda līdzekļi un jāīsteno Eiropas radiofrekvenču spektra politikas programma;
– *Digitālo prasmju, iemaņu un iekļautības uzlabošana.* Lai veicinātu informācijas sabiedrības attīstību, sniedzot iespēju Latvijas iedzīvotājiem apgūt e-prasmes atbilstoši viņu izglītības un profesionālās aktivitātes līmenim: jāievieš ilgtermiņa e-prasmju un digitālo līdzekļu lietošanas prasmju politika un jāveicina attiecīga MVU un nelabvēlīgā situācijā esošu grupu motivācija; jāievieš telesakaru regulējuma un Audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu direktīvas noteikumi par invaliditāti; valsts izglītības un apmācības modernizēšanas politikā jāintegrē e-mācības;
– *Uzticamība un drošība.* Lai vairotu cilvēku uzticēšanos interneta izmantošanai: jāpievienojas un jāizmanto Eiropas mēroga *Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas tīkls* (*CERT tīkls*); jāveic plaša mēroga uzbrukuma imitācija un jātestē apkarošanas stratēģija; jāievieš karstās līnijas ziņošanai par aizvainojošu vai kaitīgu tiešsaistes saturu, jāorganizē izpratnes veidošanas kampaņas par interneta drošību bērniem.

Rīcības plāns paredz pasākumus arī pārējās rīcības jomās. Rīcības jomā *Digitālais vienotais tirgus*: jāīsteno galvenās direktīvas, kas atbalsta digitālo vienoto tirgu, ieskaitot Pakalpojumu direktīvu, Negodīgas komercprakses direktīvu un telesakaru regulējumu, kā arī jāpielāgo likumdošana par rēķinu piesūtīšanas noteikumiem. Rīcības jomā *Sadarbspēja un standarti*: jāpiemēro Eiropas sadarbspējas regulējums (t.sk. ģeotelpiskās informācijas jomā) un jāīsteno Malmes un Granādas Deklarācijās noteiktās saistības sadarbspējas un standartu jomā. Rīcības jomā *Pētniecība un inovācijas*: līdz 2020. gadam jādubulto publiskā sektora kopējie izdevumi IKT, attiecīgi piesaistot līdzvērtīgus privātos izdevumus, un jāiesaistās plaša mēroga izmēģinājuma projektos, lai testētu un izstrādātu novatoriskus un sadarbspējīgus risinājumus sabiedrības interešu jomās. Rīcības jomā *ES sabiedrības ieguvumi no IKT*: jāievieš viedie skaitītāji un jāvienojas par to papildu funkcijām, apgaismes iekārtu iepirkumu specifikācijās jāiekļauj nosacījumi par iekārtu kopējām darbmūža izmaksām; jāuzlabo e-pārvaldes pakalpojumu sadarbspēja; jānodrošina vienoto kontaktpunktu atbilstība Pakalpojumu direktīvai; jāvienojas par galveno pārrobežu sabiedrisko pakalpojumu kopīgu sarakstu; jāizpilda Eiropas dzelzceļa satiksmes vadības sistēmas prasības.

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstībai tiek izmantots Eiropas Savienības struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi.

2011. gada 1. decembrī Valsts sekretāru sanāksmē tika izskatīts *Informatīvais ziņojums par īstenotajiem valsts informācijas sistēmu attīstības projektiem un par priekšlikumiem valsts informācijas sistēmu attīstībai*. Informatīvajā ziņojumā ir apkopota informācija par 116 (22 īstenotiem un 94 iesāktiem (skatīt 6.16. ielikumu)) projektiem, kas finansēti no dažādiem avotiem, pamatā Eiropas reģionālās attīstības fonda.

Atbilstoši VARAM informācijai 2012. gada maija beigās informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstībai kopējais pieejamais ERAF finansējums bija 96,9 milj. latu, no kura pirmajā projektu atlases kārtā bija pieejami 60,5 milj. latu, otrajā kārtā – 36,4 milj. latu. Pēc iepirkumu procedūru veikšanas nesadalītais ERAF finansējums sastādīja 308 tūkst. latu, kuru ir plānots novirzīt projektam „Informācijas sistēmu pielāgošana eiro ieviešanai". 2012. gada 8. maijā Ministru kabinets atbalstīja vēl 2,5 milj. latu piešķiršanu šim projektam, attiecīgi palielinot virssaistības ES struktūrfondu aktivitātēm.

6.16. ielikums

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstības prioritāre projekti

Būtiskākie 2008. un 2009. gadā pabeigtie projekti ir: *Centrālās statistikas pārvaldes informācijas sistēma*, *Naftas produktu informācijas sistēma*, *Bezdarbnieku uzskaites un reģistrēto vakanču informācijas sistēmas uzlabošana*, *Tūrisma aģentu un tūrisma operatoru informācijas sistēma*, *Sodu reģistra pilnveidošana*, *Nacionālā vīzu informācijas sistēmas pilnveidošana*, *Valsts sociālās apdrošināšanas informācijas sistēmas pilnveidošana*, *Veselības aprūpes nozares valsts statistisko pārskatu datu bāzes pilnveidošana*.

Nozīmīgākie uzsāktie projekti (ar pieejamo finansējumu vismaz 2 milj. latu apmērā), kuru pabeigšana plānota 2011.-2014. gadā ir: Latvijas un Šveices sadarbības individuālais projekts *Tiesu modernizācija Latvijā*, *Vienotās valsts arhīvu informācijas sistēmas* izstrādes un ieviešanas 2. kārta, *Biometrijas datu apstrādes sistēmas* izveide, *Portāla „www.skolas.lv" attīstības* 2. kārta, *Elektroniskās muitas datu apstrādes sistēmas* izstrāde, pilnveidošana un uzturēšana, *Vienotas darbavietas izveidošana fiziskām un juridiskām personām saziņai ar valsts un pašvaldību institūcijām*, *Veselības aprūpes sniedzēju informācijas sistēmas* izveide, tās veicināšana, citu iestāžu informācijas sistēmu attīstība, *Digitālās bibliotēkas izveides* 2. kārta, *Vienotās Labklājības informācijas sistēmas (LabIS)*, nozares centralizēto funkciju informācijas sistēmu un centralizētas IKT infrastruktūras attīstība, *Uzņēmumu reģistra informācijas sistēmas izveide*, *Vienotas valsts iestāžu finanšu un vadības grāmatvedības sistēmas* izveide un tās sasaiste ar *Vienoto valsts cilvēkresursu vadības sistēmu*, *Zemkopības ministrijas un tās padotībā esošo iestāžu uz klientu orientētas pakalpojumu sistēmas* izveide, *Pasu sistēmas un vienotās migrācijas informācijas sistēmas (VMIS)* attīstība elektronisko identifikācijas karšu un elektronisko uzturēšanās atļauju (karšu) izsniegšanai, *Būvniecības informācijas sistēmas* izstrāde, *Elektroniskās veselības kartes un integrācijas platformas informācijas sistēmas* izveides 1. un 2. posms, *Elektronisko iepirkumu sistēmas* e-konkursu un e-izsoļu funkcionalitātes attīstība, *Valsts zemes dienesta ģeotelpisko datu ģeotelpiskās informācijas sistēmas* izveide, *E-pakalpojumi un to infrastruktūras* attīstība, *Nacionālā muzeju krājuma kopkataloga (NMKK)* pilnveidošanas 2. kārta, *Vienotas vides informācijas sistēmas* izveides 2. etaps, *Publiskās pārvaldes dokumentu pārvaldības sistēmu* integrācijas vides izveide, *Elektroniska apmeklējumu rezervēšanas* izveide, *veselības aprūpes darba plūsmu elektronizēšanas* 1. posms, *Vienotā ģeotelpiskās informācijas portāla* izveidošana un nozaru *Ģeogrāfisko informācijas sistēmu (ĢIS)* sasaiste ar portālu, *Elektronisko iepirkumu sistēmas* e-katalogu funkcionalitātes attīstība, *Pašvaldības vienotās informācijas sistēmas* pakalpojumu centru programmatūras ieviešana novados, e-pakalpojumu izstrāde iedzīvotājiem, datu migrācija uz jaunu platformu, sadarbspējas nodrošināšana ar *Valsts informācijas sistēmu* savietotāju.

Par 5 projektiem Ministru kabinets ir uzdevis sniegt papildu informāciju par to izpildes gaitu, jo to izpilde plānotajos termiņos ir apdraudēta: *Valsts izglītības informācijas sistēmas* 2. kārta, *Portāla „www.skolas.lv" attīstības* 2. kārta, *Vienotās valsts arhīvu informācijas sistēmas* izstrādes un ieviešanas 2. kārta, *Elektronisko recepšu informācijas sistēmas* izveides 1. posms, *Būvniecības informācijas sistēmas* izstrāde.

Elektroniskie pakalpojumi

Atbilstoši *Eurostat* datiem, Latvija 2010. gadā bija ieviesusi 93% no 20 elektroniskajiem pamatpakalpojumiem (vidēji ES – 84%). Latvijā kā vienots piekļuves punkts valsts un pašvaldību pakalpojumiem ir izveidots interneta portāls *www.latvija.lv*. Pavisam publisko pakalpojumu katalogā ir pieejama informācija par 1970 pakalpojumiem. Kopš 2010. gada jūnija jauna uzņēmuma reģistrāciju Uzņēmumu reģistrā ir iespējams veikt pilnībā elektroniski.

Informācija par e-iepirkumiem un e-pakalpojumu attīstību ir pieejama Valsts reģionālās attīstības aģentūras mājas lapā (*www.vraa.gov.lv*), bet informācija par e-pārvaldi un informācijas sabiedrības politiku ir pieejama VARAM mājas lapā (*www.varam.gov.lv*).

Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras datiem, 2012. gada piecos mēnešos valsts un pašvaldību iestādes ir iegādājušās preces *Elektronisko iepirkumu sistēmā* par gandrīz 6,5 milj. latu (2011. gadā – 13,4 milj. latu, kas deva valsts un pašvaldību iestādēm gandrīz 3,5 milj. latu lielu ietaupījumu cenu un administratīvo izdevumu samazinājuma dēļ). Lielāko daļu sastādīja datortehnikas, ārstniecības līdzekļu, drukas iekārtu piederumu un kancelejas preču iepirkumi.

2012. gada 2. aprīlī tika uzsākta elektronisko identifikācijas karšu (eID) izsniegšana. Pirmajos divos mēnešos tika izsniegti gandrīz 22 000 karšu. Karte vienlaicīgi ir gan personu apliecinošs dokuments, kas līdzvērtīgs pasei, gan arī droša elektroniskā paraksta nesējs (tajā iekļauti 120 bezmaksas laika zīmogi dokumentu parakstīšanai ar drošu elektronisko parakstu).

Platjoslas internets

Atbilstoši *Eurostat* datiem, 2010. gadā Latvijā platjoslas interneta piekļuves līniju skaits sasniedza 18,8 (vidēji ES – 25,7) uz 100 iedzīvotājiem (ar platjoslu interneta piekļuves līniju saprotot līniju, kurā datu pārraides ātrums ir lielāks par 144 kbit/s vai vienāds ar to).

Saskaņā ar interneta pētījumu kompānijas „Ookla Net Metrics" interneta ātruma mērījumu vietnē *speedtest.net* publicētajiem datiem, 2012. gada jūnija beigās Latvija ar lejupielādes ātrumu 27,1 Mbit/s ierindojas 7. vietā un augšupielādes ātrumu 18,2 Mbit/s ierindojas 4. vietā starp 176 pasaules valstīm. Šādi rezultāti sasniegti, pateicoties lielāko Latvijas telekomunikāciju uzņēmumu investīcijām optiskā tīkla izveidē.

2011. gada 9. novembrī Eiropas Komisija saskaņā ar ES valsts atbalsta noteikumiem ir apstiprinājusi 71,5 milj. latu vērtu atbalsta shēmu, kas paredzēta īpaši ātrdarbīga platjoslas interneta tīkla izvēršanai Latvijā.

No 2012. gada oktobra līdz 2015. gada augustam, izmantojot ERAF finansējumu 16,2 milj. latu un privāto finansējumu 2,4 milj. latu apmērā, plānots realizēt projektu *Nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīklu attīstība lauku reģionos*. Projektu īstenos VAS "Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs", izveidojot aptuveni 165 interneta piekļuves punktus un ierīkojot optisko kabeļu trases 1900 km garumā, kas ļaus nodrošināt iedzīvotājiem un uzņēmumiem kvalitatīvu internetu ar ātrumu no 30 līdz 100 Mbit/s un samazinās digitālo plaisu starp pilsētas un lauku teritorijām.

Lai noteiktu turpmākos nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīkla attīstības virzienus, 2012. gada 24. maijā Valsts sekretāru sanāksmē tika izskatīts Koncepcijas projekts *Nākamās paaudzes tīklu attīstības koncepcija 2013.-2020. gadam*.

Cīņa ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis, atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance" datiem, Latvijā

2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, samazinājās par 2% un sasniedza 54%. Datorpirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai sastādīja 16 milj. latu.

E-komercija

Pēc CSP datiem 2011. gadā preces vai pakalpojumus tiešsaistē pasūtījuši 20% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 43%), savukārt preces vai pakalpojumus tiešsaistē no citām ES valstīm pasūtīja 7,5% Latvijas iedzīvotāju.

2011. gadā 24% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk pirkuši preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 35%). Savukārt 9% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2011. gadā ir pārdevuši preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 15%). E-komercijas apgrozījums sastādījis 6% no šo uzņēmumu kopējā apgrozījuma (ES vidēji – 14%).

6.11. Konkurences politika un sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

6.11.1. Konkurences politika

Par konkurences politikas ieviešanu valstī ir atbildīga Konkurences padome (KP), kas nodrošina konkurences aizsardzību, veicinot administratīvo šķēršļu samazināšanu, tirgu liberalizāciju un uzņēmējdarbību spēcīgas konkurences apstākļos, lai nodrošinātu patērētājiem daudzveidīgu, labas kvalitātes preču un pakalpojumu izvēli. Lai sabiedrībā kopumā paaugstinātu izpratni par godīgas konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību, tā atpazītu konkurences tiesību pārkāpumus un kļūtu neiecietīga pret tiem, KP veic sabiedrības informēšanas un citus konkurences veicināšanas pasākumus.

KP darbs notiek saskaņā ar *Konkurences likumu,* citiem normatīvajiem aktiem un iestādes darbības plānu, kas ietver šādus būtiskus darbības virzienus:

– konkurences aizsardzība;
– konkurences veicināšana.

Konkurences aizsardzība

Konkurences aizsardzība ietver darbības, kas vērstas pret tādiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem kā aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana. KP veic arī uzņēmumu apvienošanās kontroli.

2012. gada 1. ceturksnī KP ir pieņēmusi 10 lēmumus, no kuriem pieci saistās ar aizliegtām vienošanām, trīs – ar dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu un divi – ar uzņēmumu apvienošanos. Tāpat ir uzsākta izpēte sešās jaunās lietās.

KP prioritāte ir smagāko *Konkurences likuma* pārkāpumu – aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana – atklāšana un novēršana.

Konkurences likums definē vairākus jautājumus, kuros vienošanās starp tirgus dalībniekiem ir aizliegta, jo to mērķis vai sekas kavē, ierobežo vai deformē konkurenci, tostarp – vienošanos par darbībām vai bezdarbību, kuras dēļ tiek apgrūtināta potenciāla tirgus dalībnieka iekļūšana kādā konkrētajā tirgū. Tieši šīs normas pārkāpumu KP konstatēja SIA „PALINK" darbībās (skatīt 6.17. ielikumu).

6.17. ielikums

KP konstatē pārkāpumus SIA „PALINK" līgumos ar tirdzniecības centru telpu iznomātājiem

2012. gada 23. martā KP pieņēma lēmumu, ar kuru konstatēja, ka SIA „PALINK" pārkāpusi vienošanās aizliegumu, līgumos ar tirdzniecības centru telpu iznomātājiem iekļaujot liegumu iznomāt telpas citiem uzņēmumiem bez SIA „PALINK" atļaujas. Uzņēmumam piemērots sods 13 tūkst. latu apmērā.

Ierobežojošie nosacījumi bija iekļauti 23 līgumos, bet vēl 12 līgumi, kas saturēja līdzīgus nosacījumus, lietas izpētes laikā jau bija pārtraukti. Līdzīgus pārkāpumus KP iepriekš konstatējusi arī RIMI grupas uzņēmumu un SIA „MAXIMA Latvija" darbībās.

Paturot tiesības lemt par citu konkrētā tirdzniecības centra platību iznomāšanu, SIA „PALINK" varētu ne vien ierobežot potenciālos nomniekus, bet arī nepamatoti ierobežot iznomātāja tiesības brīvi pārvaldīt savu uzņēmējdarbību.

Uzņēmumam piemēroto naudas sodu ļāva samazināt tas, ka līgumos iekļautie ierobežojošie nosacījumi netika reāli piemēroti. Turklāt SIA „PALINK", pēc savas iniciatīvas veicot grozījumus pārkāpumu saturošajos līgumos, pārkāpumu pārtrauca un izmeklēšanas laikā pēc savas iniciatīvas sniedza KP pilnīgu un patiesu informāciju, kas bija būtiska lietas izskatīšanai.

Informāciju par pārkāpumu KP ieguva tirdzniecības centru telpu nomas tirgus uzraudzības laikā. Šī uzraudzība tika uzsākta pēc tam, kad pērnā gada pavasarī KP konstatēja aizliegtu vienošanos starp RIMI grupas uzņēmumiem un tirdzniecības centru telpu īpašniekiem, kuras rezultātā telpu iznomātājs atteica iznomāt telpas SIA „Daudznozaru kompānija „Daugava"". Toreiz KP uzsvēra, ka, liedzot specializētajiem pārtikas veikaliem uzsākt darbību tirdzniecības centros, tiek ierobežota to attīstība. Vienlaikus būtiski tiek palielināta ražotāju atkarība no mazumtirdzniecības lielveikaliem, jo tiem tiek liegta iespēja veidot efektīvu – pietiekoši lielu, ātri un ērti sasniedzamu – alternatīvu izplatīšanas kanālu, veidojot savu specializēto veikalu ķēdi.

Eiropas Savienības konkurences noteikumi nosaka, ka jebkuram tirgus dalībniekam, kas atrodas dominējošā stāvoklī, ir aizliegts jebkādā veidā ļaunprātīgi to izmantot ES iekšējā tirgū vai būtiskā tā daļā, tai skaitā tieši vai netieši uzspiest netaisnīgas pārdošanas cenas vai citus netaisnīgus tirdzniecības nosacījumus. Šajā sakarā KP ar iesniegumu vērsās AS „Air Baltic Corporation" (skatīt 6.18. ielikumu).

6.18. ielikums

KP piemēro sodu starptautiskajai lidostai „Rīga" par Eiropas Savienības konkurences tiesību pārkāpumu

2012. gada 10. februārī KP pieņēma lēmumu, ar kuru konstatēja, ka VAS „Starptautiskā lidosta „Rīga"" pārkāpusi dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizliegumu, bez objektīva pamatojuma lidsabiedrībai Ryanair piemērojot ievērojami zemāku maksu par lidostas pakalpojumiem nekā lidsabiedrībai airBaltic.

Lidostai piemērots sods 50 tūkst. latu apmērā, kā arī tiesiskie pienākumi par saviem pakalpojumiem piemērot pamatotus un nediskriminējošus maksājumus, lidsabiedrībām nodrošinot skaidri saprotamu informāciju par to, cik maksā katrs lidostas pakalpojums.

Salīdzinot abām lidsabiedrībām piemērotos maksājumus, KP konstatēja, ka par līdzvērtīgiem pakalpojumiem – bagāžas apstrādi, pasažieru kāpņu nodrošināšanu, gaisa kuģu izstumšanu pirms izlidošanas u.c. – airBaltic lidostai maksājusi par 82% vairāk nekā Ryanair. Turklāt airBaltic vēl papildus bija jāapmaksā lidostas administratīvās izmaksas, kas Ryanair nebija jāmaksā, tā minēto procentuālo atšķirību vēl palielinot.

Rezultātā par konkrētajiem pakalpojumiem no airBaltic tika prasīta maksa, kas sedz lidostas izmaksas un nodrošina peļņu, savukārt Ryanair maksātais pat nesedza lidostas izmaksas. Tādējādi, piemērojot diskriminējošus maksājumus, lidostas rīcība būtiski negatīvi ietekmēja airBaltic konkurētspēju attiecībā pret Ryanair.

Diskriminējošie maksājumi tika piemēroti no 2009. gada 1. novembra līdz 2010. gada 31. decembrim, kad saskaņā ar ES direktīvu lidostā konkrētos pakalpojumus uzsāka sniegt neatkarīgs uzņēmums SIA „North Hub Services", kas turpmāk apkalpoja airBaltic.

Lēmumā KP arī norāda, ka kopumā airBaltic Rīgas lidostai nodrošina lielākus ienākumus nekā Ryanair.

Maksājumu lielumu lidsabiedrībām lidosta noteica pēc atšķirīgām metodikām – airBaltic par katra gaisa kuģa apkalpošanu, bet Ryanair nemainīgi par katru pārvadāto pasažieri. Lēmumā KP norāda, ka, lai arī lidostai ir tiesības noteikt atšķirīgas metodikas maksājumu aprēķināšanai dažādām lidsabiedrībām, tomēr to rezultātā piemērotie maksājumi nedrīkst būt diskriminējoši. Šajā gadījumā piemērotās atšķirīgās metodikas nespēja nodrošināt nediskriminējošu maksājumu aprēķinu, tāpēc nebija pieļaujamas.

Tā kā lidostas pārkāpuma rezultātā tika ietekmēta tirdzniecība starp dalībvalstīm, KP konstatēja, ka noticis *Līguma par Eiropas Savienības darbību* 102. panta pārkāpums, kas pēc būtības atbilst Latvijas *Konkurences likumā* noteiktajam dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizliegumam.

Kontroli par tirgus dalībnieku apvienošanos KP veic, ja apvienošanās dalībnieku kopējais apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā ir bijis ne mazāks par 25 milj. latu vai arī to kopējā tirgus daļa konkrētajā tirgū pārsniedz 40%. Konkurences likums nosaka, ka šiem tirgus dalībniekiem pirms apvienošanās ir jāiesniedz KP ziņojums par plānoto darījumu.

KP ir tiesīga ar lēmumu aizliegt apvienošanos, ja tās rezultātā rodas vai nostiprinās dominējošais stāvoklis, apvienošanos var aizliegt arī tad, ja tā var būtiski samazināt konkurenci jebkurā konkrētajā tirgū. Ja plānotā apvienošanās nerada būtisku negatīvu ietekmi, KP pieņem lēmumu, ar kuru apvienošanās tiek atļauta. Savukārt, lai novērstu negatīvās sekas attiecībā uz konkurenci tirgū, KP var atļaut apvienošanos, nosakot apvienošanās dalībniekiem saistošus noteikumus. Tieši šāda KP atļauja ar nosacījumiem tika dota AS „Latvijas Neatkarīgā Televīzija" iegādei (skatīt 6.19. ielikumu).

6.19. ielikums

KP piemēro nosacījumus AS „Latvijas Neatkarīgā Televīzija" iegādei

2012. gada 11. maijā KP pieņēma lēmumu atļaut MTG Broadcasting AB iegādāties AS „Latvijas Neatkarīgā Televīzija". Darījumam noteikti saistošie noteikumi, kas novērš iespējamo kaitējumu konkurencei. Vienlaikus, lai nepieļautu, ka tirgus un tā normatīvā regulējuma izmaiņu dēļ apvienošanās nodara būtisku kaitējumu tirgum un patērētājiem, KP patur tiesības līdz 2017. gada beigām likt apvienošanās dalībniekiem daļu savu aktīvu pārdot.

Lēmums atļaut apvienošanos tika pieņemts, lai nodrošinātu Latvijas iedzīvotājiem plašāku iespēju saņemt kvalitatīvu, Latvijā veidotu un vietējiem skatītājiem paredzētu bez maksas pieejamu televīzijas programmu saturu.

Savā lēmumā KP norāda, ka abu televīziju veiksmīgai pastāvēšanai tirgū, darbojoties atsevišķi, kaitējusi gan ekonomiskā krīze, gan augstās digitālās televīzijas ieviešanas izmaksas. Televīziju apvienošana, lai arī samazinātu konkurenci, tomēr ļautu televīzijām efektivizēt savu darbību un nodrošināt patērētājiem svarīgo satura kvalitāti, kā arī, iespēju robežās, informācijas daudzveidību.

Tā kā apvienošanās rezultātā būtiski palielināsies tirgus koncentrācija, KP paredzējusi saistošos noteikumus, kas novērš kaitējumu konkurencei un aizsargā reklāmdevēju, televīzijas satura izplatītāju un gala patērētāju – televīzijas skatītāju – intereses.

Tā ar KP lēmumu noteikts, ka apvienošanās gadījumā programmām *TV3* un *LNT* jābūt pieejamām bezmaksas apraidē vismaz līdz 2013. gada 31. decembrim, turklāt abām programmām jāsaglabā neatkarīgas un patstāvīgas ziņu raidījumu redakcijas, kā arī jāsaglabā ziņu raidījumu daudzums šobrīd esošajā apjomā. Savukārt programmu redaktoriem amata aprakstā jābūt atsevišķi nostiprinātai redakcionālai neatkarībai no mediju īpašnieka. KP arī noteikusi, ka programmām *LNT* un *TV3* vismaz 21% no raidlaika jāaizpilda ar oriģinālu, Latvijā veidotu saturu.

Attiecībā uz reklāmas tirgu apvienošanās dalībniekiem liegts paaugstināt reklāmas raidlaika cenas kanālos *TV3*, *TV6*, *3+* vismaz līdz 2012. gada beigām, bet, ja līgums ar kādu reklāmdevēju ir spēkā ilgāk, tad līdz šī līguma termiņa beigām. Savukārt pēc 2012. gada reklāmas cenu drīkst palielināt ne vairāk kā par gada inflācijas koeficientu. Būtiski arī, ka apvienošanās dalībnieki attiecībā pret reklāmdevējiem nedrīkst savas programmu pakas sasaistīt – tā, piemēram, ja reklāma tiek ievietota LNT programmu grupā, reklāmdevējam nedrīkst uzspiest šīs reklāmas ievietošanu arī citos MTG kanālos, t.sk. Igaunijā un Lietuvā.

Lai nepieļautu, ka apvienošanās rada kaitējumu tiem uzņēmumiem, kas no apvienošanās dalībniekiem iegādājas televīzijas programmas to tālākai izplatīšanai gala patērētājiem (skatītājiem), KP noteikusi, ka apvienošanās dalībniekiem jānodrošina iespēja iegādāties to programmas gan atsaistīti (bez pienākuma, pērkot vienu programmu, komplektā pirkt arī citu), gan sasaistīti, par pirkšanu komplektā saņemot atlaidi, kas nedrīkst pārsniegt 20% no kopējās cenas.

6.19. ielikuma turpinājums

Tāpat noteikts, ka apvienošanās dalībnieku programmu izplatīšanā nedrīkst tikt iesaistīti starpnieki, turklāt programmu retranslācijas tiesības jānodrošina uz vienlīdzīgiem nosacījumiem, nepiedāvājot īpaši labvēlīgus nosacījumus *MTG Broadcasting AB* piederošajai VIASAT AS.

Lai nodrošinātu efektīvu uzlikto nosacījumu kontroli, *MTG Broadcasting AB* reizi gadā jāiesniedz KP starptautiskas auditoru kompānijas auditēti un apstiprināti vidējās cenas mainīšanas dati, ietverot *MTG Broadcasting AB* „klasiskās reklāmas" pārdošanas ieņēmumu datus un neatkarīgas mediju pētījumu aģentūras apkopotus reklāmas izvietošanas pakalpojuma pārdošanas apjoma datus par iepriekšējo gadu. Tāpat uzņēmumam 2014. gadā jāiesniedz visaptveroša informācija par darbību Latvijā un finansiālo stāvokli, darbību atsevišķos tirgos un apvienošanās ietekmi uz tiem.

Tomēr, ņemot vērā iespējamās izmaiņas tirgū, ko varētu izraisīt gan normatīvā regulējuma maiņa attiecībā uz digitālās televīzijas nodrošināšanu un „*must-carry*" principa ievērošanu, gan ekonomiskās situācijas attīstība, KP lēmumā noteikts, ka līdz 2017. gada beigām KP ir tiesības likt apvienošanās dalībniekiem veikt strukturālas izmaiņas, atsavinot daļu no saviem aktīviem.

Pirms apvienošanās *MTG Broadcasting AB* Latvijā realizē izšķirošu ietekmi pār SIA „TV3 Latvia", VIASAT AS un SIA „Star FM". Savukārt AS „Latvijas Neatkarīgā Televīzija" realizē izšķirošu ietekmi SIA „TV5", SIA „Latvijas Ziņu Kanāls" un SIA „Mūzikas Kanāls".

Konkurences veicināšana

Šajā darbības virzienā ietilpst tirgus sektoru uzraudzība un izpēte, kā arī konkurences kultūras veidošana sabiedrībā. KP uzdevums ir mērķtiecīgi strādāt, lai tiktu savākta un analizēta visaptveroša informācija par konkurences situāciju dažādos tirgos, veicināt konkurenci tirgos, kuros konkurences nav vai tā ir nepietiekama, uzlabot sabiedrības izpratni par konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību.

Tirgus uzraudzības ietvaros iegūstot informāciju par mērķtiecīgi izvēlētiem tirgiem, KP veic konkurences situācijas analīzi, nepieciešamības gadījumā izstrādā un iesniedz atbildīgajām institūcijām priekšlikumus konkurences situācijas uzlabošanai, kā arī pārbauda, vai uzraugāmajā tirgū netiek veikti *Konkurences likuma* pārkāpumi.

Sakarā ar ierosināto iespējamā *Konkurences likuma* pārkāpuma lietu KP mājas lapā aicināja atsaukties iedzīvotājus un uzņēmumus, kas, iegādājoties vai īrējot īpašumu, saskārušies ar situāciju, kad AS „Latvijas Gāze" pieprasījusi nomaksāt iepriekšējā īpašnieka vai īrnieka parādus par dabasgāzes lietošanu. Tas palīdzēs KP izvērtēt AS „Latvijas Gāze" rīcības likumību – savlaicīgu nevēršanos pret parādniekiem, ļaujot parāda apjomam pieaugt, un parādu liekot nomaksāt telpu jaunajam īpašniekam vai īrniekam, dabasgāzes padevi neatjaunojot līdz parāda segšanai. Savukārt izskatot apvienošanās ziņojumu, KP aicināja ieinteresētos tirgus dalībniekus sniegt pamatotu viedokli par AS „Rīgas piena kombināts" un AS „Valmieras piens" apvienošanās ietekmi uz konkurenci.

Tirgus dalībniekiem un citām ieinteresētajām pusēm ir iespēja iepazīties ar informāciju par svarīgākajiem notikumiem *Eiropas konkurences tīkla* (ECN) dalībvalstu konkurences uzraudzības iestāžu, tai skaitā Latvijas, darbībā – interesantākajām izskatītajām lietām, veiktajiem pētījumiem un tirgus uzraudzībām, likumdošanas aktualitātēm un citiem būtiskiem ar konkurences politiku saistītiem jautājumiem, kas tiek iekļauti ECN apkārtrakstā. Tas tiek sagatavots reizi divos mēnešos un ir pieejams KP (*http://www.kp.gov.lv/?object_id=522*) un Eiropas Komisijas mājas lapās.

6.11.2. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija ir daudznozaru regulators, kas veic regulēšanas funkcijas enerģētikas, elektronisko sakaru, pasta, dzelzceļa transporta, ūdenssaimniecības un sadzīves atkritumu apsaimniekošanas nozarēs. Komisijas uzdevums ir nodrošināt visiem lietotājiem iespēju saņemt nepārtrauktus un drošus pakalpojumus par ekonomiski pamatotām cenām, bet komersantiem, kas sniedz sabiedriskos pakalpojumus, – iespēju attīstīties ar ekonomiskajai situācijai atbilstošu rentabilitāti.

Komisija ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un nav pakļauta valdības un citu valsts institūciju lēmumiem. Komisijas padomes locekļus amatā ieceļ Saeima, Komisijas pieņemtos lēmumus par prettiesiskiem var atzīt un atcelt tikai tiesa. Komisijas darbība tiek finansēta no komersantu maksātas valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu, ko aprēķina no regulējamo pakalpojumu apgrozījuma.

Komisijas funkcijās ietilpst regulējamo nozaru un tajās darbojošos komersantu regulēšana, aizstāvot lietotāju intereses un veicinot sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju attīstību, nosakot tarifu aprēķināšanas metodiku un apstiprinot tarifus saskaņā ar katras nozares likumiem, izsniedzot licences vai reģistrējot komersantus, sekmējot konkurenci regulējamās nozarēs, veicot strīdu izskatīšanu, kā arī uzraugot sniegto pakalpojumu atbilstību licences vai vispārējās atļaujas nosacījumiem un noteiktām kvalitātes prasībām.

Komisijai Latgales, Kurzemes un Vidzemes reģionos ir izveidotas un darbojas reģionālās struktūrvienības, kas atrodas attiecīgi Daugavpilī, Saldū un Cēsīs.

2011. gada 14. jūlijā Saeima pieņēma grozījumus likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem*. Likuma grozījumi atbilstoši Eiropas savienības tiesības aktu prasībām nostiprina Komisijas tiesisko statusu, nosakot, ka Komisija ir institucionāli un funkcionāli neatkarīgs, pilntiesīgs, autonoms publisko tiesību subjekts un ir patstāvīga sava likumā noteiktā budžeta izpildē.

Likuma grozījumi paredz efektīvāku no sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas attiecībām izrietošo strīdu

izskatīšanas kārtību, detalizēti reglamentējot strīdu izskatīšanas procesu un Komisijas lēmuma pārsūdzības kārtību.

Vienlaicīgi Likuma grozījumi precizē Komisijas funkcijas energoapgādes komersantu uzraudzības jomā, regulējamo sabiedrisko pakalpojumu tarifu izskatīšanas kārtību, valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu aprēķināšanas un maksāšanas kārtību, Komisijas padomes lēmumu pieņemšanas kārtību un Komisijas padomes locekļiem noteiktos ierobežojumus.

6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika

Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politikas pamatprincipus, mērķus un sasniedzamos rezultātus nosaka *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam.* Pamatnostādnes nosaka trīs galvenos rīcības virzienus:

- eksporta konkurētspējas paaugstināšana;
- atbalsta instrumentu pieejamība;
- līgumtiesiskais nodrošinājums.

Konkrēti pasākumi šajos rīcības virzienos tiek īstenoti saskaņā ar *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pasākumu plānu 2010.-2011. gadam.*

Ārvalstu tiešo investīciju piesaiste

Lai veiksmīgi konkurētu investīciju piesaistes tirgū un pilnveidotu valstij nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu virzību, LIAA, sākot ar 2010. gadu, ir uzsākusi investīciju piesaistes metodoloģijas *Polaris* īstenošanu, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu īstenošanā, kā arī privātā sektora, universitāšu un zinātnisko institūciju iesaisti.

Saskaņotu starpresoru sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai nodrošina 2010. gadā izveidotā Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome, kuras sastāvā darbojas ekonomikas, satiksmes, finanšu, ārlietu, vides, zemkopības, reģionālās attīstības un pašvaldību lietu, izglītības un zinātnes ministri, kā arī pieaicināti valsts un pašvaldību institūciju, infrastruktūras uzņēmumu, nevalstisko organizāciju pārstāvji un citi eksperti.

Padomes sēdēs tiek risināti jautājumi par investīciju piesaistes stratēģiju un veicamajām aktivitātēm, apzināti problēmjautājumi, kas kavē investīciju projektu virzību, piemēram, elektroenerģijas pieslēguma un to kvalitātes uzlabošana ražošanas teritorijās, un doti uzdevumi atbildīgajām institūcijām to risināšanai, nodrošinot investīciju projektu sekmīgu īstenošanu.

Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes 2011. gada 25. augusta sēdē tika apstiprināta *Ārvalstu tiešo investīciju piesaistes stratēģija*, kurā definētas mērķa nozares, mērķa valstis, startēģiskie rīcības virzieni, atbalsta stimuli un pasākumu plāns 2011.-2017. gadam.

Lai mērķtiecīgi koncentrētu pieejamos resursus un palielinātu atdevi no tiem ĀTI piesaistē, tajos ir noteikti turpmākās rīcības pamatprincipi:

- paplašināta un aktīva ĀTI piesaistes metodika – *POLARIS process*, saskaņā ar kuru tiek īstenotas turpmākās ar investīciju piesaisti saistītās aktivitātes;
- investīciju piesaistes mārketinga aktivitātes.

Ņemot vērā ierobežotos resursus, ĀTI piesaistei 2012.-2013. gadā paredzēta aktivitāšu koncentrēšana uz nelielu skaitu mērķa valstu (Ziemeļvalstis, Vācija, Apvienotā Karaliste) un atsevišķām mērķa nozarēm – metālapstrāde un mašīnbūve, kokrūpniecība un informācijas tehnoloģijas, t.sk. ārpakalpojumu centru (*shared service center)* izveide.

Bez esošajiem nodokļu stimuliem, lai veicinātu investīciju veikšanu un veidotu Latvijā uzņēmējdarbībai pievilcīgu vidi, 2012. gada sākumā Ministru kabinetā tika apstiprināta jauna ES struktūrfondu līdzfinansētu atbalsta programma jaunu darba vietu radīšanas projektiem, kas vērsti uz labi atalgotu darbavietu skaita palielināšanu un pievienotās vērtības un eksporta pieaugumu. Papildus tiek veidota jauna atbalsta programma ražošanas telpu izveidei vai rekonstrukcijai ar mērķi veicināt apstrādes rūpniecības komersantu attīstību.

Plašāka informācija par piesaistītajām ārvalstu tiešajām investīcijām ir sniegta ziņojuma 4.3.3. nodaļā.

Eksporta atbalsta instrumenti

Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs tiešo eksporta atbalsta pakalpojumu klāsts, kas ietver konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem, specifiskām tirdzniecības prasībām un biznesa partneru meklēšanu. Tāpat tiek organizēti eksporta prasmju un informatīvie semināri par ārējiem tirgiem un notiek eksporta un investīciju projektu identificēšana un virzīšana.

LIAA 2012. gadā plāno organizēt Latvijas uzņēmumu **nacionālos stendus** 16 starptautiskajās nozaru izstādēs ārvalstīs.

Būtisku ieguldījumu Latvijas komersantu eksporta veicināšanā un ārvalstu investīciju piesaistē sniedz Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības Vācijā, Lielbritānijā, Zviedrijā, Francijā, Krievijā, Nīderlandē, Dānijā, Norvēģijā, Japānā, Polijā, Lietuvā un Ukrainā, un 2012. gada sākumā darbību uzsāka Latvijas Ārējā ekonomiskā pārstāvniecība Ķīnā, līdz ar to šobrīd aktīvu darbību veic 13 Latvijas Ārējās ekonomiskās

pārstāvniecības ārvalstīs, un 2012. gadā ir plānots atvērt pārstāvniecību arī Baltkrievijā.

Pārstāvniecības nodrošina atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, kā arī ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā un sniedz informāciju par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām. Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības un LIAA pakalpojumus komersantiem nodrošina pēc vienas pieturas aģentūras principa: uzņēmējiem, meklējot biznesa partnerus ārvalstīs, ir pieejama stabila, ātra, rīcībspējīga atbalsta sistēma: *komersants – LIAA – Pārstāvniecība*. Tādējādi pārstāvniecības nodrošina uzņēmēju individuālās biznesa vizītes, sniedz atbalstu uzņēmumu dalībai starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, apstrādā eksporta pieprasījumus/projektus, kā arī ārvalstu investīciju piesaistes jomā nodrošina konsultāciju/ informācijas pieprasījumu apstrādi.

2012. gada 15. maijā Ministru kabinets apstiprināja Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padomes izveidi ārlietu ministra vadībā. Padomes sastāvā ir iekļauti ekonomikas, satiksmes, zemkopības ministri, Valsts prezidenta un Ministru prezidenta biroja pārstāvji, kā arī Latvijas Investīciju un attīstības aģentūras direktors, Latvijas Darba devēju konfederācijas ģenerāldirektore un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras valdes priekšsēdētājs. Izveidotās padomes galvenais mērķis ir nodrošināt saskaņotu valsts pārvaldes iestāžu un uzņēmēju organizāciju sadarbību sekmīgas ārējās ekonomiskās politikas veidošanā un īstenošanā Latvijas tautsaimniecības konkurētspējas celšanai un eksportspējas stiprināšanai

ES struktūrfondu darbības programmas 2007.-2013. gadam Uzņēmējdarbība un inovācijas pasākuma *Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes* ietvaros tiek īstenota 2.3.1.1. aktivitāte *Ārējo tirgu apgūšana – ārējais mārketings*. Tās ietvaros komersantiem tiek sniegts plašs atbalsts ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā. Kopš aktivitātes uzsākšanas noslēgts 851 līgums ar ES fondu līdzfinansējumu 5,3 milj. latu apmērā.

Lai sekmētu uzņēmumu kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi) palielināšanu un eksporta tirgu paplašināšanu (NVS reģions, strauji augošās ekonomikas u.c.), kā arī nostiprināšanos esošajos eksporta tirgos, ir pieejamas īstermiņa eksporta kredītu garantijas, kas plašāk aprakstītas ziņojuma 6.8. nodaļā. Kopš aktivitātes uzsākšanas brīža līdz 2012. gada 30. aprīlim izsniegtas 242 garantijas 200 uzņēmumiem par kopējo summu – 65,5 milj. latu. Visi uzņēmumi, ar kuriem noslēgti līgumi, pārstāv apstrādes rūpniecību (piemēram, sakaru iekārtu ražošana, sadzīves elektroiekārtu ražošana, finiera lokšņu un koka paneļu ražošana, ziepju, mazgāšanas, tīrīšanas un spodrināšanas līdzekļu ražošana, pārtikas produktu ražošana u.c.)

Lai paustu atzinību un godinātu Latvijas komersantus, kas sasnieguši labus rezultātus, gan radot jaunus un eksportspējīgus produktus, gan nodrošinot vietējo tirgu ar augstas kvalitātes pašmāju ražojumiem, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra un Ekonomikas ministrija arī 2012. gadā organizēs *Eksporta un inovācijas gada balvu 2012*.

6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (PTAC) ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzības jomā, kuras darbības mērķis ir efektīvas patērētāju tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšana.

Lai nodrošinātu iestādes funkciju izpildi, PTAC realizē patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzības aktivitātes (gan patērētāju ekonomisko interešu aizsardzības jomā, gan patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzību līgumu projektos un līgumos, ko patērētāji slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem), izskata patērētāju sūdzības, nodrošina patērētāju un uzņēmēju informēšanu un sniedz konsultācijas, realizē negodīgas komercprakses, e-komercijas un reklāmas uzraudzības pasākumus, preču un pakalpojumu drošuma un atbilstības uzraudzības pasākumus, veic valsts metroloģisko uzraudzību, bīstamo iekārtu uzraudzību un bīstamo iekārtu avāriju izmeklēšanu.

Patērētāju tiesību uzraudzībā PTAC 2012. gadā noteiktas tādas prioritārās jomas kā patērētāju kolektīvo interešu aizsardzība elektronisko sakaru pakalpojumu sniegšanas jomā, patērētāju kreditēšanas jomā, automašīnu nomas pakalpojumu sniegšanas jomā, ārpus patstāvīgās tirdzniecības vai pakalpojumu sniegšanas vietas īstenotās komercprakses uzraudzība, komercprakses uzraudzība ēterisko eļļu jomā, „vides paziņojumu" komercprakses uzraudzība, komplekso tūrisma pakalpojumu sniedzēju patērētājiem sniegto drošības garantiju un piedāvāto līgumu noteikumu uzraudzība. Tāpat, ņemot vērā straujo sūdzību skaita un konsultāciju pieprasījumu pieaugumu, kā viena no prioritātēm noteikta patērētāju tiesību ievērošana tiešsaistes kolektīvās iepirkšanās portālos.

6.20. ielikums

PTAC darbība 2012. gada 1. ceturksnī

2012. gada 1. ceturksnī **PTAC sniedzis 9851 konsultāciju patērētājiem un juridiskām personām**, kas ir par 3% vairāk nekā pērn. Patērētāji, pieprasot konsultācijas, visbiežāk interesējušies par jautājumiem, kas saistīti ar viņu tiesībām, ja iegādāta līguma noteikumiem neatbilstoša prece vai saņemts līguma noteikumiem neatbilstošs pakalpojums, kā arī līgumslēdzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu līgumos. Savukārt uzņēmēji aizvien aktīvāk interesējas par dažādiem tirgus uzraudzības jautājumiem.

2012. gada trīs mēnešos **PTAC saņēmis 554 patērētāju sūdzības un iesniegumus**. Salīdzinot ar attiecīgo periodu 2011. gadā, vērojams iesniegto sūdzību skaita samazinājums par 14%, ko varētu skaidrot ar to, ka ir pieaudzis patērētāju un uzņēmēju informētības līmenis patērētāju tiesību jomā, pirkumi tiek veikti pārdomātāk, kā arī ar iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes palielināšanos. Visbiežāk sūdzībās patērētāji izteikuši pretenzijas par iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm, līguma noteikumiem neatbilstošiem pakalpojumiem un līgumslēdzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu. No saņemtajām sūdzībām par precēm visvairāk sūdzību ir par apaviem, elektroprecēm, mobilajiem telefoniem. Pakalpojumu jomā lielākā daļa sūdzību ir par avio, elektronisko sakaru, īres un komunālajiem pakalpojumiem, kā arī distances līguma pakalpojumiem. Būtisks sūdzību skaita pieaugums novērojams par distances līguma pakalpojumiem, kas skaidrojams ar to, ka patērētāji aizvien biežāk kā preču un pakalpojumu iegādes vietu izvēlas interneta vidi, kam līdztekus izveidojas dažādas problēmsituācijas. Vēl joprojām jūtamas tautsaimniecības lejupslīdes atstātās sekas tieši uz patērētāju finanšu kapacitāti, arī pārskata periodā aktuāli ir jautājumi saistībā ar patērētāju kreditēšanu. 2012. gada 1. ceturksnī visvairāk sūdzību par tiesiskā vienlīdzības principa neievērošanu saņemts par patērētāju kreditēšanas līgumiem un kredītu devēju rīcību.

Patērētāju kolektīvo interešu aizsardzības un līgumu uzraudzības jomā 2012. gada sākumā noslēdzies jau 2011. gadā uzsāktais komplekso tūrisma pakalpojumu sniedzēju patērētājiem sniegto drošības garantiju un piedāvāto līgumu noteikumu uzraudzības projekts. Projekts tika īstenots, ņemot vērā to, ka 2010. gada 14. jūnijā stājās spēkā jauni Ministru kabineta *Noteikumi par tūrisma operatora, tūrisma aģenta un klienta tiesībām un pienākumiem, kompleksa tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un īstenošanas kārtību, klientam sniedzamo informāciju un naudas drošības garantijas iemaksas kārtību*, kas paredzēja vairākas izmaiņas komplekso tūrisma pakalpojumu sniegšanas jomā.

Lai sakārtotu nozari un nodrošinātu patērētāju tiesību ievērošanu, tika pārbaudīti 27 tūrisma pakalpojumu sniedzēji. 67% gadījumos tika konstatēts, ka tūrisma operatori nav nodrošinājuši klienta iemaksātās naudas drošības garantiju. Projekta rezultātā 11 tūrisma pakalpojuma sniedzēji iesnieguši rakstveida apņemšanās, apņemoties nepiemērot netaisnīgos līguma noteikumus ar patērētājiem jau noslēgtajos līgumos, pieņemts 1 lēmums patērētāju tiesību pārkāpumu lietā, savukārt 7 uzņēmumi daļēji novērsuši konstatētās neatbilstības un nepilnības. Projekta realizācijas rezultātā 2 uzņēmumi ir reģistrējušies Tūrisma aģentu un tūrisma operatoru datubāzē, kā to paredz izmaiņas normatīvajā regulējumā, un 6 uzņēmumi nodrošinājuši klienta iemaksātās naudas drošības garantiju, noslēdzot attiecīgus apdrošināšanas līgumus.

Būtisks sasniegums ir arī 2012. gadā noslēgtais uzraudzības projekts, kura ietvaros PTAC ierosināja 32 administratīvās lietas, veicot nepieciešamās pārbaudes, lai izvērtētu interneta mājas lapās īstenotās komercprakses atbilstību normatīvajiem aktiem. Visos gadījumos interneta vietnēs konstatēti būtiski patērētāju tiesību pārkāpumi, vienlaikus pat vairāki pārkāpumi katrā interneta mājaslapā. Pēc PTAC aicinājuma konstatētie pārkāpumi 29 interneta vietnēs tika novērsti labprātīgi, savukārt 1 gadījumā tika pieņemts lēmums, ar kuru uzlika pārkāpējam tiesisku pienākumu izbeigt esošo un aizliegt paredzamo negodīgo komercpraksi.

No projektu rezultātiem secināms, ka papildus uzraudzības aktivitātēm nepieciešams īstenot aktīvāku uzņēmēju un patērētāju informēšanas un izglītošanas pasākumu kopumu, kas veicinātu izpratni par normatīvo aktu prasībām un to ievērošanu.

Atbalstu un informāciju patērētājiem neveiksmīgu **ES pārrobežu pirkumu gadījumos** turpina nodrošināt Eiropas Patērētāju informēšanas centrs (ECC Latvia). ECC Latvia ir Eiropas Patērētāju centru tīkla (ECC-NET) dalībnieks, kas darbojas Patērētāju tiesību aizsardzības centra ietvaros ar Eiropas Komisijas atbalstu. Pārrobežu kontekstā patērētāji visbiežāk vērsušies ECC Latvia ar problēmām saistībā ar avio pakalpojumiem, kā arī jautājumiem par distances ceļā (pasūtījumu veicot internetā vai izvēloties no kataloga) iegādātām precēm vai pakalpojumiem.

2012. gadā **tirgus uzraudzībā** PTAC noteikti preču drošuma un atbilstības uzlabošanas prioritārie virzieni tādās jomās kā transportlīdzekļu sastāvdaļas, elektropreces, rotaļlietas, individuālie aizsardzības līdzekļi, vispārējā preču un pakalpojumu drošuma uzraudzība un mašīniekārtas. Bīstamo iekārtu un valsts metroloģiskās uzraudzības jomā plānota bīstamo iekārtu uzraudzība to lietošanas vietās, kā arī mērīšanas līdzekļu tirgus un fasēto preču satura daudzuma un tā apzīmējuma atbilstības uzraudzības projekti. Tiek turpināts arī 2011. gadā uzsākto būvizstrādājumu uzraudzības projekts.

2012. gadā uzsākti 4 preču drošuma un atbilstības uzlabošanas projekti šādām preču grupām: individuālie aizsardzības līdzekļi, rotaļlietas, vispārējā preču un pakalpojumu drošuma apakšprojekts – pārtikas imitācijas preces un transportlīdzekļu sastāvdaļu apakšprojekts – bērnu aizsargsistēmas – auto sēdekļi.

Saistībā ar 2012. gada sākumā SIA „Olimpiskais centrs „SIGULDA"" slēpošanas trasē „Pilsētas trase" notikušo nelaimes gadījumu, kurā miesas bojājumus guva 11 gadus vecs slēpotājs, veiktas ārkārtas bīstamo iekārtu uzraudzības darbības. Izmeklējot nelaimes gadījumu, secināts, ka nepieciešamas papildu pārbaudes arī citās trasēs, kas pārskata periodā veiktas vēl 5 slēpošanas kompleksos. Tika konstatētas daudzas

problēmas gan pacēlāju ekspluatācijas jomā, gan arī vispārējā pakalpojuma drošuma jomā. Lai nākamajā sezonā būtiski uzlabotu situāciju, PTAC ir uzsācis izstrādāt *Slēpošanas trašu drošuma vadlīnijas*, iesaistot ekspertus no Slēpošanas trašu asociācijas, kā arī Latvijas Slēpošanas un snovborda instruktoru asociāciju.

Valsts metroloģiskajā uzraudzībā 2012. gada 1. ceturksnī PTAC vērtēja mērīšanas līdzekļu atbilstību normatīvajām prasībām to lietošanas vietās 19 ražošanas, tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumos. Valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 1688 mērīšanas līdzekļi (tai skaitā neautomātiskie svari tirdzniecības uzņēmumos). Līdz šim realizēti PTAC darbības plānā paredzētie **fasēto preču kontroles pasākumi**, veicot izplatīšanai paredzēto fasēto preču satura daudzuma un tā apzīmējuma atbilstības kontroli ražošanas un vairumtirdzniecības uzņēmumos.

6.21. ielikums

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2012. gada aprīlī Ekonomikas ministrija nodeva apspriešanai grozījumus Ministru kabineta 2010. gada 28. decembra *Noteikumos par patērētāja kreditēšanu*. Noteikumu projekts izstrādāts, lai ieviestu Eiropas Komisijas 2011. gada 14. novembra *direktīvu 2011/90/ES*, ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes *direktīvas 2008/48/EK* I pielikuma II daļu, nosakot papildu pieņēmumus gada procentu likmes aprēķināšanai. Noteikumu projekts, ieviešot direktīvas prasības, paredz padarīt precīzāku gada procentu likmes (GPL) aprēķinu.

2012. gadā turpinājās darbs pie parāda ārpustiesas atgūšanas tiesiskā regulējuma – *Parāda ārpustiesas atgūšanas likumprojekta* izstrādes, lai nodrošinātu taisnīgu, samērīgu un saprātīgu parāda atgūšanu no parādnieka – fiziskās personas – un veicinātu parādu labprātīgu atmaksu. Likumprojektā ir paredzēts noteikt prasības parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzēja darbībai, noteikt prasības kreditoram un parāda atgūšanas pakalpojumu sniedzējai parāda atgūšanā īstenojamai komunikācijai ar parādnieku un risināt fizisko personu datu izmantošanas jautājumu parāda atgūšanas procesā. Likumprojekts 2012. gada 9. februārī atbalstīts Saeimā otrajā lasījumā.

Lai pilnveidotu tiesisko regulējumu attiecībā uz informācijas par parādsaistībām apmaiņu un tās institucionālo ieviešanas modeli (kredītbiroja izveidi), ir sagatavots informatīvā ziņojuma projekts *Kreditinformācijas apmaiņas tiesiskie aspekti un institucionālais modelis*, kas š.g. 1. martā izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē. Informatīvā ziņojuma projektā ir ietverti tādi jautājumi kā kredītbiroja darbības un datu apstrādes mērķu definēšana, kredītbiroja tiesiskā statusa un uzraudzības mehānisma noteikšana, iespējamo kredītbiroja dalībnieku un datu avotu identificēšana, fizisko personu datu apstrādes tiesisko aspektu izvērtēšana, klientu tiesību realizācijas mehānisma un strīdu risināšanas kārtības noteikšana, nepieciešamā tiesiskā regulējuma apzināšana u.tml. Pēc informatīvā ziņojuma apstiprināšanas Ministru kabinetā tiks uzsākta kredītbiroja tiesiskā regulējuma izstrāde.

2012. gada pirmajā pusē turpinājās diskusijas par 2011. gada 31. martā Eiropas Komisijas apstiprināto priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patērētāju noslēgtiem kredītlīgumiem saistībā ar nekustamo īpašumu. Direktīvas projekts paredz noteikt prasības hipotekārās kreditēšanas pakalpojumu reklāmai, pirms līguma noslēgšanas sniedzamajai informācijai, patērētāja kredītspējas pārbaudei, gada procentu likmes aprēķinam, kredīta pirmstermiņa atmaksai, pieejai kredītspējas izvērtēšanas datu bāzēm, kā arī kredīta starpnieku un kredīta devēju uzraudzības mehānismu un kompetences prasības minētajiem pakalpojumu sniedzējiem. 2012. gada jūnijā plānots panākt vienošanos par direktīvas projektu Eiropas Padomē pirms diskusiju uzsākšanas par Eiropas Parlamenta izteiktajiem komentāriem 2012. gada vasarā.

2012. gada pirmajā pusē turpinājās diskusijas arī par 2011. gada novembrī apstiprināto Eiropas Komisijas priekšlikumu *Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patērētāju alternatīvajiem strīdu risināšanas mehānismiem* (ADR) un *Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par patērētāju alternatīvo strīdu risināšanu tiešsaistē* (ODR). Tiesību aktu projekti izstrādāti, lai veicinātu patērētāju un uzņēmēju uzticību pārrobežu darījumu slēgšanai ES vienotajā tirgū. Direktīvas projekts paredz ES dalībvalstu pienākumu nodrošināt, ka to ADR struktūras atbilst tādiem kvalitātes kritērijiem kā profesionalitāte, objektivitāte, pārredzamība, efektivitāte un taisnīgums, kā arī uzņēmumu pienākumu informēt patērētājus par ADR struktūru, kura var izšķirt potenciālu līgumisku strīdu starp viņiem. Regulas projekts par patērētāju ODR paredz Eiropas mēroga tiešsaistes platformas izveidi, kas būs vienots piekļuves punkts patērētājiem un uzņēmējiem līgumisko strīdu izšķiršanai, automātiski nosūtot patērētāju sūdzību kompetentajai ADR struktūrai. 2012. gada maijā ES Konkurētspējas Ministru padomē plānots panākt vienošanos par abiem priekšlikumiem.

6.14. Kvalitātes nodrošināšana

6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika

Produktu un pakalpojumu atbilstības nodrošināšanas jomā valsts institūciju galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību pareizu piemērošanu un ievērošanu reglamentētajā un nereglamentētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, ņemot vērā nacionālā tirgus un tautsaimniecības vajadzības, nodrošinot produktu un pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu mazināšanu.

Latvijā kvalitātes infrastruktūras sistēmu reglamentē likums *Par atbilstības novērtēšanu*, *Standartizācijas likums*, kā arī likums *Par mērījumu vienotību* un citi saistītie normatīvie akti.

Galvenie politikas virzieni:

– atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk. testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju, inspicēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) nodrošināšana un pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu patērētājus un apkārtējo vidi no nekvalitatīviem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspēju un

uzticamību Latvijas ražotāju produkcijai, kā arī Latvijas komersantu sniegtajiem pakalpojumiem;
– attiecīgās informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;
– nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalības nodrošināšana starptautiskajās organizācijās, uzturot to starptautisko atzīšanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas infrastruktūras atbilstību starptautiskajām prasībām;
– nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktiem mērījumiem;
– kvalitātes pārvaldības, vides un citu brīvprātīgo pārvaldības sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un veicinātu Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tirgos;
– efektīvas tirgus uzraudzības veicināšana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tirgus dalībniekiem un aizsargātu patērētājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurences.

Nacionālo standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas institūciju funkcijas un uzdevumus veic Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošās kapitālsabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs" attiecīgie biroji: Standartizācijas birojs, Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs un Metroloģijas birojs.

6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

Sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs" ar 2009. gada 1. jūliju veic *Standartizācijas likumā*, likumā *Par atbilstības novērtēšanu*, likumā *Par mērījumu vienotību*, kā arī citos saistītajos likumos noteiktos uzdevumus standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas jomā.

Standartizācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs" Standartizācijas birojs (LVS) atbilstoši *Standartizācijas likumam* kā nacionālā standartizācijas organizācija pārzina un koordinē Latvijas komersantu un organizāciju darbību standartizācijā.

LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, veidot Latvijas standartu fondu un izdot Latvijas standartus.

Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs. LVS ir arī Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) korespondētājbiedrs un Starptautiskās Elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais biedrs.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni ir standartizācijas informācijas izplatīšana, Latvijas standartu fonda papildināšana un uzturēšana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana, sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Līdz 2012. gada 1. maijam LVS reģistrēti 35810 standartizācijas dokumenti, t.sk. 29920 Latvijas standarta statusā adaptētie Eiropas standarti. LVS koordinētās 50 standartizācijas tehniskās komitejas un 4 darba grupas šī gada 4 mēnešos adaptējušas 463 Eiropas standartus, latviešu valodā iztulkoti 38 obligāti piemērojamie standarti un Eirokodeksi. Standartizācijas informācijas pakalpojumi sniegti 653 juridiskām un fiziskām personām.

Turpinot standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošanu, 64% no visiem standartiem tiek pārdoti e-veikalā.

LVS ieviestā automātiskā informācijas elektroniskā izziņošanas sistēma pastāvīgajiem klientiem sniedz bezmaksas pakalpojumu *Ikmēneša ziņojums par Latvijas standarta statusā reģistrētajiem standartiem un atceltajiem Latvijas standartiem*.

Lai nodrošinātu likumdošanas sasaisti ar standartiem un atvieglotu informācijas meklēšanu, noslēgts līgums ar Latvijas Vēstnesi par informācijas apmaiņu un savstarpējo saišu izveidošanu portālā *www.likumi.lv* un standartizācijas biroja mājas lapu *www.lvs.lv*, kā arī atjaunota informācija par piemērojamajiem standartiem saistībā ar Latvijas likumdošanu.

Lai atbalstītu mazos un vidējos uzņēmumus un veicinātu plašāku standartu izmantošanu, ar š.g. 1. janvāri samazinātas cenas standartu iegādei.

Akreditācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs" struktūrvienība Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs (LATAK) nodrošina nacionālās akreditācijas sistēmas darbību. LATAK atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes *regulai 765/2008* darbojas kā nacionālā akreditācijas institūcija un ir paziņota (notificēta) Eiropas Komisijai.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaita pieaugums liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti atbilstības novērtēšanas jomā. Arvien jaunas institūcijas izvēlas apliecināt savu kompetenci ar akreditāciju. Daudzas institūcijas paplašina arī savu darbības jomu. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 220 akreditētām institūcijām. Jaunas akreditācijas piešķirtas arī vienai laboratorijai Kazahstānā un vienai Azerbaidžānā. Vienas laboratorijas atbilstība tiek uzturēta atbilstoši Labas laboratoriju prakses principiem. Viena institūcija akreditēta atbilstoši vides vadības un audita sistēmas (EMAS) prasībām. LATAK turpina sniegt akreditācijas pakalpojumus Ukrainā, kur akreditēta arī

viena personāla sertifikācijas institūcija. Informācija par akreditētajām institūcijām pieejama LATAK mājas lapā *www.latak.lv*.

LATAK uztur akreditācijas sistēmas atbilstību Eiropas Akreditācijas kooperācijas (EA) daudzpusējās atzīšanas līgumam (MLA) sešās akreditācijas jomās. Lai pastāvīgi atbilstu šīm prasībām un harmonizētu akreditācijas procedūras, LATAK darbinieki piedalās vairākās EA tehniskajās komitejās – Inspicēšanas un sertificēšanas komitejās, Laboratoriju komitejā un darba grupās, Daudzpusējā atzīšanas līguma komitejas sanāksmēs un ģenerālajās asamblejās.

Starpvalstu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta arī ar Baltkrievijas, Ukrainas un Uzbekistānas akreditācijas institūcijām. Tiek turpināta sadarbība arī ar Gruzijas akreditācijas institūciju, sniedzot palīdzību Eiropas un starptautisko prasību izpildē.

LATAK ir arī veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes. Tiek organizēti arī mācību semināri atbilstības novērtēšanas institūcijām un LATAK iesaistītajiem ekspertiem.

Metroloģija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs" Metroloģijas birojs no 2009. gada 1. jūlija ir Latvijas nacionālā metroloģijas institūcija (LATMB), un tās darbības mērķis ir nodrošināt un attīstīt mērījumu ticamību un izsekojamību valstī. Metroloģijas birojs pilda likuma *Par mērījumu vienotību* noteiktos uzdevumus metroloģijas jomā.

Lai nodrošinātu nacionālās mērvienību etalonu bāzes atbilstību mūsdienu ES prasībām jūnija mēnesī tiks iegādāts masas etalonatsvaru E1 precizitātes klases komplekts.

No janvāra līdz martam tika sagatavots un martā īstenots nacionālais starplaboratoriju salīdzināšanas projekts masas mērījumos SP3-2012 *Neautomātisko svaru kalibrēšana*.

Saskaņā ar grafiku tiek veikta Nacionālo mērvienību etalonu kalibrēšana Eiropas Savienības nacionālajos metroloģijas institūtos (NMI), kā arī izpildītas etalonu uzturēšanas procedūras.

Somijas NMI tiek veikta nacionālo elektriskās pretestības etalonu (no 1 mΩ līdz 100 MΩ), nacionālā līdzspriegumа etalona 7000 un daudzfunkciju kalibratora 4808 kalibrēšana. Augustā ir ieplānota nacionālo garuma etalonu un virsmas negluduma etalonu kalibrēšana Somijas nacionālajā metroloģijas institūtā MIKES.

Gada pirmajā pusē tika veikta nacionālo elektrisko mērvienību un garuma etalonu stabilitātes analīze un dreifa novērtēšana starpkalibrēšanas periodā. Ir izpildītas 8 kalibrēšanas rezultātu ticamības validācijas procedūras CMC (Calibration and Measurement Capabilities) sfērā.

Līdz 2012. gada 1. maijam tika izvērtēta atbilstība un sertificēti 9 mērlīdzekļu tipi, tai skaitā atkārtoti izvērtēta mērlīdzekļu tipu atbilstība un pagarināti sertifikāti 2 tipiem. Regulāri tiek aktualizēts apstiprināto tipu saraksts internetā Metroloģijas biroja mājas lapā. Sniegtas 12 konsultācijas reglamentētās metroloģijas jautājumos.

Sagatavots Metroloģijas biroja kvalitātes pārvaldības sistēmas kārtējais gada pārskats un iesniegts vērtēšanai Eiropas Nacionālo metroloģijas institūtu apvienības (EURAMET) tehniskajā komitejā Kvalitāte (TC-Q). Veikti visi nepieciešamie pasākumi kalibrēšanas un mērīšanas spēju CMC starptautiskās atzīšanas uzturēšanai, izmantojot starptautisko BIPM datu bāzi KCDB.

Metroloģijas birojs 2012. gadā turpina sadarboties ar EURAMET, kā arī ar Starptautisko reglamentētās metroloģijas organizāciju (OIML) un Eiropas reglamentētās metroloģijas kooperāciju (WELMEC). Turpinās sadarbība ar Lietuvas un Igaunijas metroloģijas institūcijām.

Turpinās sadarbība ar Latvijas metroloģijas institūcijām. Veikta SIA „Latvijas Nacionālais metroloģijas centrs" 62 references etalonu, kā arī 3 masas komparatoru kalibrēšana.

6.15. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005. gada 1. septembrī stājās spēkā Saeimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums* (*Privatizācijas pabeigšanas likums*), kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.22. ielikumu).

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra".

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā, kapitāla daļu un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem Ministru kabinets, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā *Privatizācijas pabeigšanas likums*, līdz 2012. gada 1. maijam Privatizācijas aģentūras privatizācijas ierosinājumu

reģistrā reģistrēti 636 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4350 zemesgabalu privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam kļūdaini iesniegti citās valsts vai pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekritības pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

6.22. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma nodošanu privatizācijai Ministru kabinetam vai pašvaldībai bija jāpieņem līdz 2010. gada 30. decembrim;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma, par kuru radies īpašuma tiesību strīds, nodošanu privatizācijai pieņem četru mēnešu laikā no dienas, kad spēkā stājies tiesas nolēmums vai notariāls akts;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta valsts akciju sabiedrība „Latvenergo", valsts akciju sabiedrība „Latvijas pasts", valsts akciju sabiedrība „Starptautiskā lidosta „Rīga"", valsts akciju sabiedrība „Latvijas dzelzceļš", valsts akciju sabiedrība „Latvijas gaisa satiksme" un valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži";
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirkt pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2006. gada 31. augusts vai 2007. gada 30. novembris), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2010. gada 31. maijs vai 2011. gada 31. augusts) un to, ka zemes pirkuma līgums bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, Ministru kabinets ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2012. gada 1. maijam likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2486 valsts īpašuma objektu (izņemot zemi) privātizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidoti 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,14 milj.akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi, parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu un kapitāla daļu atsavināšanu) privatizācijas 1,666 miljardu latu apmērā, tai skaitā 399,960 milj. latos un par privatizācijas sertifikātiem 1,266 miljardi latu nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) saistības par vairāk nekā 187,95 milj. latu. Noteikto investīciju apjoms bija 146,35 milj. latu, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 267,54 milj. latu.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2012. gada 1. maijam ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 5056 valsts zemesgabali. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena sastāda 200,235 milj. latu, no kuriem 97,29 milj. latu naudā, bet 102,95 milj.latu īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no zemesgabalu privatizācijas līdz 2012. gada 1. maijam – 187,21 milj. latu, no kuriem 90 milj. latu un 97,21 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Pašvaldību īpašuma objektu un zemesgabalu privatizācija

Lēmumu par pašvaldībai piederoša nekustamā īpašuma privatizāciju pieņem pašvaldības – pilsētas (novada) dome. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

Par pašvaldībai piederoša īpašuma (nekustamais īpašums, nekustamā īpašuma domājamā daļa, kapitālsabiedrība, kapitāla daļa, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā pašvaldību īpašumu privatizācijas procesā. Maksājumi par pašvaldības īpašumu objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Pašvaldības īpašuma privatizāciju pašvaldībā nodrošina attiecīgās pašvaldības (pilsētas, novada) īpašuma privatizācijas komisija.

Pašvaldības domes apstiprināto privatizācijas projektu, noteikumu un paziņojumu atbilstību likuma „Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju" un *Privatizācijas pabeigšanas likuma* noteikumiem nodrošina Ekonomikas ministrija.

No 1994. gada 17. februāra līdz 2012. gada 1. maijam Ekonomikas ministrija ir izskatījusi un pieņēmusi zināšanai 3305 privatizācijas projektus ar

kopējo nosacīto cenu 159,9 milj. latu (t.sk., maksājumi sertifikātos 58,42 milj. latu nominālvērtībā).

No 1997. gada 1. janvāra līdz 2012. gada 1. maijam Ekonomikas ministrijā ir izskatīti un akceptēti pašvaldību 1671 apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas noteikumi (no 2005. gada 1. septembra – atsevišķi apbūvētu zemesgabalu privatizācijas paziņojumi) ar kopēju zemesgabalu vērtību 26,4 milj. latu (13,3 milj. latu jāapmaksā īpašuma kompensācijas sertifikātos).

Likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* 41. panta otrā daļa uzliek par pienākumu pašvaldības domei iesniegt Ekonomikas ministrijā lēmumu par pašvaldības īpašuma objekta privatizācijas projekta apstiprināšanu un apstiprināto privatizācijas projektu. Savukārt lēmuma par apbūvēta vai neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumu (paziņojuma) apstiprināšanu iesniegšana Ekonomikas ministrijā ir brīvprātīga un ar likumu nav uzdota.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 5. panta septīto daļu pašvaldības pēc 2006. gada 31. augusta reizi ceturksnī iesniedz Ekonomikas ministrijai ziņas par saņemtajiem pašvaldības īpašuma objektu un apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas ierosinājumiem, lēmumiem par šo objektu un zemesgabalu nodošanu privatizācijai, pārdošanas cenu un samaksai izmantojamo privatizācijas sertifikātu daudzumu.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Dzīvojamo māju privatizācija Latvijā tika uzsākta 1995. gadā. To veica Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija (no 2004. gada 1. janvāra – valsts aģentūra „Mājokļu aģentūra", no 2008. gada 1. janvāra – Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra, kopš 2009. gada 1. jūlija – Privatizācijas aģentūra), kā arī pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas komisijas likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā.

Privatizācijas aģentūras valdījumā 2012. gada 31. maijā atradās 482 dzīvojamās mājas un 1806 valsts dzīvokļu īpašumi, no kuriem 1002 valsts dzīvokļu īpašumi atrodas Privatizācijas aģentūras valdījumā esošās mājās, un 804 valsts dzīvokļu īpašumi, kas atrodas dzīvojamās mājās, kas nodotas dzīvokļu īpašumu īpašnieku pārvaldīšanā.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process – līdz 2012. gada 31. maijam ir pieņemti lēmumi par 5120 valsts dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai, laika posmā no 2011. gada 1. novembra līdz 2012. gada 31. maijam – 12 lēmumi. Līdz 2012. gada 31. maijam ir izsūtīti 50169 privatizācijas paziņojumi valsts dzīvokļu īrniekiem, laika posmā no 2011. gada 1. novembra līdz 2012. gada 31. maijam – 43 paziņojumi. Līdz 2012. gada 31. maijam ir privatizēti 44308 valsts dzīvokļi, laika posmā no 2011. gada 1. novembra līdz 2012. gada 31. maijam noslēgts 31 valsts dzīvokļa īpašuma pirkuma līgums.

Pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas process – dati par pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas procesu un pašvaldību dzīvojamo māju nodošanu dzīvokļu īpašniekiem pārvaldīšanā šobrīd vairs netiek aktualizēti, līdz ar to Privatizācijas aģentūras datu bāzēs esošie dati neatspoguļo faktisko situāciju.

Valsts dzīvojamo māju un dzīvokļu pārvaldīšana – dzīvokļu īpašumu īpašniekiem līdz 2012. gada 31. maijam nodota 3891 valsts dzīvojamā māja, laika posmā no 2011. gada 1. novembra līdz 2012. gada 31. maijam – 17 dzīvojamās mājas. Republikas pilsētu un novadu pašvaldību īpašumā no 2011. gada 1. novembra līdz 2012. gada 31. maijam nodotas 85 dzīvojamo māju neprivatizētās daļas ar 189 dzīvokļu īpašumiem.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatmērķis ir pārkārtot zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības no komandekonomikas uz tirgus ekonomiku.

Zemes reformas procesā ietilpst brīvās, valstij piekrītošās zemes piešķiršana pastāvīgā lietošanā, īpašuma tiesību atjaunošana un pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana), īpašuma tiesību atjaunošana uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, kā arī valstij un pašvaldībai piederošās zemes privatizācija (atsavināšana). Pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana) un īpašuma tiesību atjaunošana uz pastāvīgā lietošanā piešķirto un zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi norit saistībā ar valstī realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās un lauku apvidos ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likumu* (redakcijā līdz 2011. gada 31. maijam) zemes izpirkuma (pirkuma) līgums par lietošanā piešķirto pilsētas vai lauku apvidus zemi bija jānoslēdz līdz 2010. gada 30. decembrim.

2011. gada 1. jūnijā stājās spēkā likums *Grozījumi Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likumā*, kas paredzēja no 2011. gada 1. jūnija atsākt pilsētu un lauku apvidus zemes nodošanu īpašumā par maksu, kā arī izpirkuma (pirkuma) līgumu slēgšanu ar valsts akciju sabiedrību „Latvijas Hipotēku un zemes banka" (Hipotēku banka).

Saskaņā ar grozījumiem *Privatizācijas pabeigšanas likumā* pilsētas zemes komisijās no 2011. gada 1. jūnija atsākās lēmumu pieņemšana par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu pilsētu zemes lietotājiem – dzīvojamo ēku īpašniekiem vai augļu dārzu lietotājiem, kuri līdz 2008. gada 1. septembrim bija iesnieguši apliecinājumu par priekšapmaksas veikšanu un līdz 2009. gada 31. augustam veikuši zemes kadastrālo uzmērīšanu, bet nebija iesnieguši iesniegumu un attiecīgos dokumentus lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu vai saņemts atteikums izpirkt (pirkt) zemi.

Lauku apvidus zemes lietotāji saskaņā ar grozījumiem *Privatizācijas pabeigšanas likumā* iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu varēja iesniegt Valsts zemes dienestā no

2011. gada 1. jūnija līdz 2011. gada 31. augustam, ja līdz 2008. gada 1. septembrim bija pārskaitīti privatizācijas sertifikāti un līdz 2010. gada 31. augustam bija iesniegts izpirkšanai pieprasītās zemes robežu plāns reģistrācijai Kadastra informācijas sistēmā. Iespēju iesniegt iesniegumu lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu lauku apvidos līdz 2011. gada 31. augustam izmantoja 56% no 670 personām, attiecīgi Latgalē – 33%, Zemgalē – 31%, Kurzemē – 13%, Vidzemē – 12% un Rīgā – 11 procenti.

Zemes izpirkšanas līgumu ar Hipotēku banku līdz 2011. gada 30. decembrim bija tiesīgi noslēgt arī visi tie pilsētu un lauku apvidus zemes izpircēji, kuriem lēmumi par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu bija pieņemti jau līdz 2011. gada 1. jūnija grozījumiem *Privatizācijas pabeigšanas likumā*.

Pavisam kopā zemes reformas laikā līdz 2011. gada 30. decembrim Hipotēku banka par lauku apvidus zemi bija noslēgusi 174231 līgumu par 181945 zemes vienībām par vairāk nekā 1,2 milj. ha zemes.

Ja *Privatizācijas pabeigšanas likumā* noteiktajā privatizācijas termiņa pagarinājumā – līdz 2011. gada 30. decembrim netika noslēgts zemes izpirkuma (pirkuma) līgums ar Hipotēku banku, gan pilsētas, gan lauku apvidus zemes izpircējs zaudēja iespēju izpirkt zemi par tās kadastrālo vērtību, kā arī zaudēja jau ieguldīto priekšapmaksu, kas veikta privatizācijas sertifikātos pirms zemes kadastrālās uzmērīšanas.

Līdz 2011. gada 30. decembrim iespēju veikt samaksu par zemi un noslēgt līgumu ar Hipotēku banku nebija izmantojušas apmēram 5464 personas par 7154 lauku apvidos izpirkšanai pieprasītajām zemes vienībām 24848,43 ha platībā.

Likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 16. panta pirmā daļa paredzēja bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem, kā arī bijušajiem zemes īpašniekiem, kuri līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (aizpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas, vai viņu mantiniekiem, kuriem nav atjaunotas īpašuma tiesības uz nekustamo īpašumu vai par to nav piešķirti īpašuma kompensācijas sertifikāti, iespēju pieteikties uz līdzvērtīgām zemes vienībām, kas ar pašvaldības lēmumu līdz 2009. gada 30. decembrim tika nodotas zemes reformas pabeigšanai.

Ja bijušie zemes īpašnieki vai viņu mantinieki vēlējās atjaunot zemes īpašuma tiesības, viņiem likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* ietvaros līdz 2007. gada 28. decembrim bija jāiesniedz pieteikums Centrālajai zemes komisijai (CZK), savukārt dokumentus, kas pierāda īpašuma un mantošanas tiesības, varēja iesniegt līdz 2008. gada 1. septembrim.

Kārtību, kādā bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekiem atjauno zemes īpašuma tiesības uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, paredz Ministru kabineta 2008. gada 20. decembra noteikumi *Centrālajā zemes komisijā iesniegto pieprasījumu izskatīšanas kārtība*.

Pirms zemes īpašuma tiesību atjaunošanas procesa uzsākšanas Valsts zemes dienests sadarbībā ar pašvaldībām pārbaudīja:

- vai pieteikuma iesniedzējam vai citai personai uz pieprasīto zemi jau nav atzītas vai atjaunotas īpašuma tiesības;
- vai nav saņemti īpašuma kompensācijas sertifikāti;
- vai iesniegums par īpašuma tiesību atjaunošanu iesniegts attiecīgajā pašvaldībā līdz 1991. gada 20. jūnijam;
- vai līdz 1996. gada 1. jūnijam par pieprasīto zemi ir iesniegti īpašuma un mantošanas tiesības apliecinoši dokumenti;
- vai zeme ir piešķirta pastāvīgā lietošanā jeb zemes pastāvīgās lietošanas tiesības ir izbeigtas un ar pašvaldību ir noslēgts zemes nomas līgums par šo zemi.

Pēc minētās pārbaudes veikšanas CZK lēma par pretendentu pieprasījumu izskatīšanas prioritāro grupu.

Pirmās prioritātes pieprasītājiem atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumus īpašuma tiesību atjaunošanai un dokumentus, kuri apliecina īpašumtiesības vai mantošanas tiesības, bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, taču zemi vai īpašuma kompensācijas sertifikātus nav saņēmuši, kā arī bijušie zemes īpašnieki, kuri no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (aizpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus, – neatkarīgi no pieprasījumu iesniegšanas datuma.

Otrās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumu īpašumtiesību atjaunošanai bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, kā arī īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecinošus dokumentus bija iesnieguši līdz 1996. gada 1. jūlijam.

Trešās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst pretendenti, kuri pieprasījumus iesnieguši pēc 1991. gada 20. jūnija vai īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecinošus dokumentus iesnieguši pēc 1996. gada 1. jūlija.

No visiem zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītājiem pirmās prioritātes pieprasītāji sastāda 14%, otrās prioritātes pieprasītāji – 3%, bet vislielāko skaitu sastāda trešās prioritātes zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītāji, tas ir, 83 procentus.

Lai nodrošinātu īpašuma tiesību atjaunošanas procesu uz zemes reformas pabeigšanai nodotajām zemēm, Valsts zemes dienesta reģionālajās nodaļās ir izveidotas vietējo pašvaldību un rajona līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijas, kā arī valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija Valsts zemes dienesta centrālajā struktūrā. Valsts zemes dienesta izveidotās komisijas organizē zemes vienību saraksta nosūtīšanu pretendentiem un apkopo pretendentu

izvēlētās zemes vienības. Šo komisiju darbā obligāti piedalās attiecīgās pašvaldības pārstāvis, kurš ir pilnvarots parakstīt zemes reformas pabeigšanai nodotās zemes sadales un īpašuma tiesību atjaunošanai paredzētās zemes robežu shēmas.

Pēc notikušajām izlozēm izlozes protokolu un pretendenta parakstīto zemes robežu shēmu Valsts zemes dienesta izveidotā zemes reformas pabeigšanas komisija nosūta CZK atzinuma pieņemšanai, kura to nosūta pretendentiem tālākai īpašuma tiesību formēšanai.

2010. gadā tika uzsākts īpašuma tiesību atjaunošanas process pirmās prioritātes pretendentiem. No 2010. gada augusta pirmās prioritātes 91 pretendenta pieprasījumus izskatīja Valsts zemes dienesta izveidotā valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija.

Pirmās prioritātes pretendentu pieprasījumu izskatīšanu Valsts zemes dienesta izveidotajās vietējo pašvaldību un rajona līmeņa, kā arī valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijās pabeidza 2011. gada marta beigās.

Pirmās prioritātes pretendenti pēc CZK atzinuma par īpašuma tiesību atjaunošanu saņemšanas veic zemes vienību kadastrālo uzmērīšanu. Pēc kadastrālās uzmērīšanas CZK pieņem lēmumus par īpašuma tiesību atjaunošanu, un pretendents ar šo lēmumu iegūst tiesības īpašumu ierakstīt zemesgrāmatā.

No 2011. gada aprīļa tika uzsākta zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemes vienību sarakstu sagatavošana un nosūtīšana otrās un trešās prioritātes pretendentiem attiecīgo zemes vienību izvēlei vietējās pašvaldības vai rajona līmenī. Tiem pretendentiem, kuriem pietrūka platība mantojamās zemes kompensēšanai rajona līmenī, tika dota iespēja izvēlēties zemes vienības valsts līmenī visā Latvijas teritorijā.

Kopumā tika izskatīti 35 otrās prioritātes pretendentu zemes reformas ietvaros paredzētās zemes izvēles pieprasījumi, visvairāk otrās prioritātes pretendentu bijušie īpašumi atradās bijušajā Ludzas rajona, Valkas rajona, Cēsu rajona, Preiļu rajona un Balvu rajona teritorijā. Kopumā tika izvēlētas un parakstītas robežu shēmas par 37 zemes vienībām 155,5 ha platībā. 30% no otrās prioritātes pretendentiem atteicās no zemes vienību izvēles. Otrās prioritātes pretendentu pieprasījumu izskatīšana vietējā pašvaldības, rajona un valsts līmenī noslēdzās 2011. gada novembrī.

Trešās prioritātes pretendentu kopējais skaits ir 690, attiecīgi Latgalē 36%, Zemgalē 20%, Vidzemē 19%, Kurzemē 16% un Rīgā 9%. Darbu pie trešās prioritātes pretendentu pieprasījumu izskatīšanas Rīgas reģionālās nodaļas komisija par bijušā Tukuma rajona teritoriju pabeidza 2011. gada oktobrī, par bijušā Ogres rajona teritoriju 2012. gada maija sākumā. Zemgales reģionālās nodaļas komisija darbu pabeidza 2011. gada septembrī, Kurzemes reģionālās nodaļas komisija – 2011. gada decembrī. Vidzemes reģionālās nodaļas komisija vēl turpina izskatīt divus trešās prioritātes pretendentu iesniegumus par bijušo Valmieras un Limbažu rajonu. Latgales reģionālās nodaļas komisija darbus pie trešās prioritātes pretendentu iesniegumu izskatīšanas Daugavpils, Rēzeknes un Preiļu rajonu bijušajā teritorijā vēl turpina. Kopumā līdz 2012. gada jūnijam tika izskatīti 529 trešās prioritātes pretendentu zemes reformai paredzētās zemes izvēles pieprasījumi, izvēlētas zemes vienības ar kopējo platību 4777,09 ha, bet 46 no trešās prioritātes pretendentiem atteicās no zemes vienību izvēles.

Vairākās Latvijas teritorijās zemes reformai paredzētās zemes trešās prioritātes pretendentiem nepietiks, tā ir bijušajā Cēsu rajona, Jelgavas rajona, Ventspils rajona, Tukuma rajona un citās rajona teritorijās. Līdz ar to 189 trešās prioritātes pretendentiem būs iespēja izvēlēties zemes vienības visā Latvijas teritorijā. Valsts zemes dienesta valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija darbu plāno uzsākt 2012. gada jūlija beigās.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldības īpašumu.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu *Par privatizācijas sertifikātiem*. Līdz 2012. gada 1. maijam 2,4 milj. iedzīvotāju ir piešķirti 104,4 milj. privatizācijas sertifikātu par Latvijā nodzīvoto laiku, tai skaitā 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. politiski represēto personu. 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirti 8,01 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, tai skaitā 691,7 tūkst. par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4896,4 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 970 tūkst. – par namīpašumiem, 814,7 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 85,6 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

2012. gadā līdz 1. maijam divu bijušo īpašnieku mantiniekiem tika piešķirti 211 īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58 tūkst. personu ir zaudējušas tiesības ieskaitīt kontā 1,64 milj. privatizācijas sertifikātu.

Atbilstoši likumam *Par zemes privatizāciju lauku apvidos* līdz 2012. gada 1. maijam pieņemti 11076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušajiem zemes īpašumiem lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8411 personām par kopējo summu 17,46 milj. latu, dzēšot 0,63 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

26,2 tūkst. politiski represēto personu, dzēšot privatizācijas sertifikātus, līdz 2012. gada 1. maijam izmaksāta kompensācija naudā 4,64 milj. latu apjomā. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 27. pantā noteikto 3,4 tūkst. personu zaudējušas tiesības dzēst 15,9 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

Līdz 2012. gada 1. maijam valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijā izmantoti 107 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 95,2% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.5. tabulu). No 2008. gada 1. aprīļa līdz 2012. gada 1. maijam 435,9 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā ir izmantoti 556,2 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

6.5. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana
(līdz 2012. gada 1. maijam)

Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits
		(milj.)	(tūkst.)
Dzīvojamās mājas	446 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objektu	38,0	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	nav precīzu datu	7,3	109,6
Kapitāla daļas (akcijas)	nav precīzu datu	44,5	954,0
tajā skaitā:			
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,1	858,0
Zeme	317,1 tūkst. zemes gabalu	17,3	5155,9
Kopā:		**107,0**	**6809,3**
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		95,2%	85,0%

2012. gada 1. maijā 381 tūkst. fizisko personu kontos bija 2,13 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 1,9% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, tai skaitā 122 tūkst. kompensācijas sertifikātu.

2012. gada 1. maijā juridisko personu kontos bija 760 tūkst. privatizācijas sertifikātu jeb 0,7% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita, tai skaitā 6 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2012. gada 1. maijā varēja izmantot 9 licencētu starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2012. gadā līdz 1. maijam svārstījās no 10,17 tūkst. privatizācijas sertifikātu februārī līdz 56,44 tūkst. privatizācijas sertifikātu martā un no 0,59 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu aprīlī līdz 1,15 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu martā.

6.16. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (TSP) ir tās dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un darbojas saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 23. marta noteikumu Nr. 271 Ekonomikas ministrijas nolikums 6.11. apakšpunktu un 7.2. apakšpunktu, 1999. gada 17. februārī noslēgto Vienošanos par sadarbību Tautsaimniecības padomē un 2010. gada 7. aprīļa Ekonomikas ministrijas TSP nolikumu Nr. 1-11-3.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas nozaru intereses, kā arī pilnveidota sadarbība starp Ekonomikas ministriju un citām valsts institūcijām, TSP pieaicina nozaru asociācijas, kuras pārstāv savas nozares uzņēmējus un to intereses, kā arī neatkarīgos ekspertus – ekonomistus, izglītības un zinātnes pārstāvjus.

TSP darbības mērķis ir veicināt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī ilgtspējīgas tautsaimniecības attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, identificēt uzņēmējdarbību kavējošos apstākļus un veikt visas nepieciešamās darbības to novēršanai, piedalīties komercdarbību veicinošu normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu izstrādē, veicināt inovācijas un ārējo tirdzniecību.

TSP izskata normatīvo dokumentu projektus, tautsaimniecības attīstības koncepcijas, valsts budžeta un citus dokumentus un seko tādu jautājumu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām.

TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

6.23. ielikums

TSP personālsastāvs un darba organizācija

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir TSP locekļi:

- pārstāvis no Ekonomikas ministrijas;
- pārstāvis no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvis no Latvijas Pašvaldību savienības;
- pārstāvis no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras;
- pārstāvis no Ārvalstu investoru padomes Latvijā;
- pārstāvis no Latvijas Zinātņu akadēmijas.

TSP sastāvā ir 26 TSP Vadības komitejas izvirzīti eksperti.

TSP sēdēs novērotāju statusā piedalās arī pārstāvis no Rīgas Tehniskās universitātes.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievēl TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesī.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaikā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

TSP sadarbojas ar Ministru kabinetu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

2009. gada 21. maijā TSP, Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu *Izaugsmei, konkurētspējai un nodarbinātībai*. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, Ekonomikas ministrijas un Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinātības un konkurētspējas veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

TSP izskata uzņēmējus pārstāvošo institūciju – asociāciju priekšlikumus likumdošanas pilnveidošanai. Nozaru asociācijas izvērtē un sniedz atzinumus par tiesību aktu projektiem. Savukārt ministrija informē normatīvo aktu sagatavotājus par TSP iesniegtiem priekšlikumiem likumdošanas pilnveidošanai. TSP veic citus pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai.

Šobrīd Tautsaimniecības padomē ir pārstāvētas 14 nozaru (ķīmija un farmācija, finanses, transports – tranzīts, loģistika, enerģētika, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, IT klasteris, tirdzniecība, elektrotehnika, elektronika, vieglā rūpniecība, kokrūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, būvniecība, tūrisms, viesnīcas un restorāni, pārtika, poligrāfija) asociācijas.

6.24. ielikums

TSP par ekonomikas politikas prioritātēm

TSP uzskata, ka ir jāturpina darbs, lai Latvijā nodrošinātu stabilu makroekonomisko vidi. Latvijā ir jāveido sabalansēts budžets. Jāpastiprina konkurences uzraudzība un jāveicina konkurences attīstība visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs, laikus identificējot riska sektorus, kuros iespējami konkurences tiesību pārkāpumi, ierobežojot administratīvos un citus šķēršļus konkurencei.

TSP kā vienu no problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību.

TSP uzskata, ka ir jāizvērtē normatīvie akti jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjeras un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā. Jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Sekmējama efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana, jāveicina pētniecība un attīstība un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā, jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Veicināma struktūrfondu ātrāka apgūšana un jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgūšana un nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārējo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mārketingā.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka nozaru asociācijas izvērtēs un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

2012. gada pirmajā pusē ir notikušas 5 Tautsaimniecības padomes sēdes, kurās tika skatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- *ES daudzgadu budžets 2014.-2020. gadam*;
- *Nacionālais Konkurētspējas ziņojums*;
- industriālās politikas izstrādes gaita;
- *Nodokļu politikas stratēģija 2012.-2014. gadam*;
- *Nacionālā attīstības plāna* prioritāšu izstrādes gaita;
- prioritātes nākamajam plānošanas periodam, prioritātes NAP un prioritāšu ieviešanas finansēšanas apgūšanas sistēma;
- tiesu sistēmas efektivitāte un tās uzlabošana;
- *Fiskālās politikas vadlīnijas 2013.-2015. gadam*;
- darba tirgus vidēja termiņa un ilgtermiņa prognozes;
- pārnozaru nodarbinātības politikas ietvars.

7. REKOMENDĀCIJAS

Latvijas politikas dokumentos izvirzīto mērķu sekmīga sasniegšana saistīta ar noteiktām strukturālām izmaiņām tautsaimniecības resursu izvietojumā par labu:

- preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai;
- uz eksportu vērstām nozarēm;
- lielākiem ieguldījumiem jaunās tehnoloģijās, inovācijā un IKT;
- uzlabojumiem izglītības sistēmā un zinātnes atbalstam.

Ekonomikas ministrija šobrīd izstrādā Latvijas Nacionālo industriālo politiku, kas balstīta pasaules jaunākajās praksēs un pieejās, ir mērķēta uz ekonomikas struktūras maiņu par labu augstākas komplicētības un pievienotās vērtības preču un pakalpojumu ražošanai. Tā ir jauna, bet ļoti nepieciešama pieeja Latvijas ekonomikas politikā, radot arī skaidru redzējumu par to, ko Latvija dara, kādi ir tās mērķi un ar kādiem valsts atbalsta instrumentiem tos plānots sasniegt.

Konkurētspējas stiprināšanā būtiska nozīme ir uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumiem, īpaši tiem, kas saistīti ar institucionālo ietvaru (likumdošana, nodokļu politika, atbalsta institūcijas) un infrastruktūras uzlabošanu. Valdības lēmums par pakāpenisku iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) samazināšanu no 2013. gada ir svarīgs solis Latvijas uzņēmēju konkurētspējas kāpināšanai. Turpinot palielināties ekonomiskajai aktivitātei un valsts budžeta ieņēmumiem, pie pirmās iespējas, rūpīgi izvērtējot fiskālos efektus un riskus, būtu jāizmanto iespējas veikt straujāku darbaspēka nodokļu sloga samazinājumu. Zemāki darbaspēka nodokļi ir svarīgi ne tikai Latvijas konkurētspējai, salīdzinot ar kaimiņvalstīm, bet arī ekonomiskās aktivitātes veicināšanai, jaunu un labāk apmaksātu darbavietu radīšanai, investīcijām attīstībā un produktivitātē. Lielāks IIN likmes samazinājums būtu spēcīgāks signāls ēnu ekonomikā strādājošiem uzņēmumiem. Tieši šiem apsvērumiem jākalpo par galvenajiem vadmotīviem, turpmāk domājot par nodokļu politikas izmaiņām.

Lai gan straujās izaugsmes gados izveidojušās ekonomikas disproporcijas krīzes laikā ir mazinājušās, tomēr joprojām, saglabājoties augstām parādu saistībām gan valsts, gan privātā sektorā, turpinās tā sauktais bilances posteņu līdzsvarošanas process *(balance sheet effect)*, tai skaitā parādu restrukturizācija. Latvijas ekonomikas attīstībai būtisks risks ir ES parādu krīze. Tāpēc, veidojot budžetu, ir reālistiski jānovērtē ekonomiskās attīstības iespējas un jāizvairās no pārāk optimistiska budžeta veidošanas. Cikliskie ieņēmumi, kas lielāki par plānotajiem, ir jāizmanto valdības parāda samazināšanai.

Lai sagatavotos un pielāgotos būtiskajām strukturālajām izmaiņām, ir nepieciešams veikt apsteidzošus pārkārtojumus darba tirgū. Nodarbinātības politikai attiecīgi ir jānodrošina ne tikai serviss bezdarbniekiem, bet arī proaktīvi jāpalīdz veidot darba tirgum nepieciešamās cilvēku prasmes un kompetences. Šajā politikā jāņem vērā arī emigrācijas tendences. Emigrējušajiem iedzīvotājiem līdz šim nav doti pietiekami skaidri signāli, ka viņi ir gaidīti atpakaļ, viņu prasmes, zināšanas un pieredze ir nepieciešamas Latvijas ekonomikas attīstībai.

Tāpat ir jāturpina iesāktā augstākās izglītības reforma, kas stimulētu kvalitāti, stiprinātu tirgus vajadzību ievērošanu un saikni ar zinātniskās izpētes iestādēm un novērstu budžeta līdzekļu sadrumstalošanu. Ir jāstiprina un jāreformē sociālās palīdzības sistēma, lai tā kļūtu efektīvāka un vienlaikus labāk aizsargātu trūcīgos iedzīvotājus. Nepieciešams mērķtiecīgāk organizēt un palielināt motivāciju strādāt.

Ņemot vērā minēto, mūsuprāt, pašreizējās ekonomiskās politikas neatliekamie uzdevumi ir šādi:

- **industriālās politikas īstenošanā:**
  - uzņēmēju konkurētspējas stiprināšanai novirzīt pieejamos finanšu līdzekļus caur atbalsta un finanšu institūcijām, kā arī aktīvāk iesaistīt uzņēmējus politikas veidošanas procesā;
  - veicināt ieeju ārējos tirgos (eksporta atbalsta pakalpojumi, garantijas, ārējā mārketinga pasākumi, Latvijas uzņēmumu kooperācijas un sadarbības veicināšana u.c.);
  - uzlabot ieguldījumus cilvēkkapitālā (vidējā profesionālā izglītība, inženierzinātnes, mūžizglītības sistēmas nostiprināšana), balstoties uz ciešāku uzņēmēju iesaistīšanu apmācību organizēšanā, dodot tiem konkrētus stimulus;
  - piesaistīt ārvalstu tiešās investīcijas uz eksportu orientētām nozarēm;

- **makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanā:**
  - nodrošināt Mastrihtas kritēriju izpildi, lai Latvija būtu gatava iestāties eirozonā 2014. gadā;
  - nodrošināt ilgtspējīgu, pretciklisku fiskālās politikas veidošanu, stiprinot nacionālo tiesisko regulējumu un vidēja termiņa budžeta plānošanu, kā arī paredzot skaidrus nosacījumus fiskālo mērķu definēšanā;
  - samazināt ēnu ekonomiku, atbalstot godīgos uzņēmējus un radot labvēlīgus apstākļus pārejai uz oficiālo ekonomiku, turpināt VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;

- **uzņēmējdarbības vides uzlabošanā un konkurences nodrošināšanā:**
  - restrukturizēt nodokļu sistēmu, veidojot to sociāli taisnīgāku un uzņēmējdarbībai draudzīgāku. Ir jāpanāk, lai nodokļu slogs uz uzņēmējdarbību un nodarbinātību tiktu samazināts;
  - samazināt laiku, kas tērējams nodokļu administrēšanas kārtošanai, vienkāršojot atskaišu formas, novēršot atkārtotas un citās institūcijās pieejamas informācijas pieprasīšanu;
  - veikt pasākumus tiesu sistēmas pārvaldības un efektivitātes uzlabošanai, jo īpaši lai samazinātu neiztiesāto lietu skaitu un tiesvedības ilgumu. Uzlabot maksātnespējas procesu un šķīrējtiesu regulāciju, ieviest mediācijas procesu;
  - pārvērtēt publiskās personas līdzdarbību komercdarbībā un īstenot valsts aktīvu (kapitālsabiedrību, kapitāla daļu) pārvaldības reformu;
  - veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību. Ir jāpabeidz valsts megasistēmas (*reģistru reģistrs*) izveide, jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte, jānodrošina e-pakalpojumu pieejamība un jāveicina elektronisko iepirkumu izmantošana;
  - nodrošināt vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā;
  - ieviest pilnībā funkcionējošu uzņēmumu elektronisko reģistrāciju, samazinot reģistrācijas procesam iesniedzamo dokumentu skaitu un patērējamo laiku;
  - izstrādāt mūsdienīgu būvniecības procesa tiesisko regulējumu un jaunus būvnormatīvus, tai skaitā Eirokodeksa standartu adaptāciju būvniecību regulējošo normatīvo aktu sistēmā, radot priekšnoteikumus ilgtspējīgas un konkurētspējīgas būvniecības nozares attīstībai;
  - ieviest vienas pieturas aģentūras principu nekustamā īpašuma datu reģistrācijai, nodrošinot Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas un Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas datu apmaiņu;
  - pilnveidot valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpējo saskaņotību, nodrošināt maksimāli pilnīgu un operatīvu reģistros uzkrātās informācijas aktualizāciju, lai novērstu informācijas reģistros neatbilstību reālajai situācijai, kā arī atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;
  - aktīvāk vērsties pret smagākajiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem – aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Attiecībā uz minētajiem pārkāpumiem, it sevišķi karteļu identificēšanu, būtiska ir tieši preventīva rīcība, tādēļ situācijas analīze un pārbaudes pasākumu veikšana tirgos, kur pastāv paaugstināts vienošanās aizlieguma pārkāpuma risks, ir jānosaka kā prioritāra;
- **patērētāju tiesību aizsardzības un uzraudzības uzlabošanā:**
  - izstrādāt pamatnostādnes tirgus uzraudzības sistēmas un patērētāju tiesību aizsardzības pilnveidošanai, nodrošinot efektīvu, atbilstošu, labi koordinētu un uz rezultātu balstītu tirgus uzraudzības sistēmas izveidi un patērētāju tiesību aizsardzību, vienlaikus radot labvēlīgu uzņēmējdarbības vidi;
  - turpināt darbu pie nebanku kredītu devēju licencēšanas sistēmas efektivitātes uzlabošanas, vienlaikus nodrošinot to pastiprinātu uzraudzību;
  - stiprināt patērētāju aizsardzību finanšu pakalpojumu jomā, ieviešot Pasaules Bankas *Pētījuma par patērētāju aizsardzību un finanšu iespējām Latvijā* rekomendācijas;
  - turpināt konceptuāli jauna regulējuma izstrādi ārpustiesas parāda atgūšanas jomas sakārtošanai;
  - izstrādāt normatīvo aktu projektus, kas paredz jaunu administratīvo sodu politiku patērētāju tiesību aizsardzības un preču un pakalpojumu drošuma jomā, lai nodrošinātu ātru un efektīvu patērētāju tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšanai piemērotu pārkāpumu novēršanu;
- **zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanā:**
  - ieviest uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu pētniecības un attīstības izmaksām uzņēmumu pētniecības darbības attīstībai Latvijā;
  - sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, atbalstot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju īstenošanā, kā arī atbalstīt tehnoloģiju pārneses kontaktpunktus, lai mērķtiecīgi attīstītu nepieciešamo pētniecības kompetenci augstskolās un zinātniskajos institūtos un sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
  - atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, veicinot komersantus izvērst rūpnieciskos pētījumus, ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas;
  - nodrošināt finanšu resursu pieejamību visās uzņēmējdarbības attīstības stadijās, it sevišķi agrīnā (uzņēmējdarbības uzsākšanas „*start-up*" un „*pirmssēklas*", un „*sēklas*") stadijā;
  - aktīvāk atbalstīt zinātnes potenciāla attīstību, koncentrējot to jomās, kurās Latvijai ir salīdzinošas priekšrocības;
  - pilnveidot zinātnisko darbību regulējošos normatīvos aktus, nosakot, ka zinātniskās institūcijas var būt intelektuālā īpašuma, kas radies valsts finansētu pētījumu rezultātā, īpašnieces;

- **ES fondu izmantošanā:**
  - samazināt laiku, kas tiek tērēts administratīvām procedūrām, vienkāršojot aktivitāšu ieviešanas nosacījumu izstrādi un apstiprināšanas kārtību;
  - ES fondus novirzīt dzīvotspējīgiem projektiem, pilnveidojot vērtēšanas procedūras;

- **eksporta veicināšanā:**
  - turpināt nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai palielinātu pieeju tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas preču un pakalpojumu eksportu;
  - turpināt atbalstīt uzņēmēju un to apvienību dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības misijās, lai veicinātu jaunu tirgu apgūšanu;
  - attīstīt Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīklu, nodrošinot Latvijas uzņēmējiem plašu un viegli pieejamu valsts eksporta atbalsta pakalpojumu klāstu eksporta tirgos;
  - nodrošināt Latvijas ārējo ekonomisko interešu pārstāvēšanu tirdzniecības politikas ietvaros kā daudzpusējā, tā arī divpusējos un reģionālos formātos, lai uzlabotu starptautiskās tirdzniecības līgumtiesiskos nosacījumus;
  - turpināt vērsties pret protekcionisma pasākumiem, mazinot tirdzniecības barjeras, ar ko saskaras Latvijas uzņēmēji gan ES iekšējā, gan ārējos eksporta tirgos, tādējādi veicinot trešo valstu tirgu atvērtību un Latvijas uzņēmumu eksportspēju;

- **elastīga darba tirgus veidošanā:**
  - atbilstoši darba tirgus attīstības tendencēm savlaicīgi identificēt darbaspēka piedāvājuma un pieprasījumu neatbilstību, sniedzot informāciju izglītības politikas veidotājiem; jāuzlabo dažādu institūciju sadarbība darba tirgus apsteidzošu pārkārtojumu īstenošanā;
  - pilnveidot mūžizglītības sistēmu, lai novērstu jau pašlaik pastāvošās neatbilstības darba tirgū un mazinātu strukturālā bezdarba riskus;
  - pievērst īpašu vērību jauniešiem, kuri neatrodas apmācībā un nav arī nodarbināti, atgriežot tos izglītības sistēmā kvalifikācijas un prakses iegūšanai;
  - veicināt darba devēju aktīvu līdzdalību izglītības kvalitātes pilnveidošanā – prakšu vietu veidošanā, līdzdarbošanās izglītības programmu izstrādē un pilnveidošanā, kā arī aktīvās darba tirgus politikas pasākumu izstrādē un īstenošanā;
  - veidot starpdisciplināras izglītības/studiju programmas, pastiprinot uzsvaru uz uzņēmējspēju attīstīšanu;
  - attīstīt 1. līmeņa profesionālo augstāko izglītību (koledžas) – saīsināts apmācību laiks, ietaupīti valsts un privātie līdzekļi;
  - pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, paplašinot elastības iespējas starp darba devēju un darba ņēmēju;
  - veicināt apmācību atbilstību darba tirgus prasībām, pilnveidojot (mainot) pašreizējo darbaspēka apmācību plānošanas sistēmu, pārskatot līdzšinējo īstermiņa darba tirgus prognozēšanas metodoloģiju un apmācību virzienu noteikšanas kārtību, lai tiktu ņemtas vērā darba tirgus vidēja termiņa prognozes, kā arī tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķi;

- **energoefektivitātes uzlabošanā:**
  - padarīt energoefektivitāti par starpnozaru politikas mērķi, iekļaujot to citās politikas jomās, tādās kā reģionālā un pilsētu attīstība, transports, rūpniecības politika, lauksaimniecība, starptautiskās attiecības, izglītība un apmācība;
  - turpināt veicināt un atbalstīt energoefektivitātes paaugstināšanu daudzdzīvokļu mājās;
  - pārskatīt minimālās energoefektivitātes prasības ēku norobežojošām konstrukcijām un inženiertehniskajām sistēmām, ņemot vērā izmaksu optimālu līmeni, kas rada viszemākās izmaksas aplēstajā kalpošanas laikā;
  - noteikt mērķus zema vai gandrīz nulles enerģijas patēriņa ēku būvniecībai;
  - veicināt sabiedrības informētību par dažādām metodēm un praksi ēku energoefektivitātes uzlabošanai, veicināt ēku energoefektivitātes labas prakses piemērošanu publiskā sektora ēkās;
  - sekmēt enerģijas ražošanu augstas efektivitātes koģenerācijas stacijās;
  - stiprināt atbalstu jaunu energoefektīvu tehnoloģiju pētniecībai, izstrādei un ieviešanai, radot iespējas dinamiskai energoefektivitātes risinājumu attīstībai, kā arī inovācijām un darbavietu izveidei;

- **efektīvas, drošas un ilgtspējīgas enerģijas piegādes nodrošināšanā:**
  - radīt stabilu ilgtermiņa investīciju vidi, lai veicinātu ilgtspējīgu enerģijas ražošanu, izmantojot vietējos atjaunojamos enerģijas resursus;
  - veicināt atjaunojamo energoresursu plašāku izmantošanu elektroenerģijas, siltumapgādes un transporta sektorā, izmantojot ES struktūrfondu līdzfinansējumu un citus atbalsta mehānismus;
  - noteikt enerģētikas infrastruktūras attīstības prioritāros projektus, kuri dos iespēju integrēt atjaunojamos enerģijas avotus, nodrošinās apgādes drošību un palielinās energoefektivitāti, un sekmēt to īstenošanu;
  - radīt tiesisko un investīciju vidi tādu jaunu elektroenerģijas ražošanas jaudu attīstībai, kurās izmantotajam energoresursa veidam ir garantētas piegādes, veicinot enerģētikas ilgtspējību un paaugstinot valsts pašnodro-

šinājumu ar ražošanas jaudām un elektroenerģiju;
- turpināt aktīvu darbību un nodrošināt *Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plānā* paredzēto enerģijas infrastruktūras attīstības projektu un enerģijas tirgu integrācijas pasākumu īstenošanu;
- veicināt enerģijas avotu diversifikācijas iespējas, tajā skaitā, sekmējot reģionālā sašķidrinātās dabasgāzes termināļa būvniecību;

- **dzīvojamo māju pārvaldīšanā:**
  - sagatavot normatīvo bāzi, kas nepieciešama ar dzīvokļa īpašuma lietošanu saistīto parādu problēmas risināšanai;
  - radīt labvēlīgus nosacījumus mājokļu īres tirgus attīstībai.

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs Latvijas ekonomikas izaugsmi, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviena cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.